תוספות יום טוב על מסכת גיטין

תוספות יום טוב

geulaquiz.com

הקדמה

א המביא גט. שכן יכול הבעל לשלוח כדתניא ברפ״ק [צ״ל ברפ״ב] דקדושין ושלחה [ולא כתיב וגרשה] מלמד שהוא עושה שליח:

גט. לשון ארמי. ספר כריתות מתורגם גט פטורין. ולא תשמע למ״ש התשבי שהתוס׳ נותנים טעם שנקרא גט. לפי שיש בו י״ב שורות. ע״כ. שלא כן הוא אלא איפכא שכתבו דלפיכך נהגו לכתוב י״ב שורות כמספר גט. ואע״ג דשאר שטרות פעמים נמי קרי גט [כדתנן לקמן מ״ה. ועיין בפירוש הר״ב ר״פ בתרא דב״ב] מ״מ לא הוצרך לפרש כאן גט אשה. משום דברוב מקומות היכא דקתני גט סתם איירי בגט אשה. תוס׳. וכ״כ הרמב״ם במשנה ה׳ פרק דלקמן. ועיין [*מה שכתבתי שם ו] במשנה ה׳ פ״ו:

ממדינת הים. פירש הר״ב כל חוצה לארץ קרוי מדינת הים וכן לשון רש״י. והר״ן פירש דחוצה לארץ של צד מערבי של ארץ ישראל נקט. לפי שבאותו צד ליכא עיירות מובלעות וסמוכות שהרי הים מפסיק ובצדדים אחרים לא פסיקא ליה מלתא משום דאיכא עיירות סמוכות ומובלעות [ולקמן אמרינן דת״ק מפיק אלו מכלל] ומש״ה אמר שהמביא גט ממדינת הים שהוא מערב א״י וה״ה לכל צדדים אחרים מאותן עיירות שהן דומות לאותן שבמ״ה שאינן לא מובלעות ולא סמוכות. ואפשר שלזה כיון רש״י ז״ל שכתב דכל חוצה לארץ קרוי מדינת הים. כלומר כל ת״ל שהיא דומה לח״ל שבמ״ה. עכ״ל:

צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. פי׳ הר״ב אית דאמרי טעמא לפי שאין בני מדינת הים בני תורה ואין יודעין שצריך לכתוב הגט לשם האשה. הכי אמר רבה בגמ׳ ופירש״י וקרא כתיב וכתב לה דהיינו לשמה. וכתבו התוס׳ כלומר דהך דרשא אינה נראית להם עקר דרשא. ופירוש אין בקיאין [דהכי לישנא דגמ׳] אין חוששין לדרשא דלשמה. דאל״ה מ״ש משאר הלכות גטין דלא חיישינן להו דלא בקיאי. ע״כ. ומ״ש הר״ב וממילא שיילינן ליה אם נכתב לשמה וכ״כ רש״י וקשיא דא״כ עיקר תקנה חסר מן הספר. עוד פירש״י בדף ג׳ דסתמא כי מסהיד דבפני נכתב ובפני נחתם לשמה קמסהיד. וכן דעת התוס׳. וכ״כ הר״ן דמימר אמר האי שליח למה להו לרבנן למשאל אם נכתב ונחתם בפני. ש״מ שיש כתיבה וחתימה בגט שהיא פסולה ואילו לא נכתב לשמה היה אומר כך וכך אירע מעשה. דלאחר נכתב. ועוד שכיון שהוא שלוחו של בעלה [של] זו והוא אומר שבפ״נ ונחתם תולין להקל ואומרים שבעלה של זו כתבו וחתמו בפניו ועשאו שליח ואין חוששין שמא אחר כתבו בפניו ואח״כ מצאו זה ונתנו לו ועשאו שליח שאין הדבר מצוי כן. ע״כ. ולפיכך לא הצריכוהו לסיים בעדותו לשמה. אלא סגי כשיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. אבל בלא בפ״נ ובפ״נ לא סגי. שהיאך תתקיים עדותו להעיד על לשמה בלא בפ״נ ובפ״נ. וטעמא דלא תקנו לומר בהדיא לשמה מפרש בגמרא דחיישינן דלמא לא יאמר. ופירש״י והוה משנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין דאמרי שהולד ממזר. ומיהו בפני נכתב ובפני נחתם אצרכוהו דכתיבה וחתימה בעינן לשמה וכיון דכל חדא מלתא באפי נפשה היא. לא גייז. והקשו בגמרא אמאי מהימנינן ליה לשליח דליתא אלא חד ובערוה בעינן שנים כדתנן במשנה ג׳ פ״ו דסוטה. ומשנינן רוב בקיאין הן ואפי׳ לר״מ דחייש למיעוטא סתם ספרי דדייני מגמר גמירי והוי מיעוטא דמיעוטא ורבנן הוא דאצרוך ומשום עגונא הקילו. ומ״ש הר״ב ואית דאמרי טעמא לפי שאין שיירות מצויות וכו׳ שיהיו עדום מצויין להכיר חתימת העדים. ובגמ׳ א״כ בפ״נ למה לי. ומשני דלמא אתי לאחלופי בקיום שטרות דעלמא בע״א. ומ״ש הר״ב והאמינוהו רבנן לשליח כבתרי. דעדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בב״ד [דלא חציף איניש לזיופי] ורבנן הוא דאצריך ומשום עגונא הקלו. גמ׳.

רבן גמליאל אומר אף המביא מן הרקם כו׳. ובגמ׳ מפרש דבהא פליגי. דת״ק סבר דמרקם וחגר אע״פ שהן מח״ל אין צריך שיאמר בפ״נ ובפ״נ. לפי שהן עיירות הסמוכות לא״י וכ״ש מכפר לודים [ללוד] שא״צ לפי שהוא מובלע בתחום א״י כלומר שהכתוב מנה עיירות רבות בתחום א״י ומהן ולהלן ח״ל. ויש מהן בולטות מחגרותיהן. [*ול׳ רש״י מחברותיהן] ויוצאות לחוץ ד׳ או ה׳ פרסאות. ומסילה ההולכת מזו לזו [נכנסת לפנים מן הבליטה והמסילה]. [*אלו חמשה תיבות [האחרונות] אינם בפירש״י] היא הגבול ועיירות העומדות חוץ למסילה לפנים מן בליטת העיירות הבולטות ררקרו מובלעות והכי הוה כפר לודין. ות״ק סבר רקם וחגר דכיון דסמוכות נינהו לא״י אין השליח הבא מהן צ״ל בפ״נ ובפ״נ וכ״ש הבא מכפר לודין שהוא מובלע משום דבין סמוכות בין מובלעות גמירי לשמה ושכיחי עדים לקיימו. ואתי ר״ג לאפלוגי עלה ולמימר דדוקא במובלעות כמו מכפר לודין גמירי ושכיחי. אבל סמוכות כגון רקם וחגר. לא גמירי ולא שכיחי. ואתא ר״א למימר דאפי׳ מכפר לודין שהוא מובלע ל״ל בפ״נ ובפ״נ. דנהי דמודה לרבנן קמאי דמובלעות גמירי ושכיחי. אפ״ה מצריך בהו לומר בפ״נ ובפ״נ כדי שלא תחלוק במדינת הים. הכי איתא בגמרא. לשון הר״ן:

מן הרקם כו׳. פי׳ הר״ב בין קדש כו׳ כ״כ רש״י. וכתבו תוס׳ והר״ן שבספר יהושע מפורש דקדש וברד מא״י הוא. איכא למימר דהני אחריני נינהו דכי היכי דאמרי׳ בפרק אלו הן [הגולין ד״י] דתרי קדש הוו בא״י ה״נ איכא למימר דקדש אחרינא הוה בח״ל וכן נמי ברד. ע״כ. ובעל כפתור ופרח בפי״א כתב עוד תירוץ אחר דאפי׳ כי נאמר שהוא קדש שבגליל שמא לא היה מכבוש שני ע״כ. ואשתמיטתיה דהתוס׳ הביאו ספרי דפ׳ עקב דחשיב רקם וחגר

בהדי כרכים שכבשו עולי בבל. ועוד כתבו התוספות דיש לתרץ שאע״פ שהן א״י [צריך לומר בפ״נ ובפ״נ] הואיל והן בסוף הגבול ורחוק מעיקר ישוב א״י ומופלג מן הישיבות ובתי דינין.

אפילו מכפר לודים ללוד. מקרי כפר לודים שבני לוד מצויין בה תמיד. ומש״ה נקט לצוד לרבותא. הר״ן והתוס׳.

וחכ״א א״צ כו׳ אלא המביא ממ״ה והמוליך. ובהא פליגי את״ק דלת״ק המוליך מא״י לח״ל א״צ לפי שבני א״י בקיאין לשמה. וחכמים גזרי מוליך אטו מביא. ולאית דאמרי דטעמא דאין עדים מצוים כו׳ ת״ק נמי הכי ס״ל וחכמים לפרושי מלתא דת״ק אתו דמביא דנקט לאו דוקא אלא ה״ה למוליך. [גמ׳ דף ד׳ ע״ב] :

והמביא ממדינה למדינת הים. למאן דמפרש טעמא דאין בקיאין לשמה מפרש בגמ׳ דה״ה דבאותה מדינה נמי צריך שיאמר אלא דנקט ממדינה למדינה למידק מינה דהא ממדינה למדינה בא״י לא צריך ואפי׳ לכתחלה [ועיין במ״ג] ולאידך טעמא נמי בא״י דקביעי ב״ד שכיחי שיירות:

אפילו מהגמוניא להגמוניא. פי׳ הר״ב בעיר אחת ומקפידין כו׳ נמ׳. ופירש״י שלא ילך [מן] הגמוניא זו להגמוניא זו. ע״כ. ובא״י נמי לטעמא דקיום כיון דמקפידות. ולטעמא דלשמה נמי על כרחיך בא״י. דבח״ל אפי׳ באותה הגמוניא. ואלא מיהת דבא״י [אע״ג] דבקיאין לשמה כי מקפידין צריך שיאמר משום דמ״ד טעמא לשמה ס״ל נמי טעמא דקיום כדאיתא בגמרא:

הגמוגיא. פקידות. הרמב״ם ובישעיה ט׳ י״ג ראש וזנב ות״י ריש והגמון ועיין בעדיות פ״ז משנה ז׳:

מרקם למזרח כו׳. כתב רש״י אבל מערב א״י א״צ גבול שהים הגדול גבולה כדכתיב (במדבר ל״ה) וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגו׳. ע״כ. ובעל כפתור ופרח כתב דרקם סימן זוית מזרחית צפונית ואשקלון זוית מערבית דרומית. ועכו זוית מערבית צפונית. ולא הזכיר הזוית דרומית מזרחית. אולי לפרסומו שהוא ים המלח:

ואשקלון כדרום. ובספר יהושע מוכר דמא״י הוא. גם בספרי דפרשת עקב חשיב פרשת אשקלון מכבוש עולי בבל. אלא י״ל כמ״ש במתני׳ דלעיל לענין רקם. ועוד תירץ הר״ן דפרשת אשקלון אינו אלא פרשת דרכים שלה ושכן הוא בירושלמי:

ועכו כצפון. עיין מ״ש ברפ״ו דשביעית ומ״ש במתני׳ דלעיל על רקם. ומ״ש במשנה ז׳ פ״ז דלקמן:

המביא גט בא״י א״נ שיאמר וכו׳. דמשום עגונא הקילו ולא הצריכו קיום כל שלא ערער. תוס׳. וכן מסיק הר״ן כמ״ש לקמן:

אם יש עליו עוררים. פירש הר״ב שהבעל מערער. גמרא. דאלת״ה הא קי״ל דאין ערעור פחות משנים [כמ״ש הר״ב במשנה ח׳ פ״ב דכתובות] ואלא תרי. תרי ותרי נינהו. מאי חזית דסמיך אהני סמיך אהני. ואוקמה בחזקת א״א. ומיהו לישנא דעוררים קשיא. דליתני עורר. ולדברי התוספות שהביאו בשם ירושלמי דה״ה ערעור דלקוחות שבאה לטרוף כתובה מהם. יש לומר דלהכי תנן עוררים אע״ג דלענין להנשא אין ערעורם מעכבתה כמ״ש הרא״ש. אבל הר״ן מסיק דלענין לקוחות א״צ ערעור דאנן טענינן מזוייף כל שאינו מקוים. ונ״ל דכיון דערעור דאחד לא הוי ערעור. וערעור דבעל ערעור הוא. ממילא ערעורו כערעור דשנים דהא ערעור דחד לאו ערעור הוא ולהכי שפיר קרי ערעורו דבעל. עוררים:

יתקיים בחותמיו. כתב הר״ב ובזמן הזה המביא גט בין בא״י בין בח״ל כו׳. וצ״ל בפ״נ ובפ״נ. משום דלא קביעי ב״ד ולא שכיחי שיירות. ואם חתימת העדים כו׳ ונתקיים כו׳ משום דקיי״ל כמ״ד דטעמא משום קיום הוא וכן משמע עוד מפירושו למשנה ה׳ ומשנה ו׳ פ״ב:

ואינו יכול לומר כו׳. פי׳ הר״ב כגון שנתנו כו׳ ולא הספיק כו׳. גמ׳. דלאחר נתינה תוך כדי דבור מצי למימר בפ״נ ובפ״נ. הר״ן:

אם יש עליו עדים. דקי״ל עדי מסירה כרתי כדפי׳ הר״ב במשנה ד׳ פ׳ דלקמן. וכדתנן במשנה ג׳ פ״ד ובמשנה ד׳ פ׳ בתרא [*ועיין לקמן].

יתקיים בחותמיו. מפרש בגמ׳ דף ה׳ למ״ד משום דלא בקיאי לשמה דהכא לאחר שלמדו. כלומר לאחר שקבלוה לדרשא דלשמה. ואפ״ה ביכול הצריכו לומר בפ״נ ובפ״נ דלא עקרו לתקנתייהו גזירה שמא יחזור הדבר לקלקולו וישכחו. אבל הפקח ונתחרש מלתא דלא שכיח ומלתא דלא שכיח לא גזרו בה רבנן. ובאשה המביאה גט דספ״ב אע״ג דלא שכיח. כיון שיכולה לומר. לא חלקו בשליחות וצריכה לומר:

שוים למוליך ולמביא. פי׳ הר״ב לומר בפ״נ ובפ״נ דבעינן נמי לשמו כמ״ש הרמב״ם בפ״ו מה׳ עבדים. בגט אשה הוא אומר (דברים כ״ד) וכתב לה לשמה. ובגט שחרור הוא אומר (ויקרא י״ט:כ׳) או חפשה לא נתן לה. עד שיכתב לשמה ע״כ. ולמ״ד טעמא משום קיום. ודאי דבעי קיום. מידי דהוי אשאר שטר. וכתבו התוס׳ וא״ת בשלמא באשה הוי משום עגונא. אבל [בעבד] מה עגון יש [דאי] משום דאסור בבת חורין ובשפחה לא ליתביה האי שליח לעבד גט זה שהביא ממ״ה ולא יאסר בשפחה וי״ל דחשיב עגון הא דאסור בבת חורין. ומה שאינו מתחייב במצות. ע״כ:

וזו אחד מן הדרכים כו׳. לומר שיש עוד דרכים אחרים ששוים כו׳ [*וכדלקמן]:

ששים גטי נשים לשחרורי עבדים. איפכא ה״ל למימר ששוו שחרורי עבדים לגטי נשים דעיקר דין מוליך ומביא הוי באשה אלא אגב דעד השתא איירי בגטין נקטיה ברישא. תוס׳:

כל גט. בר״פ בתרא דב״ב כתב הר״ב כל שטר קרוי גט:

חוץ מגטי נשים כו׳. פי׳ הר״ב שאם יש עליו ע״א כותי כשר וכו׳ מפרש בגמ׳ כגון דחתם ישראל לבסוף כלומר אחר הכותי דאי לאו דכותי חבר הוא לא מחתים ליה מקמיה דאין עדי גט חותמין זה בלא זה גזירה משום האומר כולכם [שאם תאמר חותמין זה בלא זה שמא יעידו שנים ותטול הגט בידה ותחשוב שכבר העידו בו ועדיין לא נתקיים התנאי. כן לשון הרמב״ם בפ״ט מהלכות גירושין [הל׳ כ״ט] ועיין בר״ן בפי׳ הגמרא] אבל שאר שטרות דחתמי זה שלא בפני זה. אימר רווחא שביק למאן דקשיש מיניה. והיינו לישראל אחר דקשיש ואתא כותי וחתם למעלה הימנו. וכי תימא היכי מוקמינן כולא שטרא אפומא דחד סהדא דהיינו ישראל דחתים בסוף. כתבו תוספות ור״ן דלמאן דס״ל כותים גירי אמת הן. אלא דחייש שאין בקיאין בדקדוקי מצות. כדאיתא בגמרא דחששא דרבנן בעלמא היא סמכינן אהאי דחתם בסוף:

מעשה שהביאו כו׳. והיו עדיו עדי כותים. פי׳ הר״ב והכשיר אפילו כששניהם כותים. ור״ג מפליג פליג וחסורי מחסרא וה״ק ור״ג מכשיר בשנים ומעשה נמי וכו׳. גמ׳. וכתבו התוס׳ ולדידיה דאחזוק בהא כלומר בגטין ושחרורין ולא אחזוק בהא בשאר שטרות. ע״כ. ולת״ק אפי׳ באחזוק לא סמכינן עלייהו לפי שאין בקיאים בדקדוקי מצות:

בערכאות של גוים. פי׳ הר״ב שהעידו וכו׳ במקום מושב משפטיהם והוא לשון ערך וסדור:

כשרים. כתב הר״ב ודוקא בשטרי הלואות ושטרי מקח וממכר שהעדים ראו נתינת הממון. ובגמ׳ אמרינן במכר (מכי) [דאי לא] יהיב זוזי קמייהו לא הוו מרעי נפשייהו לאסהודי שקרא והקנין עצמו נגמר ע״י זוזי שקרקע נקנה בכסף. וכתב הר״ן ונ״ל דלאו מדינא אמרי הכי. דכיון דגר פסול לעדות. כי לא מרעי נפשייהו מאי הוי אטו משה ואהרן מי לא מהימני. ואפ״ה רחמנא פסלינהו. אלא ודאי ה״ק דמכח תקנתא דרבנן היא כיון דקי״ל דקושטא קאמרי. דאל״ה לא הוו מרעי נפשייהו. ע״כ. ושטרי הלוואות לא אתמר בגמ׳. אבל דעת הרמב״ם להשוותו לדין שטר מכר. ופי׳ המגיד בפרק כ״ז מהלכות מלוה שטעמו שכיון שעיקר השעבוד חל מחמת קבלת המעות. לענין טענת פרעתי יכול לומר שטרך בידי מאי בעי ע״כ. וכ״ש לענין להד״ם. ואלא מיהת לענין לגבות מבני חרי בלבד. ומ״ש הר״ב אבל שטרי הודאות וגטי נשים וכל דבר שהוא מעשה ב״ד כו׳ ותני חוץ מכגיטי נשים. גמ׳. אבל לא הוזכר בגמ׳ אלא שטר מתנה. ופורש״י דע״י השטר הוא קונה אותה המתנה במסירת השטר ושטרא חספא בעלמא. ע״כ. אבל הרמב״ם כתב שטרי הודאות ומתנות וכתב הכ״מ ועל שטרי הודאות יש לדון דכיון דשטרי ראיה הם למה יפסלו. וי״ל דאע״ג דאודי ליה שחייב לו. אינו כלום. אא״כ הודה בפני עדים כשרים. וכיון דגוים פסולים לעדות אינו כלום. ע״כ:

ר״ש אומר אף אלו כשרים כו׳. מפרשינן בגמ׳ דדוקא בדאיכא עדי מסירה הוא דמכשיר. ודס״ל כר׳ אליעזר דאמר עדי מסירה כרתי ומיירי נמי בשאותן עדים החתומים בגט שמותיהן מובהקים. כלומר שהם נכרים שהן גוים הא לאו הכי חיישינן דלמא אתי למסמך עלייהו. דמודה ר׳ אליעזר במזויף מתוכו שהוא פסול. ות״ק נהי דס״ל כרבי אליעזר אפ״ה פסל גטי נשים ושחרורי עבדים אפילו בעדי מסירה ושמות מובהקים. משום דגזר שמות מובהקים. אטו שאין מובהקים. לשון הר״ן. וצריך לומר דכולה חדא גזירה הוא. דאי לאו הא. לא קיימא הא:

לא הוזכרו. פי׳ הר״ב בבית המדרש להפסל כו׳. דהדיוט לית ליה קלא. ואפי׳ בשמות מובהקים איכא למיחש שמא יטעו לומר דישראלים נינהו. ואסקו שמייהו הכי ויבאו להכשיר בלא עדי מסירה. משא״כ ערכאות דקלא אית להו וידוע דגוים נינהו. ולא אתי למסמך עלייהו. ולא אתי לאכשורי אלא בעידי מסירה. הר״ן:

[*לפי שזכין וכו׳. עיין בפרק קמא דב״מ משנה ג׳]:

שאם ירצה שלא לזון את עבדו. דיכול לומר עבדו עשה עמי ואיני זנך. גמ׳. ופירש״י אלא חוזר על הפתחים. ומסיים הרמב״ם בפרק ט׳ [הלכה ז׳] מהלכות עבדים שישראל מצווים להחיות עבדים שביניהם:

והרי הוא פוסל את עבדו מן התרומה. ועבד ישראל מפסידו משפחה כנענית ואע״ג דמתירו בבת חורין. עבד בהפקרא ניחא ליה זילא ליה לזלזל בה לכל תאותו ושכיחא ליה ומתנהגת עמו בפריצות. גמרא. ורבנן הא דמתירו בבת חורין עדיפא להו:

מפני שהוא קנינו. פי׳ הר״ב מידי דהוה אבהמתו כו׳. ולאו מעליותא היא וכן כתב הרמב״ם. וקצת קשה דאע״ג דבהמה נמי אוכלת. מ״מ כיון שאם יהי׳ בן חורין לא יאכל הוי זכות מה שאוכל עכשיו. וכן תימא דבגמ׳ ליתא להאי טעמא אלא הכי איתא מפני שהוא קנינו. דאי בעי שקיל ד׳ זוזי מישראל ופסיל ליה כל היכי דאיתיה. ולא מהדרו ליה דאי בעי זריק גט שחרור בתוך ד׳ אמותיו. דהעבד יוכל לברוח ולא ימציא עצמו למקום שיוכל לפסלו בזריקת גט כדאיתא בגמרא ועיין מ״ש (סוף פרק חמישי) [צ״ל פרק ח׳ משנה ג׳] :

האומר תנו גט זה לאשתי כו׳. לשון רש״י האומר תנו גט זה לאשתי גרסינן במתני׳ ול״ג תן שלא מסרם ליד השליח בחייו לפיכך לא נחלקו חכמים

בדבר לומר שמשעה ראשונה זכה לו השליח לעבד להיות משוחרר. ע״כ:

תנו מנה כו׳. כתב הר״ב ואע״ג דלא אמר מנה זה. ולא אמרינן שמא מנה קבור בקרקע יש לו וההוא דיהיב ליה:

ב בפני נכתב חציו כו׳. כתב הר״ב ודוקא חציו האחרון אבל בפ״נ חציו הראשון כו׳ [כשר]. דקי״ל אפי׳ לא כתב בו אלא שיטה אחת לשמה שוב אינו צריך. ופירש״י שיטה ראשונה שבה שם האיש ושם האשה והזמן. והקשו בתוס׳ פ״ק דף ג׳ דלמ״ד משום קיום הא דמצרכינן לומר בפני נכתב משום דלמא אתי לאחלופי כמ״ש בפ״ק אמאי פסול בפני נכתב חציו האחרון טפי מחציו ראשון ותירץ די״ל דבחציו ראשון יש בו שם האיש והאשה והזמן שהוא עיקר הגט מינכר מילתא ולא אתי לאחלופי:

אחד אומר בפ״נ כו׳. פי׳ הר״ב בזמן שהגט יוצא מתחת יד אחד כו׳ אבל אם הגט יוצא מתחת יד שניהם כשר. מסקי התוס׳ שא״צ שיהיו שניהם אדוקים ואחוזים בגט אלא ששניהם אומרים שהבעל עשה שניהם שלוחים על כך [ואמר] להם שניכם הוליכו גט לאשתי ונתנו האחד במעמד חברו כדאמרינן בסוף התקבל (גיטין סז:). הוליכו כלכם אחד מוליך במעמד כולם ע״כ. ומ״ש ששנים שהביאו גטא״צ שיאמרו בפ״נ ובפ״נ. למ״ד משום קיום. האיכא שנים המצויים לקיימו. ואי משום דלא בקיאי לשמה. דלאחר שלמדו מיירי כמ״ש פ״ק מ״ג. ובתרי לא שכיחי. הלכך לא גזרינן שמא יחזור לקלקולו. כ״כ התוס׳:

שנים אומרים בפנינו נכתב. ואחד אמר בפני נחתם. פירש״י וא׳ ג׳. ומ״ש הר״ב בזמן שהגט יוצא מתחת יד אחד מהם כו׳. מפרש בגמ׳. דכיון דהאי דאמר בפני נחתם לא אמר בפ״נ. אתי לאחלופי בקיום שטרות דעלמא דמ״ד נמי משום לשמה. הא ס״ל נמי טעמא דקיום כמ״ש בסוף משנה א׳ דפ״ק:

ורבי יהודה מכשיר. כיון דאיכא תרי דמסהדי אכתיבה. תו לא אתי לאחלופי. גמ׳:

אחר אומר בפ״נ ושנים אומרים בפ״נ כשר. למאן דס״ל לפי שאין עדים מצוים לקיימו אפילו אין שם עד מעיד על הכתיבה כשר. שהרי נתקיים ע״פ שנים. ולא נקט אחד אומר בפני נכתב. אלא אגב רישא דתנא אחד אומר כו׳. תוס׳. ואפילו יוצא מתחת יד אחד נמי כשר. כיון דנתקיים. והיינו דאשמועינן בהך סיפא. דהא כולה מתני׳ ביוצא מתחת יד אחד. וקאמר׳ בסיפא דאם יש שנים על החתימה כשר. אפי׳ יוצא מתחת יד אחד הואיל ונתקיים כ״כ הר״ן. אבל למ״ד דמשום דלא בקיאי לשמה. צ״ל דמיירי כשיוצא מתחת ידי שנים המעידים על החתימה. שכיון שיש שנים א״צ שיאמר כו׳. ואין לומר דמיירי כשיוצא מתחת ידי המעיד על הכתיבה. וכיון שהוא שליח נאמן כתרי על הכתיבה ועל החתימה הרי הם שנים. שכל שלא העיד כתקון חז״ל אין עדותו כלום. וכן ברישא דוקא ביוצא מתחת ידי השנים אבל יוצא מתחת יד האומר בפני נחתם. לא אמרי׳ דהוה כתרי על החתימה. והרי על הכתיבה יש ג״כ שנים. וקשה לי דא״כ אין בין רישא לסיפא. אלא בתרווייהו כשיוצא מתחת יד האחד פסול. וכשיוצא מתחת ידי השנים כשר. וא״כ מאי טעמא אסברה לה מתני׳ ביוצא מתחת יד א׳. בשנים אומרים בפנינו נכתב. וביוצא מתחת ידי שניהם. אסברה לה בשנים אומרים בפנינו נחתם. ונ״ל משום דמסתמא השליח הוא אותו שהיה אצל גמר הגט. והיינו החתימה. ולפיכך ברישא דא׳ אומר בפני נחתם. ומסתמא הוא השליח. והרי יוצא מתחת יד אחד. ובסיפא דשנים אומרים בפנינו נחתם. ומסתמא הן הן שלוחיו. והרי הן שנים.

ביום ונחתם בלילה פסול. פי׳ הר״ב שהרי מוקדם הוא ותקנו חכמים זמן בגיטין גזירה שמא יהיה נשוי עם בת אחותו כו׳. גמ׳. ונ״ל דנקט בת אחותו כדתנן בספ״ח דנדרים היו מסרבין בו לשאת את בת אחותו. לפי שהיא בת גילו ועיין מ״ש שם בס״ד. וראיתי בהמגיד פ״א מהל׳ גירושין שהביא ירושלמי [פ׳ השולח] מעשה באחד שהיה נשוי בת אחותו וזינתה עד שהיא אשתו. לימים עמד וגרשה כו׳. ע״כ. ולפ״ז י״ל דמשום מעשה שהיה נקט בת אחותו. ומ״ש הר״ב וכשמעידים כו׳ מוציאה גטה. דלא אמרי׳ אוקמה אחזקת א״א והשתא הוא דאיגרשה כיון שהיא גרושה לפנינו. ועוד אדרבא אוקמא בחזקת כשרה שלא נבעלה כשהיא א״א. תוס׳. וכתב הטור ר״ס קכ״ז. אבל כיון שתקנו לכתוב בו הזמן אם תאמר כן [שקודם הזנות נתגרשה בגט זה] צריכה להביא ראיה. ע״כ. כלומר כיון שרואין שנכתב זמן בגט. משימין על הלב שמשום כך כותבין זמן כדי שלא יחפה כו׳ ומזקיקין אותה להביא ראיה. ועיין מ״ש במ״ד פ״ח. ובגמ׳ פרכינן גיטין הבאים ממדינת הים דמיכתבו בניסן ולא מטו עד תשרי. מה הועילו חכמים בתקנתן. שהרי תקנת זמן הוא כמו כל זמן שבכל שטרות דהיינו שביום זה נעשה זה המעשה ונגמר. ומשני הנהו קלא אית להו. פירשו התוספות כשרואים בזמן הכתיבר שהוא קודם שנמסר. אית ליה קלא ומסקו אדעתייהו לידע יום המסירה. ואי לאו זמן שנכתב בו לא מסקי אדעתייהו. ע״כ. ועיין מ״ש מ״ד פרק ח׳:

ור׳ שמעון מכשיר. פי׳ הר״ב דסבר ר״ש דחכמים תקנו זמן בגיטין משום פירי דאי משום זנות לא שכיח. ורבנן סברי דמשום פירי לא הוצרכו לתקן זמן דכשאין בו זמן נמי כשיבא הגט ליד האשה יכולה לבא לב״ד או לפני עדים ותראה להם גטה ויכתבו לה שבאותו היום נתגרשה. תוספות:

בסם. עיין פרק י״ב דשבת [מ״ב] ופרק ב׳ [מ״ד] דמגילה:

ובכל דבר שהוא של קיימא. גמ׳ לאתויי מי שריא [פי׳ מי גשמים שנשארים על הגגות. ל״א מים ששורין בהן פירי] ועפצא:

על העלה של זית. דוקא עלה של זית וכיוצא בו דמתקיים. כדתניא בתוספתא על עלה של זית וחרוב ודלעת וכל דבר שהוא של קיימא כשר. אבל עלה

של כרישין ובצלים ועלה ורדין. ועלה ירקות. וכל דבר שאינו של קיימא פסול. תוס׳ [דף כ״א] :

ר״י הגלילי אומר אין כותבין כו׳. פי׳ הר״ב דרחמנא קרייה לגט ספר כו׳. ורבנן אמרי אי כתב בספר וכו׳. ואע״ג דבמ״ד פ״ב דסוטה לענין מגילת סוטה דכתיב בספר לא דרשינן הכי ל״ק דהכא שאני דכלל ופרט וכלל דריש [דונתן חזר וכלל א״נ] דחזר וכתב לה ספר כריתות אבל התם כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט. *) א״נ הכא קרא יתירא דריש משום דכתיב תרי זימני וכתב לה ספר כריתות. תוספות שם דף י״ז:

ולא על האוכלין. שכן עלה של זית מאכל ליונים כמו שאתה מוצא בנח:

אין כותבין במחובר כו׳. פי׳ הר״ב שמחוסר קציצה עיין בפירוש משנה דלעיל:

כתבו במחובר כו׳. כתב הר״ב ה״ק כתב במחובר הטופס וכו׳. גמ׳. וכתב הר״ן דליכא למימר בדיעבד אפילו תורף כשר דהא כיון דמחובר פסולא דאורייתא הוא. אפי׳ דיעבד אית לן למפסליה. ע״כ. אבל טופס דאסור לכתחלה אינו אלא גזירה משום תורף ועיין במשנה ב׳ פ״ג. ולשון דפוס הוא שהוא העתק ותואר הגט [*כך נראה לי וראיתי בפירש״י פרק קמא דזבחים דף ג׳ טופס [כו׳] מו״ל ?) בלע״ז. ע״כ] ותורף פירוש גילוי הגט מל׳ יניחנה במקום התורפה במשנה ח׳ פ״ח דתרומות. ומ״ש שהוא מקום האיש כו׳ עיין בפירוש משנה ב׳ פ׳ דלקמן. ומ״ש והזמן. כתב הב״י בסי׳ קכ״ג יש לעיין כיון דכתיבת זמן בגט ליתא אלא מדרבנן [כמ״ש לעיל במשנה ב׳] כל ששאר התורף נכתב כהלכתו. זמן לא יהיה לו אלא דין טופס. וצ״ע. ואפשר דאלמוהו כאילו היה של תורה. כדאשכחן במוקדם לדעת הרא״ש. וכמ״ש בסי׳ קכ״ז. עכ״ל. ועיין מ״ש במשנה ה׳ פ״ח בשינה שמו וכו׳ גם עיין מ״ש במשנה ה׳ פרק בתרא ומ״ש הר״ב אע״פ שהטופס נכתב במתובר כשר. עיין מ״ש במשנה דלקמן ובמשנה ב׳ פרק דלקמן.

על הנייר המחוק. פי׳ הר״ב שיכול לחזור ולמחקו כו׳ ויעביר תנאי שהיה בו. רש״י. ומ״ש הר״ב שהרי עדים נמי על המחק. כן לשון רש״י. וכתב ב״י בשם העיטור ואע״ג דאינו דומה נמחק פעם אחת לנמחק שתי פעמים ויהיה ניכר אצל מחק דעדים. סבר ת״ק דגזרו דלמא דמי האי מחקא להאי מחקא. וחכמים מכשירין. דאי איכא חששא אזלינן לעדי מסירה. ע״כ. והרא״ש מפרש דמתניתין בעדים על המחק והגט שלא על המחק. דהשתא כשימחוק הכתב ויכתוב מה שירצה יהיה הוא ועדיו על המחק. ולא מנכרא מלתא. והר״ן פי׳ שהוא על המחק ועדיו על הנייר. דהשתא ג״כ כשימחוק ב׳ פעמים לא מנכרא מלתא.

וחכמים מכשירין. כתב בהגהות אשר״י וז״ל אין לתמוה איך מכשיר ר״א בדבר שיכול להזדייף. והא מודה ר״א במזויף מתוכו [כמ״ש במשנה ה׳ פ״ק] שהוא פסול דהא מודה נמי היכא דלא אתי למסמך עלייהו כגון בשמות מובהקים דכשר. ה״נ כשר. ע״כ. ועיין מ״ש במשנה ג׳ פרק ד׳. ומ״ש הר״ב אבל בשאר שטרות דסמכינן אעדי חתימה. ואע״ג דבשאר שטרות נמי קי״ל דעל ידי עדי מסירה גובה מנכסים משועבדים (כדתנן) [כמ״ש] במשנה ד׳ פ״ט. מכל מקום כיון דלגוביינא קיימא דלמא לא מפיק להו עד זמן ארוך ושכחו עדי מסירה את הדבר וסמכינן אעדי חתימה והוא מזייף כתב העליון. וחותם העדים עומד במקומו כפירוש רש״י. והקשו בתוספות דלמה יש לטעות ולסמוך על עדי חתימה בדבר שיכול להזדייף. לפיכך פי׳ ר״י דטעמא משום דגזירת הכתוב הוא דכתיב (ירמיהו ל״ב:י״ד) ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים. ופירש הר״ן דבשלמא בשטר שאינו יכול להזדייף זוכרין צורתו של שטר. ואילו נזדייף בו כלום הוי זיופו ניכר מש״ה תנן דגובה מנכסים משועבדים שהרי ראוי לעמוד ימים רבים. אבל בשטר שיכול להזדייף אע״פ שאם יבאו ויעידו שלא נשתנה כלום היה ראוי לסמוך על עדותן. אעפ״כ אין הדבר מצוי שיזכרו לזמן מרובה שלא נשתנה בו כלום. ונמצא שאין ראוי לעמוד ימים רבים. או שמא כתב שהוא יכול להזדייף אינו ראוי לעמוד ימים רבים שמעצמו הוא נמחק. ע״כ. וכתבו עוד התוספות והר״ן דהא דקאמר אבל בשאר שטרות לא. הני מילי בשטרות העומדים לראיה. אבל שטר מכר ומתנה שעשוי לקנות בו לפי שעה הוו כמו גטין כדפירש הר״ב במ״ה פ״ק דקדושין כתב על הנייר או על החרס שדי נתונה לך וכו׳. ועוד [שם] בריש הפרק לענין שטר אירוסין:

אפילו חש״ו. וכתב הר״ב ה״מ טופס. משום דלא שכיח כלל שריא אפילו לכתחילה. ולא דמי לכתבו במחובר דמתני׳ דלעיל כ״כ הר״ן שם. ומ״ש הר״ב אבל נכרי ועבד כו׳ לכתחלה לא יכתוב. היינו טופס. ומ״ש תורף שהוא שם האיש וכו׳. עיין בפי׳ מ״ב פרק דלקמן. ועיין מ״ש במשנה דלעיל.

האשה כותבת את גטה. לשון רש״י ומקנתו לבעל וחוזר ומוסר לה לגרושין. וכתב הר״ן דאע״ג דמחוסר הקנאה בין כתיבה לנתינה. לא הוי מחוסר מעשה כיון שאינו מעשה בגופו של גט דומיא דקציצה:

והאיש כותב את שוברו. שובר פרעון כתובה שהאשה היה לה לכותבו ולמסרו לו להיות לו לראיה. רש״י:

שאין קיום הגט אלא בחותמיו. היינו עדי מסירה. הר״ן. ואע״ג דהר״ב לא פירש כן במ״ג פ״ב דעדיות. לא דק התם לפרש אליבא דהלכתא וע״ש. [*והא דנקט חותמיו משום דרוב עדי מסירה הם החתומים בו ורוב גטין חתומים הם אפילו לר״א מפני תקון העולם כ״כ רש״י בפי׳ דלקמן דף כ״ו והא דכתב רש״י רוב גטין חתומים. טעמו שתקנה ההיא אינה חיוב. כמ״ש בשם הרא״ש פרק ד משנה ג׳].

וסומא. פי׳ הר״ב שאינו יכול לומר בפ״נ כו׳. וכתב הר״ן ואע״ג דאמרינן לעיל [כמ״ש הר״ב בריש פרקין] דסגי בקל קולמסא. היינו למאן דיכול למחזי.

דמסתפי סופר מיניה דלמא חזי ליה. אבל בסומא כיון דלא אפשר למחזי לא מסתפי מיניה הלכך לא מצי אמר. ע״כ. והרא״ש כתב בפ״ק בשם התוס׳ דאין להכשיר סומא ע״י קל קולמסא משום דמחזי כשיקרא אם יאמר בפני נכתב. ואם יאמר שמע קל קולמסא אינו מועיל. דבעי שיאמר בלשון שתקנו חכמים. ע״כ. ומ״ש הר״ב אם הגט מקוים כו׳ היינו למאי דפסקינן כמ״ד דטעמא משום קיום. כמ״ש הר״ב ג״כ במשנה ג׳ פרק דלעיל:

קבל הקטן וכו׳. מאי דשכיח טפי תני ליה ברישא. דגדלות הקטן ודאי שכיח. וכן פקחות החרש שכיח יותר מפתוח הסומא. ופתוח הסומא שכיח טפי משיפוי השוטה:

[*פתוח ונסתמא כו׳. כתב הר״ב אפילו לא חזר ונתפתח כו׳ עיין בדבור דלקמן]:

זה הכלל כל שתחלתו וסופו בדעת. לומר דבדעת תליא מלתא. אבל לא בכשרות. וסומא שהיה פתוח בשעת קבלה לא בעינן שיהא סופו בכשרות. כדדייק רב אשי בגמ׳. והאי אתי זה הכלל למימרא. ומ״ש הר״ב ואם היה הגט מקוים. כבר כתבתי לעיל דהכי פסקינן כמ״ד טעמא דבעינן שיאמר בפ״נ כו׳. משום קיום הוא:

נאמנות להביא את גטה. מפרשים בגמרא בח״ל. דכיון שצריכה לומר בפ״נ ובפ״נ. ואי אתא בעל ומערער לא משגחינן ביה. מהימנא. דליכא למימר דלקלקלה מכוונה. אבל בא״י דאינה אומרת בפ״נ ובפ״נ. ואי אתי בעל ומערער משגחינן ביה. אינה נאמנת. דחיישינן דמכוונה לקלקלה:

חמותה. עיין במשנה ד׳ וז׳ פט״ו דיבמות ומ״ש שם:

ובלבד שהיא צריכה לומר כו׳. עיין מ״ש בפ״ק משנה ג׳. וכתב הר״ב ודוקא כשהתנה כו׳ וא״ל לא תתגרשי כו׳ ותאמרי בפ״נ כו׳ וכן לישנא דגמ׳. וכך העתיק הרמב״ם בפירושו. ומיהו לאו שיתנה הוא שתאמרי כו׳ ואי לא אתני לא. דאפילו לא אתני כיון שעשה אותה שליח צריכה שתאמר כו׳. וכן יורה לשון הרמב״ם בספ״ז מה״ג [הלכה כ״ג]. וז״ל הר״ן וקמ״ל מתני׳ שאע״פ שאילו רצתה האשה לומר כבר נתגרשתי בגט שבידי לא היתה צריכה לומר בפ״נ ובפ״נ. אפ״ה כל שהיא אומרת שנעשה שליח. צ״ל בפ״נ ובפ״נ. ולא מפטרה במגו דאי בעיא אמרה נתגרשתי ע״כ. ומ״ש הר״ב אבל אשה שגטה יוצא מתחת ידה כו׳ ואפילו שאין הגט מקוים כו׳. כ״כ הרמב״ם. ומסיים בחבורו ספ״ז מה״ג שהרי אינה מקלקלת על עצמה. ועוד שהעדים החתומים על הגט הרי הן כמי שנחקרה עדותן בב״ד עד שיהא שם מערער. לפיכך נעמיד הגט בחזקתו ותנשא. ואין חוששין שמא ימצא מזויף. כמו שנעמיד הגט בחזקת כשר כשיביא אותו השליח עד שיערער הבעל או עד שיביא ראיה שהוא מזויף או בטל. שאם נחוש לדברים אלו וכיוצא בהן. כך היה לנו לחוש לגט שיתן הבעל בפנינו שמא בטלו ואח״כ נתנו. או שמא עדים פסולים חתמו בו. והרי הוא כמזויף מתוכו. או שמא שלא לשמה נכתב. וכשם שאין חוששין לזה וכיוצא בו אלא נעמידנו על חזקתו עד שיודע שהוא בטל. כך לא נחוש לא לשליח ולא לאשה עצמה שהגט יוצא מתחת ידה. שאין דיני האיסורין כדיני הממונות. ע״כ. וכתב הכ״מ הרשב״א תמה מדתנן בפ״ב דכתובות [ע״ה]. האשה שאמרה א״א הייתי וגרושה אני נאמנת. ואם יש עדים שהיא א״א. אינה נאמנת ע״כ. ואיני רואה מקום לתמיהה זו. דהתם איכא למימר דמיירי בשאין גט יוצא מתחת ידה. עכ״ל:

ג יתר מכן כתב לגרש בו את אשתו כו׳. גמ׳ אי כתב ונתן ספר כריתות בידה ה״א למעוטי היאך קמא דלא עביד לשום כריתות. אבל לגרש את אשתו ונמלך דעביד לשם כריתות אימא כשר. כתב רחמנא וכתב:

יתר מכן היו לו שתי נשים כו׳. גמרא. אי כתב רחמנא וכתב ה״א למעוטי האי דלא איהו קא כתיב ליה אבל יש לו ב׳ נשים דאיהו קא כתיב ליה. אימא כשר. כתב רחמנא לה לשמה:

יתר מכן אמר ללבלר. כתב הר״ב הא קמ״ל דלא אמרי׳ הוברר כו׳. וכתבו התוס׳ דאפילו מאן דסבר בעלמא יש ברירה [כמ״ש הר״ב במשנה ד׳ פ״ז דדמאי] הכא מודה משום דוכתב לה לשמה. משמע שיהא מבורר בשעת כתיבה ע״כ. ועיין מ״ש בשם הר״ן ברפ״ה דנדרים:

מקום האיש ומקום האשה. ומשמע שם עירו ושם עירה דלא. וכן כתבו הגהות אשר״י בפרק דלקמן. ועיין מ״ש משנה ה׳ פ״ח:

ומקום הזמן. עיין מ״ש בשם הב״י במשנה ד׳ פרק דלעיל. ומ״ש הר״ב ובגמרא מוסיף אף מקום הרי את כו׳. שגם זה עקרו של גט. ומתני׳ ר״א היא. דאמר עדי מסירה כרתי. הלכך וכתב לה לאו אחתימה קאי דחתימת העדים אינה אלא מד״ס מפני תיקון העולם. וכי כתיב וכתב לה לשמה. אעיקר כריתות קאי דהיינו כל הני דאמרן. ועיין מ״ש במ״ג פ׳ בתרא:

ר״א מכשיר בכולן כו׳. ומקשינן בגמרא קשיא דר״א אדר״א. דרישא דמתני׳ אוקמינן כר״א ושרי לכתוב לטופסי גיטין ובלבד שיניח. ומפרקינן תרי תנאי ואליבא דר״א:

חוץ מגטי נשים. כתב הר״ב וגזרינן טופס אטו תורף. והלכה כר״א. והכי פסיק רב בגמ׳. וכן דעת הרמב״ם בפירושו [ובחבורו פ״ג חזר בו ע״ש בכ״מ] ול״ק ממתני׳ ה׳ [פ׳ דלעיל] דשרינן בחש״ו אפילו לכתחלה לכתוב טופס ולא גזרינן אטו תורף. כדכתיבנא התם דחש״ו לא שכיח כלל לא גזרו. ומיהו

איכא פלוגתא דרבוותא איכא דסברי ר״א פוסל בגטי נשים אף בדיעבד. ודייקי מדתנן מכשיר בכולן חוץ מגטי נשים. משמע דפוסל בגטי נשים. וכתבו דלא דמי למחובר דמשנה ד׳ פ״ב דכשר בדיעבד. דמחובר לא שכיחי כולי האי. אבל כתיבת טופס שלא לשמה גזירה מצויה היא דאם יתירו לסופרים לכתוב לטופס שלא לשמה בטרדייהו מנשי וכתבו אף תורף. הלכך פסלוהו אף בדיעבד וכ״כ הר״ן בפ״ב משנה ד׳. והרא״ש דייק בהיפך דמדקאמר מכשיר בכולן חוץ כו׳. משמע דפוסל בגטי נשים מה שמכשיר בכולן והיינו לכתחלה והוי דומיא דמחובר וכתב ומ״מ טוב להחמיר ולגרשה בגט אחר אם הבעל לפנינו. ע״כ:

לאלתר. פירש הר״ב מיד. ולא ביאר כל הצורך דבגמ׳ פליגי איכא מ״ד [כדי שיהיה אדם עומד ורואה שלא עבר אדם שם ואיכא מ״ד] שלא שהה אדם שם עד שעת מציאת הגט ע״כ. ויש מחלוקת בין הפוסקים כמו שאזכור בס״ד. ומ״ש הר״ב ודוקא שאבד במקום שהשיירות מצויות כו׳. [להרא״ש פסול] ואפילו לא הוחזקו שנים ששמותיהן ושמות נשותיהם שוים. [כל זמן שלא ראה שלא עבר אדם שם] ולהרמב״ם [אפילו עבר כשר דהלכתא] כמ״ד שלא שהה כו׳ אא״כ הוחזקו ג״כ. דאז אם עבר חיישינן אע״פ שלא שהה כיון דאיכא תרתי לריעותא. ולהרא״ש לעולם לא הוי לאלתר אלא [שראה] כל שלא עבר כו׳. ומ״ש הר״ב אבל אם אבד במקום שאין השיירות מצויות [כו׳] להרמב״ם אפילו הוחזקו באותו מקום שנים ששמותיהם שוים ושמות נשותיהם שוים. ולהרא״ש דוקא כשלא הוחזקו שנים כו׳ דאי הוחזקו חיישינן אע״פ שאין שיירות מצויות הואיל ולא ראה שלא עבר אדם שם. והא דמחזירין לזמן מרובה היינו כשהבעל אומר תנו לה כדתנן במשנה ז׳ פ״ק דב״מ. ועיין מ״ש שם בס״ד. א״נ כשהיא נותנת סימן מובהק. ומ״ש הר״ב ואפילו אבד כו׳ אם יש לעדים סימן מובהק כו׳ פי׳ התוס׳ השליח נמי נאמן בסימן מובהק אלא דבעדים אע״פ שראוהו כבר מהימנו. ושליח לא מהימן אלא כשאומר כן קודם שראהו. ע״כ. ומ״ש הר״ב או שיאמרו מעולם לא חתמנו בגט באלו השמות אלא בזה וכתבו התוס׳ משמע שיודעים שלא חתמו אלא על אחד אבל אין מכירין מי הוא אותו יוסף בן שמעון. וכשהעדים אומרים כן והוא אומר שעל שלו חתמו. נאמן. דלא חשדינן ליה שישקר במזיד לומר שהוא שלו לקלקלה. אבל כשאין העדים אומרים כלום חיישינן שמא הוא סובר שהוא שלו לפי שאינו יודע שיש יוסף בן שמעון אחר או יודע ואין נראה לו לחוש שגם הוא אבד גט ולכך אומר שהוא מכיר אע״פ שאינו מכיר ע״כ:

מצאו בחפיסה כו׳. פי׳ הר״ב ויש בהן סימן שהם שלו. ועיין בדבור דלקמן. וכתבו התוס׳ וא״ת ונחוש לשאלה כדאמרינן בפרק בתרא דיבמות [משנה ג׳] וי״ל דקים ליה בנפשיה שלא השאילם לשום אדם. א״נ ביודע שבחפיסה אבדו ומ״מ צריך שיהא מכיר החפיסה או הדלוסקמא בטביעות עינא דמה שיודע שבחפיסה או בדלוסקמא אבדו אין זה סימן כיון דדרך להניחם שם ע״כ. ועיין מ״ש ספ״ק דב״מ:

אם מכירו כשר. פירש הר״ב או שמכירו כו׳. וכן בפירש״י שבידינו. וכן הסכמת המפרשים האחרונים. ופי׳ הר״ן בטביעות עינא וכ״כ בטור. ובחפיסה ודלוסקמא נמי טביעות עינא כמו סימן. אלא דאיכא בין סימן לטביעות עינא. דטביעות עינא אין מועיל להכשירו אלא כשמצאו אותו בעצמו שאבד לו ולא כשמצאוהו אחרים. ובב״י הביא חלוקי דעות בטעם הדבר דאיכא למימר דלמא משקר משום הפסד שכרו. א״נ דלא ליהוי למרי גיטא תרעומות עליה. אבל כשמצאו הוא נאמן במגו דאי בעי אמר לא אבד מעולם וא״נ אפילו ליכא מגו עד אחד נאמן באיסורים בטביעות עין. ע״כ. ובעדות טביעות עין במת דמשנה ג׳ פרק בתרא דיבמות יש מחלוקת דר״ת סבר דמהני כמ״ש הטור סימן י״ז. וחלקו עליו האחרונים כמ״ש שם בב״י וי״ל דשאני התם כיון שעשוי להשתנות לא רצו להסמיך על טביעות עין:

או חולה. משא״כ גוסס דרוב גוססים למיתה. גמרא:

בחזקת שהוא קיים. מדאורייתא נפקא לן בהכל שוחטין [דף י׳] העמד דבר על חזקתו. רש״י:

בת ישראל כו׳. צריכא דאי אשמועינן גט משום דלא אפשר [למיחש למיתה. דאי חיישת אין לך שולח גט לאשתו והן עגונות] אבל תרומה דאפשר [להיות נזונית בחולין] אימא לא. צריכא. גמ׳:

השולח חטאתו. צריכא דאי אשמועינן תרומה זימנין דלא אפשר [שהיא ענייה וצריכה פרנסה ותטול תרומה בבית הגרנות] אבל חטאות מספיקא לא ליעול חולין לעזרה. צריכא. גמ׳:

מקריבין אותו. בגמרא מפרש דדוקא בקרבן נשים א״נ חטאת העוף שא״צ סמיכה דאל״ה לכתחלה אין לעשות בלא סמיכה דהא מעלין עליו כאלו לא כיפר כמפורש במשנה ח׳ פרק ט׳ דמנחות:

ועל הספינה המיטרפת בים. פירש הר״ב ועדיין לא טבעה. וכן פירש״י ומשמע דאילו אבדה דבסיפא היינו שטבעה וקמ״ל דאעפ״כ נותנין עליו חומרי חיים דשמא יצא כדאשכחן במשנה ד׳ פט״ז דיבמות. וסתם ים מים שאין להם סוף הוא. והרמב״ם מפרש וז״ל ספינה המיטרפת בים הוא שסוער עליה הים ורצה לשברה והמלחים אינן יכולין להנהיגה כפי רצונם לגודל הסער אבל העצים והכלים שלהם נשארו. הספינה שאבדה בים. הוא שנשברו הכלים והעצים שלהם ונאבד הכל ונשארה הספינה על פני המים להנהגת המים ולא נשאר עוגין ולא משוטות שיתנהגו בה. ע״כ:

והיוצא ליהרג. בגמ׳ איכא תרי לישנא לחד לישנא דוקא בב״ד ישראל אבל בב״ד נכרים מכי חתם פסק דין הדיין הגדול שבהן אין נותנין עליו חומרי חיים וכן פסק הרא״ש ולאידך לישנא דוקא בב״ד נכרים. אבל בב״ד של ישראל אין נותנין עליו חומרי חיים. והרמב״ם בסוף פ״ו מהל׳ גירושין כתב והיוצא ליהרג מב״ד של נכרים. והיינו כלישנא בתרא. ולא כתב בבאור דין ב״ד של ישראל. וכ׳ המגיד ובעונותינו כבר בטלו דיני נפשות מישראל ע״כ. ואין זה מספיק כי דרכו של הרמב״ם לבאר הכל. אבל נ״ל שסמך על מה שביאר בפרק ט׳ מהל׳ תרומות. דשם כתב בהדיא. אבל מי שנגמר דינו בב״ד [של ישראל] והניחוהו בבית הסקילה ליהרג. הרי זה בחזקת מת ולא תאכל אשתו ע״כ. ולפי שמשנתינו נמי אסברה לה בדין תרומה. לפיכך ביאר הדברים בהלכות תרומות ועליהן סמך בהלכות גירושין. ואע״פ שלפי סדר חבורו הלכות תרומות מאוחר להלכות גירושין [*ועיין בפי׳ הר״ב במשנה ג׳ פ״ק דערכין]:

בת ישראל כו׳. וכ״ש לאיסור אשת איש. ואם היה גט אחד מהם ביד השליח אינו נותנו לאשתו. ואם נתנה לה הרי זו ספק מגורשת. וכמ״ש הרמב״ם פ״ו מה״ג. והטור סימן קמ״א:

וחלה משלחו ביד אחר. דשליח עושה שליח. כדמסיים בברייתא שהבאתי בריש מכילתין והיא רפ״ב דקדושין דף מ״א ושלח ושלחה [ב׳ פעמים נאמר בענין] מלמד שהשליח עושה שליח. וכתב הר״ן ואע״ג דקרא משמע בין חלה. בין לא חלה. דמידי חלה כתיב. אפ״ה אמור רבנן דחלה דוקא משום דאיכא אינשי דקפדי ואי שמעי מבטל שליחותייהו. אבל בחלה ליכא דקפיד. א״נ קרא להיכא דגלי בעל דעתיה דלא קפיד אתא. ואתו רבנן ופרשו דחלה נמי לא קפיד. ואיכא לישנא בגמ׳ דבהולך סתם יכול לשלחו על יד אחר אע״פ שלא חלה ובאתה הולך לא ישלחנו על יד אחר אא״כ חלה.

טול לי הימנה חפץ פלוני. פירש הר״ב כשתתן לה הגט וכן לשון רש״י. ומשמע דלא קפיד אם יטול החפץ תחלה אם לא. והרי זה כאומר תן לה הגט וטול החפץ שגם בזה כתב הרמב״ם בפ״ט מהלכות גירושין [הלכה ל״ז] הרי זה לא ישלחנו ביד אחר. שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר. אלא שכתב ואם שלחו ביד אחר הרי זה גט בין שנתנה החפץ תחלה בין שלא נתנה אלא לבסוף. ואם נפרש דברי רש״י דהכי קאמר טול חפץ תחלה כשתתן לה הגט. לפי זה כששלחו ביד אחר אינו גט אא״כ נתנה החפץ תחלה. ומכי נתנה תחלה ליד השני הוי גט דלא אמרינן שלא ישלח ביד אחר. אלא משום דחיישינן שמא כשימסור הראשון שליחות לשני. לא ימסור לו דברים כהוייתן. או השני לא יהא מדקדק בהם ויהא משנה ומיפסל גיטא. כדפירש״י בגמרא:

ואין שליח אחרון כו׳. פירש הר״ב דשליח שני ממנה שליח ג׳. ובחלה דלא עדיף ממי שבא מכחו. מסקנת הפוסקים [*ואע״ג דכתבתי במ״ג פ״ז דדמאי. דאחרון קרי כלפי הקודם לו. מ״מ הכא אי לאו דהאמת כך דיכול למנות ג׳ וכו׳ לא ה״ל למתני אחרון דדלמא אתי למטעי]:

להיות מפריש עליהן מחלקן. פירש הר״ב ואם הוא רגיל כו׳ א״צ לזכות כו׳ פירש״י כיון דמלתא דפשיטא הוא דלדידהו יהיב להו אסחי להו שאר כהנים דעתייהו והוו כמאן דמטי לידייהו דהני וכ״כ הר״ן. ובהגהות אשר״י יהיב טעמא משום דכל מתנות כהונה חשוב כמו מתנה מועטת ואסור לחזור בו כדאמרינן בפרק הזהב. [*ולשון עליהן מחלקן. עיין בדבור דלקמן]:

בחזקת שהן קיימין. וכן הנוסח בכל הספרים. ואף הרמב״ם העתיק כן בפ״ז מהלכות מעשר [הלכה ה׳]. ואע״פ שהוא מוסב אכהן ולוי ועני שייך למתני בנו״ן ולא במ״ם. שכן בלשון ארמית הנו״ן מורה על הרבים כמו על הרבות. וכדתנן להיות מפריש עליהן מחלקן וכו׳ אם הלוון וכו׳:

צריך ליטול רשות מן היורשים. פירש הר״ב שירשו מהם קרקע משועבדת כו׳. ומפרש בגמרא דאפי׳ לא ירש אלא מלא מחט. משום דגובה וחוזר וגובה [דומה למה שפי׳ הר״ב במשנה ו׳ פ׳ בתרא דשביעית] וכתב רמב״ם בפ״ז מה׳ מעשר דאי לא ירשו קרקע אין רשותו מועלת. ע״כ. ונראה בעיני דהאידנא דמטלטלי דיתמי משתעבדי לב״ח כמ״ש הר״ב רפ״ו דערכין. דכל מה שירשו מהני ליטול רשות מהן. ולא ידעתי למה לא ביאר כן הרמב״ם:

אם הלוון בפני ב״ד. ע״מ שיפריש על מעות אלו מחלקם הרמב״ם שם.

אינו צריך ליטול רשות. לשון רש״י דיש כח ביד ב״ד להטיל חוב זה על הכהונה והלויה לפי שתקנתם הוא שימצאו מעות להלואה. ע״כ. ובדוקא נקט כהונה ולויה משום דבעני אם העשיר לא עבדי תקנתא כדאיתא בגמרא מיתה שכיח עבדי תקנתא. עשירות לא שכיח כדאמרי אינשי חברך מית אשר איתעשר לא תאשר. לא עבדי תקנתא ועיין מ״ש במ״ב פרק ט׳ דנדרים:

המניח פירות להיות מפריש עליהן. לשון התוס׳ בערבי שבתות ויו״ט איירי דשרי שלא מן המוקף ע״כ. דהא תנן בספ״ק דחלה ובפ״ב דבכורים מ״ה דאין תורמין אלא מן המוקף. אבל לשון הרמב״ם בספ״ה מהל׳ תרומות המניח וכו׳ אע״פ שאין מפרישין לכתחלה אלא מן המוקף. אם הפריש הרי הן בחזקת קיימין:

[*מפריש עליהן בחזקת שהן קיימים. עיין מ״ש במשנה ב׳ פרק ד׳ דתרומות:

הרי זה חושש כו׳. כתב הר״ב ואם לא אכלן צריך להפריש כו׳. וכן לשון רש״י. ומשמע דאילו כבר אכלן אין מחייבין אותו להפריש. ותלינן שעכשיו

נאבדו הואיל וכבר נאכלו וליכא אלא חיוב הפרשת תרומות ומעשרות. אבל הרמב״ם בספ״ה מה״ת לא התנה שאם לא אכלן ומשמע ודאי שאע״פ שאכלן מחויב הוא להפריש התרומות והמעשרות מפני חששא זו. ויראה לי להשוות רש״י ורמב״ם ודלא פליגי דרש״י פירש במשנתינו שהיא דברי ר״א בן שמוע והוא אינו חושש אלא מעל״ע. א״כ יש לנו לחלק ג״כ בין נאכלו ללא נאכלו ומטעמא דפרישית כיון דחזינן דחששא דמקילין בה היא שלא לחוש לה רק מעל״ע. אבל הרמב״ם כתב לפי מה שפסק דלא כר״א בן שמוע כמ״ש בדבור דלקמן ודחייב למפרע על כל מה שתיקן א״כ חששא מעליותא היא. והלכך אין לנו לחלק בין נאכל ללא נאכל. וכ״ש דאף אליבא דר״א בן שמוע אין לנו הכרע לחלק אלא שרש״י מסברא כתב כן *)(ואין חולק כמ״ש בד״ה רי״א כו׳)]:

דברי ר״א בן שמוע. ובגמרא חלוקים עליו חבריו דתנן [במשנה ב׳ פ״ב דמקואות] מקוה שנמדד ונמצא חסר כל טהרות שנעשה ע״ג למפרע בין ברה״י בין בר״ה טמאות. ולפיכך [הכי] נמי אין הלכה כר״א. כמ״ש הרמב״ם בפירושו ובחבורו ספ״ה מהלכות תרומות.

רבי יהודה אומר כו׳. כתב הר״ב והלכה כר״י וכ״כ הרמב״ם בפירושו ובחיבורו שם [הלכה כ״ה]. וכתב הכ״מ דמשמע להרמב״ם. דליכא מאן דפליג עליה ע״כ. ואע״ג דבלשון מחלוקת שנוי. נמצאים כיוצא בזה ואין חולק כמ״ש בפ״ג דבכורים:

בקדים של מוצאי החג. בגמ׳ תניא בתקופה. כלומר שמוצאי החג הוא בתקופת תשרי דאילו נמשכה תקופת תמוז ע״כ לא. [רש״י]. והרמב״ם לא העתיקה בפ״ה מה׳ תרומות וכתב עליו הכ״מ שאינו יודע למה השמיטו. ול״נ שמפני קושית התוס׳ הוא שהשמיטו שכתבו דבפ״ק דסנהדרין [דף י״ג] איתא דבעינן מקצת החג בתקופת תשרי וא״כ מעולם לא נמצא מוצאי החג אלא בתקופה. ומה שדחו מדאמרינן התם שעל התקופה לבדה אין מעברין. לא ס״ל להרמב״ם כדמשמע בה׳ קדוש החדש שלו פ״ד. כיון דמקרא ילפינן להא דמוצאי החג כמו דילפינן אביב מקרא ע״ש בכ״מ סוף דף רע״ז:

ובהוצאת סמדר. כתום פרח. וענביו נראין באשכול כסדרן. רש״י:

ובשעת כניסת מים בבוסר. פירש הר״ב כשהן כפול הלבן נקראים בוסר. וכן לשון רש״י. ועיין מ״ש במשנה ה׳ פ״ה דמעשר שני. ומ״ש הר״ב וכשהלחלוחית נכנסת כו׳ היינו כניסת מים. והביאו בתוספות ראיה לזה הפי׳ מדתנן בפ״ד דשביעית [מ״ח] הבוסר משהביא מים:

ד **או ששלח אחריו שליח.** מ״ד לא אלימא שליחותא דבתרא. משליחותא דקמא לבטליה. קמ״ל. גמ׳:

קדם אצל אשתו. מ״ד כי לא אמרי׳ לצעוריה קא מכוין ה״מ לשליח אבל לדידה ודאי לצעורה קמכוין קמ״ל. גמ׳. ופי׳ הר״ן דדומיא דשליח דהיינו דפגע ממילא הכא נמי באשתו דפגע בה ממילא וקמ״ל דלא אמרינן לצעורה קמכוין ואע״ג דתנן קדם לאו דוקא אלא ה״ה פגע וקדם דנקט משום אורחא דמלתא דסתם שולח גט לאשתו אינו פוגע בה אא״כ מקדים וממהר ללכת אצלה.

או ששלח אצלה שליח. מ״ד איהו הוא דלא טרח אדעתא לצעורא. אבל שליח דלא איכפת ליה. כי טרח. ודאי לצעורה קמכוין. גמ׳. וטרח דנקט לאו טרחת הדרך ורדיפה אבתרה קאמר. אלא כלומר טרחת הדבור שלא היה מטריח עצמו לדבר לה אי לא עביד אלא משום צערא בעלמא שהדבר ידוע שיש טורח על האדם לצער האדם בדבור על ידי עצמו משא״כ כשידבר לשליח שהוא ידבר שאין זה לו לעמל וטורח. כך נ״ל לפרש לסלק תמיהת התוס׳ דתמהו דלפ״ז משמע דקדם היינו ע״י טירחא ולא ממילא ואמאי [*לא נקט רבותא טפי נזדמן אצל אשתו ממילא. או שלוחו דלא אמרי׳ לצעורא קמכוין דתימה הוא לומר שאז אין מועיל בטול. ע״כ]. ולפימ״ש ל״ק ולא מידי:

היה עושה ב״ד. פי׳ הר״ב שלשה וזוהי דעת רב ששת. וריש לקיש נמי כוותיה ס״ל דדייקי דב״ד היינו שלשה. וטעמא דמצריכין שיהו שלשה. והרי אין זה אלא עדות בעלמא. כתב הר״ן דתקנה קדומה. היתה כדי שיהא לדבר קול. ע״כ. כדאמרי׳ בגמ׳ לקמן דבי תרי לא מפקי קלא. [דהכא בעינן גילוי מלתא טפי. ולא דמי לגובה מנכסים משועבדים ע״י שני עדי מסירה כדתנן במשנה ד׳ פרק בתרא כמ״ש התוס׳] והיא לא שמעה ולא ידעה ואזלא ומינסבא ואיכא ממזרים. ולכך אמרו דבטול יהא דוקא בג׳ כי היכי דמפקי לקלא. וכח ביד חכמים לתקן שלא יהא בטול ושיהא גט משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. ואפקעינהו רבנן לקדושי מיניה ואפילו אי קדיש בביאה עשו בעילתו בעילת זנות. ותימא לי דלקמן אדתנן התקין ר״ג כו׳ פי׳ הר״ב שהשליח שאינו יודע בדבר מוליכה לה והיא נישאת בו. וכן לשון רש״י. וליתא למאן דמפרש דב״ד דתנן דהיינו בפני ג׳ דלדידיה ליכא חששא שתנשא. דהא ג׳ מפקי לקלא. אלא טעמא דתקנת ר׳ גמליאל היתה מפני העגונות כדאיתא בגמרא. דהשתא דאצריכיניה לילך אחריו או לשלוח שליח. הוא לא יטרח בכל אלה בשביל לעגנה. אבל זה שפירש״י בדהתקין ר״ג דטעמא שמא תנשא בו. הוא אליביה דרב נחמן. ור׳ יוחנן נמי כוותיה ס״ל. דהא דתנן ב״ד היינו תרי דתרי נמי ב״ד קרי להו. כדתנן במשנה ד׳ פרק בתרא דשביעית לפי סברתו וכמ״ש שם בס״ד. והשתא קודם תקנת ר״ג היה סגי בביטול בפני ב׳ דלא צריכין אלא עדות בעלמא. ומיהו עדות בעינן. דאין דבר שבערוה פחות משנים. ואע״ג דב״ד קרי ליה לא נגעו בו אלא משום עדות כמ״ש הר״ן וכיון דבי תרי לית להו קלא ושמא תנשא וירבו ממזרים בישראל. התקין ר״ג דתרי לא סגי ומכיון דראה לתקן. התקין דלא לסגי אלא בפניו. ואע״ג דחששא דממזרים בתלתא הוי מיתקן. כיון שהוצרך לתקן תיקן ג״כ מפני עגונות וכמ״ש התוס׳. ונמצאת למד שז״ש הר״ב ברישא בשלשה והדר

ופי׳ גבי תקנה שהיתה מחשש שלא תנשא. דמזכי שטרא אבי תרי. ואי הא לא הא. ולא עוד אלא שז״ש בשלשה והיינו כרב ששת וריש לקיש. וזה דלא כרב נחמן ור׳ יוחנן. קשיא טובא דאע״ג דמשום רב נחמן ורב ששת דהלכה כרב נחמן בדיני ליתא. משום דהכא איסורא איכא. מ״מ רבי יוחנן לגבי ריש לקיש הלכתא כוותיה בר מתלת. וכן פסקו הפוסקים הלכתא כרב נחמן דקאי ר׳ יוחנן כותיה. ולא תקשה על מ״ש במשנה ד׳ פרק בתרא דשביעית. דלהטור התם בשלשה. והיינו כרב ששת וכמ״ש שם בס״ד. היינו דפלוגתא דר״י ור״ל ליתא אלא בביטול דהכא. אבל בפרוזבול לא פליגי. ואע״ג דרב נחמן מייתי ליה לדהכא סייעתא מדשביעית דמדהתם בתרי ה״נ בתרי. לא קשיא. דאיכא למימר דר׳ יוחנן התם נמי ס״ל דב״ד דוקא בג׳ צריך. ואפ״ה הכא לא בעי אלא ב׳ וטעמא רבה איכא לחלק. דפרוזבול מכח דין נגעו בו שיהו שטרותיו מסורין לב״ד. דתו לא קרינן ביה לא יגוש. ולפיכך צריך שיהו שלשה. דהיינו ב״ד ממש. מה שאין כן הכא בביטול. שלא נגעו בו אלא מכח עדות בעלמא וסגי בשנים וכדאמרן. וא״ת ולר׳ יוחנן דסגי ליה בשנים אמאי קרי ליה ב״ד. דבשלמא לרב נחמן כדכתבו התוס׳ כיון דפרוזבול סגי ליה בב׳. קרי להו ב״ד. דהא התם משום ב״ד נגעו בו ואפ״ה סגי בב׳. אלא לר״י שכתבתי דהתם ס״ל נמי בג׳ כי היכי דלא תקשה לסברת הפוסקים שם בג׳ והכא פסקינן בב׳. ונ״ל דלטעמיך תקשה רב נחמן גופיה אמאי קרי ליה הכא ב״ד. כיון שאין כאן אלא שנים. ואין אנו צריכין להם אלא מכח עדות. ואמאי קרי להו כלל ב״ד. [ועיין בכ״מ סוף פ׳ ב׳ מהלכות סנהדרין בשם תשובת הרשב״א] ונותן בזה מקום לטעות ושיהיו צריכין ג׳ ובפחות לא הוי בטול ונמצאת מתיר א״א לעלמא. אלא על כרחך אית לך למימר דמש״ה קרי להו ב״ד. לפי שאע״פ שאינם אלא משום להעיד. אפ״ה כיון דבעלמא לא אברי סהדי אלא לשקרי. ואילו בדבר שבערוה אפילו שניהם מודים וליכא שקרי. הצריך הכתוב לשנים. כדאמרינן אין דבר שבערוה פחות משנים. ונמצא שזה שהצריך הכתוב שנים אינו דומה ממש לעדיות אחרות. אלא כעין מקיימי ומחזיקי הדבר הם וכלפי הא הוא דקרי להו ב״ד. ורב נחמן אי לא אשכח בשום דוכתא דקרי להו לתרי ב״ד לא היה מפרש כן בכאן. אבל ר״י מה״ט לחוד שכתבתי סגי ליה לפרש הכא בשנים. ומכח סברא בעלמא דאין אנו צריכים אלא לשנים. ודקרי להו ב״ד היינו מזה הטעם שכתבתי. ואפשר נמי דרב נחמן גופיה לרווחא דמלתא מייתי ראיה מדשביעית. וא״נ לא ה״ל ראיה היה מפרש כן. וכדר״י. ואלא מיהת לר״י נוכל לומר שאין צריכין לראיה ואע״ג דהכא ס״ל)א) [*בשנים לא משום כך אנו מוכרחים לומר דבשביעית ס״ל] [גם כן] בשנים אלא התם בעי ג׳ כדין כל ב״ד דמשום ב״ד ממש נגעו בו התם. ולא תקשה דברי הפוסקי׳ אהדדי. כך נ״ל:

מפני תקון העולם. כתב הר״ב ומכח תקנת ר״ג מלקין כו׳ וכן לשון הרמב״ם בפירושו. אבל בחיבורו פרק ו׳ כתב מכין אותו מכת מרדות. דודאי דאין כאן מלקות דאורייתא. ועיין מ״ש בכיוצא בזה בריש מסכת שבת בס״ד וטעמא דמלקין משום דקיי״ל דתקנתא דר״ג לא היתה אלא לכתחלה אבל בדיעבד אם בטלו מבוטל. ומיהו דוקא לאחר תקנת ר״ג. אבל מה שקודם ר״ג למר כדאית ליה. ולמר כדאית ליה. אפילו בדיעבד הוא ומהטעם שכתבתי בריש מתני׳:

היה משנה שמו כו׳. פי׳ הר״ב כשהיה לו שני שמות אחד כאן ואחד במדינת הים. עיין מ״ש במשנה ח׳ פרק בתרא ומה שכתב והיכא דשינה שמו כו׳. כדתנן במ״ה פ״ח. ועיין מ״ש שם.

אין אלמנה נפרעת כו׳. וכל הבא ליפרע מנכסי יתומים כדתנן במ״ב פ״ט דכתובות)ב). וה״מ למתני אין נפרעים מנכסי יתומים)ג) שלא בשבועה. ונמנעו מלהשביע האלמנה. אלא דאלמנה הוי חדוש טפי דסד״א משום חינא אקילו רבנן עלה. ולכך נקט רישא נמי באלמנה. כדאיתא בגמ׳ ותוס׳. וכתבו עוד בתוס׳ וא״ת הא תנינא בפ״ט דכתובות מ״ז. וי״ל דאיכא לאוקמה בגרושה. וה״א דאלמנה שהוא בתוך זמנה. דאין כתובה ניתנה לגבות מחיים דלא קמ״ל. ועוד דדרך התנא להשמיע בקיצור אפילו למה שמפורש כבר כמ״ש בריש ברכות:

נמנעו ב״ד. רמב״ם.

מלהשביעה. כתב הר״ב שמפני שהיא טורחת לפני היתומים כו׳. ולפיכך באלמנה הוא דנמנעו. אבל לא בגרושה. גמרא:

שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו. פי׳ הר״ב כגון קונם מיני מזונות. וז״ל הר״ן. כל מה שירצו. יבחרו היתומים דבר קשה להדירה בו כגון קונם מיני מזונות עלי כו׳. ולא חשידא לעבור על נדרה. ואפילו תעבור. אין ענשן של נדרים חמור כל כך. כענשן של שבועות. שנפרעים ממנו ומכל העולם. [ועיין מ״ש במ״ד פ״ג דנדרים] ובירושלמי אמרו בראשונה היו נשבעות לשקר וקוברות את בניהם. ועוד שאימת נדרים עליהן יותר מן השבועות ע״כ. ובגמ׳ וניחוש דלמא אזלה לחכם ושרי לה. קסבר צריך לפרט הנדר היאך נדר הנדר הזה וכי מפרטא קמיה. דליתומים נדרה וכך נדרה אם נהניתי מכתובתי כלום לא שרי לה. ומ״ש הר״ב ואם ידירוה אחר שנשאת. שמא יפר לה בעלה. גמ׳. וכתב הרא״ש וא״ת ידירוה בדברים שאין בהן עינוי נפש שאין הבעל יכול להפר וי״ל כיון שאין בהן עינוי נפש לא תחוש אם תקיימם וא״ת היאך יכול להפר שלא בפני היתומים דילפינן ממשה שא״ל הקב״ה במדין נדרת כו׳. [כמ״ש הר״ב במ״ד פ״ט דנדרים] י״ל דודאי לכתחלה אין להתיר שלא בפני היתומים אבל אם התיר מותר. תדע מדסמך צדקיה שהיה צדיק גמור על מה שהתירו לו סנהדרין שלא בפני נבוכדנצר. ועוד תירצו בתוס׳ בענין אחר. וא״ת ידירוה שלא תאכל ככר זה אם גבתה מכתובתה. כלומר ותאכלנו

לאלתר בפנינו. וי״ל דלא תחוש לעונש זה אלא בנדר שע״י עומדת באיסור כל ימיה. וא״ת ידירוה על דעת רבים שאין לו הפרה [כדפירש הר״ב בסוף פ״ז דבכורות] וי״ל דהבעל יכול להפר אפי׳ נדר שהודר על דעת רבים. משום דכל הנודרת על דעת בעלה נודרת. ואין לה כח לתלות באחרים. ואפשר דאפי׳ רשות הבעל לתלות באחרים אינו מועיל ויכול לחזור. דהכתוב תלה הפרת הבבעל. וא״ת ידירוה בפני הבעל ויאמר קיים ליכי. שאז אינו יכול להפר [כדפי׳ הר״ב בר״פ עשירי דנדרים] וי״ל דחיישינן שמא יפר לה בלחש קודם שיאמר קיים ליכי ע״כ. ובגמ׳ וכי לא נישאת נמי לכי מנסבה מיפר [לה] בעל. אין הבעל מיפר בקודמין. ומ״ש הר״ב משביעין אותה חוץ לב״ד. פירש״י ששבועת הדיינים של תורה היא ונקיט ס״ת בידיה או תפילין ומשבע לה בשם או בכינוי. כדאשכחן באברהם (בראשית כ״ד:ב׳) שים נא ידך וגו׳ ואשביעך. ועונשה מרובה. וחוץ לב״ד שבועה דרבנן בקללת ארור ולא נקיט מידי. ואין עונשה כל כך. ע״כ. ומסיים הר״ן ואע״פ ששבועת הבא ליפרע כו׳ שבועת המשנה היא שטכסיסה כשל תורה [כמ״ש הר״ב ברפ״ו דשבועות] תקנה תקנו כאן להקל בכך כדרך שתקנו שתהא גובה בנדר:

העדים חותמין על הגט מפני תקון העולם. לאו למימרא שיהיו צריכין כך לכתחילה. דהא במ״ד פ״ב מכשירין חכמים דהיינו רבי אליעזר אפילו בלא עדי חתימה. אלא תיקן ולימד לעשות כן כדי שלא יהא צריך לעידי מסירה. אבל אם ירצה לכתחילה לסמוך על עדי מסירה. יש לסמוך. הרא״ש:

הלל התקין פרוזבול כו׳. עיין בפ׳ בתרא דשביעית. ומ״ש שם:

ישתעבד. פי׳ הר״ב לרבו שני דקני ליה משבאי. דכיון דרבו ראשון אייאש קנאו השבאי במה שמחזיק בו דיכול גוי לקנות גוי למעשה ידיו מק״ו דישראל. דגוי קונה ישראל. דכתיב (במדבר כ״א:א׳) וישב ממנו שבי. כדאיתא בגמרא:

לא ישתעבד. פי׳ הר״ב לרבו ראשון לא. דלמא ממנעי ולא מפרקי. ותימה דתיפוק ליה לפי שנתיאש ממנו. וכ״כ הרמב״ם. והכי איתא בגמ׳. והאי טעמא דדלמא ממנעי כו׳. אמרו בגמ׳ למאן דמוקי למתני׳ בלפני יאוש ומפרש לשום עבד ישתעבד לרבו ראשון. ונמצאת אומר דהר״ב מזכי שטרא אבי תרי. ועיין עוד מזה לקמן:

רבן שמעון בן גמליאל אומר כו׳ ישתעבד. פי׳ הר״ב לרבו ראשון שלא יהא כל אחד ואחד כו׳. דאי ישתעבד לשני אכתי יפיל עצמו לגייסות כדי שירויח לענין מציאה ומתנה דלא קני ליה שני אלא למעשה ידיו כמו שקנאו השבאי שממנו קנאו הוא. ופעמים נמי שהוא שונא לרבו מתמול שלשום ומפקיע עצמו ממנו. תוס׳. ודע שזה הטעם שאמרו היינו למאן דמוקי לאחר יאוש. אבל לדמוקי לפני יאוש. וטעמא דת״ק משום דלמא ממנעי ולא פרקי. אמרו בגמ׳ דקסבר כשם שמצוה לפדות את בני חורין [כך] מצוה לפדות את העבדים. ולא חייש לממנעי כו׳. כיון דמצוה היא. ועיין בסוף משנתינו אם הלכה כרשב״ג:

ישתעבד. ורבו נותן דמיו. תוס׳ הביאה הר״ן. ופירשה הכסף משנה דהיינו אם פדאו לשם עבד. אבל כשפדאו לשם בן חורין. הרי הפקיר דמיו:

אפותיקי. לשון הר״ב פה תהא קאי מזה תגבה חובך ולא ממקום אחר. כלומר שכך כתב לו בהדיא מזה וכו׳ ולא ממקום אחר. לאפוקי אם כתב לו גבה חובך מזה. וז״ל הר״ן מתני׳ באפותיקי מפורש עסקינן. דא״ל לא יהא לך פרעון אלא מזה דאי באפותיקי סתם למה ליה למשחרר דלכתוב שטר הא כתוב וקאי דהא משתעבדי ליה כולהי נכסי אלא ודאי מתני׳ באפותיקי מפורש היא. ע״כ. וכ״כ התוס׳:

רשב״ג אומר וכו׳ אלא משחררו. פי׳ הר״ב שהמזיק שעבודו של חבירו חייב. והלכה כרשב״ג. ועיין מ״ש במשנה ד׳ פרק דלקמן. וז״ל הרמב״ם ואחר שהעיקר אצלינו דדיינינן דיני דגרמי יהיה בזה המאמר האחרון. הלכה כרשב״ג. ע״כ. ולענין כללא. דהלכה כרשב״ג בכל מקום ששנה במשנתינו. כבר כתבתי בזה בפ״ח דעירובין משנה ז׳. אבל יש מן הפוסקים שפוסקים ברישא נמי כרשב״ג כמו שהזכירם טוי״ד סי׳ רס״ז. ואין לנו הכרע בדברי הר״ב:

וחציו בן חורין. פי׳ הר״ב שקבל ממנו חצי דמיו עיין במשנה ג׳ פ״ק דקדושין:

דברי ב״ה. עיין מ״ש במ״ט פ״ג דסוכה למה הקדים ב״ה לב״ש:

לישא שפחה א״א. משום לאו דלא יהיה קדש (דברים כ״ג:י״ח) [דמתרגמינן לא יסב גברא מבני ישראל איתתא אמה] וא״ת וליתי עשה דפרו ורבו ולדחי הלאו. וי״ל דאפשר לקיים שניהם ע״י כפייה [ועוד עיין מה שאכתוב לקמן] וחציה שפחה וחציה בת חורין אינו יכול לישא. דאתי צד עבדות ומשתמש בצד חירות [ועיין מ״ש במשנה ד׳ פ״ח דכלאים] וא״ת וישא ממזרת דצד עבדות שרי בה כדתנן בספ״ג דקידושין וצד חירות נמי שרי בה כדתנן ברפ״ד דקדושין חרורי וממזרי מותרין לבא זה בזה וכ״ת אתי צד עבדות וישתמש באשת איש ישאנה באיסור בלא קדושין כמו שממזר נושא שפחה. ואומר ר״ת דאין זו תקנה להרבות ממזרים בישראל [כדמפרש הר״ב בספ״ג דקדושין בעבד שנשא ממזרת שהולד ממזר] וא״ת וישא נתינה דחרורי ונתינין מותרין לבא זה בזה כדתנן בריש פ״ד דקדושין וי״ל דצד עבדות אסור בנתינה והא דאסור טפי בנתין מבממזר אע״ג דשניהם פסולי קהל. אור״ת משום דבממזר לא שייך לא יהיה קדש דכוליה מקדשות קאתי מאיסור דלא תפסי בה קידושין [ועיין מ״ש בספ״ג דקדושין] והא דשרי חרורי בנתינה ואסירי בשפחה. אע״ג דבתרווייהו איכא לאו. אור״ת דנתינה ילפינן משאר פסולי קהל כגון עמוני ומואבי מצרי ואדומי דשרו בקהל גרים דלא

אקרי קהל אבל עבדות דלא בני קדושין נינהו לא ילפינן מינייהו. תוס׳:

שנאמר לא תהו בראה כו׳. הא דלא נקט קרא דאורייתא דפרו ורבו משום דאי הוה יכול לקיים שבת כל דהו. משום פרו ורבו לא הוה כפינן ליה דלא מחייב בה כיון דאנוס הוא. ועוד י״ל דנקט לשבת יצרה משום דשייך אף בצד עבדות אבל פרו ורבו לא שייך אלא בצד חירות [דאתתא לא מפקדה אפריה ורביה וכל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה]. תוס׳:

לא תהו בראה. יוצר הארץ לא על תהו להיות רקנין ברא אותה כי אם לשבת להיות בה ישוב יצרה. רש״י.

המוכר עבדו לנכרי. מ״ש הר״ש שקנסו כו׳ כדאמרי׳. ר״ל בגמ׳:

או לח״ל יצא בן חורין. פי׳ הר״ב לפי שהוציאו מא״י וכן ל׳ רש״י. ואלוקח קאי שהוא המוציאו ואיסורא גביה איתא ואותו קונסין שיאבד דמיו. כדאיתא בגמ׳.

רבן שמעון בן גמליאל אומר מפני תקנת השבוין. כתב הר״ב והלכה כרשב״ג. סמך על הכלל שבכל מקום ששנה רשב״ג כו׳. ואני כתבתי כבר בזה בפ״ח דעירובין משנה ז׳ דלאו כללא הוא. וכן הרמב״ם בכאן כתב הלכה כחכמים וכ״כ בחבורו. והטור י״ד סימן רנ״ב כתב אין מבריחין השבוים כדי שלא יהו האויבים כו׳. והב״י מפרש דברי הטור אליביה דת״ק. אבל לי נראה שאפשר שהטור סובר דהלכה כרשב״ג. מדלא כתב מפני תקון העולם כמ״ש גבי אין פודין כו׳. והרי הרמב״ם בחבורו פ״ח מהלכות מתנות עניים כתב בשניהם מפני תקון העולם. והב״י שהביא פסק הרמב״ם בפירושו היה יותר ראוי להביא מחבורו שהם אחרונים:

ואין לוקחים ספרים כו׳. שלא להרגיל אותן לגונבן ולגוזלן. הרמב״ם פ״א מה׳ תפילין:

המוציא וכו׳ משום נדר. לשון הר״ב והוא אומר אי אפשי כו׳. וכן ל׳ רש״י ואמר אי אפשי כו׳. ונ״ל שלא באו לומר שצריך שיאמר כן בשעת גירושין דא״כ במוציא משום שם רע נמי היה להם לפרש כן אלא שפירשו מאי איכפת ליה באם נדרה וקאמרי שהוא אומר אי אפשי כו׳. ומיהו לפי מ״ש הר״ב במשנה דלקמן על וחכ״א יחזיר. דהתם מיירי בדלא כפליה לתנאיה. מתניתין דהכא בדכפליה וכמ״ש שם. והיה לו לפרש כן. דהא דרש״י אינו מפרש היינו משום שמפרש לפי סדר המשנה בגמ׳. ואין לו לפרש מה שאומר הגמ׳ אבל הר״ב שמוציא מהגמ׳ פי׳ המשנה והואיל ולקמן מפרש לאותו לשון שבגמ׳ בדלא כפליה. ה״ל לפרש כאן בדכפליה. אבל יש עוד ל׳ בגמרא ולאותו לשון מתני׳ דהכא ודלקמן אפי׳ באינו אומר כלום למה מגרשה חייש לקלקולא. ואפשר דלאותו ל׳ מפרש מתני׳ דהכא. ואע״ג דלאותו לשון הצריכו חכמים שיאמר לה שמפני זה מגרשה וכדי ליסרה. אין זה תפיסה על הר״ב למה לא כתב שצריך שיאמר לה כו׳ דכיון דאין הקלקול דמתני׳ תלוי בכך. שאפי׳ לא אמר חייש לקלקלה. לפיכך לא הוצרך לפרש. שכבר נודע מענין הפי׳ של הר״ב והרמב״ם שאין כותבין כל חלוקי הדינים המסתעפים וזה ג״כ לפי זה הלשון אינו אלא דין בפני עצמו שהצריכו חכמים שיאמר כן כדי ליסרה [ודע דבש״ע סימן י׳ שכתב די״א אע״פ שלא אמר כו׳ והשמיט דלפי זה הצריכו לומר כדי ליסרה כו׳ הוא מן התימה כי הוא פוסק לא מפרש] אבל לפי לשון הראשון שבגמרא שאין אנו חוששין לקלקלה אלא דוקא כשאומר כן בשעת גירושין אלו היה הר״ב מפרש לפי אותו לשון ודאי שהיה מן הצורך שיכתוב כן. ועיין מ״ש במתני׳ דלקמן:

לא יחזיר. פי׳ הר״ב שמא תלך וכו׳ ונמצא גט בטל ובניה ממזרים. לאו דוקא דהא לא התנה בכך. וכמ״ש במתניתין דלקמן בס״ד. אלא לעז בעלמא וכ״כ התוס׳:

רבי יהודה אומר כל נדר כו׳. פי׳ הר״ב ר״י סבר דטעמא כו׳ כדי שלא תהיינה בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים וכפירש״י ותימה דבמתני׳ דלקמן אר״י לא יחזיר ש״מ דחייש לקלקולא. והכי אמרי׳ התם בגמ׳ ורמינן דר״י אדר״י. ומשנינן איפוך. וא״ד לא תיפוך לעולם ר״י חייש לקלקולא. והכא ס״ל כר״מ וס״ל כר״א. בצריך חקירת חכם ס״ל כר״א דאין אדם רוצה שתתבזה כו׳. ובשאינו צריך ס״ל כר״מ דאמר אין הבעל טועה בנדר שבידו להפר כו׳. והשתא בעריות טעמא משום קלקולא. ומש״ה לא פליג. אבל בנדרים דלא שייך קלקולא משום דס״ל כר״מ וכר״א. מ״מ סובר דבנדר שידעו רבים לא יחזיר. ובהא איכא למימר דטעמא משום קנס דפריצותא יתירה שנתפרסם הרבה:

ושאינו צריך חקירת חכם כו׳. פי׳ הר״ב מפני שאינו יכול לקלקלה כו׳ שהרי נדר פתוח הוא וה״ל להפר כו׳. נ״ל דר״מ לטעמיה דמשנה ז׳ פי״א דנדרים באומר לא הייתי יודע שזה נדר שאעפ״כ ה״ל להפר. וקשיא לי דהתם ברישא תנן יודע אני שיש נדרים. אבל איני יודע שיש מפירין ול״פ ר״מ. וא״כ היה לנו לחוש בכאן שמא יאמר לא הייתי יודע שיש מפירין. ונ״ל דכיון דבעינן שיאמרו לו הוי יודע כו׳ כדפירש הר״ב בדברי ת״ק. הלכך כשמגרש משום נדר צריך שיאמר הנדר וכשיראו שהנדר צריך חקירת חכם אומרים לו וכו׳ וכשיראו שא״צ חקירת חכם יאמרו לו שיוכל להפר ושוב אינו יכול לומר שלא היה יודע שיש מפירין.

אר״א כו׳ אלא מפני זה. פירש [הר״ב] מפני נדר שא״צ חכם כו׳ שלא יאמר אילו הייתי יודע כו׳. ס״ל כרבנן דר״מ מ״ז פרק י״א דנדרים דיכול לומר איני

יודע שזה נדר:

אר״י בר״י כו׳ והתירו לו חכמים. כתב הר״ב חסורי מחסרא כו׳ בד״א כו׳. אבל נדר הוא כו׳ ולא חיישינן לקלקולא. בגמ׳ פשיטא מאי נחוש לה. מהו דתימא לגזור משום ר״נ דתניא ר״נ אומר הנודר כאילו בנה במה. והמקיימו כמי שהקריב עליה קרבן. והאי כיון דקיום נדרו נקנסיה מלהחזיר. קמ״ל:

המוציא את אשתו משום אילונית. לשון הר״ן פירוש שחשב שהיא אילונות גמורה. דהיינו דוכרניתא דלא ילדה וגרשה בגט. ואף על פי שהאילונית אינה צריכה גט. כדתנן ביבמות [רפ״ק] וכולן שמתו או שמיאנו או שנמצאו אילונית צרותיהן מותרות. ואילו היתה צריכה גט ואפילו מדרבנן לא היתה [צרתה] מותרת להתיבם. דה״ל צרת ערוה וכדאיתא התם. י״ל דלא נולדו בה סימני אילונית גמורים אלא שהוא חשב כן. והיינו דקתני סיפא נישאת לאחר והיו לה בנים. ואם נולדו בה סימני אילונית א״א בשום צד שיהיו לה בנים. ע״כ. וכ״כ התוספת וכדפירש הר״ב במשנה ג׳ פ״ב דיבמות. אשר תלד פרט לאילונית:

רבי יהודה אומר לא יחזיר. פירש הר״ב שמא כו׳ ויאמר כו׳ לא הייתי מגרשך. ומסיים רש״י לפיכך א״ל קודם גירושין הוי יודע שהמוציא את אשתו משום אילונית לא יחזירנה עולמית. ע״כ. ועיין עוד לקמן בסמוך:

וחכמים אומרים יחזיר. כתב הר״ב דלא חיישינן לקלקולא. מפרש בגמרא מאן חכמים ר״מ וכו׳ והב״ע דלא כפליה כו׳. כלומר והשתא רבנן נמי חיישי לקלקולא. וקשה דאמאי מפרש הר״ב מעיקרא דלא חייש לקלקולא דלא כהגמרא. ועוד דא״כ תקשה דרבנן דהכא את״ק דמתניתין דלעיל דחייש לקלקולא דמשום הך רומיא מוקי לה רבא לחכמים כר״מ כדאיתא בגמ׳. ונ״ל שהר״ב סובר דכיון דסתמא דגמרא לא רמי אלא ר״י אדר״י וכן אביי לא משני אלא ר״י אדר״י. דהיינו טעמא משום דבשלמא ר״י אדר״י ודאי קשיא דהא חד תנא הוא וקשיא מדידיה אדידיה. אבל ת״ק דלעיל אחכמים דהכא לא קשיא. דא״ל דהני חכמים לאו הני חכמים ואע״ג דתרווייהו בר פלוגתייהו דר״י הם. דהא ר״מ דבר פלוגתיה דר״י בכל מקום הוא חולק ג״כ עם ת״ק דלעיל. ולפיכך ליכא לאקשויי אע״ג דת״ק דלעיל סובר חיישינן לקלקולא. וחכמים דהכא סברי דלא חיישינן לקלקולא. וכיוצא בזה כתב הב״י ס״י דלסתמא דגמרא וכן לאביי לא רמינן רבנן אדרבנן מטעמא דמתניתין דלעיל מוקמי באומר לה משום כך אני מגרשך. והכא מיירי בדלא א״ל כלל אלא גרשה סתם. אלא ר״י דאמר לעיל דבנדר שלא ידעו רבים יחזיר ולא חייש לקלקולא. אע״ג דאמר לה. והכא דלא אמר לה אמר דלא יחזיר וחייש לקלקולא. ומשנינן כדכתבתי לעיל. אלא דלהר״ב שלא פירש לעיל דוקא בדאמר לה לא סלקא ליה דברי הב״י אלא כמ״ש. ומ״מ הואיל והר״ב מפרש בכאן גם פירש זה שבגמרא דהכא בדלא כפליה ה״ל לפרש דלפי זה הלשון מתניתין דלעיל בדאמר וכפליה. וכן מסיים הרא״ש ורישא כלומר מתניתין דלעיל בדכפליה. ומ״ש הר״ב בפירש דכפליה שאומר ואם [אין] את אילונית לא יהא גט. וכן ל׳ רש״י. וקשיא דא״כ הטיל התנאי בגט עצמו וכשלא נתקיים נמצא שהגט עצמו בטל. ובמתניתין דלעיל דכפליה כי לא נתקיים התנאי והגט בטל מה הועילו חכמים בתקנתם דלא יחזיר. ול׳ הרמב״ם בפירושו מסיים ואילו לא היית אילונית לא הייתי מגרשך. וכן דברי הטור ס״י. וכ״כ התוס׳ [מ״ו] בד״ה דאי א״ל כו׳ בדכפליה למלתיה ולא כפליה לתנאיה. דאי כפליה לתנאיה אין מועיל מה שלא יחזיר דלעולם איכא קלקולא וכי לא כפליה למילתיה אפי׳ לעז ליכא. דחשש קלקול זה אינו אלא לעז בעלמא. ע״כ. והוי יודע שז״ש דחכמים כר״מ כו׳ לאו למימרא דר״מ היא. ויחידאה נינהו ואין הלכה כמותם. שהרי במ״ד פ״ג דקדושין פסק הר״ב דבעינן תנאי כפול. ואע״פ שהמגיד בפרק י׳ מהלכות גרושין כתב שאין הלכה כחכמים דהכא מהאי טעמא. ולא השיגו הכ״מ. הנה בספרו ב״י סימן י׳ השיגו בזה. ובאמת שבפירוש הרמב״ם משמע שסובר דאין הלכה כחכמים. שכתב פי׳ לדברי חכמים והסמיך אח״כ והלכה כר״י. משמע דאר״י דרישא קאי. ועוד דאין נראה לומר דקאי על ר״י דסיפא דאי הלכה כחכמים. הא מכי אמרינן דיחזיר והוי גט מעליא אפילו אינה אילונית. נמצא דאין יכול לומר לה שתיקותיך כו׳. וצ״ע שגם בפירושו במ״ד פ״ק דקדושין פוסק דבעינן תנאי כפול כשאינו אומר על מנת:

שתיקותיך יפה ליך מדבוריך. פירש הר״ב שיאמר אילו ידעתי שסופי ליתן לך כתובה כו׳. כי הוא היה סבור שהיתה אילונית אלא שאמרנו לו שיהא גומר ומגרש בכל צד אבל לא גרש על דעת שתתבע כתובה. הר״ן:

וחזר ולקחה ממנו ישראל הלוקח מביא כו׳. ה״ג בספרים מדוייקים. וזו היא גירסת הרמב״ם. וז״ל בפירושו כבר בארנו במקומות מסדר זרעים שהעיקר אצלנו. אין קנין לנכרים בארץ להפקיע מן המעשרות. לפיכך לקח מן הנכרי יביא מן התורה. וכשראו חכמים שהיו מתיקרים בלקיחתם מן הנכרים. התקינו שהלוקח מן הנכרים [לא] יביא בכורים כדי שיתבאר לו שירדה מקדושתה ולא יתאוו לקנות מהם. וכשראו ג״כ שזה גורם שתשאר ביד הנכרים ותשתקע בידם התקינו שהלוקח מהם יביא כדי שידע שאין קנין לנכרי בא״י קנין גמור ולכך ישתדל בפדיון זה הקרקע מידו לפי שהוא עומד בקדושתה ובמתנות ידועות עכ״ל. וזה לשון הגמ׳ מפני תקון העולם אין. מדאורייתא לא. כלומר ואי אין קנין לנכרים כו׳ מדאורייתא יביא. אמר רב אשי ב׳ תקנות הוו. מעיקרא הוו מייתי מדאורייתא. כיון דחזו דקא מיקרי ומזבני דסברי בקדושתייהו קיימין תיקנו להו דלא ליתו. כיון דחזו דמאן דלא סגי ליה מזבין וקא משתקען ביד נכרי הדר תקינו להו דליתו. ע״כ. וצ״ל שגרסתו בגמ׳ לא היתה כן. אלא ה״ג. כיון דחזו דקא מייקרי ומזבני תקינו להו כו׳ והא דתנן

וחזר ולקחה ממנו. פי׳ הקרקע חזר ולקח וקמ״ל דאין קנין לנכרי כו׳ לומר שאם אח״כ חזר הישראל ולקחה שתהא ככבוש יחיד. שכן דעת הרמב״ם בחבורו פ״א מהל׳ תרומות סי׳ י׳. והא דבפי׳ המשנה ט׳ פ״ד דפיאה ומשנה ט׳ פ״ה דדמאי פסק דיש קנין כו׳. התם מיירי שלא חזר הישראל וקנאה לשדה עצמה אלא שקנה התבואה. וגי׳ הר״ב במשנתינו לא כן היה. אלא ה״ג המוכר את שדהו לנכרי לוקח ומביא כו׳ וכן היא גי׳ רש״י ומפרש בכל שנה צריך ליקח כו׳ כמ״ש הר״ב והקשו בתוס׳ דאי הכי מאי מקשה בגמ׳ מפני תקון העולם אין כו׳ ש״מ דיש קנין. דדלמא תקון העולם קאי אהא דחייבוהו ליקח. ואומר ר״ת דברוב ספרים ל״ג ומביא בוי״ו. וה״ק כל אדם הלוקח ממנו מביא בכורים. ל״ש מוכר. ל״ש אחר. ור״ח גרס הלוקח מביא כו׳ וכן בירושלמי. ע״כ. וז״ל ר״ן הלוקח מביא בכורים. פי׳ אע״פ שגדלו הפירות ברשות נכרי. ע״כ. והר״ב שסתם ולא כתב דתרי תקנות נינהו כמו שהעתיק הרמב״ם מהגמ׳ דלדברי הר״ב ל״ג וחזר ולקחה כו׳ וכבר פסק בפאה ובדמאי דיש קנין כו׳ ומפרש למשנתינו כמ״ד דיש קנין כו׳ דלא כשינויא דרב אשי:

ה הנזקין שמין להם בעידית. עיין בפ״ק דב״ק בראשו וסופו:

שמין להם בעידית. כתב הר״ב אע״ג דמדאורייתא היא וכו׳ כלומר דהא להכי תנן לה הכא בגטין. ואע״פ שאין ענינו מענין גטין אלא משום דתני בפרק דלעיל מילי דתקון העולם:

בעידית. פירש הר״ב מפני תקון העולם. לשון רש״י שנוח לו לאדם לגבות מועט מקרקע עידית ולא הרבה מזיבורית:

עידית. את כל נאות יעקב (איכה ב׳:ב׳) תרגום ית כל עידית בית יעקב. נאות אלהים (תהלים פ״ג) תרגום עידית אלהים. ערוך:

ובעל חוב בבינונית. פי׳ הר״ב כדי שלא תנעול דלת כו׳. גמ׳. ופירש הר״ן שאף על פי שהזיבורית שוה כנגד חובו לא קפיץ עליה זבינא:

וכתובת אשה בזיבורית. פירש הר״ב דיותר ממה שהאיש וכו׳. כתבו התוס׳ וקשה דלמ״ד כתובה דאורייתא דיליף לה מכמוהר הבתולות שיהא זה כמוהר הבתולות. ומוהר הבתולות כזה. [כמ״ש בסוף מס׳ כתובות] מדאורייתא דינה בעידית [דקנסות דינן כנזקים] ואמאי הפקיעו חכמים דינה מהאי טעמא. ור״מ נמי דאמר דינה בבינונית. קסבר כתובה דאורייתא בפ׳ אע״פ [וכמ״ש שם מ״א] וי״ל דטעמא דהפקיעו חכמים דינה כדאמר בגמרא גבי בעל חוב שלא יראה אדם לחברו שדה נאה ויאמר אקפוץ ואלונו. ה״נ חשו חכמים באשה שמא תקנטנו כדי שיגרשנה ותגבה כתובה. וטעמא דיותר משהאיש כו׳ לא הוי אלא משום דלא תימא כמו שב״ח בבינונית משום נעילת דלת. אשה נמי משום חינא [*שיהיו האנשים נושאים חן בעיני הנשים וינשאו להן)א)] תהא בבינונית. ע״כ:

בזבורית. לשון הרמב״ם הפחות והרע. ע״כ. ולא נודע אצלי מאזה לשון [הוא])ב). וע׳ בר״פ אחרון דמקואות:

אין נפרעים מנכסים משועבדים כו׳. כתב הר״ב כגון לוה וכו׳ וכתבו התוס׳ דחשיב תקון העולם. דאי לאו תקון העולם היה גובה אפילו ממשעבדי בבינונית. משום נעילת דלת ע״כ. ומשום רבותא זו נקט הר״ב בע״ח וה״ה לנזקין. וכן הרמב״ם אסברה לה כגון שהזיק ראובן לשמעון וכו׳ ובחבורו אע״פ שהעתיק המשנה כלשונה כתב עליו המגיד והוא כלל אפילו לניזקין כו׳ וע׳ לקמן:

אין נפרעין מנכסי יתומים כו׳. מפרש טעמא בגמ׳ משום דלא מסיק אדעתיה דמלוה דמית לוה ונפלו נכסי קמי יתמי דה״ל נועל דלת והלכך אפילו יתומים גדולים. והקשו התוס׳ נזקין דדינן מדאורייתא בעידית איך הפקיעו חכמים דינן משום יתומים [ובגמ׳ אמר דמיתמי בזיבורית אפילו הן ניזקין]. ולרבא ניחא דמוקי לה כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק ותנא דידן סובר דמדאורייתא בדניזק שיימינן [כדכתב הר״ב לעיל] ומפני תקון העולם תקנו בדמזיק וגבי יתמי אוקמוה אדאורייתא. ולאביי ולמר זוטרא דפליגי עליה. איכא למימר דסברי שעבודא לאו דאורייתא. א״נ לא פלוג רבנן בין בע״ח לנזקין. ע״כ:

לאכילת פירות. פירש הר״ב הגוזל שדה ומכרה לאחר כו׳ ועשתה פירות כו׳. ולשון לאכילת פירות לא דייקא דלפירות בלחוד הוי ליה למתני. והרמב״ם מפרש כשגזל ראובן קרקע משמעון והיתה מלאה פירות ואכל ראובן הפירות והפסיד הקרקע כו׳. כשיבא שמעון לגבות מראובן הפירות שאכל כו׳. ושני הפירושים בגמ׳ פ״ק דבבא מציעא ד׳ י״ד ופירוש הר״ב נדחה. ורב אשי מסיק. כגון שגזל שדה מחבירו מלאה פירות ואכל את הפירות ומכר את השדה. בא לוקח לגבות קרן כו׳ בא נגזל לגבות פירות כו׳. ומ״ש הר״ב וחוזר הלוקח על המוכר. וגובה דמי הקרקע מנכסים משועבדים שהרי מכרה לו כו׳ והרי היא כמלוה בשטר. ומסיים רש״י והר״ן אבל דמי פירות הוי כמלוה על פה. דאף על פי דכתב מוכר ללוקח אנא איקום ואשפי אינון ועמליהון ושבחיהון אפילו הכי אין קול יוצא אלא על המקח לא על השאר כיון שעדיין אינו בעולם ע״כ. ויש לתמוה על הר״ב דמפרש על מפני תקון העולם שהן דברים שאין להם קצבה וכו׳. דלפ״ז לא הוה ליה לפרש בכאן ולחלק בין מלוה בשטר למלוה על פה. אלא דקרן יש לו קצבה. ופירות אין להם קצבה. ובגמ׳ תרי אמוראי עולא אמר ריש לקיש טעמא דמתני׳ לפי שאין כתובין והיינו כדפירש הר״ב דקרן הוי כמלוה בשטר. ואלו הפירות אינן אלא כמלוה ע״פ. והקשו בגמרא והא מזון האשה והבנות [כשהבנות בעולם כגון דגרשה ואהדרה דבכי הא נמי עסקינן] והואיל ותנאי ב״ד הם כמאן דכתיבי דמי.

ומשני התם מעיקרא הכי אתקין כתובין הן אצל בני חורין ואין כתובין הן אצל משועבדים. לפי שאין לך אדם רוצה ליקח שדה מחבירו אם מזון אשתו ובניו חוזרין עליו עולמית. ורבי חנינא אמר לפי שאין קצובין והיינו טעמא דכתב הר״ב לקמן ולא הוה ליה להר״ב לכתוב בתחלה דברי ריש לקיש ואח״כ לכתוב דברי ר״ח כאילו דברי שניהם פי׳ א׳ הוא ואיננו דכל דברי אחד מהם. מספיק בלבדו:

מפני תיקון העולם. פירש הר״ב שהם דברים שאין להם קצבה כו׳. עיין מה שכתבתי בזה במשנה ב׳ פרק י״ב ורפי״ג דכתובות.

או שמינה להן אביהן. וכ״ש הממונה מהב״ד שהוא שליח ב״ד:

חייב לעשר פירותיהן. כבר כתבתי ברפ״ד דדמאי שיש מקומות שקוראין לכל המתנות בשם עישור בלבד. ובגמרא רמינן [דתנן בריש תרומות] והתורם את שאינו שלו דאין תרומתו תרומה. ומשנינן ל״ק כאן להאכיל. כאן להניח. פירש״י להאכיל יתומים לאלתר חייב לעשר. להניח התבואה באוצר עד שיגדלו למה לי עישורי לכשיגדלו יעשרו הם:

אפוטרופוס שמינהו כו׳. תימה דתנן ברישא מי שסמכו אצלו ושבקיה מלדון בו. אם ישבע. או לא. ולכאורה נ״ל דדמי טפי למינהו אביהן מלמינהו הב״ד. והרא״ש כתב דהראב״ד פוטרו משבועה [לאבא שאול] מק״ו דמינהו אבי יתומים דאיכא למימר אי לאו דהוה ליה הנאה מיניה כו׳. והוא ז״ל חולק עליו משום דאיכא למיחש לאדם שאינו הגון שימשוך אליו היתומים ויכלה ממונם מאחר שלא ישבע לבסוף. ולא שייך למימר ביה דאתי למנוע כי מי בקש זאת מידו אם אינו הגון ימנע וימנע. ואם אדם הגון הוא ועושה לשם שמים. בשביל שרואה שאין להן עוזר וסומך לא ימנע בשביל השבועה. ועוד בנתמנה אמרינן דפטרוהו משום דמהני טעמא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה הוה כאילו פירשו שפטרוהו הממנים אותו. אבל יתומים שסמכו מאן מחיל מאן שביק. ואע״ג דלענין תרומה נתנו לו רשות היינו משום שלא יאכלו טבלים. ומדנחלקו אבא שאול ורבנן במינהו אבי יתומים ובמינהו ב״ד ולא הזכירו יתומים שסמכו אצל בעל הבית השנויה ברישא. משמע דכולהו מודו דצריך שבועה כדין אפטרופא דנשבעין שלא בטענה. ע״כ:

ישבע. כדתנן בסוף פ״ז דשבועות:

אבא שאול אומר וכו׳. כתב הר״ב והלכה כאבא שאיל. דהכי אפסיק בגמרא:

והמנסך. פירש הר״ב שמערב יין נסך כו׳ ואע״ג דהיינו מדמע שהוא נמי מערב. איצטריך למתני בהדיא משום דקנסא מקנס לא ילפינן. דהא לאו דינא הוא. והיכא דקנוס קנוס. והיכא דלא קנוס לא קנוס. ולהכי איצטריך מנסך. גמרא:

במזיד חייב. כתב הר״ב ובדין הוא שיהיה פטור. דהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק. וצ״ל דמזיק שעבודו של חברו דתנן במשנה ד׳ פרק דלעיל דלרשב״ג דקיימא לן כוותיה מחייבינן ליה דחשיב היזק ניכר לגבי הנך דהכא. תוס׳ לעיל דף מ״א. והרמב״ם פי׳ לעיל דטעמא דהלכה כרשב״ג משום דדייניגן דינא דגרמי. כמו שכתבתי לעיל בשמו וכ״כ הרא״ש שם ועיין מה שכתבתי במשנה ד׳ פ״ד דבכורות. [*ועיין עוד במשנה ח׳ פ״ב דחולין]:

שפגלו. פירש הר״ב ששחטו וזרקו דמם במחשבת כו׳. וה״ה לעבודות הילוך וקיבול כדתנינן בפרק ב׳ דזבחים. ומ״ש במחשבת. עיין מה שכתבתי בזה בסוף פ׳ ג׳ דבבא מציעא:

העיד רבי יוחנן בן גודגדה על החרשת כו׳. משום תרתי בתרייתא דמשום תקנה נינהו. תנא ליה הכא. רש״י:

שהשיאה אביה. פירש הר״ב כשהיא קטנה. ועיין מ״ש במשנה ב׳ פרק י״ד דיבמות:

ועל קטנה כו׳ שאוכלת בתרומה. אבל חרשת דאירי בה ושבקה ש״מ דלא [אכלה]. וטעמא בגמ׳ גזירה שמא חרש שנשא פיקחת יאכילנה. גזירה משום תרומה דאורייתא:

שנשאת לכהן. ועיין במשנה ב׳ פרק בתרא דעדיות. דאע״פ שלא נבעלה:

שאוכלת בתרומה. פירש הר״ב בתרומה דרבנן. וכתבו התוספות ואם תאמר ולוקמה אפילו בתרומה דאורייתא דקטן אוכל נבילות הוא [וכתבתי בסוף פרק ט׳ דשבת דאין מצווין להפרישו] וי״כ דבפרק האשה רבה (יבמות דף צ׳) משמע דאפי׳ מאכילה בידים ועוד משמע דאפילו לכי גדלה אוכלת מכח זה. אע״פ שעדיין לא בעל. והכא לא גזרינן תרומה דרבנן אטו דאורייתא. כדגזרינן גבי חרש בפקחת [שכתבתי לעיל] דאפילו תאכל תרומה דאורייתא הא קטנה היא עכ״ל. ומסיים בעל ח״ש. ומלתא דלא שכיחא היא שתגדל ולא תבעל על כן לא גזרו. ע״כ. ודקדקתי בהלכות תרומות להרמב״ם לדעת מה יפרש הוא בזה ולא מצאתי שהעתיק בבא זו כלל וצ״ע. [*דמ״ש בפ״ו הלכה ג׳ [מה״ת]. היינו בהשיאה אביה כדמוכח מיניה וביה שכתב ודין תורה שתאכל משנתארסה כו׳ וגם מדכתב שאוכלת בתרומה סתם משמע דאורייתא ולא חילק ומשמע אף להאכילה בידים. וגם כתב שאוכלת חזה ושוק. וגם הכ״מ הראה מקום על משנה ד׳ פ״ה דנדה]:

ואם מתה בעלה יורשה. דהפקר ב״ד הפקר. בנאמר (עזרא י׳:ח׳) כל אשר לא יבא לשלשת ימים בעצת השרים והסגנים [צ״ל כעצת השרים והזקנים] יחרם כל רכושו. א״נ מהכא (יהושע י״ט:נ״א) אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות וכי מה ענין ראשים אצל אבות אלא

לומר לך מה אבות מנחילין בניהם כל מה שירצו אף ראשים מנחילין את העם כל מה שירצו. גמרא פ״י דיבמות דפ״ט:

הגזילה. ויאוש כדי לא קני. גמ׳:

שלא נודעה לרבים. דאי נודעה לרבים שהיא גזולה. מלתא דלא שכיחא הוא שיביאנה הגזלן. ולא תקנו במלתא דלא שכיח. כך נ״ל. ובירושלמי אסמכוה אקרא ר׳ אבין בשם ר׳ יונתן והבאתם גזול את הפסח ואת החולה (מלאכי א׳:י״ג) מה פסח וחולה בגלוי. אף כל בגלוי וכו׳:

לרבים. וכן העתיק הרמב״ם בפ״ה [הלכה ז׳] מהלכות איסורי מזבח. וכתב הכ״מ ואמרינן בירושלמי דרבים היינו שלשה. ולא ידעתי למה השמיטו רבינו ע״כ. ול״נ לתרץ דהרמב״ם סובר דר׳ אבין דאסמיך אקרא דפסח וחולה כו׳ אף כל בגלוי. חולק על האומר דרבים שלשה. אלא גלוי בעינן ותלוי בראות הדיין כפי הזמן והענין. ומשום כך בבבלי לא פרשינן כמה רבים. משום דסובר כר׳ אבין. ותדע שהרי במשנה ז׳ פרק דלעיל נדר שידעו בו רבים פליגי התם בבבלי כמה הם רבים ואילו הכא לא איתמר ולא כלום. ובירושלמי איפכא דלעיל לא אתמר כלום:

שהיא מכפרת. ואי קשיא היאך התנו ב״ד לעקור דבר מן התורה. ולפטור את זה מחטאת שהוא חייב. הא אמרינן ביבמות [רפ״י][דף צ׳] שב ואל תעשה שאני. דלאו מיעקר הוא. רש״י:

סקריקון. פי׳ הר״ב במשנה ב׳ פ״ק דביכורים:

ביהודה. לשון רש״י מלחמת טיטוס שהיתה בירושלים וביהודה. ע״כ. ותוס׳ הביאו ירושלמי. בראשונה גזרו גזירה על יהודה לפי שמסורת בידם מאבותם שיהודה הרג עשו דכתיב (בראשית מ״ט:ח׳) ידך בעורף אויביך:

בהרוגי מלחמה. לשון הר״ב משום דאגב אונסיה דישראל הוה גמר ומקני ל׳ מסורס הוא דישראל אגב אונסיה הוה כו׳:

לקח מן האיש. פי׳ הר״ב קרקע המיוחד לכתובת אשתו. מסיים רש״י או שכתב בכתובה או שהכניסו לו שום בכתובתה. וכ״ש שאר נכסים. דאי לא עבדא ליה. א״ל עיניך נתת בגרושין ובמיתה. הכי מוקמינן לה בב״ב. ע״כ. ור״ל בפ׳ חזקת (בבא בתרא ד׳ מ״ט.) ושם פי׳ הרשב״ם המיוחד ר״ל בעדים ולא בשטר. וכתוב ר״ל בתוך השטר. והשתא מ״ש הר״ב המיוחד לרבותא נקט וכ״ש ב׳ שדות אחרים. וכ״ש שאר נכסים שאינן נכסי מלוג וכדפי׳ הר״ב במשנה ג׳ דפ׳ חזקת לענין מוכרת לבעלה וה״ה לאחר כדאיתא בגמ׳. ולהרמב״ם בפ׳ ל׳ מהלכות מכירה באלו ג׳ מקחו בטל מיד.

נותן לבעלים רביע. כגון שלקח מהסיקריקון שדה בל׳ דינרין הוא נותן לבעה״ב י׳ דינרין לפי שאנו אומדין דמי הקרקע מ׳ דינרין ויותר והרוב שהסיקריקון עושה ממנו זול אע״פ שהיתה אצלו בלא דמים הוא זה השיעור שהוא ענין מה שאמרו רביע בקרקע שהוא שליש במעות. הרמב״ם:

אימתי בזמן שאין בידן ליקח כו׳. מל׳ אימתי משמע דקאי אדסמיך ליה נותן לבעלים רביע כו׳ אימתי כו׳ וכלומר שזה שהקרקע נשאר אצל הלוקח אלא שנותן רביע לבעלים הוא בזמן שאין ביד הבעלים ליקח דאילו יש בידן ליקח צריך שיחזיר להם כל הקרקע בדמים שנתן בה ומדלא מסיים אבל יש בידן ליקח יחזיר הקרקע לבעלים ומסיים הן קודמין. משמע דמיירי כשבאים ליקח הלוקח והבעל שהמצוה על הלוקח שלא ליקח ולתת הרביע. אלא יניח לבעליו שיקח. ולשון הרמב״ם בפ״י מה׳ גזלה אם יש ביד הבעלים ליקח מן המציק הן קודמין לכל אדם. וזה משמע בדדייקינן מהסיפא. ולשון הטור ח״מ סימן רל״ו אם ירצו הבעלים צריך להחזירה להם ויתן לו כמו שקנאה מהנכרי. וזה כדדייקינן מהרישא. והר״ן הביא ירושלמי הם אומרים היה בידינו ליקח והלקוחות אומרים לא היה בידיהם ליקח א״ר יוסי לעולם השדה בחזקת הלקוחות שהמע״ה. ובלשון הזה הביא הרשב״א בתשובה. ע״כ. נתכוין לאפוקי גירסא דידן בירושלמי דגרס בחזקת הבעלים. ובמשרים נתיב ל״א ח״ה כתב על הירושלמי וז״ל ונראה מכאן שצריך שיהא ידו משגת בשעה שלקחה לוקח שאל״כ זכה הלוקח בה ואינו מחזירה. ונותן לו רביע. ואם היה בידם ליקח בשעה שלקחה לוקח. בעלים מסלקים ללוקח כל זמן שירצו. עכ״ל. והשתא אתי שפיר לישנא דקודמין דמסיים דמלתא בטעמא קאמר דאם יש בידן ליקח בשעה שקנאה הלוקח הרי הן היו קודמים אלא שלאיזה סיבה שנמנעו ולא יכלו ליקח באותה שעה. לא מפני זה אבדו זכותם. ואף דברי הרמב״ם אנו יכולים לפרש כן שז״ש אם יש ביד הבעלים ליקח מן המציק הם קודמין לכל אדם לאו למידק מינה שצריך שלא תקדם קניית הלוקח דאי קדם זכה. אלא כלומר אם יש ביד הבעלים ליקח כשקנאה הלוקח. ואע״פ שקדם הלוקח וקנה. הרי הבעלים מסלקים אותו. ובלי ספק דאישתמיטתיה למהר״ר ואלק כהן לישנא דמשרים כשנדחק בפי׳ ש״ע שלו בח״מ סימן רל״ו ס״ק א׳ וה׳.

בפני סיקריקון. פי׳ ברשותו. הר״ן:

רומז ונרמז. פי׳ הר״ב מה שהוא רומז או אחרים רומזים לו ונתרצה הכל קיים. ואע״פ שזה שנתרצה ג״כ הוא ברמיזה. וא״כ היינו רומז. לא קשיא דה״א כי נרמז מאחרים מה שנתרצה ברמיזה לא לסגי. דדלמא טעה במה שנרמז לו. קמ״ל. והאי נתרצה לא קא אלא אנרמז. דאילו ברומז מאי בעי טפי ומאי ריצוי שייך. ובפירש״י מה שהוא רומז קיים או כו׳ ונתרצה קיים:

במטלטלין. אבל בגטין ד״ה ברמיזה. כדתנן ברפי״ד דיבמות. ואיכא דאמרי כמחלוקת במטלטלין. כך מחלוקת בגטין. ואימא אף במטלטלין. גמ׳. ומיהו

הא דגטין כשנשא כשהוא חרש כדתנן התם כשם שכנס ברמיזה כו׳:

הפעוטות. פי׳ הר״ב כבן ז׳ כבן ח׳ ה״ג הרי״ף והרא״ש בדרב כהנא. ומ״ש הר״ב אם הוא חריף כו׳. וזה העיון תלוי בדיין. הרמב״ם:

מקחן מקח כו׳. וטעמא משום כדי חייו. דאי לאו זביניה זביני. לא מזבני ליה מזוני ולא זבני מיניה. גמ׳. [ורש״י]:

כהן קורא ראשון כו׳. מפני דרכי שלום. כתב הר״ב דמדאורייתא יכול הכהן לתת רשות כו׳ לפי דדבר תורה הוא מה שכהן קורא ראשון. ומקראי ילפי להו ואיכא דמילף מוקדשתו וכתבו הר״ב במשנה ו׳ פ״ג דהוריות. [*ובמשנה ח׳ דהתם. כתבתי ממקרא אחר] ומ״ש הר״ב ומפני דרכי שלום וכו׳ ול״ש בשני ובחמישי בזמן הזה. דשכיחי נמי רבים. תוס׳. וכל זה הוא דין הגמ׳. וכתב עוד הר״ב שכל זה כשהן שוין בחכמה. אבל אם הישראל גדול בחכמה כו׳. דממזר ת״ח קודם כו׳ כדתנן סוף הוריות. ומש״ה תמה הרמב״ם בפירושו על המנהג שכתב הר״ב. ואע״פ שבפירושו הפליא בתמיהתו על המנהג. לא נמנע מלכתבו בחבורו פי״ב מהלכות תפלה. והב״י א״ח סי׳ קל״ה כתב ליישב המנהג דהא דהוריות לאו כללא הוא לכלול קריאת התורה אלא בשאר דברים שמצוה להקדים הכהן כמו לברך בה״מ וליטול מנה יפה כו׳ היא שנויה אבל דיני קריאת התורה היא כמתני׳ דהכא ודאתמר עלה בגמ׳. ואין לת״ח דין קדימה כלל על כהן ע״ה אלא מדאורייתא כשיתן לו רשות כו׳. עכ״ד. אלא שאינן עולין כלל לדברי הר״ב שהוא הביא הא דהוריות לענין קריאת התורה ועלה כתב והאידנא נהוג כו׳. ול״נ בטעם המנהג שכיון שהחכמים תקנו שלא לתת רשות משום דרכי שלום דלא ליתי לאנצויי ופי׳ רש״י ולמימר אנא נמי קרינא ברישא ע״כ. הלכך בדורות האחרונים שאין אדם יכול לומר מעשי גדולים ממעשיך ולא חכמתי גדולה מחכמתך. לפיכך ראוי לוותר ולומר דכהן ע״ה קודם לת״ח. דאל״כ אתו לאנצויי שכל א׳ יאמר אני ת״ח גדול ממך והרי מנהג זה דומה בטעמא לתקנת המשנה. ומ״ש הר״ב ואם אין שם כהן נתפרדה החבילה כו׳ ואית דאמרי לא יקרא לוי בתורה כלל. ופירוש נתפרדה החבילה נפסק הקשר איבד הלוי את כבודו בשביל חבילתו הנפרדת ואינו קורא כלל. רש״י:

מערבין כו׳ מפני דרכי שלום. פי׳ הר״ב בני אדם כו׳ יאמרו שמטלטלים בלא עירוב ואיכא חשדא. גמ׳ ופירש״י. וצ״ל שאם יחשדו יבואו ע״י כך לידי מחלוקת. ובתוס׳ פר״ת משום חשדא שלא יאמרו מפני החשד שחושדים אותם לגנוב פת של עירוב אין מניחין אותו שם ע״כ:

בור וכו׳ מתמלא ראשון. וכשהוא ממלאו סוכר את האמה עד שיתמלאו. רש״י:

ר״א גזל גמור. פי׳ הר״ב מדבריהם ונפיק בדיינים כו׳ וז״ל רש״י וטעמא דר״י בכולהו דקסבר עשו מפני דרכי שלום את שאינו זוכה לקנות קנין גמור כזוכה:

מציאת חש״ו וכו׳. דמדאורייתא לא זכה לפי שאין לו יד לזכות במה שאינו שלו ואין דעת אחרת מקנה לו. ב״י ח״מ סי׳ ע״ר בשם הרשב״א:

עני המנקף. פי׳ הר״ב חותך וכפירש״י. ומירי שכשחותך הפרי אינו אוחז לפרי בידו. והיינו דתנא בגמרא אם ליקט ונתן ביד ה״ז גזל גמור. וז״ל התוס׳ נראה דאיצטריך לאשמועינן בתולשן בידו ומפילן אע״פ שלא נתעכבו בידו ולא אחז בהן אלא להפילן:

משאלת אשה לחברתה כו׳. משנה זו שנויה כבר בספ״ה דשביעית. ושם הארכתי בה בס״ד:

ו **האומר התקבל כו׳ אם רצה לחזור יחזור**. וכי מטא גיטא לידה ולא חזר. מיגרשה. ואע״ג דבעל לאו בר שווי שליח לקבלה הוא אפ״ה אמרינן דאדם יודע שאינו יכול לעשות שליח לקבלה וגמר ונתן לשם הולכה והתקבל והולך לה קאמר. גמרא:

התקבל. וכן לשון המשנה ספ״א דנדרים ורפ״ז דשב עות ואע״פ שהיה יכול לשנות קבל בל׳ *) קל:

האשה שאמרה התקבל כו׳. כדמסיים ברייתא רפ״ב דקדושין דף מ״א שכתבתי בריש מכילתין ושלחה [מלמד] שהיא עושה שליח פירש״י קרי ביה ושלחה לא מפיק ה״א:

לפיכך אם א״ל הבעל אי אפשי כו׳. פירש״י לפיכך כיון דאמרן אין יכול לחזור אין לו תקנה לחזור אא״כ אמר הבעל כו׳. וכתב הר״ן ואין הלשון נוח לי בכך. ומפרש דארישא קאי דהאומר התקבל דגרסינן עלה בירושלמי בכל אתר אתמר התקבל כזכה. הכא אתמר הכי. שניא היא דאין חבין לאדם שלא בפניו כלומר וכיון דחוב הוא לאשה אפילו אמר לו בפירוש זכה בשבילה אם רצה לחזור יחזור. הגע עצמך שהיתה צווחת להתגרש. אני אומר שמא חזרה בה. ושמעינן מרישא דתנן האומר התקבל דמצי לחזור דלא הוה הכא כזכי לפי שאע״פ שצווחה להתגרש אומר אני שמא חזרה וחוב הוא לה לפיכך ה״נ אע״פ דגלתה דעתה ועשאתו שליח קבלה אם אמר הבעל אי אפשי וכו׳ ע״כ. כך נ״ל דעתו ז״ל בזה.

אם רצה לחזור יחזור. כל זמן שלא הגיע הגט לידה שאינה מתגרשת אלא מדעת המגרש והוא אינו רוצה שיהא גט עד שיגיע לידה. רש״י:

האשה שאמרה התקבל לי גטי. והוא חזר ואמר קבלתי. רש״י:

צריכה שתי כתי עדים וכו׳. ולא הוה כל כת מעידה על חצי דבר בלבד. ורחמנא אמר דבר ולא חצי דבר. דכל כת ראתה מה שיכולה לראות באותה שעה.

תוס׳. ועיין פ״ז דב״ק [דף ע׳] ומ״ד פ״ג דב״ב:

ושנים שאומרים בפנינו קבל. כשאין מכירין חתימת העדים החתומים על הגט אבל אם נתקיימה חתימת העדים שעל הגט א״צ שתביא עדי מסירה בפנינו רק שיאמר השליח שקבלו בפני שנים. טור סי׳ קמ״א. ועמ״ש בפרק בתרא ת״ה. וכתב עוד בשם העיטור דמה שצריך שנים על הקבלה דוקא כשאין השליח כשר. אבל אם הוא כשר מצטרף עם עד אחד. ע״כ. וכתב עליו הב״י דמדברי הרא״ש נראה דכיון שהוא בא במקום האשה אינו עולה לעד:

וקרע. כתב הר״ב בשעת השמד שנו שגזרו על המצות וקרעו כו׳ גמ׳. ואכתי קשיא לי דלמאי נ״מ מעידין כן. וז״ל הרמב״ם וקרע אינו מתנאי שיקרע עכ״פ. ואמנם ר״ל שאם קרעו שיעידו על כך ע״כ. ונ״ל משום דאע״פ שיש שמד. ומש״ה נקרע. צריך שיעידו על כך דלאו כ״ע מסקי אדעתייהו דמש״ה לא יביאנו בידו ויאמרו אילו היה אמת היה לו להסתכן בנפשו ולהביאו ויוציאו לעז:

אפילו הן הראשונים והן האחרונים כו׳. לשון הר״ן ואיכא למידק מאי אפילו. אדרבא הכא עדיף טפי דליכא לספוקי במידי: וי״ל סד״א מיחזי כשיקרא שהיאך אפשר שנזדמן הדבר שאותן בעצמן ששמעו השליחות ראו הקבלה דמסתמא הבעל והאשה בשתי עיירות הן. כיון שהיא ממנה שליח ואינה מקבלתו מיד הבעל. ומש״ה הדר תני או אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים ואחד מצטרף עמהם. דסד״א דנהי דלתרי לא חיישינן [דמשקרי. לחד מיהא] חיישינן. קמ״ל:

נערה המאורסה היא כו׳. כתב הר״ב היא יש לה יד. דהא גדולה היא ועיין מ״ש במשנה דלקמן. ועיין מ״ש ברפ״ב דקדושין.

וכל שאינה יכולה לשמור את גטה כו׳. יש חילוף גירסאות בגמ׳ (בזה) ביודעת לשמור. רש״י וסיעתו גורסין משתגיע לעונת הפעוטות [דמ״ז פרק דלעיל] ולגירסת רי״ף וסיעתו משתגיע למדת צרור וזורקתו. אגוז ונוטלתו:

קטנה שאמרה כו׳ עד שיגיע גט לידה. ומ״ש הר״ב במשנה דלעיל אדתנן נערה כו׳ היא ואביה מקבלין את גטה. היא יש לה יד. דהא גדולה היא. ומשמע דאילו קטנה אין לה יד. התם ביש לה אב הוא דאין לקטנה יד. והכא באין לה אב. ובלאו הכי מוקמינן לה הכי בפ״ב דקדושין דף מ״ד. ואע״ג דתני סיפא. אבל אם א״ל אביה כו׳ חסורי מחסרא וה״ק. בד״א בשאין לה אב אבל אם יש לה אב וא״ל אביה:

שאין קטן עושה שליח. ואע״פ שיש לה חצר. כדתנן ברפ״ח. הרי פי׳ הר״ב שם דאתרבי מידה. ואע״ג דבעלמא חצר מדין שליחות. בגט [מדין ידה] אתרבי וכמ״ש במשנה ד׳ פ״ק דב״מ. וזוהי דעת המגיד פ״ו מהלכות גירושין. והרמב״ם כתב מפני ששליח קבלה צריך עדים ואין מעידין על הקטן שאינו בן דעת גמורה. ע״כ. והראב״ד כתב דטעמא אתם גם אתם לרבות שלוחכם. ומה אתם בני דעת. אף שלוחכם בני דעת. נמצא השליח והשולח צריכין להיות בני דעת. ע״כ. ולכל התורה למדנו דיני השליחות בשוה. עמ״ש ברפ״ב דקדושין:

ורבי אליעזר מכשיר. כתב הר״ב דבע״כ מתגרשת דמנא ידעה דניחא ליה לבעל למיתבה התם. רש״י:

הבא לי גטי ממקום פלוני. אפי׳ לרבנן. דכיון דאינה מתגרשת בקבלתו. ליכא קפידה כשמביאו לה ממקום אחר. הר״ן:

אסורה. לאכול בתרומה מיד. שמא קבלו כבר. ואע״ג דה״ל למימר אוקי אשה בחזקת שלא נתגרשה. חומרא בעלמא הוא שהחמירו חכמים. משום דחזקת שליח עושה שליחותו אע״ג דאין ביד השליח לעשות. שמא לא יתן לו הבעל גט כמו שאוסר לעיל [ד׳ ס״ד] בכל הנשים שבעולם באומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם ומת השליח. אע״ג דכל אחת היא לו בחזקת היתר. וגם אין ביד השליח לעשות שליחותו. תוס׳:

עד שיגיע גט לאותו מקום. פי׳ הר״ב שכך אמרה לו לא תהא שלוחי אלא שם ובגמ׳ פריך וכיון שקבלו במקום אחר היכי הוי גיטא כלל והתנן ברישא התקבל לי גטי במקום פלוני וקבלו לה במקום אחר (כשר) [פסול] ומוקמינן לה בדא״ל קבל לי גיטא במתא מחסיא וזמנין דמשכחת ליה בבבל [כיון דהדר א״ל הכי מכלל דלא קפדה אי מקבל ליה בדוכתא אחרינא. והאי דקבעה ליה עיקר במתא מחסיא] הכי קא״ל משקל כל היכא דמשכחת ליה שקול ליה מיניה. גיטא לא ליהוי עד דמטית למתא מחסיא. גמ׳. [וה״ל כאומר לאשה הרי זה גיטך ולא תתגרשי בו אלא לאחר ל׳ יום. תוס׳] ותמה אני שהרמב״ם בפ״ט מהל׳ תרומות העתיק המשנה כלשונה שלא אמרה אלא מקום אחד. והכ״מ לא העיר בזה:

רבי אליעזר אוסר מיד. כתב הר״ב ר״א לטעמיה כו׳ ובגמ׳ פרכינן פשיטא ומפרקינן לא צריכא דאיתיה לבעל במזרח וא״ל זיל במזרח. וקא אזיל במערב. מ״ד במערב הא ליתיה. קמ״ל. דלמא בהדי דקא אזיל מפגע פגע ביה. וברפ״ח דתרומות כתבתי *) בשם הירושלמי דמודה ר״א שאם אמרה הבא לי גטי ממקום פלוני שאוכלת בתרומה עד שיגיע גט לאותו מקום. ומפרש בירושלמי דמכיון שא״ל הבא לי גטי ממקום פלוני. כמו שאמרה לא יהא גט אלא אחר י׳ ימים ומה שאכלה בהיתר אכלה:

האומר כתבו גט וכו׳. לשון בני אדם הוא כבר החזיקו בו לקרות ספר כריתות אשה. גט. גרשוה נמי כבר נהגו לקרות גירושין. כתבו אגרת ותנו לה. גם זה לשון הגט כו׳. רש״י.

רבי שמעון שזורי אומר אף המסוכן. פי׳ הר״ב חולה. וכן לשון רש״י. ומדלא כתב חולה המסוכן. ש״מ דכל חולה מסוכן קרי ליה. וכן הבין דבריו הב״י כפי הנראה מלשונו. וקשה לי דא״כ אמאי לא תנן חולה. מי לא תנן לישנא דחולה במ״ה פ״ג ובמ״ג פרק דלקמן. והרמב״ם פ״ב מהלכות גירושין [הלכה י״ב] כתב. מסוכן והוא אדם שקפץ עליו החולי במהרה והכביד חליו מיד. [*ומ״ה פרק בתרא דטבול יום כתב הר״ב חולה הנוטה למות]. ומ״ש הר״ב דהלכה כרבי שמעון שזורי דהכי גרסינן בשחיטת חולין פרק בהמה המקשה. הרי״ף. ובירושלמי איתא בפירקין:

כל השומע את קולו כו׳. עמ״ש במ״ג פ״ד דנדרים. ומ״ש הר״ב ופירש שמו ושם עירו כן לשון רש״י. והטור סי׳ קמ״א כתב ג״כ שם אשתו ושם עירה:

הרי אלו יכתבו ויתנו. וטעמא כדכתיבנא במשנה ו׳ פרק בתרא דיבמות:

אם מעצמו נפל הרי זה גט. דדעתו מתחלה היה לכך וסופו הוכיח. וה״ל כמפרש [לים]. ומסוכן. רש״י:

אר״י וכו׳. אמר שמואל א״ר הלכה כר״י. דאמר מילי לא מימסרן לשליח. גמ׳. ועיין מ״ח דפרק בתרא:

נומינו. פירשתי בסוף יבמות:

שאפילו אמר לב״ד הגדול שבירושלים וכו׳ שילמדו ויכתבו. לשון הרמב״ם אינו מן הנמנע שב״ד הגדול שבירושלים לא יהיו בקיאים בכתיבה לפי שהתנאי בב״ד שיהיו חכמים. לא שיהיו סופרים:

[*כולכם כתובו. ונראה שצריך שיאמר ג״כ חתומו וכן מדקדק הב״י מלשון הטור בסימן ק״ך]:

ז **מי שאחזו קורדייקוס**. פירש הר״ב שנתבלבלה דעתו מחמת שד כו׳ והא רוחא קורדייקוס שמה. גמ׳:

לא אמר כלום. ואפי׳ אמר כתבו ותנו. תוס׳:

נשתתק לאו אשאחזו קורדייקוס קאי אלא אדם שנעשה אלם מחמת חולי. רש״י:

הרכין. פי׳ הר״ב הטה. ויט שמים. (שמואל ב׳ כ״ב) מתרגמיכן וארכין שמיא. רש״י. וה״ל להביא מדאורייתא הטי נא כדך (בראשית כ״ד) מתרגם ארכיני. הביאו הרמב״ם פי״א דתרומות מ״ח כמש״ש:

אם אמר על לאו לאו. שרומז על תשובת לאו. הרכנה שדרך בני אדם להרכין על לאו. ועל הן הרכנת הן. ובגמ׳ וליחוש דלמא שיחייא [השתחויה] דלאו לאו נקטיה א״נ שיחייא דהן הן נקטיה. אמר רב יוסף בר מניומי אמר ר״נ דאמרינן ליה בסירוגין [ממתינין בין הרכנה לשאילה שעה] וליחוש דלמא שיחייא דסירוגין נקטיה דאמרי׳ ליה חד לאו ותרין הן ותרין לאו וחד הן. דבי רבי ישמעאל [תנא] א״ל דברים של ימות החמה בימות הגשמים ושל ימות הגשמים בימות החמה. מאי ניהו פירי:

ואמר להן כתובו. מסקינן בגמ׳ דכולה ר״י [דס״פ דלעיל] היא. [*דע״כ שהיו ג׳ דאילו לשנים אפילו ר״מ מודה כו׳. רש״י] ודאמר כתבו לאו דוקא דאפילו תנו נמי פסול כדקתני סיפא עד שיאמר לסופר ויכתוב. ואורחא דתנא למתני ולאוסופי. ונקט למלתיה בלשון לא מבעיא ל״מ היכא דלא אמר תנו. אלא אפי׳ אמר תנו. לא. ול״מ היכא דלא אמר לבי תלתא אלא אפילו אמר לבי תלתא לא:

זה גטך אם מתי כו׳ אם מתי מחולי זה. בריא שאמר אם מתי. או חולה שאמר אם מתי מחולי זה. הרמב״ם:

אם מתי. פירש הר״ב דמשמע לכשאמות כו׳. שכן הדין בכל התנאים. שהאומר הרי זה גטך אם אעשה דבר פלוני אם לא אעשה. אין הגט חל אלא מאותו זמן ואילך. כדתנן [לקמן משנה ח׳] הרי זה גטך אם לא באתי מכאן ועד י״ב חדש ומת בתוך י״ב חדש אינו גט. הר״ן. וכתב נ״י בפ׳ מי שמת אמתני׳ דאם ילדה אשתו זכר כו׳ דאין אסמכתא בגטין באומר אם מתי ואע״ג דלא ניחא ליה בקיום התנאי כיון שאין האיש מגרש אלא לרצונו אנן סהדי כי רוצה הוא בלב שלם שאם יתקיים התנאי שתהא מגורשת ולא תהא עגונה ולא זקוקה ליבם. ע״כ. וסברה זו כתובה ג״כ בטח״מ סימן רנ״ג ובב״י סי׳ ר״ז סעי׳ י״ח בדבור ואכתי איכא למידק כו׳:

לא אמר כלום. ודלא כר׳ יוסי דמ״ז פ״ת דב״ב דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ואפי׳ לא אמר מהיום כמאן דאמר דמי גמ׳. ואע״ג דהתם פסקינן כר״י. לא זכרו הר״ב והרמב״ם דמשנתינו אינה הלכה. לפי שסוברין דלגיטין לא חיישי לדר״י. כמ״ש המגיד בפ״ט מהל׳ גירושין: הרי זה גטך לאחר מיתה. לא הוה זו ואצ״ל זו אלא ה״ק זה גטך אם מתי כו׳ נעשה כאומר הרי זה גטך לאחר מיתה. ולא אמר כלום. ולשון הרמב״ם בפ״ט מה״ג אם אמר אם מתי הרי זה כאומר לאחר מותי. ואין גט לאחר מיתה:

מהיום אם מתי. דאם מתי שתי לשונות משמע משמע כמעכשיו. ומשמע כלאחר מיתה. אמר ליה מהיום כמאן דאמר ליה מעכשיו דמי. לא אמר ליה מהיום כמאן דאמר ליה לאחר מיתה דמי. גמ׳:

בפני עדים. אפילו עבד כו׳. ועדים לשון עדות בעלמא הוא. כמ״ש במשנה ב׳ פרק בתרא דיבמות וריש פ״י שם. וכן במשנה ט׳ פרק ב׳ דכתובות. והרמב״ם בפ׳ ח׳ מה״ג והטור ס״ס קמ״ח כתבו בפני עד אפילו עבד כו׳:

גס. עיין מ״ש במשנה ה׳ פ״ב דברכות:

מה היא באותן הימים. כתב הר״ב לאו אורישא קאי כו׳ כן פירש רש״י. והקשו התוס׳ דלישנא דמה היא באותן הימים משמע דקאי אמאי דאירי לעיל. ולא לדבר שלא הוזכר כלל. לפיכך פירשו דקאי אדלעיל באומר מהיום אם מתי. ור׳ יהודה סבר שדעתו לאחר הגט כל מה שיוכל רק שיחול מחיים שעה אחת סמוך למיתתו ולפיכך הרי היא כא״א לכל דבריה. ולדידיה ברישא דלא תתייחד כו׳ לא הוי טעמא משום חששא דקדושין. דהא עדיין אינה מגורשת. אלא טעמא משום גט ישן דתנן במשנה ד׳ פרק דלקמן. ורבי יוסי מספקא ליה אי מהיום ממש קאמר והרי היא כפנויה או מעת שאני בעולם. והויא א״א עד שעה אחת סמוך למיתתו. ולא הוי טעמא משום דאין ברירה. דאי משום אין ברירה. לא היה לחול הגירושין כלל. אע״ג דהוברר הדבר לבסוף כיון דאין ברירה. ע״כ. וכתב ב״י סי׳ קמ״א בשם תשובת הרא״ש דלר״י אסור היחוד מתרי טעמי. אם חל הגט משעת נתינה אסור משום חשש קדושין. ואם אינו חל עד שעת מיתה אסור משום גט ישן:

מגורשת ואינה מגורשת. ולא תנן ספק מגורשת. משום דכשאמרו בלשון מגורשת ואינה מגורשת. בעלה חיוב במזונותיה כדאיתא בגמרא. ומ״ש הר״ב והבא עליה באשם תלוי. עיין במשנה ו׳ פ״ה דכריתות:

אם נתנה לו בתוך ל׳ יום מגורשת. פשיטא מ״ד קפידיה לאו קפידא ולזרזה קאתי קמ״ל. גמ׳:

אמר רשב״ג וכו׳. כתב הר״ב ואין הלכה כרשב״ג: גמ׳:

כמה היא מניקתו ב׳ שנים. ולענין לשמש את אביו. כל ימי חייו. רש״י:

מת הבן. פירש הר״ב ולא הניקתו כלל וכפירש״י בגמ׳ ועיין מ״ש לקמן בס״ד:

הרי זה גט. פירש הר״ב דלאו לצעורה מכוין אלא להרווחה דידיה כו׳. וכן ל׳ רש״י. ולאו דמתני׳ רשב״ג היא אלא רבנן דאמרי לעיל באצטלית דלצעורה מכוין. והכי מוקים לה בגמרא מדסיפא רשב״ג. רישא לאו רשב״ג. ול״ק רבנן אדרבנן כמ״ש התוספת דהכא לא נתכוין לצעורה בחנם אלא לצורך בנו ואביו. וכי מת הא לא איצטריך. אבל גבי אצטלית לעולם הוא צריך לאצטלית ולא לדמיה ולכך כשאבדה יכול לומר איני חפץ בדמי אצטלית. ע״כ:

או שאמר האב אי אפשי שתשמשני כו׳. נראה דמשום רשב״ג נקטיה הכא. דאע״ג דהאב עדיין הוא חי. כל שאין עכבה ממנה הרי זה גט. וה״ה ברישא לכ״ע אלא דהכא דרשב״ג תני עלה כל עכבה כו׳ נקט לאשמועינן דלא״ק לא:

אינו גט. ובגמ׳ פרכינן לפום מאן דמוקים מתניתין דסתם כמפרש יום אחד דמי והכי פירשה הר״ב למשנתינו. דמ״ש רישא ומ״ש סיפא. ופירש״י דרישא על כרחך כגון שמת ולא הניקתו כלל [כלומר דאי הניקתו הא קיימה תנאיה] ואמאי הרי זה גט. הרי לא נתקיים כלום מן התנאי. ע״כ. ואסיקנא קשיא. ואפ״ה פירש הר״ב למשנתינו דסתם כמפרש משום דרב אשי אמרה שכ״כ הרי״ף והלכתא כרב אשי דבתראה הוא. ואע״ג דאסיק בקושיא לא אסיק בתיובתא. [*דקשיא אינה תיובתא לגמרי כדפירש רשב״ם פרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קכ״ז)] ולשטת הרמב״ם קושיא דרב אשי מתרצי. כמ״ש הר״ן. דהרמב״ם אינו מפרש כדפירש״י והר״ב דרישא בלא הניקתו כלל. אלא בהניקתו דאל״ה ודאי דלא הוי גט והכי מקשינן בגמ׳ מ״ש רישא ומ״ש סיפא כלומר כיון דברישא לא הוי גט אלא כשנתקיים בסיפא נמי אילו נתקיים הוי גט ואמאי תני ברישא ה״ז גט ובסיפא אינו גט. וכ״כ המגיד בפ״ח מה״ג [הלכה י׳] ומסיים הר״ן רב אשי אמר לך אה״נ וכי תנן מת הבן או מת האב הרי זה גט אתא לאשמועינן דסתם כמפרש יום אחד דמי. וה״ק כל שהתחילה להניקו. מת הרי זה גט [*וההי״נ לא מת אלא דתנא (הכא) [הכי] אגב סיפא ולפי זה צ״ל דמת האב לא אשמועינן מידי דכיון שהתחילה לשמשו ומת] מאי אית לה למעבד טפי וליכא למימר)ב) (דאי מינק טפי מהני) אלא אגב סיפא נקטיה. ואה״נ לא מת. או שמא אתא לאשמועינן דשמוש יום א׳ שמוש מקרי ואיקיים תנאי דסתם כמפרש יום א׳ דמי. ע״כ. [*וכתב עוד הר״ן דיום לאו דוקא. אלא אפילו שעה אחת].

רשב״ג אומר כו׳. כתב הר״ב ואין הלכה [כרשב״ג] וכ״כ הרמב״ם. ועיין מ״ש בפ״ח [מ״ז] דעירובין:

הרי זה גטך אם לא באתי. עיין מ״ש בזה בסוף פ״ז דב״מ:

והיה הולך מיהודה לגליל. כתב הר״ב מפרש בגמ׳ משנה זו. כגון דאתני ב׳ תנאין כו׳ והכי משמע מתני׳ הרי זה גטך אם לא באתי מכאן ועד ל׳ יום. מיום שאצא מכאן. והיה הולך מיהודה לגליל ותלה הגט גם בביאתו לגליל. ר״ן:

בטל תנאו. ואין כאן עוד לקיימו וכו׳. ואפילו קיימו לאחר זמן הרי לא התנה אלא על מהלך ראשון. ר״ן וכן פירש״י.

והגיע לעכו כו׳. כתב הר״ב שהרי לא הלך למ״ה. דעכו מא״י היא אע״ג דלענין מביא גט ממ״ה עכו כח״ל לת״ק דמתני׳ ב׳ דפ״ק:

ה״ז גט. כתב הר״ב ובגמ׳ מוקי לה כו׳. וכן הלכה שאם לא אמר כן בשעת התנאי חיישינן שמא יבא הבעל ויערער ויאמר פייסתי. גמ׳. ופירוש רש״י

כלשון הר״ב שכתב ונתייחדתי [דמשמע] שיחדה עמו ובעל ה״ל גט ישן. ע״כ. כלומר ותנן במ״ד פרק דלקמן דב״ה אוסרין לגרש בו. ופירש הר״ן והכא תנן הרי זה גט. דמגרשים בו לכתחלה. ע״כ. לפי שמחשב קיום התנאי לנתינת הגט. ול״נ לפרש דהכא לאו חששא זו היא. אלא חששא דכשיאמר פייסתי ונתייחדתי ה״ל גט ישן וקי״ל דלא תנשא לכתחלה. אלא כשהלך למ״ה כמו שפירש הר״ב לקמן וכן פירש״י ואף הר״ן ז״ל. ועיין בהרא״ש פרק דלקמן. דמפרש דהא דגט ישן תנשא לכתחלה. דוקא בנתנו לה הבעל אחר היחוד דאז ליכא למיחש. דבא עליה ויאמרו גטה קודם לבנה. דאיהו גופיה לא יתן לה משום פגם בנו אלא יכתוב גט אחר. אבל הרא״ש אינו מפרש דתנשא לכתחלה דוקא כשהלך למ״ה. והרמב״ם בפ״ג מה״ג לא כתב שהלך למ״ה. ואפ״ה לא כתב כדברי הרא״ש. וטעמא לאו דמפרש כפירוש הר״ן אלא שיש לו פירוש אחר בענין פייסתי דכלומר שמחלה התנאי כמפורש בדבריו פ״ט מה״ג. וכתבו התוספות לעיל פ״ב דף י״ח דמדכתב רש״י [וכ״כ הר״ב] שמא יבא בעל ויערער [משמע] שהחששא זו אינו אלא משום לעז בעלמא שיוציא הבעל לעז. וכיון שהאמינה עליו לא יוציא לעז דכסיפא ליה מלתא. ע״כ:

הרי זה גטך אם לא באתי כו׳ הרי זה גטך מעכשיו כו׳. לשון הר״ן. ותמיהני הך מתניתין יתירתא היא. דתרי גווני דידה. מאם מתי אינו גט. ומעכשיו אם מתי הרי זה גט. דתנא לעיל [מ״ג] שמעינן להו. ונ״ל דה״ק דסד״א נהי דאם מתי כלאחר מיתה משמע. הני מילי היכא דתלה במיתה דכיון דלא מגרש לה. אלא כי היכי דלא תפול קמיה יבם. אף הוא אינו רוצה שיחול גטה אלא לאחר מיתה. דסבור הוא דיש גט לאחר מיתה. אבל הכא דתלה באם לא באתי סד״א דמעכשיו משמע. קמ״ל. א״נ סד״א התם משום הכי אמרינן דכי לא אמר מעכשיו כלאחר מיתה דמי. דחיישינן דלמא אינו רוצה בגירושיה כלל. דידוע הוא שאין גט לאחר מיתה ולפיוסה איכוין. אבל הכא דאפילו נימא דלאחר שלא יבא משמע. מ״מ כי לא מת גירושיה חיילו ולגרשה מכוון. סד״א שאם לא באתי גרידא מעכשיו משמע. קמ״ל. ע״כ.

הרי זה גט. ובגמ׳ איכא מאן דמתני אמתני׳ דה״נ שצריך שיאמינה אם תאמר שלא בא. וכן פסק הרא״ש. ואיכא דלא מתני הכי אמתני׳ דכיון שלא ראינו שבא לעיר משיצא לא חיישינן שמא בא. והר״ב שלא כתב כן במתני׳ סובר כהרמב״ם שפסק בפ״ט מה״ג כלישנא דלא מתני אמתני׳. וטעמו כתב המגיד שסובר שחששות אלו שמא פייס ושמא בא אינן מדאורייתא מפני שבדין תורה העמד דבר על חזקתו וכיון שנתגרשה אין חוששין לדבר אחר שאין אנו רואים אותו. ואין ספק מוציא מידי ודאי אלא שחכמים חששו בערוה החמורה כו׳. וכיון שכן נמצא שמחלוקת לשונות אלו בדרבנן והלך אחר המיקל:

הרי זה גט. ובגמ׳ איבעיא להו אם מותרת מיד שמת. שהרי ודאי לא יבא עוד. ויש כאן קיום תנאי או דלמא לאחר י״ב חדש דאתקיים תנאה. ופי׳ התוס׳ משום דאיכא למגזר אטו לא מת. והר״ן פירש דאיכא למימר דאיהו ודאי לא הוי חייש למיתה דידיה ולא היה גומר ומגרש אלא לאחר י״ב חדש. ע״כ. ולא אפשיטא ופסקו לחומרא.

כתבו גט בתוך י״ב חדש כו׳ אינו גט. דלא תימא שלא הקפיד אלא על הנתינה. אלא אף על הכתיבה הקפיד. הר״ן:

רבי יוסי אומר כזה גט. מדהוה ליה למימר אם לא באתי כתבו ותנו ואמר כתבו ותנו אם לא באתי. ה״ק כתבו מעכשיו ותנו אם לא באתי. ורבנן ל״ש הכי ול״ש הכי. גמרא:

ואם מיתה קדמה לגט אינו גט. אם מת אחר י״ב חדש אחר שנכתב הגט קודם שיתנהו לה. הרמב״ם:

זו היא שאמרו מגורשת ואינה מגורשת. כלומר גם זו היא בכלל שאמרו מגורשת כו׳. כיוצא בזה שכתבתי במ״ז פ״ג דיבמות בשם הרמב״ם. וע״ל מ״ד ובמ״ב פ׳ דלקמן:

מגורשת ואינה מגורשת. דלא מוקמינן ליה בחזקת חי. ונימא דלאחר י״ב חדש מת אלא כיון דהשתא מת מקמי הכי מספקינן ליה דלמא בתוך י״ב חדש מת. הר״ן. ובלשון מגורשת ואינה מגורשת עמ״ש במ״ד:

ח **והיא בתוך ביתה כו׳.** של נכסי מלוג וזרקו לה ע״ג קרקע רש״י. ובגמ׳ פריך מה שקנתה אשה קנה בעלה. וא״כ אכתי לא נפק גט מיד הבעל. ואסיק רבא דגטה וחצרה באים כאחד מידי דהוה יד עבד דקני ליה לרביה ואפילו הכי קונה את עצמו בשטר על ידי עצמו [כמ״ש במ״ג פ״ק דקדושין] משום דגטו וידו באין כאחד. ה״נ גטה וחצרה באין כאחד:

הרי זו מגורשת. כתב הר״ב דכתיב ונתן בידה ומדלא כתיב ובידה יתננו משמע ונתן בידה מ״מ ומסיים רש״י וידה דכתב רחמנא דבעינן דומיא דידה דמשתמרת לדעתה. ע״כ. וכתבו התוספות וא״ת ואימא ונתן כלל בידה פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט וי״ל ושלחה חזר וכלל ודיינין כעין הפרט ע״כ. והר״ן כתב תרי ונתן בידה בפרשה ובתרא מיותר לדרשא. א״נ משום דהוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ע״כ. ועיין בב״י ר״ס קל״ח. ומ״ש הר״ב והוא שתהא עומדת בצד ביתה או בצד חצרה. גמרא. וטעמא כי ידה מה ידה בסמוכה אף חצרה בסמוכה ומזה הלשון משמע דבצד וחוצה לה סגי. וצ״ל דלישנא דמתניתין דוהיא בתוך ביתה. לאו דוקא. וראיתי להמגיד בפרק י״ז מהלכות גזילה לענין קניית מציאה. דבעינן נמי שיהא עומד בצד שדהו. שכתב יש שפירשו עומד בצדו ובתוכו. אבל בצדו וחוצה לה לא. וכן מוכח לדעתם בפרק כל גגות בעירובין [דף צ״ב] . ולשון המחבר

כלשון הגמרא. ע״כ. ואשתמיטתיה לכתוב כן בריש פ״ה מהלכות גירושין והיה לו ראיה מלשון בתוך דבמשנה. וטא״ה ר״ס קל״ט העתיק בד״א שהיא עומדת בחצרה ובח״מ סי׳ רס״ח העתיק אצל שדהו. ועיין מ״ד פרק קמא דב״מ:

אפילו הוא עמה במטה. פירוש הגט ומוקי לה בגמרא כשהמטה שלו. אבל מטה שלה וגבוהה עשרה חולקת רשות לעצמה. מאי איכא מקום כרעי. אמקום כרעי לא קפדי אינשי:

לתוך חיקה. כתב הר״ב שאין אדם מקפיד על מקום חיקה. וא״ת פשיטא דהא חיקה הוי ממש כידה. ואומר ר״י דמיירי כשבגדיה נגררין בארץ. תוס׳:

אמר לה כנסי ש״ח זה כו׳ אינו גט. לשון הר״ן בעסוקין בענין גירושין עסקינן. דאי לא. מאי איריא אמר לה כנסי ש״ח זה. ומאי איריא מצאתו מאחוריו וקראתו. אפילו נתנה לה נתינה מעלייתא אלא שלא פירש אינו כלום דהא קי״ל צריך לפרש [במשנה ז׳ פ״ד דמעשר שני] אלא הכא בעסוקין בענין גירושין מתחלה עסקינן ואילו נתנו לה נתינה מעלייתא בסתם מהני. אבל כיון שאמר לה כנסי ש״ח זה הרי נתבטל כל מה שהיו עסוקין באותו ענין מתחלה. כיון שלא אמר לעדים ראו גט שאני נותן לה. דבהכי מהני כדאיתא בפרק הניזקין (גיטין דף נ״ה). וכן נמי כשמצאתו מאחוריו אינו גט. שאין עסוקין באותו ענין מועיל. כשנתנו סתם. אלא היכא דאיכא נתינה מעלייתא. (אלא) [צ״ל אבל] בזו שהיא נתינה גרועה שעיקם גבו לה לא מהניא. ע״כ:

אינו גט עד שיאמר כו׳. פירוש אפי׳ בעודו בידה וא״צ לחזור ולטלנו מידה כרבי בגמ׳ דונתן בידה קרינא ביה אע״ג דנתינה ראשונה לאו כלום היא. הר״ן. אבל נתינה בעינן. ומש״ה טלי גטך מעל גבי קרקע לא מהני. כמ״ש הר״ב. ואפילו א״ל אח״כ הא גטך. וז״ל הרמב״ם בפ״א מה׳ גירושין [הל׳ י״ב] שנאמר ונתן בידה לא שתקח היא מעצמה. והרי לא נתן לה לא הוא ולא שלוחו. ע״כ:

עד שיאמר לה הא גטך. שצריך שיתן לה בתורת גירושין. שנאמר ספר כריתות ונתן בידה שיתן אותו בתורת ספר כריתות. הרמב״ם פ״א מה״ג:

נתן בידה והיא ישנה כו׳. דאע״ג דלא בעינן דעתה דידה. מקום המשתמר מיהא בעינן וכשהיא ישנה לא מינטר. הר״ן. וכן כתב בית יוסף בשם הרשב״א:

אינו גט עד שיאמר כו׳. ואע״פ שהיו מתחלה עסוקין באותו ענין. ואפילו אמר לעדים מתחלה ראו הגט שאני נותן לה דמהני ברישא. הכא לא. דישנה לאו בת אגרושי היא מהטעם שהתבאר. הר״ן:

עד שיאמר לה. בעודו בידה כשנערה וכו׳ וכמ״ש לעיל:

קרוב לה מגורשת כו׳. פי׳ הר״ב כל שהיא יכולה לשמרו כו׳. הכי אמר ר׳ יוחנן. ובמ״ח פרק ג׳ דיבמות. מפרש הר״ב כדאמר רב. וכתב הרא״ש דר׳ יוחנן לא אתא לאפלוגי אדרב דשפיר אית ליה לענין דינא להא דרב אלא דל׳ קרוב לה וקרוב לו לא משמע ליה לפרושי בד׳ אמות כדפירש רב. דמשמע אפי׳ רחוק ממנה הרבה. וכן מחצה על מחצה אינו מתפרש יפה אליבא דרב. לכך נראה לו לפרש קרוב לה אפילו ק׳ אמה. משום עיגונא תקנו חכמים בגטין וכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. ע״כ:

מגורשת. כתב הר״ב ולענין פסק הלכה אינה מגורשת עד שיגיע כו׳. גזירה שמא יאמרו על רחוק שהוא קרוב. רש״י.

קרוב לו. כתב הר״ב כל שהיא אינה יכולה לשומרו והוא יכול כו׳. גמ׳. וא״ת מה לי יכול לשומרו כיון דהיא אינה יכולה לשומרו. וי״ל בפני עצמה אינה יכולה לשומרו אלא עם אחר והוא יכול לשומרו בפני עצמו. גליון התוס׳:

מחצה על מחצה מגורשת וכו׳. כתב הר״ן תימה הוא אמאי מגורשת כלל. ותירצו בתוס׳ דשניהם אינם יכולים לשומרו. היינו כל אחד בפני עצמו. אבל שניהם ביחד יכולין לשומרו. והקשה הרמב״ן ז״ל שכיון שהדבר תלוי בשמירה כל מקום שצריך לשמירת הבעל אגיד ביה הוא. ואינה מגורשת. ולי נראה כיון שהשמירה עושה רשות. ומקום זה בין שניהם הוא מסתמא בעל משאיל לה מקום כיון שאינו מיוחד לה. ע״כ. והב״י הקשה עוד בשם הרשב״א על פי׳ התוס׳ דא״כ שניהם יכולים לשומרו היינו שכל א׳ מהם יכול לשומרו בלא שמירת חברו. וא״כ בזו אמאי אינה מגורשת כיון שהיא אינה צריכה בשמירתו:

מגורשת ואינה מגורשת. עיין מ״ש בזה הלשון במ״ד פרק דלעיל:

וכן לענין קדושין. דכתיב ויצאה והיתה. גמ׳:

וכן לענין החוב א״ל ב״ח כו׳. כתב הר״ב בגמ׳ מוקמינן לה באומר זרוק לי חובי בתורת גטין. ופירש״י דדוקא לענין גטין כמ״ש לעיל בשם הרא״ש מפני התקנה וכן לקדושין משום דאתקש. הלכך הא דתנן וכן לענין החוב דוקא כשא״ל בתורת גטין. דאילו סתמא. זרוק לי ושמור קאמר. ואמרי׳ בגמ׳ וקמ״ל דלא מצי א״ל משטה אני בך. וכתב המגיד בפי״ו מה׳ מלוה בשם הרשב״א דבלשון הזה ממש קא״ל והיינו חדוש דאי מפרשים שא״ל זרוק לי חובי בתורת גטין שיהא דינך כדין זורק גטין. פשיטא מאי קמ״ל. ע״כ. כלומר דבהכי ודאי לא שייך לומר משטה:

קרוב ללוה הלוה חייב. כתב הר״ב אבל אם א״ל זרוק לי חובי והפטר מכיון שזרקו לו בכל ענין פטור. וז״ל הרמב״ם בריש פי״ו מהל׳ מלוה א״ל המלוה

זרוק לי חובי והפטר. וזרקו ואבד או נשרף קודם שהגיע ליד המלוה פטור. ע״כ. ומשמע ליה להר״ב דבכל ענין קאמר דפטור. וכן נראה מלשון הטור ח״מ סי׳ ק״ך שכתב אם א״ל זרוק לי חובי והפטר. וזרקו אפי׳ רחוק למלוה. ונאבד קודם שיגיע לידו. פטור. שהרי הרשהו בכך. ע״כ. ודלא כהמגיד שנדחק לפרש דברי הרמב״ם. שמ״ש וזרקו לו דר״ל וזרקו לרשותו. משום דבגמרא איתא אוקימתא דאוקמא למתני׳ באומר זרוק לי חובי והפטר. ודחי לה משום דאי הכי מאי למימרא מש״ה מוקי באוקימתא אחריתא. אבל משמע דדינא קיים. וא״כ בקרוב ללוה חייב הלוה. וטעמא כתב הרשב״א דכי א״ל זרוק לי חובי בתוך רשותי קאמר. וכל שקרוב ללוה לא בא לרשות המלוה. והכי איתא בירושלמי: עכ״ל המגיד. ול״נ דאי כדבריו א״כ ה״ל להרמב״ם ולהטור לכלול שני הדינין בבבא אחת ולכתוב אם א״ל זרוק לי והפטר. וכן אם אמר זרוק לי בתורת גטין היו המעות קרובות כו׳ ומדלא כתבו כן וגבי תורת גטין חלקו בין קרוב כו׳ ולא כן בזרוק לי סתם. שמעינן דדעתייהו להפטר לגמרי בכל ענין. וכמ״ש הר״ב. והא דירושלמי שהביא הרשב״א נ״ל דמשם ראיה דבי מ׳ דידן על כרחין לא ס״ל הכי. דהכי איתא התם לגטין אמרו ולא לד״א. והא תנינן וכן לענין החוב. א״ל שכן אם א״ל זרקהו לים רהא מחול לך מחול לו. מעתה אפי׳ קרוב ללוה זכה הלוה ותניא קרוב ללוה הלוה חייב. שכן אם א״ל זרקהו עד שיכנס לרשותו ועדיין לא נכנס לרשותו. ע״כ. ולהירושלמי הא קאי אוקימתא דמתני׳ וכן לענין החוב. באומר זרוק לי חובי והפטר. ול״ק מאי למימרא דאע״ג דבבא דקרוב למלוה פטור פשיטא. וליכא למימרא. בסיפא טובא קמ״ל דקרוב ללוה חייב. משום דזרקהו עד שיכנס לרשותו קאמר. והשתא אי איתא דגמ׳ דיק נמי סברה דעד שיכנס לרשותו קאמר אמאי דחי להך אוקימתא. משום דמאי למימרא ברישא. הא טובא קמ״ל בסיפא. אלא ודאי דלא ס״ל לגמ׳ דידן הכי. אלא כשאומר זרקהו בכל ענין פוטרו. והלכך ברישא מאי למימרא ובסיפא קשיא נמי דתנן חייב. והא פוטרו. אלא גמ׳ דידן לא חש להקשות גם זו הקושיא דמסיפא. ואע״פ שהרשב״א יאמר דבסברא דזרקהו עד שיכנס לרשותו לא פליג גמ׳ דידן אלא בהא פליגי ירושלמי [וגמרא דידן](ודידן). דלירושלמי אע״ג דברישא קשיא מאי למימרא כיון דבסיפא טובא קמ״ל קיימא האוקימתא. ובהא פליגא דידן [דאע״ג] דמודה נמי דבסיפא טובא קמ״ל. מ״מ כיון דברישא קשיא מאי למימרא. לא קיימי לה האוקימתא. הרמב״ם והטור לא ס״ל הכי בסברת גמ׳ דידן. זה נ״ל ברור שזו היא סברתם וצדקו דברי הר״ב שכתב דבכל ענין פטור כי סמוכים הם באמת ויושר על דעת הרמב״ם והטור:

היתה עומדת על ראש הגג. מסיק בגמ׳ בגג דידה וחצר דידיה:

כיון שהגיע לאויר הגג מגורשת. פירש הר״ב לפחות משלשה וכו׳ גמ׳. ופירש״י דהוי כמאן דנח. והלכך קנאתו בהנחתו דכיון דהגג גבוה יו״ד הוי ליה חצר המשתמרת לכל דנייח בגווה ע״כ. ובאין לגג מעקה מיירי דכשיש לגג מעקה כל שהוא נכנס לתוך המעקה. מתגרשת. וכן יש אוקימתא בגמ׳. ודעת הפוסקים דשתי האוקימתות הלכה הן. ובסיפא נקטו הרמב״ם והר״ב מחיצת הגג. וא״כ הוי להו לפרש הרישא ביש לה מחיצות:

הוא מלמעלה והיא מלמטה. מסיק בגמ׳ בגג דידיה וחצר דידה:

כיון שיצא מרשות הגג. לשון הר״ב יצא ממחיצת הגג ונכנס לתוך מחיצת המקום וכו׳ וכן לשון הרמב״ם בפירושו ובחבורו פ״ה מה״ג. כלומר ולא סגי ביציאת מרשות הגג בלבד. אלא עד שיכנס לתוך מחיצות המקום וכו׳ משום דקודם שיכנס לתוך מחיצות וכו׳ אין ראוי לנוח דאתי זיקא ודחי ליה חוץ למחיצות. ובגמ׳ מש״ה מוקים לה כגון שהיו מחיצות התחתונות פירוש דחצר עודפות על עליונות פי׳ דגג. וניחא טפי לישנא דמתני׳ דלא אתני אלא שיצא מרשות הגג. ומשמע דמיד מגורשת והיינו משום דמחיצות התחתונות עודפות. והרמב״ם והר״ב ראו לפרש ונכנס תוך מחיצות כו׳. והשתא בין עודפות בין אינן עודפות. כל שיכנס למחיצות וכו׳ מתגרשת. וקודם לכן לא. והואיל שלענין הדין אין חלוק לא הקפידו לפרש דמיירי במחיצות תחתונות עודפות. ותו בגמ׳ דהא דמהני הכא בנכנס לתוך המחיצות. ולרבנן [דרפי״א דמסכת שבת במשנה] קלוטה לאו כמי שהונחה דמיא. היינו טעמא דהכא טעמא משום אנטורי הוא. והא קא מנטר:

נמחק. בגמ׳ אמרי׳ דהיינו כשנמחק דרך ירידה. אבל כשנמחק דרך עלייה פירש״י כשזורקו להעבירו מעל מעקת הגג זורקו כלפי מעלה. אם נמחק דרך עליה קודם שחזר לירד. אע״פ שהוא בתוך מחיצות התחתונות אינה מגורשת דלא מקריא נתינה אלא דרך הנחתו. ויש להרמב״ם פירוש אחר. אבל רוב המפרשים תפסו פירש״י:

נמחק או נשרף כו׳. וה״ה ברישא והא דתנא לה בסיפא אורחא דמלתא נקט. דבחצר שכיח מים ואש. זהו דעת רוב הפוסקים. ואע״פ שאין דעת הרמב״ם כן. ופשט הסוגיא מוכיח יותר כפירושם:

בית שמאי אומרים פוטר אדם את אשתו בגט ישן. כתב הר״ב ב״ש סברי לא אמרי׳ גזירה שמא יאמרו גטה קודם לבנה. גמ׳. ובירושלמי מפרש דאזלי לטעמייהו. דב״ש אית להו בסוף מכילתין לא יגרש אדם את אשתו אא״כ מצא בה דבר ערוה. הלכך מזוהמת היא בעיניו ואינו בא עליה. וב״ה אית להו אפי׳ הקדיחה תבשילו יכול לגרשה ואינה מזוהמת בעיניו ויאמרו כי בא עליה. וכה״ג פליגי לקמן [מ״ט] במגרש ולנה עמו בפונדקי. תוס׳. ואע״ג דלב״ה אפשר שמגרשה משום דבר ערוה. מ״מ גזירת חכמים היתה שמא יאמרו שגרשה משום שהקדיחה תבשילו ואינה מזוהמת בעיניו וכו׳:

וב״ה אוסרין. כתב הר״ב ופסק הלכה כו׳ ואם גרש כו׳ והלך וכו׳. עיין מ״ש בפ׳ דלעיל מ״ז:

ואיזהו גט ישן כל שנתייחד כו׳. כלומר ואפי׳ ביומו שנכתב ונמסר. והלכך לא שייך למפרך אהכא. א״כ מה הועילו חכמים בתקנתן דזמן בגטין כדפרכינן אגטין שמביאין ממ״ה כמ״ש במ״ב פרק ב׳. ועיין במ״ד פרק דלקמן. והרמב״ם כתב בפירושו וגט ישן הוא שיכתוב לה הגט ואח״כ החזירה ונשאר הגט אצלו ואחר זמן כתיבת הגט. ואחר שהחזירה גרשה פעם שניה ונתן לה זה הגט בעצמו. ע״כ. לקושטא דמלתא כתב כן לפי שאע״פ שלכתחלה אין להתאחר בנתינה. מיהו אם נתנו אח״כ כשר משום דקלא אית ליה כדאשכחן בגטין הבאים ממ״ה. ומדלא כתב הרמב״ם שצריך שיתנהו ע״י שליח שמעי׳ דלא ס״ל כסברת הרא״ש בפ״ב דדוקא בהולכת שליח אמרי׳ דקלא אית ליה. ולכן כל גט שלא נמסר ביומו לא מתכשר אלא ע״י שליח. ואילו היתה כן סברת הרמב״ם לא ה״ל לסתום אלא לפרש. והטור סי׳ קכ״ז הביא דברי הרמב״ם לחלוק על הרא״ש בזה ודחאם הב״י אבל מדהכא נראה שהוא חולק:

כתב לשום מלכות שאינה הוגנת. פירש הר״ב שאין לה לא כתב ולא לשון. גמ׳. ובפ״ק דע״ז דף י׳ פירש״י כתב ולשון של רומיים מאומה אחרת באה להן אחרים תקנו להן כל ספריהם ע״כ. וקמ״ל הכא דאע״פ שאינה הוגנת אעפ״כ מתקנאין בה. תוס׳:

לשום מלכות מדי וכו׳. דאי אשמועינן שאינה הוגנת ה״א משום דמולכת עכשיו ולפיכך יתקנאו. אבל מלכות מדי ומלכות יון. מאי דהוה הוה קמ״ל. גמ׳. ומ״ש הר״ב לפי שצריך לכתוב כו׳. אכולהו כתב לשום מהדר [*ומ״ש הר״ב משום שלום מלכות. פירש״י שיהא לנו שלום עמהם שיאמרו כו׳]:

לבנין הבית. דה״א דכיון דלאו מלכותא היא. לא קפדי. גמ׳:

לחורבן הבית. דלא תימא בנין הבית דמדכרי חשיבותייהו הוא דקפדי. אבל חורבן הבית. דצערא הוא אימא לא. צריכא. גמ׳:

היה במזרח כו׳. גמ׳. מאן אילימא בעל. היינו שינה שמו ושמה. שם עירו ושם עירה. אלא לאו סופר כדא״ל רב לספרי וכן א״ל רב הונא לספרי. כי יתביתו בשילי כתובו בשילי ואע״ג דמימסר לכו מילי בהיני וכו׳ והרבה מהפוסקים סוברים דספרי לאו דוקא דמאי חששא איכא. אלא עדים החתומים קאמרי. עיין בב״י ר״ס קכ״ח:

תצא מזה ומזה כו׳. כתב הר״ב כולה מתני׳ מפרשה בפ׳ האשה רבה. ומיהו איכא בינייהו דאילו התם אשתו דראשון מדאורייתא היא. ואילו הכא איפכא דאשתו של שני מדאורייתא היא. ולפיכך ישתנה הדין והטעם ביניהם. וק״ל מקומה. ולפיכך לא הוצרך לבאר. ורש״י מפרשה ממש כסגנון דהתם ונחלקו עליו התוס׳ והר״ן. ולי אפשר ליישב דברי רש״י שסובר דהא דאמר ר״מ כל המשנה כו׳ והולד ממזר. היינו לומר שעשאוהו ממזר גמור כממזר של תורה. ומותר בממזרת. וכ״כ ב״י סי׳ קכ״ח לדעת ר״ח. ועיין מ״ש בר״פ האשה רבה בדבור תצא מזה ומזה. ומ״ש במשנה ב׳ פ״ב דב״ב. ולפיכך כיון דמוקמינן למתני׳ כר״מ. נמצא שעשאוה כא״א של הראשון מן התורה. זה נ״ל בדעתו ז״ל. ואפשר שכן גם דעת הר״ב. ולא עוד אלא דקשיא לי על הר״ן מדידיה. כמ״ש במשנה ו׳ בס״ד:

והולד ממזר מזה ומזה. כתב הר״ב מתני׳ ר״מ כו׳. גמ׳. דאי לאו ר״מ אפילו מדבריהם לא. ולא דמי להא דהאשה רבה דחד הוה מדבריהם.

שינה שמו ושמה וכו׳. פירשו התוס׳ לא שינוי ממש קאמר. אלא שיש לו שני שמות ובב׳ מקומות וכן שינה שם העיר. ע״כ. וכ״כ הר״ן. וכתב ב״י סי׳ קכ״ט דאי בשינוי שם ממש פשיטא שהגט פסול. שלא נכתב לשם בעלה כלל. וכן מדאיצטריך למימר בגמ׳ דחכמים מודים לר״מ בזו ואם שינה ממש מאי צריכא למימר. ועוד דדבר הלמד מענינו הוא. דכולה מתני׳ בשינוי מטבעות שטבעו כו׳. ע״כ. והזכיר כמה פוסקים שסוברים כן ולא כתב שיחלוק אחד מהן. וגם לא הזכיר מה היא דעת הרמב״ם. ובעיני נראה שהרמב״ם הוא חולק וס״ל דפירוש המשנה בשינוי ממש. שכ״כ בחבורו פ״ג מה״ג מי שהיה לו שני שמות כו׳ כותב שמו ושמה שהן רגילים בו וידועים כו׳. וכל שם שיש לו כו׳ כתב השם שאין ידועים כו׳. וכל שם כו׳ הרי זה פסול. שינה שמו או שמה ושם עירו ושם עירה. אע״פ שכתב כל שם שיש לו כו׳ אינו גט. ע״כ. ויותר מבואר בפי׳ המשנה ב׳ פ״ד אדתנן התם היה משנה כו׳ כתב כשהיה לאדם שני שמות כו׳. ובתנאי שיכתוב המפורסם כו׳. אבל אם היה שמו על דרך משל יצחק כו׳. וכתב בגט אני אברהם. וכל שס שיש לי. הרי הגט בטל ע״כ. וכן נראה דעת הר״ב מלשונו שם. וכן כתב בשלטי גבורים בשם הרשב״א די״מ ששינה שמו לגמרי שהיה שמו יוסי ואסיק שמו יוחנן. ופסולא דאורייתא. ואינו מחוור דאטו מי איצטריך לאשמועינן וכו׳. ע״כ. ולי נראה לתרץ דאיצטריך לאשמועינן [דה״א] דהא דצריך שיהא נכתב לשמו. לאו לשם העצם. אלא הכוונה לאותו האיש שהוא יגרש בו. והרי דעת קצת פוסקים שאם לא כתב שום שם איש ואשה כלל שהוא כשר כמ״ש בב״י. הלכך ה״א דכי מסיק שמיה בשם אחר משם שנקרא בו מיום היותו. דלא מיפסל בכך. כיון שעל דעת זה האיש המגרש הוא נכתב. ובשם עירו ועירה כתב ג״כ הרא״ש דאין עכוב בכתיבתן. ע״כ. ואני אומר עוד שאפשר ג״כ שדעת הרא״ש כהרמב״ם. דשינה שמו דהכא לגמרי קאמר. והא דהביא ב״י הרא״ש דפרק השולח לראיה. דס״ל דשינה שמו בשני שמות. איכא למדחי דלא כתב כן. אלא על בראשונה היה משנה שמו כו׳ וגם הרמב״ם מפרש

להההיא בשני שמות ומהאי טעמא נמי מ״ש בית יוסף בשם רש״י דסבירא ליה בשני שמות. ג״כ אין ראיה. דגם הוא לא פירש כן אלא על אותה משנה דבראשונה כו׳ ומ״מ דעת הרמב״ם ודאי הכי הוא דמשנתינו בשינוי ממש. וכן דעת הר״ב:

כל העריות כו׳. כתב הר״ב ט״ו עריות שאמרו חכמים. במשנה דריש יבמות:

ונשאו. עיין בפירוש הר״ב מ״ה פ״ב דסוטה:

וכל הדרכים כו׳. כתב הר״ב מוקמינן לה כר״ע וכו׳ ואינה הלכה. מסיים הר״ן דאע״ג דמודו רבנן בשינוי שמו ושמה דהולד ממזר אפילו מן הראשון. התם היינו טעמא לפי שנשאת בגט פסול. שעושה ולדה מן השני ממזר מדאורייתא. ומש״ה קנסינן ליה מדרבנן בולדה הראשון אבל כל היכא דליכא ממזר מדאורייתא. לא קנסינן למעבד ממזר מדרבנן. ע״כ. ומדבריו אלו קשיא לי אדידיה שהשיב הוא ז״ל על פירוש רש״י שמפרש למתני׳ דלעיל כמתני׳ דהאשה רבה. והשיב הוא דהכא גרושי הראשון גרושים גמורים הן מדאורייתא ובנה משני ממזר דרבנן. כמ״ש לעיל בשמו. וכאן כתב שבנה מן השני ממזר מדאורייתא. ואע״פ דהכא אנן קיימין בשינה שמו כו׳. והתם מודו [בה] רבנן. מ״מ הרי הוא ז״ל מפרש שינה שמו בשני שמות כמ״ש לעיל בשמו וליתא אלא מדרבנן. רק דרבנן מודו ואעפ״כ כתב דבנה מן השני ממזר דאורייתא. וא״כ אף אנו נאמר דמדרבנן נשמע לדר״מ. דכמו שבמקום שמודים רבנן ואע״פ שאין זה אלא כעין שינוי מטבע כו׳ מ״מ סברי דעשאוהו ממזר גמור. כמו כן לר״מ במקום שחולק וסובר דהמשנה ממטבע כו׳ הולד ממזר. דהיינו ממזר גמור מדאורייתא לפי שעשאוהו כן. ולפיכך מה שכתבתי אני שם בסברת רש״י הוא הנכון:

הכונס את יבמתו כו׳. וצריכא. דאי אשמועינן בהך קמייתא משום דלא אקיים מצות יבום הלכך קנסינן לה על שלא המתינה עד שתראה שהערוה אילונית. אבל הכא דאקיים מצות יבום אימא דלא הוי לה להמתין ולא לקנסה. ואי אשמועינן הכא משום דקא רמיא קמיה והואיל והיא זקוקה לו כמו האחרת הוי לה להמתין עד שתראה שיהיו יבומי חברתה כשרין כדי לצאת מדי זיקתה אבל התם דלא רמיא קמיה שמתחלת נפילתה לפניו היתה סבורה שהיא צרת ערוה ומעולם לא נזקקה לו אימא לא נקנסה על שלא המתינה. צריכא. גמ׳:

לאבד זכותו של שני. פירש הר״ב דאמרינן קנוניא היא וכו׳. וכפירש״י. וכתבו התוס׳ וא״ת מה קנוניא שייך דכיון שנשאת לשני לא מצי להחזירה דתצא מזה ומזה. וי״ל דפעמים דאין הבעל שם על לבו שאסור להחזירה ועושה קנוניא. ע״כ:

רבי אליעזר אומר אם לאלתר כו׳. כתב הר״ב והלכה כר״א וכ״כ הרמב״ם. מדקא מפרשינן בגמ׳ למלתיה. הרי״ף:

כתב לגרש כו׳. בש״א פסלה מן הכהונה. חומרא בעלמא היא שהחמירו בקדושת יוחסין לאוסרה לכהונה מפני כתיבת הגט. כדמוכח בגמ׳.

ב״ש אומרים אינה צריכה הימנו גט [שני] עיין מ״ש במשנה ד׳ בשם התוס׳:

ובית הלל אומרים צריכה הימנו גט. פי׳ הר״ב דסברי הן הן עדי יחוד. הן הן עדי ביאה ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. עיין בפי׳ משנה ז׳ פ״ד דעדיות. ומ״ש שם בס״ד. וכתב הרמב״ם בפ״י מה״ג [הל׳ י״א] שכל המקדש בביאה. אין צריך לבעול בפני עדים. אלא יתיחד בפניהם ויבעול:

כנסה בגט קרח. כתב הר״ב גט מקושר וכו׳ וכורכן כו׳. ועיין לשון הרמב״ם שהעתקתי בר״פ בתרא דב״ב:

תצא מזה ומזה. הא דלא תנא לה בהדי הנהו דלעיל. אומר הר״ר יוסף דאיידי דתנא לעיל כתב סופר גט וכו׳. תנא כתב לגרש את אשתו והדר תנא המגרש את אשתו וכו׳ דהוה נמי פלוגתא דב״ש וב״ה כמו כתב לגרש וכו׳. והדר תנא גט קרח. תוס׳:

גט קרח הכל משלימין עליו. [*ואפילו פסולים דליתא להא השלמה אלא משום חששא בעלמא שמא כשיצא אחר זמן בבית דין יפסלוהו שיהו סבורים שהזמין הבעל עדיו למנין קשריו ולא חתמו בו כולם רש״י] וה״פ היכא דחזינן בהדיא שריבה הסופר בו קשרים יותר ממנין העדים והכא ליכא למיחש לכולכם הכל משלימין עליו ואפילו פסולים לכי שלא יבא ב״ד אחר לפסלו. דכיון דבעיקר עדותו של מקושר דהיינו בשלשה עדים הצריכים בו. [כדתנן במ״ב פרק בתרא דב״ב] ע״א קרוב כשר משום דשלשה במקושר לאו דאורייתא כדאיתא בגמ׳ [דהכא] אפי׳ אמר כולכם עדים לא לצרף עדותן אמר כן ותהא עדותן בטלה [כדתנן במ״ח פ״ק דמכות] אלא כך אמר שיחתמו הכשרים כדינן והקרוב כדינו. הר״ן:

דברי בן ננס. כתב הר״ב והלכה כבן ננס וכ״כ הרמב״ם. [*וכן בקיצור פסקי הרא״ש] ולא ידעתי למה פסקו כמותו והרי הלכה כר״ע מחבורו. ובן ננס בדורו היה. כמ״ש כבר במ״י פ״ג דבכורים. ומצינו שאף ע״פ שקילסו ר׳ ישמעאל אין הלכה כמותו בסוף ב״ב.

אלא קרובים. כתב הר״ב אבל עבד או גזלן לא. עבד דלמא אתו לאסוקי ליוחסין וגזלן דלמא אתו למימר עבד תשובה. ותימא דבעבד נמי ופרש דלמא אתו למימר נשתחרר. ובגמרא כי אמרינן הא דלאסוקי ליוחסין כלומר דאמרינן לאו עבד הוא. היינו מעיקרא. אבל כי פריך עלה א״ה גזלן דבר יוחסין לתכשר. הדר קאמר. אלא עבד היינו טעמא דאתו למימר שחרריה. גזלן נמי אתו למימר תשובה עבד. וכן נקטינהו הר״ן:

ט ואמר לה. בשעת מסירה. רש״י.

וחכמים אוסרים. כתב הר״ב וכל תנאי שמתנה אדם קודם כתיבת הגט כו׳ זוהי דעת הרמב״ם בפ״ח מה״ג [הלכה ג׳]. והמגיד נתן טעם לדבר מחמת שאין אומרים יש ברירה [ועיין רפ״ג בפי׳ הר״ב] דאף על פי שנתקיימו התנאים מ״מ בשעה שנכתב הגט לא היה ספר כריתות:

יטלנו הימנה. מפרשים בגמרא דאפילו לר׳ שכתבתי במ״ב פרק דלעיל דא״צ לחזור ולטלו ממנה. שאני הכא הואיל וקנאתו בנתינה קמייתא לפסול בו לכהונה. הלכך צריך לחזור ולטלו הימנה. אבל ההוא דלעיל לא זכתה בו לכלום:

אף ע״פ שחזר ומחקו פסול. פירוש לפי שלא נכתב הגט. אלא על תנאי זה. ואין כאן כריתות. תוס׳:

לעבד ולנכרי. דלא תפסי בהו קדושין כדפירש״י פ״ד דיבמות דף מ״ה. דכתיב (בראשית כ״ב:ה׳) שבו לכם פה עם החמור. עם הדומה לחמור. ונכרי נמי ליתא בכלל קדושין דכתיב בשבעה אומות (דברים ז׳:ב׳-ג׳) ולא תתחתן בם. לא יהא לך בהן חתון. ובשאר אומות כתיב (שם כ״א) ואחר כן תבא. מכלל דמעיקרא לית בה הויה. ומהני קראי נפקא לן בקדושין דלא תפסי קדושין בנכרית. ונכרי נמי מצי למילף מינייהו. ו ב ש א ל ת ו ת דרב אחאי מפיק מהא והיא בעולת בעל (בראשית כ׳:ג׳) ודרשינן בסנהדרין בעולת בעל יש להם. נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם. וכ״ש דארוסה לית להו. וביאה לשם קדושין נמי לית להו דאתקוש הויות להדדי. ע״כ:

ולכל מי כו׳. לאתויי שאר חייבי כריתות. גמ׳:

כשר. לאו שיורא הוא דבלא איסור אישות נמי לא תפסי להו בה קדושין. רש״י:

אלא אלמנה לכהן גדול כו׳. משום סירכא דשאר דוכתי נקט הכי. שהרי כאן משום גירושין הללו היא נאסרת וה״ל למתני הרי את מותרת לכל אדם אלא לכהן גדול ולכהן הדיוט. א״נ רבותא קמ״ל שאע״פ שהיתה אלמנה או שנאסרה בגירושין גמורין הוי שיור כיון דליכא אלא חיוב לאו. הר״ן:

וחלוצה. עיין מ״ש במ״ג פ״ט דיבמות:

ונתינה. עיין רפ״ג דמכות. ומ״ש שם בס״ד:

וכל מי וכו׳. לאתויי שאר חייבי לאוין כגון עמוני ומואבי. גמ׳:

שיש לה עליו קדושין. אם היתה פנויה. רש״י:

ואפילו בעבירה. דאיסור לאו. רש״י:

רבי יהודה אומר ודין די יהוי כו׳. כתב הר״ב והלכה כר״י. וכ״כ הרמב״ם בפירושו. וטעמא משום דאמרי׳ בגמ׳ דפליגי ת״ק ור״י בידים שאין מוכיחות אי הויין ידים. רבנן סברי דהויין ידים ואע״ג דלא כתב לה ודין מוכחא מלתא דבהאי גיטא מגרש לה. ור״י סבר לא הויין ידים. וטעמא דכתב לה ודין דמוכח מלתא דבהאי גיטא קא מגרש לה. אבל לא כתב לה ודין אמרי בדבור גרשה ושטר ראיה בעלמא. ובריש נדרים קי״ל דלא הויין ידים כמ״ש שם. והא דכתב הרמב״ם בחיבורו פ״א מה״ג. גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם. התם לא נחית אלא לחלק בין הלשונות שמשמען שהוא משלח אותה ללשונות שמשמען שישלח עצמו ממנה כנלמד מענינו והזכיר ביניהם לשון דהרי את מותרת לכל אדם. לכך כתב נמי שזהו הלשון עצמו שאמרו חכמים שהוא גופו של גט. אבל לא בא למעט דאין צריך ליותר. אבל סמך עצמו במ״ש בפ״ד בטופס הגט ודין כו׳ ודלא כמ״ש הר״ן דלשונו שבטופס הגט לא לעכובא הוא וסגי ליה במותרת לכל אדם כמ״ש בפ״א ע״כ. שכיון שבפירושו פוסק כר״י יותר נראה לכוין ג״כ דעתו בחבורו ונאמר דבפ״א לא נחית כו׳ כמ״ש. ובנידון דידן עצמו מצאתי כיוצא בזה להר״ן בפ״ק דנדרים דמתרץ כה״ג לשמואל דס״ל כר״י דידים שאין מוכיחות אינן ידים. וברפ״ג דגיטין [דף כ״ו] קאמר שצריך שיניח מקום הרי את כו׳ ואילו מקום ודין לא קאמר. ומתרץ דבפ״ג דגיטין לא עייל נפשיה בפלוגתא דר״י ורבנן ונקט אליבא דכ״ע. ע״כ. גם מדברי המגיד פ״ד נראה שסובר שדעת הרמב״ם שם לפסוק כר״י. אלא שלא העיר מהא דפ״א:

ודין. עיין מ״ש בסוף דבור דלקמן:

גופו של גט שחרור הרי את וכו׳. ותימא דלא פליג ר״י בכי הא נמי. בשלמא לסוגיא דנדרים דמשמע דידים מוכיחות דבעי ר״י. היינו דלכתוב מינאי להוכיח שמגרשה ממנו. אתי שפיר. דבלשון בת חורין מוכח שאיננה משועבדת לו עוד. וכן נמי בלשון לעצמך. אבל לסוגיא דהכא דידים מוכיחות דבעי ר״י. היינו ודין שיהא מוכח שעל ידי הגט הוא משחרר ואינה לראיה בעלמא. קשיא. דלפלוג נמי ולבעי ודין. דהא שטר שחרור ילפינן בג״ש מגט אשה כמ״ש בס״ד במשנה ג׳ פ״ק דקדושין. וכ״ש להתוס׳ דהכא וכן הוא בפירוש הר״ן דנדרים. דרבנן ור״י בתרתי פליגי במינאי ובודין. ומצאתי בירושלמי גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם וכו׳ רבי אחא אמר כריתות לא התפיסה התורה שם כריתות אלא ערוה שיש בה הויה. אמר רבי מנא ובלחוד דלא יימר ודין. ר׳ מנא בעי הרי את ברשות עצמך. א״ר יוסי בר בון צריך שיאמר הרי את בן חורין כו׳. ומשמע לי דכולה מלתא אסיפא דגט שחרור קאי. ור׳ אחא אתא למימר למה לא פליג ר״י וקאמר דלא התפיסה התורה [שם] כריתות אלא ערוה כו׳ שיש בה הויה צריך שיכרות. משא״כ בשיחרור. ואמר רבי

מנא דלענין זה בלחוד אין צריך שיהא שיחרור ממש כגט אשה. דלא יימר ודין. אבל ספר בעינן. ואפשר דרבי מנא אגט אשה קאי וכגמ׳ דידן דלא יימר ודין ביו״ד דמשמע דינא:

הרי את בת חורין. כן גי׳ הספרים. גם בנוסח משנה שבגמ׳ וכן הובאה בפסקא בגמ׳. ומשום דבגט אשה קיימינן ניחא ליה למנקט שחרור ג״כ בשפחה. אבל בס״א הרי את בן חורין. וכן בנוסח משנה דבירושלמי וכן העתיק הרמב״ם [ריש] פרק ה׳ מהלכות עבדים וטי״ד סי׳ רס״ז. ואין להגיה אתה בה״א. וכדמייתי לה בגמ׳ ירושלמית. דכל אתה מתורגמין את:

הרי את לעצמך. או הרי את לעצמך. הרמב״ם והטור שם:

שלשה גטין פסולין. מנינא למעוטי גט ישן. דהתם תנשא לכתחילה. [וכמ״ש הר״ב שם] והכא דיעבד. ולמעוטי שלום מלכות. דהתם הולד ממזר. והכא כשר. ומתני׳ אליבא דר״מ דאמר כל המשנה ממטבע כו׳. א״נ מתני׳ רבנן. והתם תצא והכא לא תצא. גמ׳. וכתב הר״ן ומה שהקילו בג׳ גיטין הללו יותר מבשאר גיטין פסולין היינו טעמא משום דדבר הנוהג בגיטין. ולא בשטרות. החמירו יותר כדי שלא יבואו להשוות גיטין לשטרות. [ומש״ה כתב לשם מלכות שאינה הוגנת שאינו נוהג אלא בגיטין לפי שלא היו מקפידין בשטרות. וכן כל הדברים שנתקנו בגיטין בלבד ס״ל לר״מ כל המשנה כו׳ ולרבנן תצא. אבל בדברים שלא נתקנו בגיטין בלבד. אלא גיטין ושטרות שוים בהם כך מדתן נוהגת דמידי דלית לן למעבד בשאר שטרות. כגון היה במזרח וכתב במערב. דאפילו בשאר שטרות אית להו למכתב דוכתא דקיימי ביה. דאי לא מחזי כשיקרא. בגיטין לר״מ הולד ממזר. ולרבנן תצא. אבל כתב בכתב ידו ואין בו אלא עד אחד או שאין בו זמן. כיון דבשאר שטרות רשאי לעשות כן לכתחילה. בגיטין נמי כשר. וליכא למיחש באין בו זמן לשלום מלכות. שאין מקפידין אלא כשמונין למלכות אחרת. אבל כשאין בו זמן כלל אין קפידא בדבר ומש״ה כשרין. אלא דכיון דבשאר שטרות לאו שטרי מעלייתא נינהו למגבי ממשועבדין החמירו בגיטין לפסלו לכתחילה. ע״כ:

כתב בכתב ידו ואין עליו עדים. טעמא דפסול משום שיוכל לכתוב הזמן כמו שירצה. והוי כאין בו זמן דאיכא למיחש שמא יחפה וא״נ משום פירי ודאי דהבעל אינו נאמן. ולכך פסלוהו דלפעמים תפסיד האשה שלא כדין. כשיכתוב יום שעומד בו ולא יקדים הזמן ואז היה לה לטרוף לקוחות מזמן הכתוב והיא לא תוכל לטרוף לפי שאנו חושדין אותו שהקדים הזמן. ולכך פסלוהו דהשתא בדין לא תטרוף האשה מזמן הכתוב כיון שהגט פסול. דדווקא בגט כשר גובה מיום הכתיבה. ועוד יש לומר דחיישינן דאחר הכתיבה מיד תתפוס הפירות ותאמר שכבר נתגרשה מזמן הכתוב בו. תוספות פ״ק דף ג׳:

ואין בו זמן. כתב הר״ב דזמן תקנתא דרבנן הוא. אי משום פירות כו׳ כמפורש במשנה ב׳ פ״ב:

יש בו זמן ואין בו אלא ע״א. כתבו התוס׳ [שם] נראה דה״ה דאין בו זמן. אלא אשמועינן אע״ג דיש בו זמן. לא תנשא לכתחילה. ע״כ. ומ״ש הר״ב ואיכא למ״ד אכתב סופר קאי כו׳. עיין מ״ש במשנה ח׳. והקשו התוס׳ [שם] דניחוש דשמא סופר כתבו להתלמד וזרקו לאשפה ובאתה האשה והחתימה עליו עד אחד ואין כאן ב׳ [עדים]. וי״ל שהסופרים חוששים למכשול ונזהרין בכך ומיהו אין רגילות להזהר לגמרי שתחשב כתיבת הסופר כעד אחד. ע״כ:

הרי אלו ג׳ גיטין פסולין. למעוטי הא דתניא המביא גט ממדינת הים נתנו לה ולא אמר בפני נכתב ובפני נחתם יוציא. והולד ממזר. דברי ר״מ. וחכ״א אין הולד ממזר. כיצד יעשה. יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה בפני שנים ויאמר בפ״נ ובפ״נ. גמ׳. וכתבו התוס׳ דלהך ברייתא איצטריך מיעוטא לחוד. ולא אמעוט בהדי הנהו דמעטינהו ממנינא דרישא. לפי שיש תקנה אפילו לר״מ אפי׳ לכתחילה לינשא שיוכל ליטלו הימנה וליתנו לה קודם נשואין.

ר״א אומר. [*נ״ל דגרס ר׳ אלעזר בלא יו״ד כמו שהוא בפי׳ הר״ב שכן ברפ״ק בכולה סוגיא כך הוא. וכן יש לתקן בפירש״י]:

אע״פ שאין עליו עדים. ואינו כתב ידו כו׳ כשר לינשא לכתחילה. רש״י:

וגובה מנכסים משועבדים. מוכח בגמ׳ דה״ק ואם שטר הוא גובה מנכסים משועבדים דר״א ס״ל דעדי מסירה כרתי בין בגיטין בין בשטרות. ואיכא מ״ד דהלכה כמותו בין בגיטין בין בשטרות. וזהו שהר״ב כתב בסתם הלכה כר״א וכן ביאר הרמב״ם. והלכה [כרבי אלעזר] בגטי נשים וזולתן מהשטרות:

נותן שניהם לזו כו׳. אפילו לר״א דאמר עדי מסירה כרתי ועל כרחך לה לשמה דכתיב בקרא. לאו אחתימה קאי אלא אוכתב. ומיהו אונתן לא קאי. דלא בעינן שידעו העדים בשעת מסירה בהי מנייהו מתגרשת. גמ׳:

הרי השני בטל. כתב הר״ב דלא ידעינן דמאן ניהו. וכן ל׳ רש״י. וז״ל הר״ן הרי השני בטל. לא בטל ממש. אלא דכיון דלא ידעינן דמאן ניהו לא ינתן לא לזו. ולא לזו. אבל אם נתן לאחת מהן או לשתיהן הרי זה ספק גירושין:

היה כתוב טופס לכל אחת וכו׳. פירש הר״ב זמן וכו׳ לאו דשם טופס הונח על הזמן דזמן בכלל תורף הוא כדאיתא בפירוש הר״ב מ״ד פ״ב. אבל שם טופס הונח על כל נוסח הגט שזה ענין טופס העתק ותואר הגט והכל בכלל אלא שהוציאו מן הכלל וקראו למקצת מהן תורף. ואם נאמר טופס בלא הזכרת תורף עמו יש במשמע טופס כל נוסח הגט. ועוד י״ל דזמן ראוי ג״כ להקרא בשם טופס שאינו אלא מדרבנן. ועיין לשון ב״י שהעתקתי במ״ד

פ״ב. וראשון בעיני עיקר. ומ״ש הר״ב ובכך בשבת כו׳ מפרש בגמ׳ שזה הזמן בו ביום עצמו של הראשון. דאל״ה הוי הראשון מוקדם לחתימת העדים ולא היה צריך לטעם שאין העדים נקרין עמו. גם מפורש בגמ׳ דדוקא שכתוב ובכך בוי״ו לחברם ביחד דאל״ה תיפוק ליה דאין עדים חתומים על הכל:

את שהעדים נקראין עמו. היינו תחתון אבל עליונים פסולים שמא לא העידו אלא על האחרון. רש״י:

כשר ולא האחרים. וביאר הרמב״ם בפ״ד מהלכות גירושין בשאין שם עדי מסירה. דאי בעדי מסירה ודאי כולהו מתגרשות דלא גרע מאם לא היו שם עדים חתומים כלל. וכ״כ

[שם] לכל הני דלקמן שכיוצא בזה הן. דכולן על ידי עדי מסירה כשרים. וכתב המגיד שכתב הרמב״ן עליו שפתים ישק משיב דברים נכוחים דודאי מזויף מתוכו אין כאן דכל שפסולו ניכר הוא אין לחוש בו [כמ״ש במשנה ד׳ פ״ב] דהא ידוע מלתא לכל [מאן] דמטי שטר לידיה ולא אתי למסמך עליה דהא לא עליה חתימי סהדי ואצ״ל בראש הדף ומאחריו. ומן הצד דלא הוי אלא כגט שאין עליו עדים. ואם נתנה לה בפני עדים כשר. ע״כ. ומיהו הא דאיכא למשמע דזה הגט דתנן שהוא כשר דהיינו אפי׳ בלא עדי מסירה הוא לפי שיטתו כשיטת הרי״ף אמתני׳ דלעיל. אבל להתוס׳ והרא״ש וסיעתם אין שום גט כשר בלא עדי מסירה וכמו שנראה מתוך מה שכתבתי במ״ב פ״ו בשם הטור [וע״ש סימן קל״ג] צ״ל דהא דתנן כשר ואע״פ שאינו כשר אלא ע״י עדי מסירה וכי איכא עדי מסירה אינך נמי כשרים וכ״ש ללשון הרא״ש שכתבתי במ״ג פרק ד׳ אלא שהוא כשר יותר מהאחרים לענין שאינה צריכה להביא לפנינו עדי מסירה שאנו תולין שכדין נמסר לה וכמבואר ג״כ מתוך מ״ש במשנה ב׳ פ״ו:

זה בצד זה. לשון הר״ב שכתבן בשני דפין זה בצד זה ול׳ הרמב״ם בפ״ד מה״ג כתב שני גיטין בשני דפין. במגילה אחת זה אצל זה:

ושנים עדים עברים כו׳. כתב הר״ב שם העד תחת הראשון ושם אביו תחת השני ומפרשים בגמ׳ דהכי כתב פלוני בן תחת הראשון ופלוני אבתרא דאי לאו הכי אלא בן יעקב [*עד] אבתרא כשרים כדתנן במשנה דלקמן בן איש פלוני [*עד] כשר. והשני כשר וכן נמי כשר קמא דמלתא דפשיטא דקאי [*אבן יעקב עד דבתרא ואי נמי כתב פלוני בן תחת הראשון ופלוני עד] אבתרא [*שניהם כשרים)א) ש]הבן חתום על הראשון והאב על השני:

ושנים עדים יונים כו׳. כתב הר״ב ודרך הכתב היוני שהולך מן השמאל אל הימין וכן לשון הרמב״ם בפירושו. ולא הבינותי זה. שאם הוא כדרך שכותבים הנכרים ללשונותם בארצותם שבסביבותינו. אשכנז. צרפת. ספרד. ואטליא. א״כ היאך אפשר לומר דשמא האחרונים הפכו כתבם לסדר שכתבו העדים הראשונים. ורש״י מפרש חתימת היונים אינה נקראת כחתימת העברים שכשהיוני חותם יוסף בן שמעון בידוע ששמו שמעון בן יוסף שכך מתפרשת חתימתן. יוסף בן [שמעון] כלומר)ב) בנו של יוסף שמעון ונמצא שם העד חתום על גט שני ושם אביו חתום על הראשון הלכך על כרחך היונים תחת השני חתמו ע״כ. ונמצא דחשש שמא הפכו חששא קרובה היא. דשמא יוסף בן שמעון היוני לא שמעון שמו. אלא יוסף וחתם עצמו בדרך חתימת העברי:

את שהעדים הראשונים נקראים עמו כו׳. כתב הר״ב וטעמא דחיישינן שמא העדים האחרונים הפכו את כתבם כו׳. דאילו משום דמופלגים בחתימתן מן הגט לא היו פסולים דקי״ל מלאוהו בקרובים כשר כדאיתא בגמ׳:

כשר. עמ״ש בזה במשנה דלעיל.

עד אחד עברי כו׳. כתב הר״ב ומשום דלא ידעינן בהי מינייהו חתימי תלתא. גמ׳. והא ודאי דאפשר דאקמא חתימי כולהו אלא שלא הוצרך לומר כי אם החשש דע״י כן פסולים תרווייהו:

שניהם פסולים. עיין מ״ש בזה במשנה ה׳ לשטת הרמב״ם והרי״ף. וכן לשטת תוספות והרא״ש:

שייר מקצת הגט כו׳ כשר. מסיק רב אשי בגמ׳ דידע בי מתחתא דמגילתא. פי׳ שהוא ניכר בקלף שלא נחתך ממנו כלום שדרך עושי קלפים שקושרים אבנים סביב למתוח הקלף ונעשה שם שחור ועב. אבל אם אינו ניכר פסול דשמא שני גטין היו כתובים זה אצל זה. השמאלי נכתב בגובה של המגילה יותר מהימני. והיה שום תנאי. בימיני למטה. וחתך התחתון מהימיני והעליון מהשמאלי. וכיון אותם ביחד. וכן יש עוד חששות אחרות שהיה לחוש להם אי לא ידעו בי מתחתא. והטור סי׳ ק״ל העתיק לזה. ופירוש כשר עיין במשנה ה׳:

חתמו עדים בראש הדף. וא״ת אמאי איצטריך למתני סיפא הקיף ראשו של זה בצד ראשו של זה דשניהם פסולין היינו בראש הדף וי״ל דאיצטריך למפסל גגו של עדים כנגד גגו של כתב. דמהכא לא שמעינן אלא שרגלי חתימת עדים כנגד גג הכתב. אע״פ דהא נמי שמעינן מסיפא איכא למימר דאיצטריך הך דהכא משום דהוי אמינא הך דשניהם פסולים. היינו משום דכי היכי דלא קיימי אהאי. לא קיימי נמי אהאי. אבל הכא דאין אלא גט א׳. א״כ ודאי קיימי עליה חתימה זו. וסיפא דסיפא דראשו של זה בצד סופו של זה. איצטריך לאשמעינן דלא פסלי מטעם דכי היכי דלא קיימי אהאי. לא קיימי אהאי. ולרש״י גרסינן מעיקרא סופו של זה בצד סופו של זה. לא הוה צריך סיפא דסיפא. אלא דכל גווני משמיענו. ויש ספרים דל״ג לה ובגמ׳ נמי לא מייתי לה. תוספות:

מן הצד. או מן הצד:

הקיף. פירש הר״ב חבר כו׳. כמו אין מקיפין שתי חביות. רש״י. ומשנה היא פ״ד דביצה. ועיין מ״ש במשנה ג׳ פ״ד דתרומות:

גט שכתבו עברית ועדיו יונית. וכתב הרמב״ם בפ״ד והוא שיהו העדים מכירים לשון הכתב וכתיבה:

כתב סופר ועד כשר. פירש הר״ב חתם סופר ועד. הכי איתא בגמ׳. [*ומה שכתב הר״ב] [וכ״פ רש״י] ואשמועינן מתני׳ דלא חיישי׳ כו׳. ומסיים רש״י כדאוקמינן בפ׳ מי שאחזו. הא מני ר׳ יוסי היא. דאמר מילי לא מימסרי לשליח. ע״כ. אבל כתב סופר ולא חתם לא הוי כעד שני. וזה דלא אליבא מ״ד שכתב הר״ב בפירוש מ״ד דכתב סופר במקום עד שני. וכן מפורש לעיל דף פ״ו ע״ב בפירש״י ועיין בפירש״י פ״ו דף ס״ז. וכי תימא א״כ לאותו מ״ד תרתי למה לי הא לעיל אין עליו אלא עד [אחד]. היינו וכתב סופר. ולמה לי תו הא דהכא בגמ׳ דפירקין ולעיל מוקמינן לה דהא דהכא אפילו לכתחילה בספרא מובהק שבקי בתורת גיטין ולא יכתבנו אא״כ שמע מפי הבעל. [רש״י]:

נקיי הדעת נוהגין. שלשונם קצרה לא היו חותמין עד. אלא פלוני בן פלוני [רש״י].

כתב חניכתו וחניכתה כשר. [פי׳ הר״ב שם לווי כו׳. וכן פירש״י וזה] ל׳ הרא״ש פירש״י שם לווי של המשפחה וכן משמע בגמ׳ חניכת אביו בגיטין עד י׳ דורות. רשב״א אומר עד ג׳ דורות [וכתב ב״י בשם המרדכי דהיינו אע״פ שלא הוזכר שמותם כי אם ראש המשפחה. ומיירי בעדי מסירה דוקא. ע״כ] מכאן ואילך פסול. ור״ח ור״ת ז״ל מפרשים שם לווי של האיש עצמו או של האשה. וחניכת אבות דגמ׳ חניכה אחרת ולא מיירי בשם לווי. ע״כ. וכתב ב״י דלרש״י נמי שם לווי [של] האיש עצמו בגט חשיב שפיר לכתוב. דסברא הוא דעדיף מחניכת המשפחה. ע״כ. וא״ת ומאי איכא בין חניכה דהכא למשנה שמו דתנן במ״ב פ״ד שפי׳ הר״ב שהיו לו שני שמות כו׳. זה מבואר בדברי המגיד פ״ג דחניכה היינו שני שמות במקום אחד אבל משנה שמו דלעיל היינו שני שמות בשני מקומות. וכמבואר בלשון הר״ב שם. אלא שכתב שהרמב״ן כתב דבדיעבד כשר. ושהרשב״א כתב שאפי׳ לכתחלה מגרש באחד מהם. והב״י ר״ס קכ״ט כתב לשון הרשב״א. ובלשונו העתיק משנתינו. דגריס וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין אחר כתב חניכתו כו׳. וגם הרא״ש גורס כן. וכתב בפ״ד תירון אחר דחניכה דהכא לכתחלה סגי ביה דמיירי בחניכה שמכירין אותה בכל מקום והכל קורין אותו בשם חניכה לחוד. ונ״ל שזו היא ג״כ דעת הראב״ד בהשגה שכתב והוא שיהא רגיל באותו חניכה יותר. ע״כ. וכתב הב״י דלהרמב״ם נמי דוקא בדיעבד. ודלדעתו שגורס הרמב״ם וכך היו נקיי כו׳ קודם כתב חניכתו כו׳ וכן גירסת רש״י. ע״כ. ולא נראה כן בפירושו שהרי מפרש חניכתו כו׳. ואח״כ מפרש נקיי הדעת. ולא קשיא שלא העתיק בחבורו נקיי הדעת כו׳ שכן לדברי הב״י הרי לא העתיק גם כן גבי עדים. לפיכך אפשר לי לומר שהרמב״ם סובר ג״כ דלכתחלה. ומה שדקדק הב״י מדהכניס דין חניכה וחניכתו בדין מי שהיו לו שני שמות בין כותב שם העיקר לכותב שם הטפל דזה לאשמועינן דבכותב שם הטפל נמי איכא כשרות בדיעבד כו׳ כמו בחניכה דבדיעבד. יש לי לומר בהפך. דכיון דזה דרכו להעתיק המשנה כלשונה כל היכא דאפשר ולפי שלשון המשנה ואם כתב חניכתו וחניכתה כשר. משמע בדיעבד. לכך החכים בחכמת לשונו להכניסו בין הדבקים הללו. ולחברו בחלוקת כתיבת עיקר השם ולומר שכמו שכותב עיקר השם וכל שם כו׳. כן אם כתב חניכתו כו׳ נמי כשר. וכזה כן זה. כמו שעיקר השם עם וכל שום כו׳ לכתחלה כותבין כן כך כתיבת חניכה כשרה לכתחלה. וכבר כתב הרמב״ם בהקדמת חבורו שמחלק כל פרק להלכות קטנות. וכאן מפסיק ומחלק בין חניכה לדין כתיבת שם הטפל. וזו ראיה גמורה לדברי מדהסמיך דין חניכה לדין כתיבת שם העיקר. דאילו לב״י ה״ל לחבר כתיבת חניכה לדין כתיבת שם הטפל. ולהפסיקו מכתיבת שם העיקר. ואל תשיבני אילו נתכוין הרמב״ם להורות שכתיבת חניכה כשר לכתחלה. והרי לפי זה הוא גורס וכך היו נקיי כו׳. אחר כתב חניכתו כו׳. למה לא העתיק כל לשון המשנה. גם וכך היו נקיי כו׳ והיה מבואר היטב דלכתחלה הוא. כי לא מחכמה שאלת על זה שמכיון שהוא יכול להורות זה בלא העתקת [כל] לשון [המשנה] אך בחבור וסמיכת ופסיקות הלשונות עדיף טפי משום לעולם ילמד אדם לתלמידיו בלשון קצרה כ״ש הוא ז״ל אשר דעת שפתיו ברור מללו:

בישראל כשר. פי׳ הר״ב אם אנסוהו בדין וכו׳. גמ׳. ותנן נמי בסוף פ״ה דערכין וכן בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני דאי אניס אין גיטו גט. וכתב הרמב״ם בסוף פ״ב מה״ג ולמה לא בטל גט זה. שהרי הוא אנוס בין ביד נכרי בין ביד ישראל. שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב בו מן התורה כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו. או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין [זה] אנוס ממנו אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל. ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות. ויצרו הרע שתקפו. וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו. ע״כ.

ובנכרים פסול. כתב הר״ב כדין פסול ופוסל מן הכהונה גמ׳. ומסקינן דטעמא דבדין נכרים בכדין ישראל מיחלף ואי אמרת דאינו פוסל אתי למימר דבדין ישראל ע״י עישוי נמי אינו פוסל. וההוא גיטא מעליא הוא. שלא כדין דנכרים בכדין דישראל. לא מיחלף. פירש״י ואי אמרת מיחלף בשלא כדין

דישראל. ואתי למימר שלא כדין דישראל נמי לא פסיל. ואמרן לעיל דפסיל. היא גופה גזירה הוא אטו כדין. וגזירה לגזירה לא גזרינן:

ובנכרים חובטין אותו כו'. שעכשיו אין הנכרי אלא כמקל ורצועה לב"ד של ישראל ושלוחו של ב"ד. ואין מדקדקים בשליח שהוא חובט אם הוא ישראל או נכרי. הר"ן:

מגורשת. כתב הר"ב אירשא קאי כו'. גמ'. דאילו למיסר אגברא כהן הא קי"ל כל קלא דבתר נשואין. לא חיישינן ליה. ופרש"י דלהקל לינשא לשוק. פשיטא דלא נשרי א"א לעלמא משום יציאת קול:

אמתלא. משל וטעם כו'. רש"י:

על תנאי. שמא לא נתקיים התנאי. רש"י:

זרק לה קידושיה ספק כו'. זו היא אמתלא של קדושין והה"נ איפכא. רש"י. ולא דמי להא דבמשנה (ה' פ"ו) [ח' פ"ג] דיבמות ע"ש:

הקדיחה תבשילו. פי' הר"ב שרפתהו כו' עד מלח. ומסיים רש"י כמו אש קדחה באפי (דברים ל"ב:כ"ב).

שנאמר כי מצא בה ערות דבר. פי' הר"ב דדרשי ב"ה או ערוה או דבר. ואיצטריך לכתוב ערוה לומר שאפי' יצאה משום ערוה מותרת לינשא לאחר. כדכתיב (שם כ"ד) והלכה והיתה לאיש אחר. ולב"ש איצטריך דבר לג"ש. דכתיב הכא ערות דבר. וכתיב להלן (שם י"ט) ע"פ שנים עדים יקום דבר. מה להלן בשנים. אף כאן בשנים. וכתבו התוס' דפריך בירושלמי א"כ אמאי איצטריך למכתב (שם כ"ד) לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה. תיפוק ליה דבלא"ה אסור להחזיר סוטתו [כמ"ש במשנה ב' פ"ק דסוטה] כיון שיש עדים. ומשני לעבור עליו בב' לאוין ע"כ וב"ה נמי ודאי להכי מבעי ליה לענין לכופו להוציא. דלא כייפינן ליה להוציא אלא בעדות ברורה. כך פירש"י. וכן לענין עד שתשתה במשנה ג' פ"ו דסוטה אבל מדלא כתיב ערוה בדבר. וכתיב ערות דבר. למדרש תרווייהו. או ערוה או דבר. ומשמע נמי ערוה בדבר. כלומר בשנים. כדאיתא בגמ':

ר"ע אומר אפי' מצא אחרת כו'. כתב הר"ב דדריש או אם מצא בה ערוה כו'. דאמר ריש לקיש. כי. משמש בד' לשונות. אי. דלמא. אלא. דהא. ב"ש סברי כי מצא דהא מצא. ור"ע סבר כי מצא. אי נמי מצא. ומ"ש הר"ב או דבר של סרחון על כל א' משלשה דברים כו'. היינו כדמסקי התוס' דר"ע כב"ה אתי דאי לאו דאייתר ליה דבר להקדיחה תבשילו לא הוה דריש כי מצא בה. בלשון אי נמי:

סליק לה מסכת גיטין

פרק א

א המביא גט. שכן יכול הבעל לשלוח כדתניא ברפ"ק [צ"ל ברפ"ב] דקדושין ושלחה [ולא כתיב וגרשה] מלמד שהוא עושה שליח:

גט. לשון ארמי. ספר כריתות מתורגם גט פטורין. ולא תשמע למ"ש התשבי שהתוס' נותנים טעם שנקרא גט. לפי שיש בו י"ב שורות. ע"כ. שלא כן הוא אלא איפכא שכתבו דלפיכך נהגו לכתוב י"ב שורות כמספר גט. ואע"ג דשאר שטרות פעמים נמי קרי גט [כדתנן לקמן מ"ה. ועיין בפירוש הר"ב ר"פ בתרא דב"ב] מ"מ לא הוצרך לפרש כאן גט אשה. משום דברוב מקומות היכא דקתני גט סתם איירי בגט אשה. תוס'. וכ"כ הרמב"ם במשנה ה' פרק דלקמן. ועיין [*מה שכתבתי שם ו] במשנה ה' פ"ו:

ממדינת הים. פירש הר"ב כל חוצה לארץ קרוי מדינת הים וכן לשון רש"י. והר"ן פירש דחוצה לארץ של צד מערבי של ארץ ישראל נקט. לפי שבאותו צד ליכא עיירות מובלעות וסמוכות שהרי הים מפסיק ובצדדים אחרים לא פסיקא ליה מלתא משום דאיכא עיירות סמוכות ומובלעות [ולקמן אמרינן דת"ק מפיק אלו מכלל] ומש"ה אמר שהמביא גט ממדינת הים שהוא מערב א"י וה"ה לכל צדדים אחרים מאותן עיירות שהן דומות לאותן שבמ"ה שאינן לא מובלעות ולא סמוכות. ואפשר שלזה כיון רש"י ז"ל שכתב דכל חוצה לארץ קרוי מדינת הים. כלומר כל ת"ל שהיא דומה לח"ל שבמ"ה. עכ"ל:

צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. פי' הר"ב אית דאמרי טעמא לפי שאין בני מדינת הים בני תורה ואין יודעין שצריך לכתוב הגט לשם האשה. הכי אמר רבה בגמ' ופירש"י וקרא כתיב וכתב לה דהיינו לשמה. וכתבו התוס' כלומר דהך דרשא אינה נראית להם עקר דרשא. ופירוש אין בקיאין [דהכי לישנא דגמ'] אין חוששין לדרשא דלשמה. דאל"ה מ"ש משאר הלכות גטין דלא חיישינן להו דלא בקיאי. ע"כ. ומ"ש הר"ב וממילא שיילינן ליה אם נכתב לשמה וכ"כ רש"י וקשיא דא"כ עיקר תקנה חסר מן הספר. עוד פירש"י בדף ג' דסתמא כי מסהיד דבפני נכתב ובפני נחתם לשמה קמסהיד. וכן דעת התוס'. וכ"כ הר"ן דמימר אמר האי שליח למה להו לרבנן למשאל אם נכתב ונחתם בפני. ש"מ שיש כתיבה וחתימה בגט שהיא פסולה ואילו לא נכתב לשמה היה אומר כך וכך אירע מעשה. דלאחר נכתב. ועוד שכיון שהוא שלוחו של בעלה [של] זו והוא אומר שבפ"נ ונחתם תולין להקל ואומרים שבעלה של זו כתבו וחתמו בפניו ועשאו שליח ואין חוששין שמא אחר כתבו בפניו ואח"כ מצאו זה ונתנו לו ועשאו שליח שאין הדבר מצוי כן. ע"כ.

ולפיכך לא הצריכוהו לסיים בעדותו לשמה. אלא סגי כשיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. אבל בלא בפ״נ ובפ״נ לא סגי. שהיאך תתקיים עדותו להעיד על לשמה בלא בפ״נ ובפ״נ. וטעמא דלא תקנו לומר בהדיא לשמה מפרש בגמרא דחיישינן דלמא לא יאמר. ופירש״י והוה משנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין דאמרי שהולד ממזר. ומיהו בפני נכתב ובפני נחתם אצרכוהו דכתיבה וחתימה בעינן לשמה וכיון דכל חדא מלתא באפי נפשה היא. לא גייז. והקשו בגמרא אמאי מהימנינן ליה לשליח דליתא אלא חד ובערוה בעינן שנים כדתנן במשנה ג׳ פ״ו דסוטה. ומשנינן רוב בקיאין הן ואפי׳ לר״מ דחייש למיעוטא סתם ספרי דדייני מגמר גמירי והוי מיעוטא דמיעוטא ורבנן הוא דאצרוך ומשום עגונא הקילו. ומ״ש הר״ב ואית דאמרי טעמא לפי שאין שיירות מצויות וכו׳ שיהיו עדום מצויין להכיר חתימת העדים. ובגמ׳ א״כ בפ״נ למה לי. ומשני דלמא אתי לאחלופי בקיום שטרות דעלמא בע״א. ומ״ש הר״ב והאמינוהו רבנן לשליח כבתרי. דעדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בב״ד [דלא חציף איניש לזיופי] ורבנן הוא דאצריך ומשום עגונא הקלו. גמ׳.

רבן גמליאל אומר אף המביא מן הרקם כו׳. ובגמ׳ מפרש דבהא פליגי. דת״ק סבר דמרקם וחגר אע״פ שהן מח״ל אין צריך שיאמר בפ״נ ובפ״נ. לפי שהן עיירות הסמוכות לא״י וכ״ש מכפר לודים [ללוד] שא״צ לפי שהוא מובלע בתחום א״י כלומר שהכתוב מנה עיירות רבות בתחום א״י ומהן ולהלן ח״ל. ויש מהן בולטות מחגרותיהן. [*ול׳ רש״י מחברותיהן] ויוצאות לחוץ ד׳ או ה׳ פרסאות. ומסילה ההולכת מזו לזו [נכנסת לפנים מן הבליטה והמסילה]. [*אלו חמשה תיבות [האחרונות] אינם בפירש״י] היא הגבול ועיירות העומדות חוץ למסילה לפנים מן בליטת העיירות הבולטות ורקרו מובלעות והכי הוה כפר לודין. ות״ק סבר רקם וחגר דכיון דסמוכות נינהו לא״י אין השליח הבא מהן צ״ל בפ״נ ובפ״נ וכ״ש הבא מכפר לודין שהוא מובלע משום דבין סמוכות בין מובלעות גמירי לשמה ושכיחי עדים לקיימו. ואתי ר״ג לאפלוגי עלה ולמימר דדוקא במובלעות כמו מכפר לודין גמירי ושכיחי. אבל סמוכות כגון רקם וחגר. לא גמירי ולא שכיחי. ואתא ר״א למימר דאפי׳ מכפר לודין שהוא מובלע ל״ל בפ״נ ובפ״נ. דנהי דמודה לרבנן קמאי דמובלעות גמירי ושכיחי. אפ״ה מצריך בהו לומר בפ״נ ובפ״נ כדי שלא תחלוק במדינת הים. הכי איתא בגמרא. לשון הר״ן:

מן הרקם כו׳. פי׳ הר״ב בין קדש כו׳ כ״כ רש״י. וכתבו תוס׳ והר״ן שבספר יהושע מפורש דקדש וברד מא״י הוא. איכא למימר דהני אחריני נינהו דכי היכי דאמרי׳ בפרק אלו הן [הגולין ד״י] דתרי קדש הוו בא״י ה״נ איכא למימר דקדש אחרינא הוה בח״ל וכן נמי ברד. ע״כ. ובעל כפתור ופרח בפי״א כתב עוד תירוץ אחר דאפי׳ כי נאמר שהוא קדש שבגליל שמא לא היה מכבוש שני ע״כ. ואשתמיטתיה דהתוס׳ הביאו ספרי דפ׳ עקב דחשיב רקם וחגר בהדי כרכים שכבשו עולי בבל. ועוד כתבו התוספות דיש לתרץ שאע״פ שהן א״י [צריך לומר בפ״נ ובפ״נ] הואיל והן בסוף הגבול ורחוק מעיקר ישוב א״י ומופלג מן הישיבות ובתי דינין.

אפילו מכפר לודים ללוד. מקרי כפר לודים שבני לוד מצויין בה תמיד. ומש״ה נקט לצוד לרבותא. הר״ן והתוס׳.

וחכ״א א״צ כו׳ אלא המביא ממ״ה והמוליך. ובהא פליגי את״ק דלת״ק המוליך מא״י לח״ל א״צ לפי שבני א״י בקיאין לשמה. וחכמים גזרי מוליך אטו מביא. ולאית דאמרי דטעמא דאין עדים מצוים כו׳ ת״ק נמי הכי ס״ל וחכמים לפרושי מלתא דת״ק אתו דמביא דנקט לאו דוקא אלא ה״ה למוליך. [גמ׳ דף ד׳ ע״ב] :

והמביא ממדינה למדינה במדינת הים. למאן דמפרש טעמא דאין בקיאין לשמה מפרש בגמ׳ דה״ה דבאותה מדינה נמי צריך שיאמר אלא דנקט ממדינה למדינה למידק מינה דהא ממדינה למדינה בא״י לא צריך ואפי׳ לכתחלה [ועיין במ״ג] ולאידך טעמא נמי בא״י דקביעי ב״ד שכיחי שיירות:

אפילו מהגמוניא להגמוניא. פי׳ הר״ב בעיר אחת ומקפידין כו׳ נמ׳. ופירש״י שלא ילך [מן] הגמוניא זו להגמוניא זו. ע״כ. ובא״י נמי לטעמא דקיום כיון דמקפידות. ולטעמא דלשמה נמי על כרחיך בא״י. דבח״ל אפי׳ באותה הגמוניא. ואלא מיהת דבא״י [אע״ג] דבקיאין לשמה כי מקפידין צריך שיאמר משום דמ״ד טעמא לשמה ס״ל נמי טעמא דקיום כדאיתא בגמרא:

הגמוניא. פקידות. הרמב״ם ובישעיה ט׳ י״ג ראש וזנב ות״י ריש והגמון ועיין בעדיות פ״ז משנה ז׳:

ב מרקם למזרח כו׳. כתב רש״י אבל מערב א״י א״צ גבול שהים הגדול גבולה כדכתיב (במדבר ל״ה) וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגו׳. ע״כ. ובעל כפתור ופרח כתב דרקם סימן זוית מזרחית צפונית ואשקלון זוית מערבית דרומית. ועכו זוית מערבית צפונית. ולא הזכיר הזוית דרומית מזרחית. אולי לפרסומו שהוא ים המלח:

ואשקלון כדרום. ובספר יהושע מוכר דמא״י הוא. גם בספרי דפרשת עקב חשיב פרשת אשקלון מכבוש עולי בבל. אלא י״ל כמ״ש במתני׳ דלעיל לענין רקם. ועוד תירץ הר״ן דפרשת אשקלון אינו אלא פרשת דרכים שלה ושכן הוא בירושלמי:

ועכו כצפון. עיין מ״ש ברפ״ו דשביעית ומ״ש במתני׳ דלעיל על רקם. ומ״ש במשנה ז׳ פ״ז דלקמן:

ג **המביא גט בא״י א״נ שיאמר וכו׳**. דמשום עגונא הקילו ולא הצריכו קיום כל שלא ערער. תוס׳. וכן מסיק הר״ן כמ״ש לקמן:

אם יש עליו עוררים. פירש הר״ב שהבעל מערער. גמרא. דאלת״ה הא קי״ל דאין ערעור פחות משנים [כמ״ש הר״ב במשנה ח׳ פ״ב דכתובות] ואלא תרי. תרי ותרי נינהו. מאי חזית דסמיך אהני סמיך אהני. ואוקמה בחזקת א״א. ומיהו לישנא דעוררים קשיא. דליתני עורר. ולדברי התוספות שהביאו בשם ירושלמי דה״ה ערעור דלקוחות שבאה לטרוף כתובה מהם. יש לומר דלהכי תנן עוררים אע״ג דלענין להנשא אין ערעורם מעכבתה כמ״ש הרא״ש. אבל הר״ן מסיק דלענין לקוחות א״צ ערעור דאנן טענינן מזוייף כל שאינו מקוים. ונ״ל דכיון דערעור דאחד לא הוי ערעור. וערעור דבעל ערעור הוא. ממילא ערעורו כערעור דשנים דהא ערעור דחד לאו ערעור הוא ולהכי שפיר קרי ערעורו דבעל. עוררים:

יתקיים בחותמיו. כתב הר״ב ובזמן הזה המביא גט בין בא״י בין בח״ל כו׳. וצ״ל בפ״נ ובפ״נ. משום דלא קביעי ב״ד ולא שכיחי שיירות. ואם חתימת העדים כו׳ ונתקיים כו׳ משום דקיי״ל כמ״ד דטעמא משום קיום הוא וכן משמע עוד מפירושו למשנה ה׳ ומשנה ו׳ פ״ב:

ואינו יכול לומר כו׳. פי׳ הר״ב כגון שנתנו כו׳ ולא הספיק כו׳. גמ׳. דלאחר נתינה תוך כדי דבור מצי למימר בפ״נ ובפ״נ. הר״ן:

אם יש עליו עדים. דקי״ל עדי מסירה כרתי כדפי׳ הר״ב במשנה ד׳ פ׳ דלקמן. וכדתנן במשנה ג׳ פ״ד ובמשנה ד׳ פ׳ בתרא [*ועיין לקמן].

יתקיים בחותמיו. מפרש בגמ׳ דף ה׳ למ״ד משום דלא בקיאי לשמה דהכא לאחר שלמדו. כלומר לאחר שקבלוה לדרשא דלשמה. ואפ״ה ביכול הצריכו לומר בפ״נ ובפ״נ דלא עקרו לתקנתייהו גזירה שמא יחזור הדבר לקלקולו וישכחו. אבל הפקח ונתחרש מלתא דלא שכיח ומלתא דלא שכיח לא גזרו בה רבנן. ובאשה המביאה גט דספ״ב אע״ג דלא שכיח. כיון שיכולה לומר. לא חלקו בשליחות וצריכה לומר:

ד **שוים למוליך ולמביא**. פי׳ הר״ב לומר בפ״נ ובפ״נ דבעינן נמי לשמו כמ״ש הרמב״ם בפ״ו מה׳ עבדים. בגט אשה הוא אומר (דברים כ״ד) וכתב לה לשמה. ובגט שחרור הוא אומר (ויקרא י״ט:כ׳) או חפשה לא נתן לה. עד שיכתב לשמה ע״כ. ולמ״ד טעמא משום קיום. ודאי דבעי קיום. מידי דהוי אשאר שטר. וכתבו התוס׳ וא״ת בשלמא באשה הוי משום עגונא. אבל [בעבד] מה עגון יש [דאי] משום דאסור בבת חורין ובשפחה לא ליתביה האי שליח לעבד גט זה שהביא ממ״ה ולא יאסר בשפחה וי״ל דחשיב עגון הא דאסור בבת חורין. ומה שאינו מתחייב במצות. ע״כ:

וזו אחד מן הדרכים כו׳. לומר שיש עוד דרכים אחרים ששוים כו׳ [*וכדלקמן]:

ששוים גטי נשים לשחרורי עבדים. איפכא ה״ל למימר ששוו שחרורי עבדים לגטי נשים דעיקר דין מוליך ומביא הוי באשה אלא אגב דעד השתא איירי בגטין נקטיה ברישא. תוס׳:

ה **כל גט**. בר״פ בתרא דב״ב כתב הר״ב כל שטר קרוי גט:

חוץ מגטי נשים כו׳. פי׳ הר״ב שאם יש עליו ע״א כותי כשר וכו׳ מפרש בגמ׳ כגון דחתם ישראל לבסוף כלומר אחר הכותי דאי לאו דכותי חבר הוא לא מחתים ליה מקמיה דאין עדי גט חותמין זה בלא זה גזירה משום האומר כולכם [שאם תאמר חותמין זה בלא זה שמא יעידו שנים ותטול הגט בידה ותחשוב שכבר העידו בו ועדיין לא נתקיים התנאי. כן לשון הרמב״ם בפ״ט מהלכות גירושין [הל׳ כ״ט] ועיין בר״ן בפי׳ הגמרא] אבל שאר שטרות דחתמי זה שלא בפני זה. אימר רווחא שביק למאן דקשיש מיניה. והיינו לישראל אחר דקשיש ואתא כותי וחתם למעלה הימנו. וכי תימא היכי מוקמינן כולא שטרא אפומא דחד סהדא דהיינו ישראל דחתים בסוף. כתבו תוספות ור״ן דלמאן דס״ל כותים גירי אמת הן. אלא דחייש שאין בקיאין בדקדוקי מצות. כדאיתא בגמרא דחששא דרבנן בעלמא היא סמכינן אהאי דחתם בסוף:

מעשה שהביאו כו׳. והיו עדיו עדי כותים. פי׳ הר״ב והכשיר אפילו כששניהם כותים. ור״ג מפליג פליג וחסורי מחסרא וה״ק ור״ג מכשיר בשנים ומעשה נמי וכו׳. גמ׳. וכתבו התוס׳ ולדידיה דאחזוק בהא כלומר בגטין ושחרורין ולא אחזוק בהא בשאר שטרות. ע״כ. ולת״ק אפי׳ באחזוק לא סמכינן עלייהו לפי שאין בקיאים בדקדוקי מצות:

בערכאות של גוים. פי׳ הר״ב שהעידו וכו׳ במקום מושב משפטיהם והוא לשון ערך וסדור:

כשרים. כתב הר״ב ודוקא בשטרי הלואות ושטרי מקח וממכר שהעדים ראו נתינת הממון. ובגמ׳ אמרינן במכר (מכי) [דאי לא] יהיב זוזי קמייהו לא הוו מרעי נפשייהו לאסהודי שקרא והקנין עצמו נגמר ע״י זוזי שקרקע נקנה בכסף. וכתב הר״ן ונ״ל דלאו מדינא אמרי הכי. דכיון דגר פסול לעדות. כי לא מרעי נפשייהו מאי הוי אטו משה ואהרן מי לא מהימני. ואפ״ה רחמנא פסלינהו. אלא ודאי ה״ק דמכח תקנתא דרבנן היא כיון דקי״ל דקושטא קאמרי. דאל״ה לא הוו מרעי נפשייהו. ע״כ. ושטרי הלוואות לא אתמר בגמ׳. אבל דעת הרמב״ם להשוותו לדין שטר מכר. ופי׳ המגיד בפרק כ״ז מהלכות מלוה שטעמו שכיון שעיקר השעבוד חל מחמת קבלת המעות. לענין טענת פרעתי יכול לומר שטרך בידי מאי בעי ע״כ. וכ״ש לענין להד״ם. ואלא מיהת לענין לגבות מבני חרי בלבד. ומ״ש הר״ב אבל שטרי הודאות וגטי נשים וכל דבר שהוא מעשה ב״ד כו׳ ותני חוץ מכגיטי נשים. גמ׳. אבל לא הוזכר בגמ׳ אלא שטר מתנה. ופורש״י דע״י השטר הוא קונה אותה המתנה במסירת השטר ושטרא חספא בעלמא. ע״כ. אבל הרמב״ם כתב שטרי הודאות

ומתנות וכתב הכ״מ ועל שטרי הודאות יש לדון דכיון דשטרי ראיה הם למה יפסלו. וי״ל דאע״ג דאודי ליה שחייב לו. אינו כלום. אא״כ הודה בפני עדים כשרים. וכיון דגוים פסולים לעדות אינו כלום. ע״כ:

ר״ש אומר אף אלו כשרים כו׳. מפרשינן בגמ׳ דדוקא בדאיכא עדי מסירה הוא דמכשיר. ודס״ל כר׳ אליעזר דאמר עדי מסירה כרתי ומיירי נמי בשאותן עדים החתומים בגט שמותיהן מובהקים. כלומר שהם נכרים שהן גוים הא לאו הכי חיישינן דלמא אתי למסמך עלייהו. דמודה ר׳ אליעזר במזויף מתוכו שהוא פסול. ות״ק נהי דס״ל כרבי אליעזר אפ״ה פסל גטי נשים ושחרורי עבדים אפילו בעדי מסירה ושמות מובהקים. משום דגזר שמות מובהקים. אטו שאין מובהקים. לשון הר״ן. וצריך לומר דכולה חדא גזירה הוא. דאי לאו הא. לא קיימא הא:

לא הוזכרו. פי׳ הר״ב בבית המדרש להפסל כו׳. דהדיוט לית ליה קלא. ואפי׳ בשמות מובהקים איכא למיחש שמא יטעו לומר דישראלים נינהו. ואסקו שמייהו הכי ויבאו להכשיר בלא עדי מסירה. משא״כ ערכאות דקלא אית להו וידוע דגוים נינהו. ולא אתי למסמך עלייהו. ולא אתי לאכשורי אלא בעידי מסירה. הר״ן:

ו **[*לפי שזכין וכו׳**. עיין בפרק קמא דב״מ משנה ג׳]:

שאם ירצה שלא לזון את עבדו. דיכול לומר עבדו עשה עמי ואיני זנך. גמ׳. ופירש״י אלא חוזר על הפתחים. ומסיים הרמב״ם בפרק ט׳ [הלכה ז׳] מהלכות עבדים שישראל מצווים להחיות עבדים שביניהם:

והרי הוא פוסל את עבדו מן התרומה. ועבד ישראל מפסידו משפחה כנענית ואע״ג דמתירו בבת חורין. עבד בהפקרא ניחא ליה זילא ליה לזלזל בה לכל תאותו ושכיחא ליה ומתנהגת עמו בפריצות. גמרא. ורבנן הא דמתירו בבת חורין עדיפא להו:

מפני שהוא קנינו. פי׳ הר״ב מידי דהוה אבהמתו כו׳. ולאו מעליותא היא וכן כתב הרמב״ם. וקצת קשה דאע״ג דבהמה נמי אוכלת. מ״מ כיון שאם יהי׳ בן חורין לא יאכל הוי זכות מה שאוכל עכשיו. וכן תימא דבגמ׳ ליתא להאי טעמא אלא הכי איתא מפני שהוא קנינו. דאי בעי שקיל ד׳ זוזי מישראל ופסיל ליה כל היכי דאיתיה. ולא מהדרו ליה דאי בעי זריק גט שחרור בתוך ד׳ אמותיו. דהעבד יוכל לברוח ולא ימציא עצמו למקום שיוכל לפסלו בזריקת גט כדאיתא בגמרא ועיין מ״ש (סוף פרק חמישי) [צ״ל פרק ח׳ משנה ג׳] :

האומר תנו גט זה לאשתי כו׳. לשון רש״י האומר תנו גט זה לאשתי גרסינן במתני׳ ול״ג תן שלא מסרם ליד השליח בחייו לפיכך לא נחלקו חכמים בדבר לומר שמשעה ראשונה זכה לו השליח לעבד להיות משוחרר. ע״כ:

תנו מנה כו׳. כתב הר״ב ואע״ג דלא אמר מנה זה. ולא אמרינן שמא מנה קבור בקרקע יש לו וההוא דיהיב ליה:

פרק ב

א **בפני נכתב חציו כו׳**. כתב הר״ב ודוקא חציו האחרון אבל בפ״נ חציו הראשון כו׳ [כשר]. דקי״ל אפי׳ לא כתב בו אלא שיטה אחת לשמה שוב אינו צריך. ופירש״י שיטה ראשונה שבה שם האיש ושם האשה והזמן. והקשו בתוס׳ פ״ק דף ג׳ דלמ״ד משום קיום הא דמצרכינן לומר בפני נכתב משום דלמא אתי לאחלופי כמ״ש בפ״ק אמאי פסול בפני נכתב חציו האחרון טפי מחציו ראשון ותירץ די״ל דבחציו ראשון יש בו שם האיש והאשה והזמן שהוא עיקר הגט מינכר מילתא ולא אתי לאחלופי:

אחד אומר בפ״נ כו׳. פי׳ הר״ב בזמן שהגט יוצא מתחת יד אחד כו׳ אבל אם הגט יוצא מתחת יד שניהם כשר. מסקי התוס׳ שא״צ שיהיו שניהם אדוקים ואחוזים בגט אלא ששניהם אומרים שהבעל עשה שניהם שלוחים על כך [ואמר] להם שניכם הוליכו גט לאשתי ונתנו האחד במעמד חברו כדאמרינן בסוף התקבל (גיטין סז:). הוליכו כלכם אחד מוליך במעמד כולם ע״כ. ומ״ש ששנים שהביאו גטא״צ שיאמרו בפ״נ ובפ״נ. למ״ד משום קיום. האיכא שנים המצויים לקיימו. ואי משום דלא בקיאי לשמה. דלאחר שלמדו מיירי כמ״ש פ״ק מ״ג. ובתרי לא שכיחי. הלכך לא גזרינן שמא יחזור לקלקולו. כ״כ התוס׳:

שנים אומרים בפנינו נכתב. ואחד אמר בפני נחתם. פירש״י וא׳ ג׳. ומ״ש הר״ב בזמן שהגט יוצא מתחת יד אחד מהם כו׳. מפרש בגמ׳. דכיון דהאי דאמר בפני נחתם לא אמר בפ״נ. אתי לאחלופי בקיום שטרות דעלמא דמ״ד נמי משום לשמה. הא ס״ל נמי טעמא דקיום כמ״ש בסוף משנה א׳ דפ״ק:

ורבי יהודה מכשיר. כיון דאיכא תרי דמסהדי אכתיבה. תו לא אתי לאחלופי. גמ׳:

אחר אומר בפ״נ ושנים אומרים בפ״נ כשר. למאן דס״ל לפי שאין עדים מצוים לקיימו אפילו אין שם עד מעיד על הכתיבה כשר. שהרי נתקיים ע״פ שנים. ולא נקט אחד אומר בפני נכתב. אלא אגב רישא דתנא אחד אומר כו׳. תוס׳. ואפילו יוצא מתחת יד אחד נמי כשר. כיון דנתקיים. והיינו דאשמועינן בהך סיפא. דהא כולה מתני׳ ביוצא מתחת יד אחד. וקאמר׳ בסיפא דאם יש שנים על החתימה כשר. אפי׳ יוצא מתחת יד אחד הואיל

ונתקיים כ״כ הר״ן. אבל למ״ד דמשום דלא בקיאי לשמה. צ״ל דמיירי כשיוצא מתחת ידי שנים המעידים על החתימה. שכיון שיש שנים א״צ שיאמר כו׳. ואין לומר דמיירי כשיוצא מתחת ידי המעיד על הכתיבה. וכיון שהוא שליח נאמן כתרי על הכתיבה ועל החתימה הרי הם שנים. שכל שלא העיד כתקון חז״ל אין עדותו כלום. וכן ברישא דוקא ביוצא מתחת ידי השנים אבל יוצא מתחת יד האומר בפני נחתם. לא אמרי׳ דהוה כתרי על החתימה. והרי על הכתיבה יש ג״כ שנים. וקשה לי דא״כ אין בין רישא לסיפא. אלא בתרווייהו כשיוצא מתחת יד האחד פסול. וכשיוצא מתחת ידי השנים כשר. וא״כ מאי טעמא אסברה לה מתני׳ ביוצא מתחת יד א׳. בשנים אומרים בפנינו נכתב. וביוצא מתחת ידי שניהם. אסברה לה בשנים אומרים בפנינו נחתם. ונ״ל משום דמסתמא השליח הוא אותו שהיה אצל גמר הגט. והיינו החתימה. ולפיכך ברישא דא׳ אומר בפני נחתם. ומסתמא הוא השליח. והרי יוצא מתחת יד אחד. ובסיפא דשנים אומרים בפנינו נחתם. ומסתמא הן הן שלוחיו. והרי הן שנים.

ב **ביום ונחתם בלילה פסול**. פי׳ הר״ב שהרי מוקדם הוא ותקנו חכמים זמן בגיטין גזירה שמא יהיה נשוי עם בת אחותו כו׳. גמ׳. ונ״ל דנקט בת אחותו כדתנן בספ״ח דנדרים היו מסרבין בו לשאת את בת אחותו. לפי שהיא בת גילו ועיין מ״ש שם בס״ד. וראיתי בהמגיד פ״א מהל׳ גירושין שהביא ירושלמי [פ׳ השולח] מעשה באחד שהיה נשוי בת אחותו וזינתה עד שהיא אשתו. לימים עמד וגרשה כו׳. ע״כ. ולפ״ז י״ל דמשום מעשה שהיה נקט בת אחותו. ומ״ש הר״ב וכשמעידים כו׳ מוציאה גטה. דלא אמרי׳ אוקמה אחזקת א״א והשתא הוא דאיגרשה כיון שהיא גרושה לפנינו. ועוד אדרבא אוקמא בחזקת כשרה שלא נבעלה כשהיא א״א. תוס׳. וכתב הטור ר״ס קכ״ז. אבל כיון שתקנו לכתוב בו הזמן אם תאמר כן [שקודם הזנות נתגרשה בגט זה] צריכה להביא ראיה. ע״כ. כלומר כיון שרואין שנכתב זמן בגט. משימין על הלב שמשום כך כותבין זמן כדי שלא יחפה כו׳ ומזקיקין אותה להביא ראיה. ועיין מ״ש במ״ד פ״ח. ובגמ׳ פרכינן גיטין הבאים ממדינת הים דמיכתבו בניסן ולא מטו עד תשרי. מה הועילו חכמים בתקנתן. שהרי תקנת זמן הוא כמו כל זמן שבכל שטרות דהיינו שביום זה נעשה זה המעשה ונגמר. ומשני הנהו קלא אית להו. פירשו התוספות כשרואים בזמן הכתיבר שהוא קודם שנמסר. אית ליה קלא ומסקו אדעתייהו לידע יום המסירה. ואי לאו זמן שנכתב בו לא מסקי אדעתייהו. ע״כ. ועיין מ״ש מ״ד פרק ח׳:

ור׳ שמעון מכשיר. פי׳ הר״ב דסבר ר״ש דחכמים תקנו זמן בגיטין משום פירי דאי משום זנות לא שכיח. ורבנן סברי דמשום פירי לא הוצרכו לתקן זמן דכשאין בו זמן נמי כשיבא הגט ליד האשה יכולה לבא לב״ד או לפני עדים ותראה להם גטה ויכתבו לה שבאותו היום נתגרשה. תוספות:

ג **בסם**. עיין פרק י״ב דשבת [מ״ב] ופרק ב׳ [מ״ד] דמגילה:

ובכל דבר שהוא של קיימא. גמ׳ לאתויי מי שריא [פי׳ מי גשמים שנשארים על הגגות. ל״א מים ששורין בהן פירי] ועפצא:

על העלה של זית. דוקא עלה של זית וכיוצא בו דמתקיים. כדתניא בתוספתא על עלה של זית וחרוב ודלעת וכל דבר שהוא של קיימא כשר. אבל עלה של כרישין ובצלים ועלה ורדין. ועלה ירקות. וכל דבר שאינו של קיימא פסול. תוס׳ [דף כ״א] :

ר״י הגלילי אומר אין כותבין כו׳. פי׳ הר״ב דרחמנא קרייה לגט ספר כו׳. ורבנן אמרי אי כתב בספר וכו׳. ואע״ג דבמ״ד פ״ב דסוטה לענין מגילת סוטה דכתיב בספר לא דרשינן הכי ל״ק דהכא שאני דכלל ופרט וכלל דריש [דונתן חזר וכלל א״נ] דחזר וכתב לה ספר כריתות אבל התם כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט. *) א״נ הכא קרא יתירא דריש משום דכתיב תרי זימני וכתב לה ספר כריתות. תוספות שם דף י״ז:

ולא על האוכלין. שכן עלה של זית מאכל ליונים כמו שאתה מוצא בנח:

ד **אין כותבין במחובר כו׳**. פי׳ הר״ב שמחוסר קציצה עיין בפירוש משנה דלעיל:

כתבו במחובר כו׳. כתב הר״ב ה״ק כתב במחובר הטופס וכו׳. גמ׳. וכתב הר״ן דליכא למימר בדיעבד אפילו תורף כשר דהא כיון דמחובר פסולא דאורייתא הוא. אפי׳ דיעבד אית לן למפסליה. ע״כ. אבל טופס דאסור לכתחלה אינו אלא גזירה משום תורף ועיין במשנה ב׳ פ״ג. ולשון דפוס הוא שהוא העתק ותואר הגט [*כך נראה לי וראיתי בפירש״י פרק קמא דזבחים דף ג׳ טופס [כו׳] מו״ל ?) בלע״ז. ע״כ] ותורף פירוש גילוי הגט מל׳ יניחנה במקום התורפה במשנה ח׳ פ״ח דתרומות. ומ״ש שהוא מקום האיש כו׳ עיין בפירוש משנה ב׳ פ׳ דלקמן. ומ״ש והזמן. כתב הב״י בסי׳ קכ״ג יש לעיין כיון דכתיבת זמן בגט ליתא אלא מדרבנן [כמ״ש לעיל במשנה ב׳] כל ששאר התורף נכתב כהלכתו. זמן לא יהיה לו אלא דין טופס. וצ״ע. ואפשר דאלמוהו כאילו היה של תורה. כדאשכחן במוקדם לדעת הרא״ש. וכמ״ש בסי׳ קכ״ז. עכ״ל. ועיין מ״ש במשנה ה׳ פ״ח בשינה שמו וכו׳ גם עיין מ״ש במשנה ה׳ פרק בתרא ומ״ש הר״ב אע״פ שהטופס נכתב במתובר כשר. עיין מ״ש במשנה דלקמן ובמשנה ב׳ פרק דלקמן.

על הנייר המחוק. פי׳ הר״ב שיכול לחזור ולמחקו כו׳ ויעביר תנאי שהיה בו. רש״י. ומ״ש הר״ב שהרי עדים נמי על המחק. כן לשון רש״י. וכתב ב״י בשם העיטור ואע״ג דאינו דומה נמחק פעם אחת לנמחק שתי פעמים ויהיה ניכר אצל מחק דעדים. סבר ת״ק דגזרו דלמא דמי האי מחקא להאי מחקא. וחכמים מכשירין. דאי איכא חששא אזלינן לעדי מסירה. ע״כ. והרא״ש מפרש דמתניתין בעדים על המחק והגט שלא על המחק. דהשתא כשימחוק הכתב ויכתוב מה שירצה יהיה הוא ועדיו על המחק. ולא מנכרא מלתא. והר״ן פי׳ שהוא על המחק ועדיו על הנייר. דהשתא ג״כ כשימחוק ב׳ פעמים

לא מנכרא מלתא.

וחכמים מכשירין. כתב בהגהות אשר״י וז״ל אין לתמוה איך מכשיר ר״א בדבר שיכול להזדייף. והא מודה ר״א במזויף מתוכו [כמ״ש במשנה ה׳ פ״ק] שהוא פסול דהא מודה נמי היכא דלא אתי למסמך עלייהו כגון בשמות מובהקים דכשר. ה״נ כשר. ע״כ. ועיין מ״ש במשנה ג׳ פרק ד׳. ומ״ש הר״ב אבל בשאר שטרות דסמכינן אעדי חתימה. ואע״ג דבשאר שטרות נמי קי״ל דעל ידי עדי מסירה גובה מנכסים משועבדים (כדתנן) [כמ״ש] במשנה ד׳ פ״ט. מכל מקום כיון דלגוביינא קיימא דלמא לא מפיק להו עד זמן ארוך ושכחו עדי מסירה את הדבר וסמכינן אעדי חתימה והוא מזייף כתב העליון. וחותם העדים עומד במקומו כפירוש רש״י. והקשו בתוספות דלמה יש לטעות ולסמוך על עדי חתימה בדבר שיכול להזדייף. לפיכך פי׳ ר״י דטעמא משום דגזירת הכתוב הוא דכתיב (ירמיהו ל״ב:י״ד) ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים. ופירש הר״ן דבשלמא בשטר שאינו יכול להזדייף זוכרין צורתו של שטר. ואילו נזדייף בו כלום הוי זיופו ניכר מש״ה תנן דגובה מנכסים משועבדים שהרי ראוי לעמוד ימים רבים. אבל בשטר שיכול להזדייף אע״פ שאם יבאו ויעידו שלא נשתנה כלום היה ראוי לסמוך על עדותן. אעפ״כ אין הדבר מצוי שיזכרו לזמן מרובה שלא נשתנה בו כלום. ונמצא שאין ראוי לעמוד ימים רבים. או שמא כתב שהוא יכול להזדייף אינו ראוי לעמוד ימים רבים שמעצמו הוא נמחק. ע״כ. וכתבו עוד התוספות והר״ן דהא דקאמר אבל בשאר שטרות לא. הני מילי בשטרות העומדים לראיה. אבל שטר מכר ומתנה שעשוי לקנות בו לפי שעה הוו כמו גטין כדפירש הר״ב במ״ה פ״ק דקדושין כתב על הנייר או על החרס שדי נתונה לך וכו׳. ועוד [שם] בריש הפרק לענין שטר אירוסין:

ה **אפילו חש״ו**. וכתב הר״ב ה״מ טופס. משום דלא שכיח כלל שריא אפילו לכתחילה. ולא דמי לכתבו במחובר דמתני׳ דלעיל כ״כ הר״ן שם. ומ״ש הר״ב אבל נכרי ועבד כו׳ לכתחלה לא יכתוב. היינו טופס. ומ״ש תורף שהוא שם האיש וכו׳. עיין בפי׳ מ״ב פרק דלקמן. ועיין מ״ש במשנה דלעיל.

האשה כותבת את גטה. לשון רש״י ומקנתו לבעל וחוזר ומוסר לה לגרושין. וכתב הר״ן דאע״ג דמחוסר הקנאה בין כתיבה לנתינה. לא הוי מחוסר מעשה כיון שאינו מעשה בגופו של גט דומיא דקציצה:

והאיש כותב את שוברו. שובר פרעון כתובה שהאשה היה לה לכותבו ולמסרו לו להיות לו לראיה. רש״י:

שאין קיום הגט אלא בחותמיו. היינו עדי מסירה. הר״ן. ואע״ג דהר״ב לא פירש כן במ״ג פ״ב דעדיות. לא דק התם לפרש אליבא דהלכתא וע״ש. [*והא דנקט חותמיו משום דרוב עדי מסירה הם החתומים בו ורוב גטין חתומים הם אפילו לר״א מפני תקון העולם כ״כ רש״י בפי׳ דלקמן דף כ״ו והא דכתב רש״י רוב גטין חתומים. טעמו שתקנה ההיא אינה חיוב. כמ״ש בשם הרא״ש פרק ד משנה ג׳].

וסומא. פי׳ הר״ב שאינו יכול לומר בפ״נ כו׳. וכתב הר״ן ואע״ג דאמרינן לעיל [כמ״ש הר״ב בריש פרקין] דסגי בקל קולמסא. היינו למאן דיכול למחזי. דמסתפי סופר מיניה דלמא חזי ליה. אבל בסומא כיון דלא אפשר למחזי לא מסתפי מיניה הלכך לא מצי אמר. ע״כ. והרא״ש כתב בפ״ק בשם התוס׳ דאין להכשיר סומא ע״י קל קולמסא משום דמחזי כשיקרא אם יאמר בפני נכתב. ואם יאמר שמע קל קולמסא אינו מועיל. דבעי שיאמר בלשון שתקנו חכמים. ע״כ. ומ״ש הר״ב אם הגט מקוים כו׳ היינו למאי דפסקינן כמ״ד דטעמא משום קיום. כמ״ש הר״ב ג״כ במשנה ג׳ פרק דלעיל:

ו **קבל הקטן וכו׳**. מאי דשכיח טפי תני ליה ברישא. דגדלות הקטן ודאי שכיח. וכן פקחות החרש שכיח יותר מפתוח הסומא. ופתוח הסומא שכיח טפי משיפוי השוטה:

[*פתוח ונסתמא כו׳. כתב הר״ב אפילו לא חזר ונתפתח כו׳ עיין בדבור דלקמן]:

זה הכלל כל שתחלתו וסופו בדעת. לומר דבדעת תליא מלתא. אבל לא בכשרות. וסומא שהיה פתוח בשעת קבלה לא בעינן שיהא סופו בכשרות. כדדייק רב אשי בגמ׳. והאי אתי זה הכלל למימרא. ומ״ש הר״ב ואם היה הגט מקוים. כבר כתבתי לעיל דהכי פסקינן כמ״ד טעמא דבעינן שיאמר בפ״נ כו׳. משום קיום הוא:

ז **נאמנות להביא את גטה**. מפרשים בגמרא בח״ל. דכיון שצריכה לומר בפ״נ ובפ״נ. ואי אתא בעל ומערער לא משגחינן ביה. מהימנא. דליכא למימר דלקלקלה מכוונה. אבל בא״י דאינה אומרת בפ״נ ובפ״נ. ואי אתי בעל ומערער משגחינן ביה. אינה נאמנת. דחיישינן דמכוונה לקלקלה:

חמותה. עיין במשנה ד׳ וז׳ פט״ו דיבמות ומ״ש שם:

ובלבד שהיא צריכה לומר כו׳. עיין מ״ש בפ״ק משנה ג׳. וכתב הר״ב ודוקא כשהתנה כו׳ וא״ל לא תתגרשי כו׳ ותאמרי בפ״נ כו׳ וכן לישנא דגמ׳. וכך העתיק הרמב״ם בפירושו. ומיהו לאו שיתנה הוא שתאמרי כו׳ ואי לא אתני לא. דאפילו לא אתני כיון שעשה אותה שליח צריכה שתאמר כו׳. וכן יורה לשון הרמב״ם בספ״ז מה״ג [הלכה כ״ג]. וז״ל הר״ן וקמ״ל מתני׳ שאע״פ שאילו רצתה האשה לומר כבר נתגרשתי בגט שבידי לא היתה צריכה לומר בפ״נ ובפ״נ. אפ״ה כל שהיא אומרת שנעשה שליח. צ״ל בפ״נ ובפ״נ. ולא מפטרה במגו דאי בעיא אמרה נתגרשתי ע״כ. ומ״ש הר״ב אבל אשה שגטה יוצא מתחת ידה כו׳ ואפילו שאין הגט מקוים כו׳. כ״כ הרמב״ם. ומסיים בחבורו ספ״ז מה״ג שהרי אינה מקלקלת על עצמה. ועוד שהעדים החתומים

על הגט הרי הן כמי שנחקרה עדותן בב״ד עד שיהא שם מערער. לפיכך נעמיד הגט בחזקתו ותנשא. ואין חוששין שמא ימצא מזויף. כמו שנעמיד הגט בחזקת כשר כשיביא אותו השליח עד שיערער הבעל או עד שיביא ראיה שהוא מזויף או בטל. שאם נחוש לדברים אלו וכיוצא בהן. כך היה לנו לחוש לגט שיתן הבעל בפנינו שמא בטלו ואח״כ נתנו. או שמא עדים פסולים חתמו בו. והרי הוא כמזויף מתוכו. או שמא שלא לשמה נכתב. וכשם שאין חוששין לזה וכיוצא בו אלא נעמידנו על חזקתו עד שיודע שהוא בטל. כך לא נחוש לא לשליח ולא לאשה עצמה שהגט יוצא מתחת ידה. שאין דיני האיסורין כדיני הממונות. ע״כ. וכתב הכ״מ הרשב״א תמה מדתנן בפ״ב דכתובות [ע״ה]. האשה שאמרה א״א הייתי וגרושה אני נאמנת. ואם יש עדים שהיא א״א. אינה נאמנת ע״כ. ואיני רואה מקום לתמיהה זו. דהתם איכא למימר דמיירי בשאין גט יוצא מתחת ידה. עכ״ל:

פרק ג

א יתר מכן כתב לגרש בו את אשתו כו׳. גמ׳ אי כתב ונתן ספר כריתות בידה ה״א למעוטי היאך קמא דלא עביד לשום כריתות. אבל לגרש את אשתו ונמלך דעביד לשם כריתות אימא כשר. כתב רחמנא וכתב:

יתר מכן היו לו שתי נשים כו׳. גמרא. אי כתב רחמנא וכתב ה״א למעוטי האי דלא איהו קא כתיב ליה אבל יש לו ב׳ נשים דאיהו קא כתיב ליה. אימא כשר. כתב רחמנא לה לשמה:

יתר מכן אמר ללבלר. כתב הר״ב הא קמ״ל דלא אמרי׳ הוברר כו׳. וכתבו התוס׳ דאפילו מאן דסבר בעלמא יש ברירה [כמ״ש הר״ב במשנה ד׳ פ״ז דדמאי] הכא מודה משום דוכתב לה לשמה. משמע שיהא מבורר בשעת כתיבה ע״כ. ועיין מ״ש בשם הר״ן ברפ״ה דנדרים:

ב מקום האיש ומקום האשה. ומשמע שם עירו ושם עירה דלא. וכן כתבו הגהות אשר״י בפרק דלקמן. ועיין מ״ש משנה ה׳ פ״ח:

ומקום הזמן. עיין מ״ש בשם הב״י במשנה ד׳ פרק דלעיל. ומ״ש הר״ב ובגמרא מוסיף אף מקום הרי את כו׳. שגם זה עקרו של גט. ומתני׳ ר״א היא. דאמר עדי מסירה כרתי. הלכך וכתב לה לאו אחתימה קאי דחתימת העדים אינה אלא מד״ס מפני תיקון העולם. וכי כתיב וכתב לה לשמה. אעיקר כריתות קאי דהיינו כל הני דאמרן. ועיין מ״ש במ״ג פ׳ בתרא:

ר״א מכשיר בכולן כו׳. ומקשינן בגמרא קשיא דר״א אדר״א. דרישא דמתני׳ אוקמינן כר״א ושרי לכתוב לטופסי גיטין ובלבד שיניח. ומפרקינן תרי תנאי ואליבא דר״א:

חוץ מגטי נשים. כתב הר״ב וגזרינן טופס אטו תורף. והלכה כר״א. והכי פסיק רב בגמ׳. וכן דעת הרמב״ם בפירושו [ובחבורו פ״ג חזר בו ע״ש בכ״מ] ול״ק ממתני׳ ה׳ [פ׳ דלעיל] דשרינן בחש״ו אפילו לכתחלה לכתוב טופס ולא גזרינן אטו תורף. כדכתיבנא התם דחש״ו לא שכיח כלל לא גזרו. ומיהו איכא פלוגתא דרבוותא איכא דסברי ר״א פוסל בגטי נשים אף בדיעבד. ודייקי מדתנן מכשיר בכולן חוץ מגטי נשים. משמע דפוסל בגטי נשים. וכתבו דלא דמי למחובר דמשנה ד׳ פ״ב דכשר בדיעבד. דמחובר לא שכיחי כולי האי. אבל כתיבת טופס שלא לשמה גזירה מצויה היא דאם יתירו לסופרים לכתוב לטופס שלא לשמה בטרדייהו מנשי וכתבו אף תורף. הלכך פסלוהו אף בדיעבד וכ״כ הר״ן בפ״ב משנה ד׳. והרא״ש דייק בהיפך דמדקאמר מכשיר בכולן חוץ כו׳. משמע דפוסל בגטי נשים מה שמכשיר בכולן והיינו לכתחלה והוי דומיא דמחובר וכתב ומ״מ טוב להחמיר ולגרשה בגט אחר אם הבעל לפנינו. ע״כ:

ג לאלתר. פירש הר״ב מיד. ולא ביאר כל הצורך דבגמ׳ פליגי איכא מ״ד [כדי שיהיה אדם עומד ורואה שלא עבר אדם שם ואיכא מ״ד] שלא שהה אדם שם עד שעת מציאת הגט ע״כ. ויש מחלוקת בין הפוסקים כמו שאזכור בס״ד. ומ״ש הר״ב ודוקא שאבד במקום שהשיירות מצויות כו׳. [להרא״ש פסול] ואפילו לא הוחזקו שנים ששמותיהן ושמות נשותיהם שוים. [כל זמן שלא ראה שלא עבר אדם שם] ולהרמב״ם [אפילו עבר כשר דהלכתא] כמ״ד שלא שהה כו׳ אא״כ הוחזקו ג״כ. דאז אם עבר חיישינן אע״פ שלא שהה כיון דאיכא תרתי לריעותא. ולהרא״ש לעולם לא הוי לאלתר אלא [שראה] כל שלא עבר כו׳. ומ״ש הר״ב אבל אם אבד במקום שאין השיירות מצויות [כו׳] להרמב״ם אפילו הוחזקו באותו מקום שנים ששמותיהם שוים ושמות נשותיהם שוים. ולהרא״ש דוקא כשלא הוחזקו שנים כו׳ דאי הוחזקו חיישינן אע״פ שאין שיירות מצויות הואיל ולא ראה שלא עבר אדם שם. והא דמחזירין לזמן מרובה היינו כשהבעל אומר תנו לה כדתנן במשנה ז׳ פ״ק דב״מ. ועיין מ״ש שם בס״ד. א״נ כשהיא נותנת סימן מובהק. ומ״ש הר״ב ואפילו אבד כו׳ אם יש לעדים סימן מובהק כו׳ פי׳ התוס׳ השליח נמי נאמן בסימן מובהק אלא דבעדים אע״פ שראוהו כבר מהימנו. ושליח לא מהימן אלא כשאומר כן קודם שראהו. ע״כ. ומ״ש הר״ב או שיאמרו מעולם לא חתמנו בגט באלו השמות אלא בזה וכתבו התוס׳ משמע שיודעים שלא חתמו אלא על אחד אבל אין מכירין מי הוא אותו יוסף בן שמעון. וכשהעדים אומרים כן והוא אומר שעל שלו חתמו. נאמן. דלא חשדינן ליה שישקר במזיד לומר שהוא שלו לקלקלה. אבל כשאין העדים אומרים כלום חיישינן שמא הוא סובר שהוא שלו לפי שאינו יודע שיש יוסף בן שמעון אחר או יודע ואין

נראה לו לחוש שגם הוא אבד גט ולכך אומר שהוא מכיר אע״פ שאינו מכיר ע״כ:

מצאו בחפיסה כו׳. פי׳ הר״ב ויש בהן סימן שהם שלו. ועיין בדבור דלקמן. וכתבו התוס׳ וא״ת ונחוש לשאלה כדאמרינן בפרק בתרא דיבמות [משנה ג׳] וי״ל דקים ליה בנפשיה שלא השאילם לשום אדם. א״נ ביודע שבחפיסה אבדו ומ״מ צריך שיהא מכיר החפיסה או הדלוסקמא בטביעות עינא דמה שיודע שבחפיסה או בדלוסקמא אבדו אין זה סימן כיון דדרך להניחם שם ע״כ. ועיין מ״ש ספ״ק דב״מ:

אם מכירו כשר. פירש הר״ב או שמכירו כו׳. וכן בפירש״י שבידינו. וכן הסכמת המפרשים האחרונים. ופי׳ הר״ן בטביעות עינא וכ״כ בטור. ובחפיסה ודלוסקמא נמי טביעות עינא כמו סימן. אלא דאיכא בין סימן לטביעות עינא. דטביעות עינא אין מועיל להכשירו אלא כשמצאו אותו בעצמו שאבד לו ולא כשמצאוהו אחרים. ובב״י הביא חלוקי דעות בטעם הדבר דאיכא למימר דלמא משקר משום הפסד שכרו. א״נ דלא ליהוי למרי גיטא תרעומות עליה. אבל כשמצאו הוא נאמן במגו דאי בעי אמר לא אבד מעולם וא״נ אפילו ליכא מגו עד אחד נאמן באיסורים בטביעות עין. ע״כ. ובעדות טביעות עין במת דמשנה ג׳ פרק בתרא דיבמות יש מחלוקת דר״ת סבר דמהני כמ״ש הטור סימן י״ז. וחלקו עליו האחרונים כמ״ש שם בב״י וי״ל דשאני התם כיון שעשוי להשתנות לא רצו להסמיך על טביעות עין:

או חולה. משא״כ גוסס דרוב גוססים למיתה. גמרא:

בחזקת שהוא קיים. מדאורייתא נפקא לן בהכל שוחטין [דף י׳] העמד דבר על חזקתו. רש״י:

בת ישראל כו׳. צריכא דאי אשמועינן גט משום דלא אפשר [למיחש למיתה. דאי חיישת אין לך שולח גט לאשתו והן עגונות] אבל תרומה דאפשר [להיות נזונית בחולין] אימא לא. צריכא. גמ׳:

השולח חטאתו. צריכא דאי אשמועינן תרומה זימנין דלא אפשר [שהיא ענייה וצריכה פרנסה ותטול תרומה בבית הגרנות] אבל חטאות מספיקא לא ליעול חולין לעזרה. צריכא. גמ׳:

מקריבין אותו. בגמרא מפרש דדוקא בקרבן נשים א״נ חטאת העוף שא״צ סמיכה דאל״ה לכתחלה אין לעשות בלא סמיכה דהא מעלין עליו כאלו לא כיפר כמפורש במשנה ח׳ פרק ט׳ דמנחות:

ד **ועל הספינה המיטרפת בים**. פירש הר״ב ועדיין לא טבעה. וכן פירש״י ומשמע דאילו אבדה דבסיפא היינו שטבעה וקמ״ל דאעפ״כ נותנין עליו חומרי חיים דשמא יצא כדאשכחן במשנה ד׳ פט״ז דיבמות. וסתם ים מים שאין להם סוף הוא. והרמב״ם מפרש וז״ל ספינה המיטרפת בים הוא שסוער עליה הים ורצה לשברה והמלחים אינן יכולין להנהיגה כפי רצונם לגודל הסער אבל העצים והכלים שלהם נשארו. הספינה שאבדה בים. הוא שנשברו הכלים והעצים שלהם ונאבד הכל ונשארה הספינה על פני המים להנהגת המים ולא נשאר עוגין ולא משוטות שיתנהגו בה. ע״כ:

והיוצא ליהרג. בגמ׳ איכא תרי לישנא לחד לישנא דוקא בב״ד ישראל אבל בב״ד נכרים מכי חתם פסק דין הדיין הגדול שבהן אין נותנין עליו חומרי חיים וכן פסק הרא״ש ולאידך לישנא דוקא בב״ד נכרים. אבל בב״ד של ישראל אין נותנין עליו חומרי חיים. והרמב״ם בסוף פ״ו מהל׳ גירושין כתב והיוצא ליהרג מב״ד של נכרים. והיינו כלישנא בתרא. ולא כתב בבאור דין ב״ד של ישראל. וכ׳ המגיד ובעונותינו כבר בטלו דיני נפשות מישראל ע״כ. ואין זה מספיק כי דרכו של הרמב״ם לבאר הכל. אבל נ״ל שסמך על מה שביאר בפרק ט׳ מהל׳ תרומות. דשם כתב בהדיא. אבל מי שנגמר דינו בב״ד [של ישראל] והניחוהו בבית הסקילה ליהרג. הרי זה בחזקת מת ולא תאכל אשתו ע״כ. ולפי שמשנתינו נמי אסברה לה בדין תרומה. לפיכך ביאר הדברים בהלכות תרומות ועליהן סמך בהלכות גירושין. ואע״פ שלפי סדר חבורו הלכות תרומות מאוחר להלכות גירושין [*ועיין בפי׳ הר״ב במשנה ג׳ פ״ק דערכין]:

בת ישראל כו׳. וכ״ש לאיסור אשת איש. ואם היה גט אחד מהם ביד השליח אינו נותנו לאשתו. ואם נתנה לה הרי זו ספק מגורשת. וכמ״ש הרמב״ם פ״ו מה״ג. והטור סימן קמ״א:

ה **וחלה משלחו ביד אחר**. דשליח עושה שליח. כדמסיים בברייתא שהבאתי בריש מכילתין והיא רפ״ב דקדושין דף מ״א ושלח ושלחה [ב׳ פעמים נאמר בענין] מלמד שהשליח עושה שליח. וכתב הר״ן ואע״ג דקרא משמע בין חלה. בין לא חלה. דמידי חלה כתיב. אפ״ה אמור רבנן דחלה דוקא משום דאיכא אינשי דקפדי ואי שמעי מבטל שליחותייהו. אבל בחלה ליכא דקפיד. א״נ קרא להיכא דגלי בעל דעתיה דלא קפיד אתא. ואתו רבנן ופרשו דחלה נמי לא קפיד. ואיכא לישנא בגמ׳ דבהולך סתם יכול לשלחו על יד אחר אע״פ שלא חלה ובאתה הולך לא ישלחנו על יד אחר אא״כ חלה.

טול לי הימנה חפץ פלוני. פירש הר״ב כשתתן לה הגט וכן לשון רש״י. ומשמע דלא קפיד אם יטול החפץ תחלה אם לא. והרי זה כאומר תן לה הגט וטול החפץ שגם בזה כתב הרמב״ם בפ״ט מהלכות גירושין [הלכה ל״ז] הרי זה לא ישלחנו ביד אחר. שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר. אלא שכתב ואם שלחו ביד אחר הרי זה גט בין שנתנה החפץ תחלה בין שלא נתנה אלא לבסוף. ואם נפרש דברי רש״י דהכי קאמר טול חפץ תחלה כשתתן לה הגט.

לפי זה כששלחו ביד אחר אינו גט אא״כ נתנה החפץ תחלה. ומכי נתנה תחלה ליד השני הוי גט דלא אמרינן שלא ישלח ביד אחר. אלא משום דחיישינן שמא כשימסור הראשון שליחות לשני. לא ימסור לו דברים כהוייתן. או השני לא יהא מדקדק בהם ויהא משנה ומיפסל גיטא. כדפירש״י בגמרא:

ו **ואין שליח אחרון כו׳**. פירש הר״ב דשליח שני ממנה שליח ג׳. ובחלה דלא עדיף ממי שבא מכחו. מסקנת הפוסקים [*ואע״ג דכתבתי במ״ג פ״ז דדמאי. דאחרון קרי כלפי הקודם לו. מ״מ הכא אי לאו דהאמת כך דיכול למנות ג׳ וכו׳ לא ה״ל למתני אחרון דדלמא אתי למטעי]:

ז **להיות מפריש עליהן מחלקן**. פירש הר״ב ואם הוא רגיל כו׳ א״צ לזכות כו׳ פירש״י כיון דמלתא דפשיטא הוא דלדידהו יהיב להו אסחי להו שאר כהנים דעתייהו והוו כמאן דמטי לידייהו דהני וכ״כ הר״ן. ובהגהות אשר״י יהיב טעמא משום דכל מתנות כהונה חשוב כמו מתנה מועטת ואסור לחזור בו כדאמרינן בפרק הזהב. [*ולשון עליהן מחלקן. עיין בדבור דלקמן]:

בחזקת שהן קיימין. וכן הנוסח בכל הספרים. ואף הרמב״ם העתיק כן בפ״ז מהלכות מעשר [הלכה ה׳]. ואע״פ שהוא מוסב אכהן ולוי ועני שייך למתני בנו״ן ולא במ״ם. שכן בלשון ארמית הנו״ן מורה על הרבים כמו על הרבות. וכדתנן להיות מפריש עליהן מחלקן וכו׳ אם הלוון וכו׳:

צריך ליטול רשות מן היורשים. פירש הר״ב שירשו מהם קרקע משועבדת כו׳. ומפרש בגמרא דאפי׳ לא ירש אלא מלא מחט. משום דגובה וחוזר וגובה [דומה למה שפי׳ הר״ב במשנה ו׳ פ׳ בתרא דשביעית] וכתב רמב״ם בפ״ז מה׳ מעשר דאי לא ירשו קרקע אין רשותו מועלת. ע״כ. ונראה בעיני דהאידנא דמטלטלי דיתמי משתעבדי לב״ח כמ״ש הר״ב רפ״ו דערכין. דכל מה שירשו מהני ליטול רשות מהן. ולא ידעתי למה לא ביאר כן הרמב״ם:

אם הלוון בפני ב״ד. ע״מ שיפריש על מעות אלו מחלקם הרמב״ם שם.

אינו צריך ליטול רשות. לשון רש״י דיש כח ביד ב״ד להטיל חוב זה על הכהונה והלויה לפי שתקנתם הוא שימצאו מעות להלואה. ע״כ. ובדוקא נקט כהונה ולויה משום דבעני אם העשיר לא עבדי תקנתא כדאיתא בגמרא מיתה שכיח עבדי תקנתא. עשירות לא שכיח כדאמרי אינשי חברך מית אשר איתעשר לא תאשר. לא עבדי תקנתא ועיין מ״ש במ״ב פרק ט׳ דנדרים:

ח **המניח פירות להיות מפריש עליהן**. לשון התוס׳ בערבי שבתות ויו״ט איירי דשרי שלא מן המוקף ע״כ. דהא תנן בספ״ק דחלה ובפ״ב דבכורים מ״ה דאין תורמין אלא מן המוקף. אבל לשון הרמב״ם בספ״ה מהל׳ תרומות המניח וכו׳ אע״פ שאין מפרישין לכתחלה אלא מן המוקף. אם הפריש הרי הן בחזקת קיימין:

[*מפריש עליהן בחזקת שהן קיימים. עיין מ״ש במשנה ב׳ פרק ד׳ דתרומות:

הרי זה חושש כו׳. כתב הר״ב ואם לא אכלן צריך להפריש כו׳. וכן לשון רש״י. ומשמע דאילו כבר אכלן אין מחייבין אותו להפריש. ותלינן שעכשיו נאבדו הואיל וכבר נאכלו וליכא אלא חיוב הפרשת תרומות ומעשרות. אבל הרמב״ם בספ״ה מה״ת לא התנה שאם לא אכלן ומשמע ודאי שאע״פ שאכלן מחויב הוא להפריש התרומות והמעשרות מפני חששא זו. ויראה לי להשוות רש״י ורמב״ם ודלא פליגי דרש״י פירש במשנתינו שהיא דברי ר״א בן שמוע והוא אינו חושש אלא מעל״ע. א״כ יש לנו לחלק ג״כ בין נאכלו ללא נאכלו ומטעמא דפרישית כיון דחזינן דחששא דמקילין בה היא שלא לחוש לה רק מעל״ע. אבל הרמב״ם כתב לפי מה שפסק דלא כר״א בן שמוע בדבור דלקמן ודחייב למפרע על כל מה שתיקן א״כ חששא מעליותא היא. והלכך אין לנו לחלק בין נאכל ללא נאכל. וכ״ש דאף אליבא דר״א בן שמוע אין לנו הכרע לחלק אלא שרש״י מסברא כתב כן *)(ואין חולק כמ״ש בד״ה רי״א כו׳)]:

דברי ר״א בן שמוע. ובגמרא חלוקים עליו חבריו דתנן [במשנה ב׳ פ״ב דמקואות] מקוה שנמדד ונמצא חסר כל טהרות שנעשה ע״ג למפרע בין ברה״י בין בר״ה טמאות. ולפיכך [הכי] נמי אין הלכה כר״א. כמ״ש הרמב״ם בפירושו ובחבורו ספ״ה מהלכות תרומות.

רבי יהודה אומר כו׳. כתב הר״ב והלכה כר״י וכ״כ הרמב״ם בפירושו ובחיבורו שם [הלכה כ״ה]. וכתב הכ״מ דמשמע להרמב״ם. דליכא מאן דפליג עליה ע״כ. ואע״ג דבלשון מחלוקת שנוי. נמצאים כיוצא בזה ואין חולק כמ״ש בפ״ג דבכורים:

בקדים של מוצאי החג. בגמ׳ תניא בתקופה. כלומר שמוצאי החג הוא בתקופת תשרי דאילו נמשכה תקופת תמוז ע״כ לא. [רש״י]. והרמב״ם לא העתיקה בפ״ה מה׳ תרומות וכתב עליו הכ״מ שאינו יודע למה השמיטו. ול״נ שמפני קושית התוס׳ הוא שהשמיטו שכתבו דבפ״ק דסנהדרין [דף י״ג] איתא דבעינן מקצת החג בתקופת תשרי וא״כ מעולם לא נמצא מוצאי החג אלא בתקופה. ומה שדחו מדאמרינן התם שעל התקופה לבדה אין מעברין. לא ס״ל להרמב״ם כדמשמע בה׳ קדוש החדש שלו פ״ד. כיון דמקרא ילפינן להא דמוצאי החג כמו דילפינן אביב מקרא ע״ש בכ״מ סוף דף רע״ז:

ובהוצאת סמדר. כתום פרח. וענביו נראין באשכול כסדרן. רש״י:

ובשעת כניסת מים בבוסר. פירש הר״ב כשהן כפול הלבן נקראים בוסר. וכן לשון רש״י. ועיין מ״ש במשנה ה׳ פ״ה דמעשר שני. ומ״ש הר״ב וכשהלחלוחית נכנסת כו׳ היינו כניסת מים. והביאו בתוספות ראיה לזה הפי׳ מדתנן בפ״ד דשביעית [מ״ח] הבוסר משהביא מים:

פרק ד

א **או ששלח אחריו שליח.** מ״ד לא אלימא שליחותא דבתרא. משליחותא דקמא לבטליה. קמ״ל. גמ׳:

קדם אצל אשתו. מ״ד כי לא אמרי׳ לצעוריה קא מכוין ה״מ לשליח אבל לדידה ודאי לצעורה קמכוין קמ״ל. גמ׳. ופי׳ הר״ן דדומיא דשליח דהיינו דפגע ממילא הכא נמי באשתו דפגע בה ממילא וקמ״ל דלא אמרינן לצעורה קמכוין ואע״ג דתנן קדם לאו דוקא אלא ה״ה פגע וקדם דנקט משום אורחא דמלתא דסתם שולח גט לאשתו אינו פוגע בה אא״כ מקדים וממהר ללכת אצלה.

או ששלח אצלה שליח. מ״ד איהו הוא דלא טרח אדעתא לצעורא. אבל שליח דלא איכפת ליה. כי טרח. ודאי לצעורה קמכוין. גמ׳. וטרח דנקט לאו טרחת הדרך ורדיפה אבתרה קאמר. אלא כלומר טרחת הדבור שלא היה מטריח עצמו לדבר לה אי לא עביד אלא משום צערא בעלמא שהדבר ידוע שיש טורח על האדם לצער האדם בדבור על ידי עצמו משא״כ כשידבר לשליח שהוא ידבר שאין זה לו לעמל וטורח. כך נ״ל לפרש לסלק תמיהת התוס׳ דתמהו דלפ״ז משמע דקדם היינו ע״י טירחא ולא ממילא ואמאי [*לא נקט רבותא טפי נזדמן אצל אשתו ממילא. או שלוחו דלא אמרי׳ לצעורא קמכוין דתימה הוא לומר שאז אין מועיל בטול. ע״כ]. ולפימ״ש ל״ק ולא מידי:

ב **היה עושה ב״ד.** פי׳ הר״ב שלשה וזוהי דעת רב ששת. וריש לקיש נמי כוותיה ס״ל דדייקי דב״ד היינו שלשה. וטעמא דמצריכין שיהו שלשה. והרי אין זה אלא עדות בעלמא. כתב הר״ן דתקנה קדומה. היתה כדי שיהא לדבר קול. ע״כ. כדאמרי׳ בגמ׳ לקמן דבי תרי לא מפקי קלא. [דהכא בעינן גילוי מלתא טפי. ולא דמי לגובה מנכסים משועבדים ע״י שני עדי מסירה כדתנן במשנה ד׳ פרק בתרא כמ״ש התוס׳] והיא לא שמעה ולא ידעה ואזלא ומינסבא ואיכא ממזרים. ולכך אמרו דבטול יהא דוקא בג׳ כי היכי דמפקי לקלא. וכח ביד חכמים לתקן שלא יהא בטול ושיהא גט משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. ואפקעינהו רבנן לקדושי מיניה ואפילו אי קדיש בביאה עשו בעילתו בעילת זנות. ותימא לי דלקמן אדתנן התקין ר״ג כו׳ פי׳ הר״ב שהשליח שאינו יודע בדבר מוליכה לה והיא נישאת בו. וכן לשון רש״י. וליתא למאן דמפרש דב״ד דתנן דהיינו בפני ג׳ דלדידיה ליכא חששא שתנשא. דהא ג׳ מפקי לקלא. אלא טעמא דתקנת ר׳ גמליאל היתה מפני העגונות כדאיתא בגמרא. דהשתא דאצריכיניה לילך אחריו או לשלוח שליח. הוא לא יטרח בכל אלה בשביל לעגנה. אבל זה שפירש״י בדהתקין ר״ג דטעמא שמא תנשא בו. הוא אליביה דרב נחמן. ור׳ יוחנן נמי כוותיה ס״ל. דהא דתנן ב״ד היינו תרי דתרי נמי ב״ד קרי להו. כדתנן במשנה ד׳ פרק בתרא דשביעית לפי סברתו וכמ״ש שם בס״ד. והשתא קודם תקנת ר״ג היה סגי בביטול בפני ב׳ דלא צריכין אלא עדות בעלמא. ומיהו עדות בעינן. דאין דבר שבערוה פחות משנים. ואע״ג דב״ד קרי ליה לא נגעו בו אלא משום עדות כמ״ש הר״ן וכיון דבי תרי לית להו קלא ושמא תנשא וירבו ממזרים בישראל. התקין ר״ג דתרי לא סגי ומכיון דראה לתקן. התקין דלא לסגי אלא בפניו. ואע״ג דחששא דממזרים בתלתא הוי מיתקן. כיון שהוצרך לתקן תיקן ג״כ מפני עגונות וכמ״ש התוס׳. ונמצאת למד שז״ש הר״ב ברישא בשלשה והדר ופי׳ גבי תקנה שהיתה מחשש שלא תנשא. דמזכי שטרא אבי תרי. ואי הא לא הא. ולא עוד אלא שז״ש בשלשה והיינו כרב ששת וריש לקיש. וזה דלא כרב נחמן ור׳ יוחנן. קשיא טובא דאע״ג דמשום רב נחמן ורב ששת דהלכה כרב נחמן בדיני ליתא. משום דהכא איסורא איכא. מ״מ רבי יוחנן לגבי ריש לקיש הלכתא כוותיה בר מתלת. וכן פסקו הפוסקים הלכתא כרב נחמן דקאי ר׳ יוחנן כוותיה. ולא תקשה על מ״ש במשנה ד׳ פרק בתרא דשביעית. דלהטור התם בשלשה. והיינו כרב ששת וכמ״ש שם בס״ד. היינו דפלוגתא דר״י ור״ל ליתא אלא בביטול דהכא. אבל בפרוזבול לא פליגי. ואע״ג דרב נחמן מייתי ליה לדהכא סייעתא מדשביעית דמדהתם בתרי ה״נ בתרי. לא קשיא. דאיכא למימר דר׳ יוחנן התם נמי ס״ל דב״ד דוקא בג׳ צריך. ואפ״ה הכא לא בעי אלא ב׳ וטעמא רבה איכא לחלק. דפרוזבול מכח דין נגעו בו שיהו שטרותיו מסורין לב״ד. דתו לא קרינן ביה לא יגוש. ולפיכך צריך שיהו שלשה. דהיינו ב״ד ממש. מה שאין כן הכא בביטול. שלא נגעו בו אלא מכח עדות בעלמא וסגי בשנים וכדאמרן. וא״ת ולר׳ יוחנן דסגי ליה בשנים אמאי קרי ליה ב״ד. דבשלמא לרב נחמן כדכתבו התוס׳ כיון דפרוזבול סגי ליה בב׳. קרי להו ב״ד. דהא התם משום ב״ד נגעו בו ואפ״ה סגי בב׳. אלא לר״י שכתבתי דהתם ס״ל נמי בג׳ כי היכי דלא תקשה לסברת הפוסקים שם בג׳ והכא פסקינן בב׳. ונ״ל דלטעמיך תקשה רב נחמן גופיה אמאי קרי ליה הכא ב״ד. כיון שאין כאן אלא שנים. ואין אנו צריכין להם אלא מכח עדות. ואמאי קרי להו כלל ב״ד. [ועיין בכ״מ סוף פ׳ ב׳ מהלכות סנהדרין בשם תשובת הרשב״א] ונותן בזה מקום לטעות ושיהיו צריכין ג׳ ובפחות לא הוי בטול ונמצאת מתיר א״א לעלמא. אלא על כרחך אית לך למימר דמש״ה קרי להו ב״ד. לפי שאע״פ שאינם אלא משום להעיד. אפ״ה כיון דבעלמא לא אברי סהדי אלא לשקרי. ואילו בדבר שבערוה אפילו שניהם מודים וליכא שקרי. הצריך הכתוב לשנים. כדאמרינן אין דבר שבערוה פחות משנים. ונמצא שזה שהצריך הכתוב שנים אינו דומה ממש לעדיות אחרות. אלא כעין מקיימי ומחזיקי הדבר הם וכלפי הא הוא דקרי להו ב״ד. ורב נחמן אי לא אשכח בשום דוכתא דקרי להו לתרי ב״ד לא היה מפרש כן בכאן. אבל ר״י מה״ט לחוד שכתבתי סגי ליה לפרש הכא בשנים. ומכח סברא בעלמא דאין אנו צריכים אלא לשנים. ודקרי להו ב״ד היינו מזה הטעם שכתבתי. ואפשר נמי דרב נחמן גופיה לרווחא דמלתא מייתי ראיה מדשביעית. וא״נ לא ה״ל ראיה היה מפרש כן. וכדר״י. ואלא מיהת לר״י נוכל לומר שאין צריכין

לראיה ואע״ג דהכא ס״ל)א) [*בשנים לא משום כך אנו מוכרחים לומר דבשביעית ס״ל] [גם כן] בשנים אלא התם בעי ג׳ כדין כל ב״ד דמשום ב״ד ממש נגעו בו התם. ולא תקשה דברי הפוסקי׳ אהדדי. כך נ״ל:

מפני תקון העולם. כתב הר״ב ומכח תקנת ר״ג מלקין כו׳ וכן לשון הרמב״ם בפירושו. אבל בחיבורו פרק ו׳ כתב מכין אותו מכת מרדות. דודאי דאין כאן מלקות דאורייתא. ועיין מ״ש בכיוצא בזה בריש מסכת שבת בס״ד וטעמא דמלקין משום דקיי״ל דתקנתא דר״ג לא היתה אלא לכתחלה אבל בדיעבד אם בטלו מבוטל. ומיהו דוקא לאחר תקנת ר״ג. אבל מה שקודם ר״ג למר כדאית ליה. ולמר כדאית ליה. אפילו בדיעבד הוא ומהטעם שכתבתי בריש מתני׳:

היה משנה שמו כו׳. פי׳ הר״ב כשהיה לו שני שמות אחד כאן ואחד במדינת הים. עיין מ״ש במשנה ח׳ פרק בתרא ומה שכתב והיכא דשינה שמו כו׳. כדתנן במ״ה פ״ח. ועיין מ״ש שם.

ג **אין אלמנה נפרעת כו׳**. וכל הבא ליפרע מנכסי יתומים כדתנן במ״ב פ״ט דכתובות)ב). וה״מ למתני אין נפרעים מנכסי יתומים)ג) שלא בשבועה. ונמנעו מלהשביע האלמנה. אלא דאלמנה הוי חדוש טפי דסד״א משום חינא אקילו רבנן עלה. ולכך נקט רישא נמי באלמנה. כדאיתא בגמ׳ ותוס׳. וכתבו עוד בתוס׳ וא״ת הא תנינא בפ״ט דכתובות מ״ז. וי״ל דאיכא לאוקמה בגרושה. וה״א דאלמנה שהוא בתוך זמנה. דאין כתובה ניתנה לגבות מחיים דלא קמ״ל. ועוד דדרך התנא להשמיע בקיצור אפילו למה שמפורש כבר כמ״ש בריש ברכות:

נמנעו ב״ד. רמב״ם.

מלהשביעה. כתב הר״ב שמפני שהיא טורחת לפני היתומים כו׳. ולפיכך באלמנה הוא דנמנעו. אבל לא בגרושה. גמרא:

שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו. פי׳ הר״ב כגון קונם מיני מזונות. וז״ל הר״ן. כל מה שירצו. יבחרו היתומים דבר קשה להדירה בו כגון קונם מיני מזונות עלי כו׳. ולא חשידא לעבור על נדרה. ואפילו תעבור. אין ענשן של נדרים חמור כל כך. כענשן של שבועות. שנפרעים ממנו ומכל העולם. [ועיין מ״ש במ״ד פ״ג דנדרים] ובירושלמי אמרו בראשונה היו נשבעות לשקר וקוברות את בניהם. ועוד שאימת נדרים עליהן יותר מן השבועות ע״כ. ובגמ׳ וניחוש דלמא אזלה לחכם ושרי לה. קסבר צריך לפרט הנדר היאך נדר הנדר הזה וכי מפרטא קמיה. דליתומים נדרה וכך נדרה אם נהניתי מכתובתי כלום לא שרי לה. ומ״ש הר״ב ואם ידירוה אחר שנשאת. שמא יפר לה בעלה. גמ׳. וכתב הרא״ש וא״ת ידירוה בדברים שאין בהן עינוי נפש שאין הבעל יכול להפר וי״ל כיון שאין בהן עינוי נפש לא תחוש אם תקיימם וא״ת היאך יכול להפר שלא בפני היתומים דילפינן ממשה שא״ל הקב״ה במדין נדרת כו׳. [כמ״ש הר״ב במ״ד פ״ט דנדרים] י״ל דודאי לכתחלה אין להתיר שלא בפני היתומים אבל אם התיר מותר. תדע מדסמך צדקיה שהיה צדיק גמור על מה שהתירו לו סנהדרין שלא בפני נבוכדנצר. ועוד תירצו בתוס׳ בענין אחר. וא״ת ידירוה שלא תאכל ככר זה אם גבתה מכתובתה. כלומר ותאכלנו לאלתר בפנינו. וי״ל דלא תחוש לעונש זה אלא בנדר שע״י עומדת באיסור כל ימיה. וא״ת ידירוה על דעת רבים שאין לו הפרה [כדפירש הר״ב בסוף פ״ז דבכורות] וי״ל דהבעל יכול להפר אפי׳ נדר שהודר על דעת רבים. משום דכל הנודרת על דעת בעלה נודרת. ואין לה כח לתלות באחרים. ואפשר דאפי׳ רשות הבעל לתלות באחרים אינו מועיל ויכול לחזור. דהכתוב תלה הפרת הבבעל. וא״ת ידירוה בפני הבעל ויאמר קיים ליכי. שאז אינו יכול להפר [כדפי׳ הר״ב בר״פ עשירי דנדרים] וי״ל דחיישינן שמא יפר לה בלחש קודם שיאמר קיים ליכי ע״כ. ובגמ׳ וכי לא נישאת נמי לכי מנסבה מיפר [לה] בעל. אין הבעל מיפר בקודמין. ומ״ש הר״ב משביעין אותה חוץ לב״ד. פירש״י ששבועת הדיינים של תורה היא ונקיט ס״ת בידיה או תפילין ומשבע לה בשם או בכינוי. כדאשכחן באברהם (בראשית כ״ד:ב׳) שים נא ידך וגו׳ ואשביעך. ועונשה מרובה. וחוץ לב״ד שבועה דרבנן בקללת ארור ולא נקיט מידי. ואין עונשה כל כך. ע״כ. ומסיים הר״ן ואע״פ ששבועת הבא ליפרע כו׳ שבועת המשנה היא שטכסיסה כשל תורה [כמ״ש הר״ב ברפ״ו דשבועות] תקנה תקנו כאן להקל בכך כדרך שתקנו שתהא גובה בנדר:

העדים חותמין על הגט מפני תקון העולם. לאו למימרא שיהיו צריכין כך לכתחילה. דהא במ״ד פ״ב מכשירין חכמים דהיינו רבי אליעזר אפילו בלא עדי חתימה. אלא תיקן ולימד לעשות כן כדי שלא יהא צריך לעידי מסירה. אבל אם ירצה לכתחילה לסמוך על עדי מסירה. יש לסמוך. הרא״ש:

הלל התקין פרוזבול כו׳. עיין בפ׳ בתרא דשביעית. ומ״ש שם:

ד **ישתעבד**. פי׳ הר״ב לרבו שני דקני ליה משבאי. דכיון דרבו ראשון אייאש קנאו השבאי במה שמחזיק בו דיכול גוי לקנות גוי למעשה ידיו מק״ו דישראל. דגוי קונה ישראל. דכתיב (במדבר כ״א:א׳) וישב ממנו שבי. כדאיתא בגמרא:

לא ישתעבד. פי׳ הר״ב לרבו ראשון לא. דלמא ממנעי ולא מפרקי. ותימה דתיפוק ליה לפי שנתיאש ממנו. וכ״כ הרמב״ם. והכי איתא בגמ׳. והאי טעמא דדלמא ממנעי כו׳. אמרו בגמ׳ למאן דמוקי למתני׳ בלפני יאוש ומפרש לשום עבד ישתעבד לרבו ראשון. ונמצאת אומר דהר״ב מזכי שטרא אבי תרי. ועיין עוד מזה לקמן:

רבן שמעון בן גמליאל אומר כו' ישתעבד. פי' הר"ב לרבו ראשון שלא יהא כל אחד ואחד כו'. דאי ישתעבד לשני אכתי יפיל עצמו לגייסות כדי שירויח לענין מציאה ומתנה דלא קני ליה שני אלא למעשה ידיו כמו שקנאו השבאי שממנו קנאו הוא. ופעמים נמי שהוא שונא לרבו מתמול שלשום ומפקיע עצמו ממנו. תוס'. ודע שזה הטעם שאמרו היינו למאן דמוקי לאחר יאוש. אבל לדמוקי לפני יאוש. וטעמא דת"ק משום דלמא ממנעי ולא פרקי. אמרו בגמ' דקסבר כשם שמצוה לפדות את בני חורין [כך] מצוה לפדות את העבדים. ולא חייש לממנעי כו'. כיון דמצוה היא. ועיין בסוף משנתינו אם הלכה כרשב"ג:

ישתעבד. ורבו נותן דמיו. תוס' הביאה הר"ן. ופירשה הכסף משנה דהיינו אם פדאו לשם עבד. אבל כשפדאו לשם בן חורין. הרי הפקיר דמיו:

אפותיקי. לשון הר"ב פה תהא קאי מזה תגבה חובך ולא ממקום אחר. כלומר שכך כתב לו בהדיא מזה וכו' ולא ממקום אחר. לאפוקי אם כתב לו גבה חובך מזה. וז"ל הר"ן מתני' באפותיקי מפורש עסקינן. דא"ל לא יהא לך פרעון אלא מזה דאי באפותיקי סתם למה ליה למשחרר דלכתוב שטר הא כתוב וקאי דהא משתעבדי ליה כולהי נכסי אלא ודאי מתני' באפותיקי מפורש היא. ע"כ. וכ"כ התוס':

רשב"ג אומר וכו' אלא משחררו. פי' הר"ב שהמזיק שעבודו של חבירו חייב. והלכה כרשב"ג. ועיין מ"ש במשנה ד' פרק דלקמן. וז"ל הרמב"ם ואחר שהעיקר אצלינו דדיינינן דיני דגרמי יהיה בזה המאמר האחרון. הלכה כרשב"ג. ע"כ. ולענין כללא. דהלכה כרשב"ג בכל מקום ששנה במשנתינו. כבר כתבתי בזה בפ"ח דעירובין משנה ז'. אבל יש מן הפוסקים שפוסקים ברישא נמי כרשב"ג כמו שהזכירם טוי"ד סי' רס"ז. ואין לנו הכרע בדברי הר"ב:

ה **וחציו בן חורין.** פי' הר"ב שקבל ממנו חצי דמיו עיין במשנה ג' פ"ק דקדושין:

דברי ב"ה. עיין מ"ש במ"ט פ"ג דסוכה למה הקדים ב"ה לב"ש:

לישא שפחה א"א. משום לאו דלא יהיה קדש (דברים כ"ג:י"ח) [דמתרגמינן לא יסב גברא מבני ישראל איתתא אמה] וא"ת וליתי עשה דפרו ורבו ולדחי הלאו. וי"ל דאפשר לקיים שניהם ע"י כפייה [ועוד עיין מה שאכתוב לקמן] וחציה שפחה וחציה בת חורין אינו יכול לישא. דאתי צד עבדות ומשתמש בצד חירות [ועיין מ"ש במשנה ד' פ"ח דכלאים] וא"ת וישא ממזרת דצד עבדות שרי בה כדתנן בספ"ג דקידושין וצד חירות נמי שרי בה כדתנן ברפ"ד דקדושין חרורי וממזרי מותרין לבא זה בזה וכ"ת אתי צד עבדות וישתמש באשת איש ישאנה באיסור בלא קדושין כמו שממזר נושא שפחה. ואומר ר"ת דאין זו תקנה להרבות ממזרים בישראל [כדמפרש הר"ב בספ"ג דקדושין בעבד שנשא ממזרת שהולד ממזר] וא"ת וישא נתינה דחרורי ונתינין מותרין לבא זה בזה כדתנן בריש פ"ד דקדושין וי"ל דצד עבדות אסור בנתינה והא דאסור טפי בנתין מבממזר אע"ג דשניהם פסולי קהל. אור"ת משום דבממזר לא שייך לא יהיה קדש דכוליה מקדשות קאתי מאיסור דלא תפסי בה קידושין [ועיין מ"ש בספ"ג דקדושין] והא דשרי חרורי בנתינה ואסירי בשפחה. אע"ג דבתרווייהו איכא לאו. אור"ת דנתינה ילפינן משאר פסולי קהל כגון עמוני ומואבי מצרי ואדומי דשרו בקהל גרים דלא אקרי קהל אבל עבדות דלא בני קדושין נינהו לא ילפינן מינייהו. תוס':

שנאמר לא תהו בראה כו'. הא דלא נקט קרא דאורייתא דפרו ורבו משום דאי הוה יכול לקיים שבת כל דהו. משום פרו ורבו לא הוה כפינן ליה דלא מחייב בה כיון דאנוס הוא. ועוד י"ל דנקט לשבת יצרה משום דשייך אף בצד עבדות אבל פרו ורבו לא שייך אלא בצד חירות [דאתתא לא מפקדה אפריה ורביה וכל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה]. תוס':

לא תהו בראה. יוצר הארץ לא על תהו להיות רקנין ברא אותה כי אם לשבת להיות בה ישוב יצרה. רש"י.

ו **המוכר עבדו לנכרי.** מ"ש הר"ש שקנסו כו' כדאמרי'. ר"ל בגמ':

או לח"ל יצא בן חורין. פי' הר"ב לפי שהוציאו מא"י וכן ל' רש"י. ואלוקח קאי שהוא המוציאו ואיסורא גביה איתא ואותו קונסין שיאבד דמיו. כדאיתא בגמ'.

רבן שמעון בן גמליאל אומר מפני תקנת השבוין. כתב הר"ב והלכה כרשב"ג. סמך על הכלל שבכל מקום ששנה רשב"ג כו'. ואני כתבתי כבר בזה בפ"ח דעירובין משנה ז' דלאו כללא הוא. וכן הרמב"ם בכאן כתב הלכה כחכמים וכ"כ בחבורו. והטור י"ד סימן רנ"ב כתב אין מבריחין השבוים כדי שלא יהו האויבים כו'. והב"י מפרש דברי הטור אליביה דת"ק. אבל לי נראה שאפשר שהטור סובר דהלכה כרשב"ג. מדלא כתב מפני תקון העולם כמ"ש גבי אין פודין כו'. והרי הרמב"ם בחבורו פ"ח מהלכות מתנות עניים כתב בשניהם מפני תקון העולם. והב"י שהביא פסק הרמב"ם בפירושו היה יותר ראוי להביא מחבורו שהם אחרונים:

ואין לוקחים ספרים כו'. שלא להרגיל אותן לגונבן ולגוזלן. הרמב"ם פ"א מה' תפילין:

ז **המוציא וכו' משום נדר.** לשון הר"ב והוא אומר אי אפשי כו'. וכן ל' רש"י ואמר אי אפשי כו'. ונ"ל שלא באו לומר שצריך שיאמר כן בשעת גירושין דא"כ במוציא משום שם רע נמי היה להם לפרש כן אלא שפירשו מאי איכפת ליה באם נדרה וקאמרי שהוא אומר אי אפשי כו'. ומיהו לפי מ"ש הר"ב

במשנה דלקמן על וחכ״א יחזיר. דהתם מיירי בדלא כפליה לתנאיה. מתניתין דהכא בדכפליה וכמ״ש שם. והיה לו לפרש כן. דהא דרש״י אינו מפרש היינו משום שמפרש לפי סדר המשנה בגמ׳. ואין לו לפרש מה שאומר הגמ׳ אבל הר״ב שמוציא מהגמ׳ פי׳ המשנה והואיל ולקמן מפרש לאותו לשון שבגמ׳ בדלא כפליה. ה״ל לפרש כאן בדכפליה. אבל יש עוד ל׳ בגמרא ולאותו לשון מתני׳ דהכא ודלקמן אפי׳ באינו אומר כלום למה מגרשה חייש לקלקולא. ואפשר דלאותו ל׳ מפרש מתני׳ דהכא. ואע״ג דלאותו לשון הצריכו חכמים שיאמר לה שמפני זה מגרשה וכדי ליסרה. אין זה תפיסה על הר״ב למה לא כתב שצריך שיאמר לה כו׳ דכיון דאין הקלקול דמתני׳ תלוי בכך. שאפי׳ לא אמר חייש לקלקלה. לפיכך לא הוצרך לפרש. שכבר נודע מענין הפי׳ של הר״ב והרמב״ם שאין כותבין כל חלוקי הדינים המסתעפים וזה ג״כ לפי זה הלשון אינו אלא דין בפני עצמו שהצריכו חכמים שיאמר כן כדי ליסרה [ודע דבש״ע סימן י׳ שכתב די״א אע״פ שלא אמר כו׳ והשמיט דלפי זה הצריכו לומר כדי ליסרה כו׳ הוא מן התימה כי הוא פוסק לא מפרש] אבל לפי לשון הראשון שבגמרא שאין אנו חוששין לקלקלה אלא דוקא כשאומר כן בשעת גירושין אלו היה הר״ב מפרש לפי אותו לשון ודאי שהיה מן הצורך שיכתוב כן. ועיין מ״ש במתני׳ דלקמן:

לא יחזיר. פי׳ הר״ב שמא תלך וכו׳ ונמצא גט בטל ובניה ממזרים. לאו דוקא דהא לא התנה בכך. וכמ״ש במתניתין דלקמן בס״ד. אלא לעז בעלמא וכ״כ התוס׳:

רבי יהודה אומר כל נדר כו׳. פי׳ הר״ב ר״י סבר דטעמא כו׳ כדי שלא תהיינה בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים וכפירש״י ותימה דבמתני׳ דלקמן אר״י לא יחזיר ש״מ דחייש לקלקולא. והכי אמרי׳ התם בגמ׳ ורמינן דר״י אדר״י. ומשנינן איפוך. וא״ד לא תיפוך לעולם ר״י חייש לקלקולא. והכא ס״ל כר״מ וס״ל כר״א. בצריך חקירת חכם ס״ל כר״א דאין אדם רוצה שתתבזה כו׳. ובשאינו צריך ס״ל כר״מ דאמר אין הבעל טועה בנדר שבידו להפר כו׳. והשתא בעריות טעמא משום קלקולא. ומש״ה לא פליג. אבל בנדרים דלא שייך קלקולא משום דס״ל כר״מ וכר״א. מ״מ סובר דבנדר שידעו רבים לא יחזיר. ובהא איכא למימר דטעמא משום קנס דפריצותא יתירה שנתפרסם הרבה:

ושאינו צריך חקירת חכם כו׳. פי׳ הר״ב מפני שאינו יכול לקלקלה כו׳ שהרי נדר פתוח הוא וה״ל להפר כו׳. נ״ל דר״מ לטעמיה דמשנה ז׳ פי״א דנדרים באומר לא הייתי יודע שזה נדר שאעפ״כ ה״ל להפר. וקשיא לי דהתם ברישא תנן יודע אני שיש נדרים. אבל איני יודע שיש מפירין ול״פ ר״מ. וא״כ היה לנו לחוש בכאן שמא יאמר לא הייתי יודע שיש מפירין. ונ״ל דכיון דבעינן שיאמרו לו הוי יודע כו׳ כדפירש הר״ב בדברי ת״ק. הלכך כשמגרש משום נדר צריך שיאמר הנדר וכשיראו שהנדר צריך חקירת חכם אומרים לו וכו׳ וכשיראו שא״צ חקירת חכם יאמרו לו שיוכל להפר ושוב אינו יכול לומר שלא היה יודע שיש מפירין.

אר״א כו׳ אלא מפני זה. פירש [הר״ב] מפני נדר שא״צ חכם כו׳ שלא יאמר אילו הייתי יודע כו׳. ס״ל כרבנן דר״מ מ״ז פרק י״א דנדרים דיכול לומר איני יודע שזה נדר:

אר״י בר״י כו׳ והתירו לו חכמים. כתב הר״ב חסורי מחסרא כו׳ בד״א כו׳. אבל נדר הוא כו׳ ולא חיישינן לקלקולא. בגמ׳ פשיטא מאי נחוש לה. מהו דתימא לגזור משום ר״נ דתניא ר״נ אומר הנודר כאילו בנה במה. והמקיימו כמי שהקריב עליה קרבן. והאי כיון דקיום נדרו נקנסיה מלהחזיר. קמ״ל:

ח **המוציא את אשתו משום אילונית.** לשון הר״ן פירוש שחשב שהיא אילונות גמורה. דהיינו דוכרניתא דלא ילדה וגרשה בגט. ואף על פי שהאילונית אינה צריכה גט. כדתנן ביבמות [רפ״ק] וכולן שמתו או שמיאנו או שנמצאו אילונית צרותיהן מותרות. ואילו היתה צריכה גט ואפילו מדרבנן לא היתה [צרתה] מותרת להתיבם. דה״ל צרת ערוה וכדאיתא התם. י״ל דלא נולדו בה סימני אילונית גמורים אלא שהוא חשב כן. והיינו דקתני סיפא נישאת לאחר והיו לה בנים. ואם נולדו בה סימני אילונית א״א בשום צד שיהיו לה בנים. ע״כ. וכ״כ התוספת וכדפירש הר״ב במשנה ג׳ פ״ב דיבמות. אשר תלד פרט לאילונית:

רבי יהודה אומר לא יחזיר. פירש הר״ב שמא כו׳ ויאמר כו׳ לא הייתי מגרשך. ומסיים רש״י לפיכך א״ל קודם גירושין הוי יודע שהמוציא את אשתו משום אילונית לא יחזירנה עולמית. ע״כ. ועיין עוד לקמן בסמוך:

וחכמים אומרים יחזיר. כתב הר״ב דלא חיישינן לקלקולא. מפרש בגמרא מאן חכמים ר״מ וכו׳ והב״ע דלא כפליה כו׳. כלומר והשתא רבנן נמי חיישי לקלקולא. וקשה דאמאי מפרש הר״ב מעיקרא דלא חייש לקלקולא דלא כהגמרא. ועוד דא״כ תקשה דרבנן דהכא את״ק דמתניתין דלעיל דחייש לקלקולא דמשום הך רומיא מוקי לה רבא לחכמים כר״מ כדאיתא בגמ׳. ונ״ל שהר״ב סובר דכיון דסתמא דגמרא לא רמי אלא ר״י אדר״י וכן אביי לא משני אלא ר״י אדר״י. דהיינו טעמא משום דבשלמא ר״י אדר״י ודאי קשיא דהא חד תנא הוא וקשיא מדידיה אדידיה. אבל ת״ק דלעיל אחכמים דהכא לא קשיא. דא״ל דהני חכמים לאו הני חכמים ואע״ג דתרווייהו בר פלוגתייהו דר״י הם. דהא ר״מ דבר פלוגתיה דר״י בכל מקום הוא חולק ג״כ עם ת״ק דלעיל. ולפיכך ליכא לאקשויי אע״ג דת״ק דלעיל סובר חיישינן לקלקולא. וחכמים דהכא סברי דלא חיישינן לקלקולא. וכיוצא בזה כתב הב״י ס״י

דלסתמא דגמרא וכן לאביי לא רמינן רבנן אדרבנן מטעמא דמתניתין דלעיל מוקמי באומר לה משום כך אני מגרשך. והכא מיירי בדלא א״ל כלל אלא גרשה סתם. אלא ר״י דאמר לעיל דבנדר שלא ידעו רבים יחזיר ולא חייש לקלקולא. אע״ג דאמר לה. והכא דלא אמר לה אמר דלא יחזיר וחייש לקלקולא. ומשנינן כדכתבתי לעיל. אלא דלהר״ב שלא פירש לעיל דוקא בדאמר לה לא סלקא ליה דברי הב״י אלא כמ״ש. ומ״מ הואיל והר״ב מפרש בכאן גם פירש זה שבגמרא דהכא בדלא כפליה ה״ל לפרש דלפי זה הלשון מתניתין דלעיל בדאמר וכפליה. וכן מסיים הרא״ש ורישא כלומר מתניתין דלעיל בדכפליה. ומ״ש הר״ב בפירש דכפליה שאומר ואם [אין] את אילונית לא יהא גט. וכן ל׳ רש״י. וקשיא דא״כ הטיל התנאי בגט עצמו וכשלא נתקיים נמצא שהגט עצמו בטל. ובמתניתין דלעיל דכפליה כי לא נתקיים התנאי והגט בטל מה הועילו חכמים בתקנתם דלא יחזיר. ול׳ הרמב״ם בפירושו מסיים ואילו לא היית אילונית לא הייתי מגרשך. וכן דברי הטור ס״י. וכ״כ התוס׳ [מ״ו] בד״ה דאי א״ל כו׳ בדכפליה למלתיה ולא כפליה לתנאיה. דאי כפליה לתנאיה אין מועיל מה שלא יחזיר דלעולם איכא קלקולא וכי לא כפליה למילתיה אפי׳ לעז ליכא. דחשש קלקול זה אינו אלא לעז בעלמא. ע״כ. והוי יודע שז״ש דחכמים כר״מ כו׳ לאו למימרא דר״מ היא. ויחידאה נינהו ואין הלכה כמותם. שהרי במ״ד פ״ג דקדושין פסק הר״ב דבעינן תנאי כפול. ואע״פ שהמגיד בפרק י׳ מהלכות גרושין כתב שאין הלכה כחכמים דהכא מהאי טעמא. ולא השיגו הכ״מ. הנה בספרו ב״י סימן י׳ השיגו בזה. ובאמת שבפירוש הרמב״ם משמע שסובר דאין הלכה כחכמים. שכתב פי׳ לדברי חכמים והסמיך אח״כ והלכה כר״י. משמע דאר״י דרישא קאי. ועוד דאין נראה לומר דקאי על ר״י דסיפא דאי הלכה כחכמים. הא מכי אמרינן דיחזיר והוי גט מעליא אפילו אינה אילונית. נמצא דאין יכול לומר לה שתיקותיך כו׳. וצ״ע שגם בפירושו במ״ד פ״ק דקדושין פוסק דבעינן תנאי כפול כשאינו אומר על מנת:

שתיקותיך יפה ליך מדבוריך. פירש הר״ב שיאמר אילו ידעתי שסופי ליתן לך כתובה כו׳. כי הוא היה סבור שהיתה אילונית אלא שאמרנו לו שיהא גומר ומגרש בכל צד אבל לא גרש על דעת שתתבע כתובה. הר״ן:

ט **וחזר ולקחה ממנו ישראל הלוקח מביא כו׳**. ה״ג בספרים מדוייקים. וזו היא גירסת הרמב״ם. וז״ל בפירושו כבר בארנו במקומות מסדר זרעים שהעיקר אצלנו. אין קנין לנכרים בארץ להפקיע מן המעשרות. לפיכך לקח מן הנכרי יביא מן התורה. וכשראו חכמים שהיו מתיקרים בלקיחתם מן הנכרים. התקינו שהלוקח מן הנכרים [לא] יביא בכורים כדי שיתבאר לו שירדה מקדושתה ולא יתאוו לקנות מהם. וכשראו ג״כ שזה גורם שתשאר ביד הנכרים ותשתקע בידם התקינו שהלוקח מהם יביא כדי שידע שאין קנין לנכרי בא״י קנין גמור ולכך ישתדל בפדיון זה הקרקע מידו לפי שהוא עומד בקדושתה ובמתנות ידועות עכ״ל. וזה לשון הגמ׳ מפני תקון העולם אין. מדאורייתא לא. כלומר ואי אין קנין לנכרים כו׳ מדאורייתא יביא. אמר רב אשי ב׳ תקנות הוו. מעיקרא הוו מייתי מדאורייתא. כיון דחזו דקא מיקרי ומזבני דסברי בקדושתייהו קיימין תיקנו להו דלא ליתו. כיון דחזו דמאן דלא סגי ליה מזבין וקא משתקען ביד נכרי הדר תקינו להו דליתו. ע״כ. וצ״ל שגרסתו בגמ׳ לא היתה כן. אלא ה״ג. כיון דחזו דקא מייקרי ומזבני תקינו להו כו׳ והא דתנן וחזר ולקחה ממנו. פי׳ הקרקע חזר ולקח וקמ״ל דאין קנין לנכרי כו׳ לומר שאם אח״כ חזר הישראל ולקחה שתהא ככבוש יחיד. שכן דעת הרמב״ם בחבורו פ״א מהל׳ תרומות סי׳ י׳. והא דבפי׳ המשנה ט׳ פ״ד דפיאה ומשנה ט׳ פ״ה דמאי פסק דיש קנין כו׳. התם מיירי שלא חזר הישראל וקנאה לשדה עצמה אלא שקנה התבואה. וגי׳ הר״ב במשנתינו לא כן היה. אלא ה״ג המוכר את שדהו לנכרי לוקח ומביא כו׳ וכן היא גי׳ רש״י ומפרש בכל שנה צריך ליקח כו׳ כמ״ש הר״ב והקשו בתוס׳ דאי הכי מאי מקשה בגמ׳ מפני תקון העולם אין כו׳ ש״מ דיש קנין. דדלמא תקון העולם קאי אהא דחייבוהו ליקח. ואומר ר״ת דברוב ספרים ל״ג ומביא בוי״ו. וה״ק כל אדם הלוקח ממנו מביא בכורים. ל״ש מוכר. ל״ש אחר. ור״ח גרס הלוקח מביא כו׳ וכן בירושלמי. ע״כ. וז״ל ר״ן הלוקח מביא בכורים. פי׳ אע״פ שגדלו הפירות ברשות נכרי. ע״כ. והר״ב שסתם ולא כתב דתרי תקנות נינהו כמו שהעתיק הרמב״ם מהגמ׳ דלדברי הר״ב ל״ג וחזר ולקחה כו׳ וכבר פסק בפאה ובדמאי דיש קנין כו׳ ומפרש למשנתינו כמ״ד דיש קנין כו׳ דלא כשינויא דרב אשי:

פרק ה

א **הנזקין שמין להם בעידית**. עיין בפ״ק דב״ק בראשו וסופו:

שמין להם בעידית. כתב הר״ב אע״ג דמדאורייתא היא וכו׳ כלומר דהא להכי תנן לה הכא בגטין. ואע״פ שאין ענינו מענין גטין אלא משום דתני בפרק דלעיל מילי דתקון העולם:

בעידית. פירש הר״ב מפני תקון העולם. לשון רש״י שנוח לו לאדם לגבות מועט מקרקע עידית ולא הרבה מזיבורית:

עידית. את כל נאות יעקב (איכה ב׳:ב׳) תרגום ית כל עידית בית יעקב. נאות אלהים (תהלים פ״ג) תרגום עידית אלהים. ערוך:

ובעל חוב בבינונית. פי׳ הר״ב כדי שלא תנעול דלת כו׳. גמ׳. ופירש הר״ן שאף על פי שהזיבורית שוה כנגד חובו לא קפיץ עליה זבינא:

וכתובת אשה בזיבורית. פירש הר״ב דיותר ממה שהאיש וכו׳. כתבו התוס׳ וקשה דלמ״ד כתובה דאורייתא דיליף לה מכמוהר הבתולות שיהא זה כמוהר הבתולות. ומוהר הבתולות כזה. [כמ״ש בסוף מס׳ כתובות] מדאורייתא דינה בעידת [דקנסות דינן כנזקים] ואמאי הפקיעו חכמים דינה מהאי טעמא. ור״מ נמי דאמר דינה בבינונית. קסבר כתובה דאורייתא בפ׳ אע״פ [וכמ״ש שם מ״א] וי״ל דטעמא דהפקיעו חכמים דינה כדאמר בגמרא גבי בעל חוב שלא יראה אדם לחברו שדה נאה ויאמר אקפוץ ואלונו. ה״נ חשו חכמים באשה שמא תקנטנו כדי שיגרשנה ותגבה כתובה. וטעמא דיותר משהאיש כו׳ לא הוי אלא משום דלא תימא כמו שב״ח בבינונית משום נעילת דלת. אשה נמי משום חינא [*שיהיו האנשים נושאים חן בעיני הנשים וינשאו להן)א)] תהא בבינונית. ע״כ:

בזבורית. לשון הרמב״ם הפחות והרע. ע״כ. ולא נודע אצלי מאזה לשון [הוא])ב). וע׳ בר״פ אחרון דמקואות:

ב **אין נפרעים מנכסים משועבדים כו׳**. כתב הר״ב כגון לוה וכו׳ וכתבו התוס׳ דחשיב תקון העולם. דאי לאו תקון העולם היה גובה אפילו ממשעבדי בבינונית. משום נעילת דלת ע״כ. ומשום רבותא זו נקט הר״ב בע״ח וה״ה לנזקין. וכן הרמב״ם אסברה לה כגון שהזיק ראובן לשמעון וכו׳ ובחבורו אע״פ שהעתיק המשנה כלשונה כתב עליו המגיד והוא כלל אפילו לניזקין כו׳ וע׳ לקמן:

אין נפרעין מנכסי יתומים כו׳. מפרש טעמא בגמ׳ משום דלא מסיק אדעתיה דמלוה דמית לוה ונפלו נכסי קמי יתמי דה״ל נועל דלת והלכך אפילו יתומים גדולים. והקשו התוס׳ נזקין דדינן מדאורייתא בעידית איך הפקיעו חכמים דינן משום יתומים [ובגמ׳ אמר דמיתמי בזיבורית אפילו הן ניזקין]. ולרבא ניחא דמוקי לה כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק ותנא דידן סובר דמדאורייתא בדניזק שיימינן [כדכתב הר״ב לעיל] ומפני תקון העולם תקנו בדמזיק וגבי יתמי אוקמוה אדאורייתא. ולאביי ולמר זוטרא דפליגי עליה. איכא למימר דסברי שעבודא לאו דאורייתא. א״נ לא פלוג רבנן בין בע״ח לנזקין. ע״כ:

ג **לאכילת פירות**. פירש הר״ב הגוזל שדה ומכרה לאחר כו׳ ועשתה פירות כו׳. ולשון לאכילת פירות לא דייקא דלפירות בלחוד הוי ליה למתני. והרמב״ם מפרש כשגזל ראובן קרקע משמעון והיתה מלאה פירות ואכל ראובן הפירות והפסיד הקרקע כו׳. כשיבא שמעון לגבות מראובן הפירות שאכל כו׳. ושני הפירושים בגמ׳ פ״ק דבבא מציעא ד׳ י״ד ופירוש הר״ב נדחה. ורב אשי מסיק. כגון שגזל שדה מחבירו מלאה פירות ואכל את הפירות ומכר את השדה. בא לוקח לגבות קרן כו׳ בא נגזל לגבות פירות כו׳. ומ״ש הר״ב וחוזר הלוקח על המוכר. וגובה דמי הקרקע מנכסים משועבדים שהרי מכרה לו כו׳ והרי היא כמלוה בשטר. ומסיים רש״י והר״ן אבל דמי פירות הוי כמלוה על פה. דאף על פי דכתב מוכר ללוקח אנא איקום ואשפי אינון ועמליהון ושבחיהון אפילו הכי אין קול יוצא אלא על המקח לא על השאר כיון שעדיין אינו בעולם ע״כ. ויש לתמוה על הר״ב דמפרש על מפני תקון העולם שהן דברים שאין להם קצבה וכו׳. דלפ״ז לא הוה ליה לפרש בכאן ולחלק בין מלוה בשטר למלוה על פה. אלא דקרן יש לו קצבה. ופירות אין להם קצבה. ובגמ׳ תרי אמוראי עולא אמר ריש לקיש טעמא דמתני׳ לפי שאין כתובין והיינו כדפירש הר״ב דקרן הוי כמלוה בשטר. ואלו הפירות אינן אלא כמלוה ע״פ. והקשו בגמרא והא מזון האשה והבנות [כשהבנות בעולם כגון דגרשה ואהדרה דבכי הא נמי עסקינן] והואיל ותנאי ב״ד הם כמאן דכתיבי דמי. ומשני התם מעיקרא הכי אתקין כתובין הן אצל בני חורין ואין כתובין הן אצל משועבדים. לפי שאין לך אדם רוצה ליקח שדה מחבירו אם מזון אשתו ובניו חוזרין עליו עולמית. ורבי חנינא אמר לפי שאין קצובין והיינו טעמא דכתב הר״ב לקמן ולא הוה ליה להר״ב לכתוב בתחלה דברי ריש לקיש ואח״כ לכתוב דברי ר״ח כאילו דברי שניהם פי׳ א׳ הוא ואיננו דכל דברי אחד מהם. מספיק בלבדו:

מפני תיקון העולם. פירש הר״ב שהם דברים שאין להם קצבה כו׳. עיין מה שכתבתי בזה במשנה ב׳ פרק י״ב ורפי״ג דכתובות.

ד **או שמינה להן אביהן**. וכ״ש הממונה מהב״ד שהוא שליח ב״ד:

חייב לעשר פירותיהן. כבר כתבתי ברפ״ד דמאי שיש מקומות שקוראין לכל המתנות בשם עישור בלבד. ובגמרא רמינן [דתנן בריש תרומות] והתורם את שאינו שלו דאין תרומתו תרומה. ומשנינן ל״ק כאן להאכיל. כאן להניח. פירש״י להאכיל יתומים לאלתר חייב לעשר. להניח התבואה באוצר עד שיגדלו למה לי עישורי לכשיגדלו יעשרו הם:

אפוטרופוס שמינהו כו׳. תימה דתנן ברישא מי שסמכו אצלו ושבקיה מלדון בו. אם ישבע. או לא. ולכאורה נ״ל דדמי טפי למינהו אביהן מלמינהו הב״ד. והרא״ש כתב דהראב״ד פוטרו משבועה [לאבא שאול] מק״ו דמינהו אבי יתומים דאיכא למימר אי לאו דהוה ליה הנאה מיניה כו׳. והוא ז״ל חולק עליו משום דאיכא למיחש לאדם שאינו הגון שימשוך אליו היתומים ויכלה ממונם מאחר שלא ישבע לבסוף. ולא שייך למימר ביה דאתי למנוע כי מי בקש זאת מידו אם אינו הגון ימנע וימנע. ואם אדם הגון הוא ועושה לשם שמים. בשביל שרואה שאין להן עוזר וסומך לא ימנע בשביל השבועה. ועוד בנתמנה אמרינן דפטרוהו משום דמהני טעמא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה הוה כאילו פירשו שפטרוהו הממנים אותו. אבל יתומים שסמכו מאן מחיל מאן שביק. ואע״ג דלענין תרומה נתנו לו רשות היינו משום שלא יאכלו טבלים. ומדנחלקו אבא שאול ורבנן במינהו אבי יתומים ובמינהו

ב״ד ולא הזכירו יתומים שסמכו אצל בעל הבית השנויה ברישא. משמע דכולהו מודו דצריך שבועה כדין אפטרופא דנשבעין שלא בטענה. ע״כ:

ישבע. כדתנן בסוף פ״ז דשבועות:

אבא שאול אומר וכו׳. כתב הר״ב והלכה כאבא שאיל. דהכי אפסיק בגמרא:

והמנסך. פירש הר״ב שמערב יין נסך כו׳ ואע״ג דהיינו מדמע שהוא נמי מערב. איצטריך למתני בהדיא משום דקנסא מקנס לא ילפינן. דהא לאו דינא הוא. והיכא דקנוס קנוס. והיכא דלא קנוס לא קנוס. ולהכי איצטריך מנסך. גמרא:

במזיד חייב. כתב הר״ב ובדין הוא שיהיה פטור. דהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק. וצ״ל דמזיק שעבודו של חברו דתנן במשנה ד׳ פרק דלעיל דלרשב״ג דקיימא לן כוותיה מחייבינן ליה דחשיב היזק ניכר לגבי הנך דהכא. תוס׳ לעיל דף מ״א. והרמב״ם פי׳ לעיל דטעמא דהלכה כרשב״ג משום דדייניגן דינא דגרמי. כמו שכתבתי לעיל בשמו וכ״כ הרא״ש שם ועיין מה שכתבתי במשנה ד׳ פ״ד דבכורות. [*ועיין עוד במשנה ח׳ פ״ב דחולין]:

שפגלו. פירש הר״ב ששחטו וזרקו דמם במחשבת כו׳. וה״ה לעבודות הילוך וקיבול כדתנינן בפרק ב׳ דזבחים. ומ״ש במחשבת. עיין מה שכתבתי בזה בסוף פ׳ ג׳ דבבא מציעא:

ה **העיד רבי יוחנן בן גודגדה על החרשת כו׳**. משום תרתי בתרייתא דמשום תקנה נינהו. תנא ליה הכא. רש״י:

שהשיאה אביה. פירש הר״ב כשהיא קטנה. ועיין מ״ש במשנה ב׳ פרק י״ד דיבמות:

ועל קטנה כו׳ שאוכלת בתרומה. אבל חרשת דאיירי בה ושבקה ש״מ דלא [אכלה]. וטעמא בגמ׳ גזירה שמא חרש שנשא פיקחת יאכילנה. גזירה משום תרומה דאורייתא:

שנשאת לכהן. ועיין במשנה ב׳ פרק בתרא דעדיות. דאע״פ שלא נבעלה:

שאוכלת בתרומה. פירש הר״ב בתרומה דרבנן. וכתבו התוספות ואם תאמר ולוקמה אפילו בתרומה דאורייתא דקטן אוכל נבילות הוא [וכתבתי בסוף פרק ט׳ דשבת דאין מצווין להפרישו] וי״כ דבפרק האשה רבה (יבמות דף צ׳) משמע דאפי׳ מאכילה בידים ועוד משמע דאפילו לכי גדלה אוכלת מכח זה. אע״פ שעדיין לא בעל. והכא לא גזרינן תרומה דרבנן אטו דאורייתא. כדגזרינן גבי חרש בפקחת [שכתבתי לעיל] דאפילו תאכל תרומה דאורייתא הא קטנה היא עכ״ל. ומסיים בעל ח״ש. ומלתא דלא שכיחא היא שתגדל ולא תבעל על כן לא גזרו. ע״כ. ודקדקתי בהלכות תרומות להרמב״ם לדעת מה יפרש הוא בזה ולא מצאתי שהעתיק בבא זו כלל וצ״ע. [*דמ״ש בפ״ו הלכה ג׳ [מה״ת]. היינו בהשיאה אביה כדמוכח מיניה וביה שכתב ודין תורה שתאכל משנתארסה כו׳ וגם מדכתב שאוכלת בתרומה סתם משמע דאורייתא ולא חילק ומשמע אף להאכילה בידים. וגם כתב שאוכלת חזה ושוק. וגם הכ״מ הראה מקום על משנה ד׳ פ״ה דנדה]:

ואם מתה בעלה יורשה. דהפקר ב״ד הפקר. בנאמר (עזרא י׳:ח׳) כל אשר לא יבא לשלשת ימים בעצת השרים והסגנים [צ״ל כעצת השרים והזקנים] יחרם כל רכושו. א״נ מהכא (יהושע י״ט:נ״א) אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות וכי מה ענין ראשים אצל אבות אלא לומר לך מה אבות מנחילין בניהם כל מה שירצו אף ראשים מנחילין את העם כל מה שירצו. גמרא פ״י דיבמות דפ״ט:

הגזילה. ויאוש כדי לא קני. גמ׳:

שלא נודעה לרבים. דאי נודעה לרבים שהיא גזולה. מלתא דלא שכיחא הוא שיביאנה הגזלן. ולא תקנו במלתא דלא שכיח. כך נ״ל. ובירושלמי אסמכוה אקרא ר׳ אבין בשם ר׳ יונתן והבאתם גזול את הפסח ואת החולה (מלאכי א׳:י״ג) מה פסח וחולה בגלוי. אף כל בגלוי וכו׳:

לרבים. וכן העתיק הרמב״ם בפ״ה [הלכה ז׳] מהלכות איסורי מזבח. וכתב הכ״מ ואמרינן בירושלמי דרבים היינו שלשה. ולא ידעתי למה השמיטו רבינו ע״כ. ול״נ לתרץ דהרמב״ם סובר דר׳ אבין דאסמיך אקרא דפסח וחולה כו׳ אף כל בגלוי. חולק על האומר דרבים שלשה. אלא גלוי בעינן ותלוי בראות הדיין כפי הזמן והענין. ומשום כך בבבלי לא פרשינן כמה רבים. משום דסובר כר׳ אבין. ותדע שהרי במשנה ז׳ פרק דלעיל נדר שידעו בו רבים פליגי התם בבבלי כמה הם רבים ואילו הכא לא איתמר ולא כלום. ובירושלמי איפכא דלעיל לא אתמר כלום:

שהיא מכפרת. ואי קשיא היאך התנו ב״ד לעקור דבר מן התורה. ולפטור את זה מחטאת שהוא חייב. הא אמרינן ביבמות [רפ״י][דף צ׳] שב ואל תעשה שאני. דלאו מיעקר הוא. רש״י:

ו **סקריקון**. פי׳ הר״ב במשנה ב׳ פ״ק דביכורים:

ביהודה. לשון רש״י מלחמת טיטוס שהיתה בירושלים וביהודה. ע״כ. ותוס׳ הביאו ירושלמי. בראשונה גזרו גזירה על יהודה לפי שמסורת בידם מאבותם שיהודה הרג עשו דכתיב (בראשית מ״ט:ח׳) ידך בעורף אויביך:

בהרוגי מלחמה. לשון הר״ב משום דאגב אונסיה דישראל הוה גמר ומקני ל׳ מסורס הוא דישראל אגב אונסיה הוה כו׳:

לקח מן האיש. פי׳ הר״ב קרקע המיוחד לכתובת אשתו. מסיים רש״י או שכתב בכתובה או שהכניסו לו שום בכתובתה. וכ״ש שאר נכסים. דאי לא עבדא ליה. א״ל עיניך נתת בגרושין ובמיתה. הכי מוקמינן לה בב״ב. ע״כ. ור״ל בפ׳ חזקת (בבא בתרא ד׳ מ״ט.) ושם פי׳ הרשב״ם המיוחד ר״ל בעדים ולא בשטר. וכתוב ר״ל בתוך השטר. והשתא מ״ש הר״ב המיוחד לרבותא נקט וכ״ש ב׳ שדות אחרים. וכ״ש שאר נכסים שאינן נכסי מלוג וכדפי׳ הר״ב במשנה ג׳ דפ׳ חזקת לענין מוכרת לבעלה וה״ה לאחר כדאיתא בגמ׳. ולהרמב״ם בפ׳ ל׳ מהלכות מכירה באלו ג׳ מקחו בטל מיד.

נותן לבעלים רביע. כגון שלקח מהסיקריקון שדה בל׳ דינרין הוא נותן לבעה״ב י׳ דינרין לפי שאנו אומדין דמי הקרקע מ׳ דינרין ויותר והרוב שהסיקריקון עושה ממנו זול אע״פ שהיתה אצלו בלא דמים הוא זה השיעור שהוא ענין מה שאמרו רביע בקרקע שהוא שליש במעות. הרמב״ם:

אימתי בזמן שאין בידן ליקח כו׳. מל׳ אימתי משמע דקאי אדסמיך ליה נותן לבעלים רביע כו׳ אימתי כו׳ וכלומר שזה שהקרקע נשאר אצל הלוקח אלא שנותן רביע לבעלים הוא בזמן שאין ביד הבעלים ליקח דאילו יש בידן ליקח צריך שיחזיר להם כל הקרקע בדמים שנתן בה ומדלא מסיים אבל יש בידן ליקח יחזיר הקרקע לבעלים ומסיים הן קודמין. משמע דמיירי כשבאים ליקח הלוקח והבעל שהמצוה על הלוקח שלא ליקח ולתת הרביע. אלא יניח לבעליו שיקח. ולשון הרמב״ם בפ״י מה׳ גזלה אם יש ביד הבעלים ליקח מן המציק הן קודמין לכל אדם. וזה משמע בדדייקינן מהסיפא. ולשון הטור ח״מ סימן רל״ו אם ירצו הבעלים צריך להחזירה להם ויתן לו כמו שקנאה מהנכרי. וזה כדדייקינן מהרישא. והר״ן הביא ירושלמי הם אומרים היה בידינו ליקח והלקוחות אומרים לא היה בידיהם ליקח א״ר יוסי לעולם השדה בחזקת הלקוחות שהמע״ה. ובלשון הזה הביא הרשב״א בתשובה. ע״כ. נתכוין לאפוקי גירסא דידן בירושלמי דגרס בחזקת הבעלים. ובמשרים נתיב ל״א ח״ה כתב על הירושלמי וז״ל ונראה מכאן שצריך שיהא ידו משגת בשעה שלקחה לוקח שאל״כ זכה הלוקח בה ואינו מחזירה. ונותן לו רביע. ואם היה בידם ליקח בשעה שלקחה לוקח. בעלים מסלקים ללוקח כל זמן שירצו. עכ״ל. והשתא אתי שפיר לישנא דקודמין דמסיים דמלתא בטעמא קאמר דאם יש בידן ליקח בשעה שקנאה הלוקח הרי הן היו קודמים אלא שלאיזה סיבה שנמנעו ולא יכלו ליקח באותה שעה. לא מפני זה אבדו זכותם. ואף דברי הרמב״ם אנו יכולים לפרש כן שז״ש אם יש ביד הבעלים ליקח מן המציק הם קודמין לכל אדם לאו למידק מינה שצריך שלא תקדם קניית הלוקח דאי קדם זכה. אלא כלומר אם יש ביד הבעלים ליקח כשקנאה הלוקח. ואע״פ שקדם הלוקח וקנה. הרי הבעלים מסלקים אותו. ובלי ספק דאישתמיטתיה למהר״ר ואלק כהן לישנא דמשרים כשנדחק בפי׳ ש״ע שלו בח״מ סימן רל״ו ס״ק א׳ וה׳.

בפני סיקריקון. פי׳ ברשותו. הר״ן:

ז **רומז ונרמז**. פי׳ הר״ב מה שהוא רומז או אחרים רומזים לו ונתרצה הכל קיים. ואע״פ שזה שנתרצה ג״כ הוא ברמיזה. וא״כ היינו רומז. לא קשיא דה״א כי נרמז מאחרים מה שנתרצה ברמיזה לא לסגי. דדלמא טעה במה שנרמז לו. קמ״ל. והאי נתרצה לא קא אלא אנרמז. דאילו ברומז מאי בעי טפי ומאי ריצוי שייך. ובפירש״י מה שהוא רומז קיים או כו׳ ונתרצה קיים:

במטלטלין. אבל בגטין ד״ה ברמיזה. כדתנן ברפי״ד דיבמות. ואיכא דאמרי כמחלוקת במטלטלין. כך מחלוקת בגטין. ואימא אף במטלטלין. גמ׳. ומיהו הא דגטין כשנשא כשהוא חרש כדתנן התם כשם שכנס ברמיזה כו׳:

הפעוטות. פי׳ הר״ב כבן ז׳ כבן ח׳ ה״ג הרי״ף והרא״ש בדרב כהנא. ומ״ש הר״ב אם הוא חריף כו׳. וזה העיון תלוי בדיין. הרמב״ם:

מקחן מקח כו׳. וטעמא משום כדי חייו. דאי לאו זביניה זביני. לא מזבני ליה מזוני ולא זבני מיניה. גמ׳. [ורש״י]:

ח **כהן קורא ראשון כו׳**. מפני דרכי שלום. כתב הר״ב דמדאורייתא יכול הכהן לתת רשות כו׳ לפי דדבר תורה הוא מה שכהן קורא ראשון. ומקראי ילפי להו ואיכא דמילף מוקדשתו וכתבו הר״ב במשנה ו׳ פ״ג דהוריות. [*ובמשנה ח׳ דהתם. כתבתי ממקרא אחר] ומ״ש הר״ב ומפני דרכי שלום וכו׳ ול״ש בשני ובחמישי בזמן הזה. דשכיחי נמי רבים. תוס׳. וכל זה הוא דין הגמ׳. וכתב עוד הר״ב שכל זה כשהן שוין בחכמה. אבל אם הישראל גדול בחכמה כו׳. דממזר ת״ח קודם כו׳ כדתנן סוף הוריות. ומש״ה תמה הרמב״ם בפירושו על המנהג שכתב הר״ב. ואע״פ שבפירושו הפליא בתמיהתו על המנהג. לא נמנע מלכתבו בחבורו פי״ב מהלכות תפלה. והב״י א״ח סי׳ קל״ה כתב ליישב המנהג דהא דהוריות לאו כללא הוא לכלול קריאת התורה אלא בשאר דברים שמצוה להקדים הכהן כמו לברך בה״מ וליטול מנה יפה כו׳ היא שנויה אבל דיני קריאת התורה היא כמתני׳ דהכא ודאתמר עלה בגמ׳. ואין לת״ח דין קדימה כלל על כהן ע״ה אלא מדאורייתא כשיתן לו רשות כו׳. עכ״ד. אלא שאינן עולין כלל לדברי הר״ב שהוא הביא הא דהוריות לענין קריאת התורה ועלה כתב והאידנא נהוג כו׳. ול״נ בטעם המנהג שכיון שהחכמים תקנו שלא לתת רשות משום דרכי שלום דלא ליתי לאנצויי ופי׳ רש״י ולמימר אנא נמי קרינא ברישא ע״כ. הלכך בדורות האחרונים שאין אדם יכול לומר מעשי גדולים ממעשיך ולא חכמתי גדולה מחכמתך. לפיכך ראוי לוותר ולומר דכהן ע״ה קודם לת״ח. דאל״כ אתו לאנצויי שכל א׳ יאמר אני ת״ח גדול ממך והרי מנהג זה דומה בטעמא לתקנת המשנה. ומ״ש הר״ב ואם אין שם כהן נתפרדה החבילה כו׳ ואית דאמרי לא יקרא לוי בתורה כלל. ופירוש נתפרדה החבילה נפסק הקשר איבד הלוי את כבודו בשביל

חבילתו הנפרדת ואינו קורא כלל. רש״י:

מערבין כו׳ מפני דרכי שלום. פי׳ הר״ב בני אדם כו׳ יאמרו שמטלטלים בלא עירוב ואיכא חשדא. גמ׳ ופירש״י. וצ״ל שאם יחשדו יבואו ע״י כך לידי מחלוקת. ובתוס׳ פר״ת משום חשדא שלא יאמרו מפני החשד שחושדים אותם לגנוב פת של עירוב אין מניחין אותו שם ע״כ:

בור וכו׳ מתמלא ראשון. וכשהוא ממלאו סוכר את האמה עד שיתמלאו. רש״י:

רי״א גזל גמור. פי׳ הר״ב מדבריהם ונפיק בדיינים כו׳ וז״ל רש״י וטעמא דר״י בכולהו דקסבר עשו מפני דרכי שלום את שאינו זוכה לקנות קנין גמור כזוכה:

מציאת חש״ו וכו׳. דמדאורייתא לא זכה לפי שאין לו יד לזכות במה שאינו שלו ואין דעת אחרת מקנה לו. ב״י ח״מ סי׳ ע״ר בשם הרשב״א:

עני המנקף. פי׳ הר״ב חותך וכפירש״י. ומיירי שכשחותך הפרי אינו אוחז לפרי בידו. והיינו דתנא בגמרא אם ליקט ונתן ביד ה״ז גזל גמור. וז״ל התוס׳ נראה דאיצטריך לאשמועינן בתולשן בידו ומפילן אע״פ שלא נתעכבו בידו ולא אחז בהן אלא להפילן:

ט **משאלת אשה לחברתה כו׳.** משנה זו שנויה כבר בספ״ה דשביעית. ושם הארכתי בה בס״ד:

פרק ו

א **האומר התקבל כו׳ אם רצה לחזור יחזור.** וכי מטא גיטא לידה ולא חזר. מיגרשה. ואע״ג דבעל לאו בר שווי שליח לקבלה הוא אפ״ה אמרינן דאדם יודע שאינו יכול לעשות שליח לקבלה וגמר ונתן לשם הולכה והתקבל והולך לה קאמר. גמרא:

התקבל. וכן לשון המשנה ספ״א דנדרים ורפ״ז דשב עות ואע״פ שהיה יכול לשנות קבל בל׳ *) קל:

האשה שאמרה התקבל כו׳. כדמסיים ברייתא רפ״ב דקדושין דף מ״א שכתבתי בריש מכילתין ושלחה [מלמד] שהיא עושה שליח פירש״י קרי ביה ושלחה לא מפיק ה״א:

לפיכך אם א״ל הבעל אי אפשי כו׳. פירש״י לפיכך כיון דאמרן אין יכול לחזור אין לו תקנה לחזור אא״כ אמר הבעל כו׳. וכתב הר״ן ואין הלשון נוח לי בכך. ומפרש דארישא קאי דהאומר התקבל דגרסינן עלה בירושלמי בכל אתר אתמר התקבל כזכה. הכא אתמר הכי. שניא היא דאין חבין לאדם שלא בפניו כלומר וכיון דחוב הוא לאשה אפילו אמר לו בפירוש זכה בשבילה אם רצה לחזור יחזור. הגע עצמך שהיתה צווחת להתגרש. אני אומר שמא חזרה בה. ושמעינן מרישא דתנן האומר התקבל דמצי לחזור דלא הוה הכא כזכי לפי שאע״פ שצווחה להתגרש אומר אני שמא חזרה וחוב הוא לה לפיכך ה״נ אע״פ דגלתה דעתה ועשאתו שליח קבלה אם אמר הבעל אי אפשי וכו׳ ע״כ. כך נ״ל דעתו ז״ל בזה.

אם רצה לחזור יחזור. כל זמן שלא הגיע הגט לידה שאינה מתגרשת אלא מדעת המגרש והוא אינו רוצה שיהא גט עד שיגיע לידה. רש״י:

ב **האשה שאמרה התקבל לי גטי.** והוא חזר ואמר קבלתי. רש״י:

צריכה שתי כתי עדים וכו׳. ולא הוה כל כת מעידה על חצי דבר בלבד. ורחמנא אמר דבר ולא חצי דבר. דכל כת ראתה מה שיכולה לראות באותה שעה. תוס׳. ועיין פ״ז דב״ק [דף ע׳] ומ״ד פ״ג דב״ב:

ושנים שאומרים בפנינו קבל. כשאין מכירין חתימת העדים החתומים על הגט אבל אם נתקיימה חתימת העדים שעל הגט א״צ שתביא עדי מסירה בפנינו רק שיאמר השליח שקבלו בפני שנים. טור סי׳ קמ״א. ועמ״ש בפרק בתרא ת״ה. וכתב עוד בשם העיטור דמה שצריך שנים על הקבלה דוקא כשאין השליח כשר. אבל אם הוא כשר מצטרף עם עד אחד. ע״כ. וכתב עליו הב״י דמדברי הרא״ש נראה דכיון שהוא בא במקום האשה אינו עולה לעד:

וקרע. כתב הר״ב בשעת השמד שנו שגזרו על המצות וקרעו כו׳ גמ׳. ואכתי קשיא לי דלמאי נ״מ מעידין כן. וז״ל הרמב״ם וקרע אינו מתנאי שיקרע עכ״פ. ואמנם ר״ל שאם קרעו שיעידו על כך ע״כ. ונ״ל משום דאע״פ שיש שמד. ומש״ה נקרע. צריך שיעידו על כך דלאו כ״ע מסקי אדעתייהו דמש״ה לא יביאנו בידו ויאמרו אילו היה אמת היה לו להסתכן בנפשו ולהביאו ויוציאו לעז:

אפילו הן הראשונים והן האחרונים כו׳. לשון הר״ן ואיכא למידק מאי אפילו. אדרבא הכא עדיף טפי דליכא לספוקי במידי: וי״ל סד״א מיחזי כשיקרא שהיאך אפשר שנזדמן הדבר שאותן בעצמן ששמעו השליחות ראו הקבלה דמסתמא הבעל והאשה בשתי עיירות הן. כיון שהיא ממנה שליח ואינה מקבלתו מיד הבעל. ומש״ה הדר תני או אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים ואחד מצטרף עמהם. דסד״א דנהי דלתרי לא חיישינן [דמשקרי. לחד מיהא] חיישינן. קמ״ל:

נערה המאורסה היא כו׳. כתב הר״ב היא יש לה יד. דהא גדולה היא ועיין מ״ש במשנה דלקמן. ועיין מ״ש ברפ״ב דקדושין.

וכל שאינה יכולה לשמור את גטה כו׳. יש חילוף גירסאות בגמ׳ (בזה) ביודעת לשמור. רש״י וסיעתו גורסין משתגיע לעונת הפעוטות [דמ״ז פרק דלעיל] ולגירסת רי״ף וסיעתו משתגיע למדת צרור וזורקתו. אגוז ונוטלתו:

ג **קטנה שאמרה כו׳ עד שיגיע גט לידה**. ומ״ש הר״ב במשנה דלעיל אדתנן נערה כו׳ היא ואביה מקבלין את גטה. היא יש לה יד. דהא גדולה היא. ומשמע דאילו קטנה אין לה יד. התם ביש לה אב הוא דאין לקטנה יד. והכא באין לה אב. ובלאו הכי מוקמינן לה הכי בפ״ב דקדושין דף מ״ד. ואע״ג דתני סיפא. אבל אם א״ל אביה כו׳ חסורי מחסרא וה״ק. בד״א בשאין לה אב אבל אם יש לה אב וא״ל אביה:

שאין קטן עושה שליח. ואע״פ שיש לה חצר. כדתנן ברפ״ח. הרי פי׳ הר״ב שם דאתרבי מידה. ואע״ג דבעלמא חצר מדין שליחות. בגט [מדין ידה] אתרבי וכמ״ש במשנה ד׳ פ״ק דב״מ. וזוהי דעת המגיד פ״ו מהלכות גירושין. והרמב״ם כתב מפני ששליח קבלה צריך עדים ואין מעידין על הקטן שאינו בן דעת גמורה. ע״כ. והראב״ד כתב דטעמא אתם גם אתם לרבות שלוחכם. ומה אתם בני דעת. אף שלוחכם בני דעת. נמצא השליח והשולח צריכין להיות בני דעת. ע״כ. ולכל התורה למדנו דיני השליחות בשוה. עמ״ש ברפ״ב דקדושין:

ורבי אליעזר מכשיר. כתב הר״ב דבע״כ מתגרשת דמנא ידעה דניחא ליה לבעל למיתבה התם. רש״י:

הבא לי גטי ממקום פלוני. אפי׳ לרבנן. דכיון דאינה מתגרשת בקבלתו. ליכא קפידה כשמביאו לה ממקום אחר. הר״ן:

ד **אסורה**. לאכול בתרומה מיד. שמא קבלו כבר. ואע״ג דה״ל למימר אוקי אשה בחזקת שלא נתגרשה. חומרא בעלמא הוא שהחמירו חכמים. משום דחזקת שליח עושה שליחותו אע״ג דאין ביד השליח לעשות. שמא לא יתן לו הבעל גט כמו שאוסר לעיל [ד׳ ס״ד] בכל הנשים שבעולם באומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם ומת השליח. אע״ג דכל אחת היא לו בחזקת היתר. וגם אין ביד השליח לעשות שליחותו. תוס׳:

עד שיגיע גט לאותו מקום. פי׳ הר״ב שכך אמרה לו לא תהא שלוחי אלא שם ובגמ׳ פריך וכיון שקבלו במקום אחר היכי הוי גיטא כלל והתנן ברישא התקבל לי גטי במקום פלוני וקבלו לה במקום אחר (כשר) [פסול] ומוקמינן לה בדא״ל קבל לי גיטא במתא מחסיא וזמנין דמשכחת ליה בבבל [כיון דהדר א״ל הכי מכלל דלא קפדה אי מקבל ליה בדוכתא אחרינא. והאי דקבעה ליה עיקר במתא מחסיא] הכי קא״ל משקל כל היכא דמשכחת ליה שקול ליה מיניה. גיטא לא ליהוי עד דמטית למתא מחסיא. גמ׳. [וה״ל כאומר לאשה הרי זה גיטך ולא תתגרשי בו אלא לאחר ל׳ יום. תוס׳] ותמה אני שהרמב״ם בפ״ט מהל׳ תרומות העתיק המשנה כלשונה שלא אמרה אלא מקום אחד. והכ״מ לא העיר בזה:

רבי אליעזר אוסר מיד. כתב הר״ב ר״א לטעמיה כו׳ ובגמ׳ פרכינן פשיטא ומפרקינן לא צריכא דאיתיה לבעל במזרח וא״ל זיל במזרח. וקא אזיל במערב. מ״ד במערב הא ליתיה. קמ״ל. דלמא בהדי דקא אזיל מפגע פגע ביה. וברפ״ח דתרומות כתבתי *) בשם הירושלמי דמודה ר״א שאם אמרה הבא לי גטי ממקום פלוני שאוכלת בתרומה עד שיגיע גט לאותו מקום. ומפרש בירושלמי דמכיון שא״ל הבא לי גטי ממקום פלוני. כמו שאמרה לא יהא גט אלא אחר י׳ ימים ומה שאכלה בהיתר אכלה:

ה **האומר כתבו גט וכו׳**. לשון בני אדם הוא כבר החזיקו בו לקרות ספר כריתות אשה. גט. גרשוה נמי כבר נהגו לקרות גירושין. כתבו אגרת ותנו לה. גם זה לשון הגט כו׳. רש״י.

רבי שמעון שזורי אומר אף המסוכן. פי׳ הר״ב חולה. וכן לשון רש״י. ומדלא כתב חולה המסוכן. ש״מ דכל חולה מסוכן קרי ליה. וכן הבין דבריו הב״י כפי הנראה מלשונו. וקשה לי דא״כ אמאי לא תנן חולה. מי לא תנן לישנא דחולה במ״ה פ״ג ובמ״ג פרק דלקמן. והרמב״ם פ״ב מהלכות גירושין [הלכה י״ב] כתב. מסוכן והוא אדם שקפץ עליו החולי במהרה והכביד חליו מיד. [*ומ״ה פרק בתרא דטבול יום כתב הר״ב חולה הנוטה למות]. ומ״ש הר״ב דהלכה כרבי שמעון שזורי דהכי גרסינן בשחיטת חולין פרק בהמה המקשה. הרי״ף. ובירושלמי איתא בפירקין:

ו **כל השומע את קולו כו׳**. עמ״ש במ״ג פ״ד דנדרים. ומ״ש הר״ב ופירש שמו ושם עירו כן לשון רש״י. והטור סי׳ קמ״א כתב ג״כ שם אשתו ושם עירה:

הרי אלו יכתבו ויתנו. וטעמא כדכתיבנא במשנה ו׳ פרק בתרא דיבמות:

אם מעצמו נפל הרי זה גט. דדעתו מתחלה היה לכך וסופו הוכיח. וה״ל כמפרש [לים]. ומסוכן. רש״י:

ז **אר״י וכו׳**. אמר שמואל א״ר הלכה כר״י. דאמר מילי לא מימסרן לשליח. גמ׳. ועיין מ״ח דפרק בתרא:

נומינו. פירשתי בסוף יבמות:

שאפילו אמר לב״ד הגדול שבירושלים וכו׳ שילמדו ויכתבו. לשון הרמב״ם אינו מן הנמנע שב״ד הגדול שבירושלים לא יהיו בקיאים בכתיבה לפי שהתנאי בב״ד שיהיו חכמים. לא שיהיו סופרים:

[*כולכם כתובו. ונראה שצריך שיאמר ג״כ חתומו וכן מדקדק הב״י מלשון הטור בסימן ק״ך]:

פרק ז

א **מי שאחזו קורדייקוס**. פירש הר״ב שנתבלבלה דעתו מחמת שד כו׳ והא רוחא קורדייקוס שמה. גמ׳:

לא אמר כלום. ואפי׳ אמר כתבו ותנו. תוס׳:

נשתתק לאו אשאחזו קורדייקוס קאי אלא אדם שנעשה אלם מחמת חולי. רש״י:

הרכין. פי׳ הר״ב הטה. ויט שמים. (שמואל ב׳ כ״ב) מתרגמיכן וארכין שמיא. רש״י. וה״ל להביא מדאורייתא הטי נא כדך (בראשית כ״ד) מתרגם ארכיני. הביאו הרמב״ם פי״א דתרומות מ״ח כמש״ש:

אם אמר על לאו לאו. שרומז על תשובת לאו. הרכנה שדרך בני אדם להרכין על לאו. ועל הן הרכנת הן. ובגמ׳ וליחוש דלמא שיחייא [השתחויה] דלאו לאו נקטיה א״נ שיחייא דהן הן נקטיה. אמר רב יוסף בר מניומי אמר ר״נ דאמרינן ליה בסירוגין [ממתינין בין הרכנה לשאילה שעה] וליחוש דלמא שיחייא דסירוגין נקטיה דאמרי׳ ליה חד לאו ותרין הן ותרין לאו וחד הן. דבי רבי ישמעאל [תנא] א״ל דברים של ימות החמה בימות הגשמים ושל ימות הגשמים בימות החמה. מאי ניהו פירי:

ב **ואמר להן כתובו**. מסקינן בגמ׳ דכולה ר״י [דס״פ דלעיל] היא. [*דע״כ שהיו ג׳ דאילו לשנים אפילו ר״מ מודה כו׳. רש״י] ודאמר כתבו לאו דוקא דאפילו תנו נמי פסול כדקתני סיפא עד שיאמר לסופר ויכתוב. ואורחא דתנא למתני ולאוסופי. ונקט למלתיה בלשון לא מבעיא ל״מ היכא דלא אמר תנו. אלא אפי׳ אמר תנו. לא. ול״מ היכא דלא אמר לבי תלתא אלא אפילו אמר לבי תלתא לא:

ג **זה גטך אם מתי כו׳ אם מתי מחולי זה**. בריא שאמר אם מתי. או חולה שאמר אם מתי מחולי זה. הרמב״ם:

אם מתי. פירש הר״ב דמשמע לכשאמות כו׳. שכן הדין בכל התנאים. שהאומר הרי זה גטך אם אעשה דבר פלוני אם לא אעשה. אין הגט חל אלא מאותו זמן ואילך. כדתנן [לקמן משנה ח׳] הרי זה גטך אם לא באתי מכאן ועד י״ב חדש ומת בתוך י״ב חדש אינו גט. הר״ן. וכתב נ״י בפ׳ מי שמת אמתני׳ דאם ילדה אשתו זכר כו׳ דאין אסמכתא בגטין באומר אם מתי ואע״ג דלא ניחא ליה בקיום התנאי כיון שאין האיש מגרש אלא לרצונו אנן סהדי כי רוצה הוא בלב שלם שאם יתקיים התנאי שתהא מגורשת ולא תהא עגונה ולא זקוקה ליבם. ע״כ. וסברה זו כתובה ג״כ בטח״מ סימן רנ״ג ובב״י סי׳ ר״ז סעי׳ י״ח בדבור ואכתי איכא למידק כו׳:

לא אמר כלום. ודלא כר׳ יוסי דמ״ז פ״ת דב״ב דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ואפי׳ לא אמר מהיום כמאן דאמר דמי גמ׳. ואע״ג דהתם פסקינן כר״י. לא זכרו הר״ב והרמב״ם דמשנתינו אינה הלכה. לפי שסוברין דלגיטין לא חיישי לדר״י. כמ״ש המגיד בפ״ט מהל׳ גירושין: הרי זה גטך לאחר מיתה. לא הוה זו ואצ״ל זו אלא ה״ק זה גטך אם מתי כו׳ נעשה כאומר הרי זה גטך לאחר מיתה. ולא אמר כלום. ולשון הרמב״ם בפ״ט מה״ג אם אמר אם מתי הרי זה כאומר לאחר מותי. ואין גט לאחר מיתה:

מהיום אם מתי. דאם מתי שתי לשונות משמע משמע כמעכשיו. ומשמע כלאחר מיתה. אמר ליה מהיום כמאן דאמר ליה מעכשיו דמי. לא אמר ליה מהיום כמאן דאמר ליה לאחר מיתה דמי. גמ׳:

ד **בפני עדים**. אפילו עבד כו׳. ועדים לשון עדות בעלמא הוא. כמ״ש במשנה ב׳ פרק בתרא דיבמות וריש פ״י שם. וכן במשנה ט׳ פרק ב׳ דכתובות. והרמב״ם בפ׳ ח׳ מה״ג והטור ס״ס קמ״ח כתבו בפני עד אפילו עבד כו׳:

גס. עיין מ״ש במשנה ה׳ פ״ב דברכות:

מה היא באותן הימים. כתב הר״ב לאו אורישא קאי כו׳ כן פירש רש״י. והקשו התוס׳ דלישנא דמה היא באותן הימים משמע דקאי אמאי דאיירי לעיל. ולא לדבר שלא הוזכר כלל. לפיכך פירשו דקאי אדלעיל באומר מהיום אם מתי. ור׳ יהודה סבר שדעתו לאחר הגט כל מה שיוכל רק שיחול מחיים שעה אחת סמוך למיתתו ולפיכך הרי היא כא״א לכל דבריה. ולדידיה ברישא דלא תתייחד כו׳ לא הוי טעמא משום חששא דקדושין. דהא עדיין אינה מגורשת. אלא טעמא משום גט ישן דתנן במשנה ד׳ פרק דלקמן. ורבי יוסי מספקא ליה אי מהיום ממש קאמר והרי היא כפנויה או מעת שאני בעולם. והויא א״א עד שעה אחת סמוך למיתתו. ולא הוי טעמא משום דאין ברירה. דאי משום אין ברירה. לא היה לחול הגירושין כלל. אע״ג דהוברר הדבר לבסוף כיון דאין ברירה. ע״כ. וכתב ב״י סי׳ קמ״א בשם תשובת הרא״ש דלר״י אסור היחוד מתרי טעמי. אם חל הגט משעת נתינה אסור משום חשש קדושין. ואם אינו חל עד שעת מיתה אסור משום גט ישן:

מגורשת ואינה מגורשת. ולא תנן ספק מגורשת. משום דכשאמרו בלשון מגורשת ואינה מגורשת. בעלה חיוב במזונותיה כדאיתא בגמרא. ומ״ש הר״ב והבא עליה באשם תלוי. עיין במשנה ו׳ פ״ה דכריתות:

ה **אם נתנה לו בתוך ל׳ יום מגורשת.** פשיטא מ״ד קפידיה לאו קפידא ולזרזה קאתי קמ״ל. גמ׳:

אמר רשב״ג וכו׳. כתב הר״ב ואין הלכה כרשב״ג: גמ׳:

ו **כמה היא מניקתו ב׳ שנים.** ולענין לשמש את אביו. כל ימי חייו. רש״י:

מת הבן. פירש הר״ב ולא הניקתו כלל וכפירש״י בגמ׳ ועיין מ״ש לקמן בס״ד:

הרי זה גט. פירש הר״ב דלאו לצעורה מכוין אלא להרווחה דידיה כו׳. וכן ל׳ רש״י. ולאו דמתני׳ רשב״ג היא אלא רבנן דאמרי לעיל באצטלית דלצעורה מכוין. והכי מוקים לה בגמרא מדסיפא רשב״ג. רישא לאו רשב״ג. ול״ק רבנן אדרבנן כמ״ש התוספת דהכא לא נתכוין לצעורה בחנם אלא לצורך בנו ואביו. וכי מת הא לא איצטריך. אבל גבי אצטלית לעולם הוא צריך לאצטלית ולא לדמיה ולכך כשאבדה יכול לומר איני חפץ בדמי אצטלית. ע״כ:

או שאמר האב אי אפשי שתשמשני כו׳. נראה דמשום רשב״ג נקטיה הכא. דאע״ג דהאב עדיין הוא חי. כל שאין עכבה ממנה הרי זה גט. וה״ה ברישא לכ״ע אלא דהכא דרשב״ג תני עלה כל עכבה כו׳ נקט לאשמועינן דלא״ק לא:

אינו גט. ובגמ׳ פרכינן לפום מאן דמוקים מתניתין דסתם כמפרש יום אחד דמי והכי פירשה הר״ב למשנתינו. דמ״ש רישא ומ״ש סיפא. ופירש״י דרישא על כרחך כגון שמת ולא הניקתו כלל [כלומר דאי הניקתו הא קיימה תנאיה] ואמאי הרי זה גט. הרי לא נתקיים כלום מן התנאי. ע״כ. ואסיקנא קשיא. ואפ״ה פירש הר״ב למשנתינו דסתם כמפרש משום דרב אשי אמרה שכ״כ הרי״ף והלכתא כרב אשי דבתראה הוא. ואע״ג דאסיק בקושיא לא אסיק בתיובתא. [*דקשיא אינה תיובתא לגמרי כדפירש רשב״ם פרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קכ״ז)] ולשטת הרמב״ם קושיא דרב אשי מתרצי. כמ״ש הר״ן. דהרמב״ם אינו מפרש כדפירש״י והר״ב דרישא בלא הניקתו כלל. אלא בהניקתו דאל״ה ודאי דלא הוי גט והכי מקשינן בגמ׳ מ״ש רישא ומ״ש סיפא כלומר כיון דברישא לא הוי גט אלא כשנתקיים בסיפא נמי אילו נתקיים הוי גט ואמאי תני ברישא ה״ז גט ובסיפא אינו גט. וכ״כ המגיד בפ״ח מה״ג [הלכה י׳] ומסיים הר״ן רב אשי אמר לך אה״נ וכי תנן מת הבן או מת האב הרי זה גט אתא לאשמועינן דסתם כמפרש יום אחד דמי. וה״ק כל שהתחילה להניקו. מת הרי זה גט [*וההי״נ לא מת אלא דתנא (הכא) [הכי] אגב סיפא ולפי זה צ״ל דמת האב לא אשמועינן מידי דכיון שהתחילה לשמשו ומת] מאי אית לה למעבד טפי וליכא למימר)ב) (דאי מינק טפי מהני) אלא אגב סיפא נקטיה. ואה״נ לא מת. או שמא אתא לאשמועינן דשמוש יום א׳ שמוש מקרי ואיקיים תנאי דסתם כמפרש יום א׳ דמי. ע״כ. [*וכתב עוד הר״ן דיום לאו דוקא. אלא אפילו שעה אחת].

רשב״ג אומר כו׳. כתב הר״ב ואין הלכה [כרשב״ג] וכ״כ הרמב״ם. ועיין מ״ש בפ״ח [מ״ז] דעירובין:

ז **הרי זה גטך אם לא באתי.** עיין מ״ש בזה בסוף פ״ד דב״מ:

והיה הולך מיהודה לגליל. כתב הר״ב מפרש בגמ׳ משנה זו. כגון דאתני ב׳ תנאין כו׳ והכי משמע מתני׳ הרי זה גטך אם לא באתי מכאן ועד ל׳ יום. מיום שאצא מכאן. והיה הולך מיהודה לגליל ותלה הגט גם בביאתו לגליל. ר״ן:

בטל תנאו. ואין כאן עוד לקיימו וכו׳. ואפילו קיימו לאחר זמן הרי לא התנה אלא על מהלך ראשון. ר״ן וכן פירש״י.

והגיע לעכו כו׳. כתב הר״ב שהרי לא הלך למ״ה. דעכו מא״י היא אע״ג דלענין מביא גט ממ״ה עכו כח״ל לת״ק דמתני׳ ב׳ דפ״ק:

ה״ז גט. כתב הר״ב ובגמ׳ מוקי לה כו׳. וכן הלכה שאם לא אמר כן בשעת התנאי חיישינן שמא יבא הבעל ויערער ויאמר פייסתי. גמ׳. ופירוש רש״י כלשון הר״ב שכתב ונתייחדתי [דמשמע] שיחדה עמו ובעל ה״ל גט ישן. ע״כ. כלומר ותנן במ״ד פרק דלקמן דב״ה אוסרין לגרש בו. ופירש הר״ן והכא תנן הרי זה גט. דמגרשים בו לכתחלה. ע״כ. לפי שמחשב קיום התנאי לנתינת הגט. ול״נ לפרש דהכא לאו חששה זו היא. אלא חששה דכשיאמר פייסתי ונתייחדתי ה״ל גט ישן וקי״ל דלא תנשא לכתחלה. אלא כשהלך למ״ה כמו שפירש הר״ב לקמן וכן פירש״י ואף הר״ן ז״ל. ועיין בהרא״ש פרק דלקמן. דמפרש דהא דגט ישן תנשא לכתחלה. דוקא בנתנו לה הבעל אחר היחוד דאז ליכא למיחש. דבא עליה ויאמרו גטה קודם לבנה. דאיהו גופיה לא יתן לה משום פגם בנו אלא יכתוב גט אחר. אבל הרא״ש אינו מפרש דתנשא לכתחלה דוקא כשהלך למ״ה. והרמב״ם בפ״ג מה״ג לא כתב שהלך למ״ה. ואפ״ה לא כתב כדברי הרא״ש. וטעמא לאו דמפרש כפירוש הר״ן אלא שיש לו פירוש אחר בענין פייסתי דכלומר שמחלה התנאי כמפורש בדבריו פ״ט מה״ג. וכתבו התוספות לעיל פ״ב דף י״ח דמדכתב רש״י [וכ״כ הר״ב] שמא יבא בעל ויערער [משמע] שהחששה זו אינו אלא משום לעז בעלמא שיוציא הבעל לעז. וכיון שהאמינה עליו לא יוציא לעז דכסיפא ליה מלתא. ע״כ:

ח **הרי זה גטך אם לא באתי כו׳ הרי זה גטך מעכשיו כו׳.** לשון הר״ן. ותמיהני הך מתניתין יתירתא היא. דתרי גווני דידה. מאם מתי אינו גט. ומעכשיו אם מתי הרי זה גט. דתנא לעיל [מ״ג] שמעינן להו. ונ״ל דה״ק דסד״א נהי דאם מתי כלאחר מיתה משמע. הני מילי היכא דתלה במיתה דכיון דלא מגרש לה. אלא כי היכי דלא תפול קמיה יבם. אף הוא אינו רוצה שיחול גטה אלא לאחר מיתה. דסבור הוא דיש גט לאחר מיתה. אבל הכא דתלה באם לא באתי סד״א דמעכשיו משמע. קמ״ל. א״נ סד״א התם משום הכי אמרינן דכי לא אמר מעכשיו כלאחר מיתה דמי. דחיישינן דלמא אינו רוצה

בגירושיה כלל. דידוע הוא שאין גט לאחר מיתה ולפיוסה איכוין. אבל הכא דאפילו נימא דלאחר שלא יבא משמע. מ״מ כי לא מת גירושיה חיילו ולגרשה מכוון. סד״א שאם לא באתי גרידא מעכשיו משמע. קמ״ל. ע״כ.

הרי זה גט. ובגמ׳ איכא מאן דמתני אמתני׳ דה״נ שצריך שיאמינה אם תאמר שלא בא. וכן פסק הרא״ש. ואיכא דלא מתני הכי אמתני׳ דכיון שלא ראינו שבא לעיר משיצא לא חיישינן שמא בא. והר״ב שלא כתב כן במתני׳ סובר כהרמב״ם שפסק בפ״ט מה״ג כלישנא דלא מתני אמתני׳. וטעמו כתב המגיד שסובר שחששות אלו שמא פייס ושמא בא אינן מדאורייתא מפני שבדין תורה העמד דבר על חזקתו וכיון שנתגרשה אין חוששין לדבר אחר שאין אנו רואים אותו. ואין ספק מוציא מידי ודאי אלא שחכמים חששו בערוה החמורה כו׳. וכיון שכן נמצא שמחלוקת לשונות אלו בדרבנן והלך אחר המיקל:

הרי זה גט. ובגמ׳ איבעיא להו אם מותרת מיד שמת. שהרי ודאי לא יבא עוד. ויש כאן קיום תנאי או דלמא לאחר י״ב חדש דאתקיים תנאה. ופי׳ התוס׳ משום דאיכא למגזר אטו לא מת. והר״ן פירש דאיכא למימר דאיהו ודאי לא הוי חייש למיתה דידיה ולא היה גומר ומגרש אלא לאחר י״ב חדש. ע״כ. ולא אפשיטא ופסקו לחומרא.

ט **כתבו גט בתוך י״ב חדש כו׳ אינו גט**. דלא תימא שלא הקפיד אלא על הנתינה. אלא אף על הכתיבה הקפיד. הר״ן:

רבי יוסי אומר כזה גט. מדהוה ליה למימר אם לא באתי כתבו ותנו ואמר כתבו ותנו אם לא באתי. ה״ק כתבו מעכשיו ותנו אם לא באתי. ורבנן ל״ש הכי ול״ש הכי. גמרא:

ואם מיתה קדמה לגט אינו גט. אם מת אחר י״ב חדש אחר שנכתב הגט קודם שיתנהו לה. הרמב״ם:

זו היא שאמרו מגורשת ואינה מגורשת. כלומר גם זו היא בכלל שאמרו מגורשת כו׳. כיוצא בזה שכתבתי במ״ז פ״ג דיבמות בשם הרמב״ם. וע״ל מ״ד ובמ״ב פ׳ דלקמן:

מגורשת ואינה מגורשת. דלא מוקמינן ליה בחזקת חי. ונימא דלאחר י״ב חדש מת אלא כיון דהשתא מת מקמי הכי מספקינן ליה דלמא בתוך י״ב חדש מת. הר״ן. ובלשון מגורשת ואינה מגורשת עמ״ש במ״ד:

פרק ח

א **והיא בתוך ביתה כו׳**. של נכסי מלוג וזרקו לה ע״ג קרקע רש״י. ובגמ׳ פריך מה שקנתה אשה קנה בעלה. וא״כ אכתי לא נפק גט מיד הבעל. ואסיק רבא דגטה וחצרה באים כאחד מידי דהוה יד עבד דקני ליה לרביה ואפילו הכי קונה את עצמו בשטר על ידי עצמו [כמ״ש במ״ג פ״ק דקדושין] משום דגטו וידו באין כאחד. ה״נ גטה וחצרה באין כאחד:

הרי זו מגורשת. כתב הר״ב דכתיב ונתן בידה ומדלא כתיב ובידה יתננו משמע ונתן בידה מ״מ ומסיים רש״י וידה דכתב רחמנא דבעינן דומיא דידה דמשתמרת לדעתה. ע״כ. וכתבו התוספות וא״ת ואימא ונתן כלל בידה פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט וי״ל ושלחה חזר וכלל ודיינין כעין הפרט ע״כ. והר״ן כתב תרי ונתן בידה בפרשה ובתרא מיותר לדרשא. א״נ משום דהוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ע״כ. ועיין בב״י ר״ס קל״ח. ומ״ש הר״ב והוא שתהא עומדת בצד ביתה או בצד חצרה. גמרא. וטעמא כי ידה מה ידה בסמוכה אף חצרה בסמוכה ומזה הלשון משמע דבצד וחוצה לה סגי. וצ״ל דלישנא דמתניתין דוהיא בתוך ביתה. לאו דוקא. וראיתי להמגיד בפרק י״ז מהלכות גזילה לענין קניית מציאה. דבעינן נמי שיהא עומד בצד שדהו. שכתב יש שפירשו עומד בצדו ובתוכו. אבל בצדו וחוצה לה לא. וכן מוכח לדעתם בפרק כל גגות בעירובין [דף צ״ב] . ולשון המחבר כלשון הגמרא. ע״כ. ואשתמיטתיה לכתוב כן בריש פ״ה מהלכות גירושין והיה לו ראיה מלשון בתוך דבמשנה. וטא״ה ר״ס קל״ט העתיק בד״א שהיא עומדת בחצרה ובח״מ סי׳ רס״ח העתיק אצל שדהו. ועיין מ״ד פרק קמא דב״מ:

אפילו הוא עמה במטה. פירוש הגט ומוקי לה בגמרא כשהמטה שלו. אבל מטה שלה וגבוהה עשרה חולקת רשות לעצמה. מאי איכא מקום כרעי. אמקום כרעי לא קפדי אינשי:

לתוך חיקה. כתב הר״ב שאין אדם מקפיד על מקום חיקה. וא״ת פשיטא דהא חיקה הוי ממש כידה. ואומר ר״י דמיירי כשבגדיה נגררין בארץ. תוס׳:

ב **אמר לה כנסי ש״ח זה כו׳ אינו גט**. לשון הר״ן בעסוקין בענין גירושין עסקינן. דאי לא. מאי איריא אמר לה כנסי ש״ח זה. ומאי איריא מצאתו מאחוריו וקראתו. אפילו נתנה לה נתינה מעלייתא אלא שלא פירש אינו כלום דהא קי״ל צריך לפרש [במשנה ז׳ פ״ד דמעשר שני] אלא הכא בעסוקין בענין גירושין מתחלה עסקינן ואילו נתנו לה נתינה מעלייתא בסתם מהני. אבל כיון שאמר לה כנסי ש״ח זה הרי נתבטל כל מה שהיו עסוקין באותו ענין מתחלה. כיון שלא אמר לעדים ראו גט שאני נותן לה. דבהכי מהני כדאיתא בפרק הניזקין (גיטין דף נ״ה). וכן נמי כשמצאתו מאחוריו אינו גט. שאין עסוקין באותו ענין מועיל. כשנתנו סתם. אלא היכא דאיכא נתינה מעלייתא. (אלא) [צ״ל אבל] בזו שהיא נתינה גרועה שעיקם גבו לה לא מהניא. ע״כ:

אינו גט עד שיאמר כו׳. פירוש אפי׳ בעודו בידה וא״צ לחזור ולטלנו מידה כרבי בגמ׳ דונתן בידה קרינא ביה אע״ג דנתינה ראשונה לאו כלום היא. הר״ן. אבל נתינה בעינן. ומש״ה טלי גטך מעל גבי קרקע לא מהני. כמ״ש הר״ב. ואפילו א״ל אח״כ הא גטך. וז״ל הרמב״ם בפ״א מה׳ גירושין [הל׳ י״ב] שנאמר ונתן בידה לא שתקח היא מעצמה. והרי לא נתן לה לא הוא ולא שלוחו. ע״כ:

עד שיאמר לה הא גטך. שצריך שיתן לה בתורת גירושין. שנאמר ספר כריתות ונתן בידה שיתן אותו בתורת ספר כריתות. הרמב״ם פ״א מה״ג:

נתן בידה והיא ישנה כו׳. דאע״ג דלא בעינן דעתה דידה. מקום המשתמר מיהא בעינן וכשהיא ישנה לא מינטר. הר״ן. וכן כתב בית יוסף בשם הרשב״א:

אינו גט עד שיאמר כו׳. ואע״פ שהיו מתחלה עסוקין באותו ענין. ואפילו אמר לעדים מתחלה ראו הגט שאני נותן לה דמהני ברישא. הכא לא. דישנה לאו בת אגרושי היא מהטעם שהתבאר. הר״ן:

עד שיאמר לה. בעודו בידה כשנענרה וכר׳ וכמ״ש לעיל:

קרוב לה מגורשת כו׳. פי׳ הר״ב כל שהיא יכולה לשמרו כו׳. הכי אמר ר׳ יוחנן. ובמ״ח פרק ג׳ דיבמות. מפרש הר״ב כדאמר רב. וכתב הרא״ש דר׳ יוחנן לא אתא לאפלוגי אדרב דשפיר אית ליה לענין דינא להא דרב אלא דל׳ קרוב לה וקרוב לו לא משמע ליה לפרושי בד׳ אמות כדפירש רב. דמשמע אפי׳ רחוק ממנה הרבה. וכן מחצה על מחצה אינו מתפרש יפה אליבא דרב. לכך נראה לו לפרש קרוב לה אפילו ק׳ אמה. משום עיגונא תקנו חכמים בגטין וכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. ע״כ:

מגורשת. כתב הר״ב ולענין פסק הלכה אינה מגורשת עד שיגיע כו׳. גזירה שמא יאמרו על רחוק שהוא קרוב. רש״י.

קרוב לו. כתב הר״ב כל שהיא אינה יכולה לשומרו והוא יכול כו׳. גמ׳. וא״ת מה לי יכול לשומרו כיון דהיא אינה יכולה לשומרו. וי״ל בפני עצמה אינה יכולה לשומרו אלא עם אחר והוא יכול לשומרו בפני עצמו. גליון התוס׳:

מחצה על מחצה מגורשת וכו׳. כתב הר״ן תימה הוא אמאי מגורשת כלל. ותירצו בתוס׳ דשניהם אינם יכולים לשומרו. היינו כל אחד בפני עצמו. אבל שניהם ביחד יכולין לשומרו. והקשה הרמב״ן ז״ל שכיון שהדבר תלוי בשמירה כל מקום שצריך לשמירת הבעל אגיד ביה הוא. ואינה מגורשת. ולי נראה כיון שהשמירה עושה רשות. ומקום זה בין שניהם הוא מסתמא בעל משאיל לה מקום כיון שאינו מיוחד לה. ע״כ. והב״י הקשה עוד בשם הרשב״א על פי׳ התוס׳ דא״כ שניהם יכולים לשומרו היינו שכל א׳ מהם יכול לשומרו בלא שמירת חברו. וא״כ בזו אמאי אינה מגורשת כיון שהיא אינה צריכה בשמירתו:

מגורשת ואינה מגורשת. עיין מ״ש בזה הלשון במ״ד פרק דלעיל:

ג וכן לענין קדושין. דכתיב ויצאה והיתה. גמ׳:

וכן לענין החוב א״ל ב״ח כו׳. כתב הר״ב בגמ׳ מוקמינן לה באומר זרוק לי חובי בתורת גטין. ופירש״י דדוקא לענין גטין כמ״ש לעיל בשם הרא״ש מפני התקנה וכן לקדושין משום דאתקש. הלכך הא דתנן וכן לענין החוב דוקא כשא״ל בתורת גטין. דאילו סתמא. זרוק לי ושמור קאמר. ואמרי׳ בגמ׳ וקמ״ל דלא מצי א״ל משטה אני בך. וכתב המגיד בפי״ו מה׳ מלוה בשם הרשב״א דבלשון הזה ממש קא״ל והיינו חדוש דאי מפרשים שא״ל זרוק לי חובי בתורת גטין שיהא דינך כדין זורק גטין. פשיטא מאי קמ״ל. ע״כ. כלומר דבהכי ודאי לא שייך לומר משטה:

קרוב ללוה הלוה חייב. כתב הר״ב אבל אם א״ל זרוק לי חובי והפטר מכיון שזרקו לו בכל ענין פטור. וז״ל הרמב״ם בריש פי״ו מהל׳ מלוה א״ל המלוה זרוק לי חובי והפטר. וזרקו ואבד או נשרף קודם שהגיע ליד המלוה פטור. ע״כ. ומשמע ליה להר״ב דבכל ענין קאמר דפטור. וכן נראה מלשון הטור ח״מ סי׳ ק״ך שכתב אם א״ל זרוק לי חובי והפטר. וזרקו אפי׳ רחוק למלוה. ונאבד קודם שיגיע לידו. פטור. שהרי הרשהו בכך. ע״כ. ודלא כהמגיד שנדחק לפרש דברי הרמב״ם. שמ״ש וזרקו לו דר״ל וזרקו לרשותו. משום דבגמרא איתא אוקימתא דאוקמא למתני׳ באומר זרוק לי חובי והפטר. ודחי לה משום דאי הכי מאי למימרא מש״ה מוקי באוקימתא אחריתא. אבל משמע דדינא קיים. וא״כ בקרוב ללוה חייב הלוה. וטעמא כתב הרשב״א דכי א״ל זרוק לי חובי בתוך רשותי קאמר. וכל שקרוב ללוה לא בא לרשות המלוה. והכי איתא בירושלמי: עכ״ל המגיד. ול״נ דאי כדבריו א״כ ה״ל להרמב״ם ולהטור לכלול שני הדינין בבבא אחת ולכתוב אם א״ל זרוק לי והפטר. וכן אם אמר זרוק לי בתורת גטין היו המעות קרובות כו׳ ומדלא כתבו כן וגבי תורת גטין חלקו בין קרוב כו׳ ולא כן בזרוק לי סתם. שמעינן דדעתייהו להפטר לגמרי בכל ענין. וכמ״ש הר״ב. והא דירושלמי שהביא הרשב״א נ״ל דמשם ראיה דבי מ׳ דידן על כרחין לא ס״ל הכי. דהכי איתא התם לגטין אמרו ולא לד״א. והא תנינן וכן לענין החוב. א״ל שכן אם א״ל זרקהו לים רהא מחול לך מחול לו. מעתה אפי׳ קרוב ללוה זכה הלוה ותניא קרוב ללוה הלוה חייב. שכן אם א״ל זרקהו עד שיכנס לרשותו ועדיין לא נכנס לרשותו. ע״כ. ולהירושלמי הא קאי אוקימתא דמתני׳ וכן לענין החוב. באומר זרוק לי חובי והפטר. ול״ק מאי למימרא דאע״ג דבבא דקרוב למלוה

פטור פשיטא. וליכא למימרא. בסיפא טובא קמ״ל דקרוב ללוה חייב. משום דזרקהו עד שיכנס לרשותו קאמר. והשתא אי איתא דגמ׳ דיק נמי סברה דעד שיכנס לרשותו קאמר אמאי דחי להך אוקימתא. משום דמאי למימרא ברישא. הא טובא קמ״ל בסיפא. אלא ודאי דלא ס״ל לגמ׳ דידן הכי. אלא כשאומר זרקהו בכל ענין פוטרו. והלכך ברישא מאי למימרא ובסיפא קשיא נמי דתנן חייב. והא פוטרו. אלא גמ׳ דידן לא חש להקשות גם זו הקושיא דמסיפא. ואע״פ שהרשב״א יאמר דבסברא דזרקהו עד שיכנס לרשותו לא פליג גמ׳ דידן אלא בהא פליגי ירושלמי [וגמרא דידן](ודידן). דלירושלמי אע״ג דברישא קשיא מאי למימרא כיון דבסיפא טובא קמ״ל קיימא האוקימתא. ובהא פליגא דידן [דאע״ג] דמודה נמי דבסיפא טובא קמ״ל. מ״מ כיון דברישא קשיא מאי למימרא. לא קיימי לה האוקימתא. הרמב״ם והטור לא ס״ל הכי בסברת גמ׳ דידן. זה נ״ל ברור שזו היא סברתם וצדקו דברי הר״ב שכתב דבכל ענין פטור כי סמוכים הם באמת ויושר על דעת הרמב״ם והטור:

היתה עומדת על ראש הגג. מסיק בגמ׳ בגג דידה וחצר דידיה:

כיון שהגיע לאויר הגג מגורשת. פירש הר״ב לפחות משלשה וכו׳ גמ׳. ופירש״י דהוי כמאן דנח. והלכך קנאתו בהנחתו דכיון דהגג גבוה יו״ד הוי ליה חצר המשתמרת לכל דנייח בגווה ע״כ. ובאין לגג מעקה מיירי דכשיש לגג מעקה כל שהוא נכנס לתוך המעקה. מתגרשת. וכן יש אוקימתא בגמ׳. ודעת הפוסקים דשתי האוקימתות הלכה הן. ובסיפא נקטו הרמב״ם והר״ב מחיצת הגג. וא״כ הוי להו לפרש הרישא ביש לה מחיצות:

הוא מלמעלה והיא מלמטה. מסיק בגמ׳ בגג דידיה וחצר דידה:

כיון שיצא מרשות הגג. לשון הר״ב יצא ממחיצת הגג ונכנס לתוך מחיצת המקום וכו׳ וכן לשון הרמב״ם בפירושו ובחבורו פ״ה מה״ג. כלומר ולא סגי ביציאת מרשות הגג בלבד. אלא עד שיכנס לתוך מחיצות המקום וכו׳ משום דקודם שיכנס לתוך מחיצות וכו׳ אין ראוי לנוח דאתי זיקא ודחי ליה חוץ למחיצות. ובגמ׳ מש״ה מוקים לה כגון שהיו מחיצות התחתונות פירוש דחצר עודפות על עליונות פי׳ דגג. וניחא טפי לישנא דמתני׳ דלא אתני אלא שיצא מרשות הגג. ומשמע דמיד מגורשת והיינו משום דמחיצות התחתונות עודפות. והרמב״ם והר״ב ראו לפרש ונכנס תוך מחיצות כו׳. והשתא בין עודפות בין אינן עודפות. כל שיכנס למחיצות וכו׳ מתגרשת. וקודם לכן לא. והואיל שלענין הדין אין חלוק לא הקפידו לפרש דמיירי במחיצות תחתונות עודפות. ותו בגמ׳ דהא דמהני הכא בנכנס לתוך המחיצות. ולרבנן [דרפי״א דמסכת שבת במשנה] קלוטה לאו כמי שהונחה דמיא. היינו טעמא דהכא טעמא משום אנטורי הוא. והא קא מנטר:

נמחק. בגמ׳ אמרי׳ דהיינו כשנמחק דרך ירידה. אבל כשנמחק דרך עלייה פירש״י כשזורקו להעבירו מעל מעקת הגג זורקו כלפי מעלה. אם נמחק דרך עליה קודם שחזר לירד. אע״פ שהוא בתוך מחיצות התחתונות אינה מגורשת דלא מקריא נתינה אלא דרך הנחתו. ויש להרמב״ם פירוש אחר. אבל רוב המפרשים תפסו פירש״י:

נמחק או נשרף כו׳. וה״ה ברישא והא דתנא לה בסיפא אורחא דמלתא נקט. דבחצר שכיח מים ואש. זהו דעת רוב הפוסקים. ואע״פ שאין דעת הרמב״ם כן. ופשט הסוגיא מוכיח יותר כפירושם:

ד **בית שמאי אומרים פוטר אדם את אשתו בגט ישן.** כתב הר״ב ב״ש סברי לא אמרי׳ גזירה שמא יאמרו גטה קודם לבנה. גמ׳. ובירושלמי מפרש דאזלי לטעמייהו. דב״ש אית להו בסוף מכילתין לא יגרש אדם את אשתו אא״כ מצא בה דבר ערוה. הלכך מזוהמת היא בעיניו ואינו בא עליה. וב״ה אית להו אפי׳ הקדיחה תבשילו יכול לגרשה ואינה מזוהמת בעיניו ויאמרו כי בא עליה. וכה״ג פליגי לקמן [מ״ט] במגרש ולנה עמו בפונדקי. תוס׳. ואע״ג דלב״ה אפשר שמגרשה משום דבר ערוה. מ״מ גזירת חכמים היתה שמא יאמרו שגרשה משום שהקדיחה תבשילו ואינה מזוהמת בעיניו וכו׳:

וב״ה אוסרין. כתב הר״ב ופסק הלכה כו׳ ואם גרש כו׳ והלך וכו׳. עיין מ״ש בפ׳ דלעיל מ״ז:

ואיזהו גט ישן כל שנתייחד כו׳. כלומר ואפי׳ ביומו שנכתב ונמסר. והלכך לא שייך למפרך אהכא. א״כ מה הועילו חכמים בתקנתן דזמן בגטין כדפרכינן אגטין שמביאין ממ״ה כמ״ש במ״ב פרק ב׳. ועיין במ״ד פרק דלקמן. והרמב״ם כתב בפירושו וגט ישן הוא שיכתוב לה הגט ואח״כ החזירה ונשאר הגט אצלו ואחר זמן כתיבת הגט. ואחר שהחזירה גרשה פעם שניה ונתן לה זה הגט בעצמו. ע״כ. לקושטא דמלתא כתב כן לפי שאע״פ שלכתחלה אין להתאחר בנתינה. מיהו אם נתנו אח״כ כשר משום דקלא אית ליה כדאשכחן בגטין הבאים ממ״ה. ומדלא כתב הרמב״ם שצריך שיתנהו ע״י שליח שמעי׳ דלא ס״ל כסברת הרא״ש בפ״ב דדוקא בהולכת שליח אמרי׳ דקלא אית ליה. ולכן כל גט שלא נמסר ביומו לא מתכשר אלא ע״י שליח. ואילו היתה כן סברת הרמב״ם לא ה״ל לסתום אלא לפרש. והטור סי׳ קכ״ז הביא דברי הרמב״ם לחלוק על הרא״ש בזה ודחאם הב״י אבל מדהכא נראה שהוא חולק:

ה **כתב לשום מלכות שאינה הוגנת.** פירש הר״ב שאין לה לא כתב ולא לשון. גמ׳. ובפ״ק דע״ז דף י׳ פירש״י כתב ולשון של רומיים מאומה אחרת באה להן אחרים תקנו להן כל ספריהם ע״כ. וקמ״ל הכא דאע״פ שאינה הוגנת אעפ״כ מתקנאין בה. תוס׳:

לשום מלכות מדי וכו׳. דאי אשמועינן שאינה הוגנת ה״א משום דמולכת עכשיו ולפיכך יתקנאו. אבל מלכות מדי ומלכות יון. מאי דהוה הוה קמ״ל. גמ׳. ומ״ש הר״ב לפי שצריך לכתוב כו׳. אכולהו כתב לשום מהדר [*ומ״ש הר״ב משום שלום מלכות. פירש״י שיהא לנו שלום עמהם שיאמרו כו׳]:

לבנין הבית. דה״א דכיון דלאו מלכותא היא. לא קפדי. גמ׳:

לחורבן הבית. דלא תימא בנין הבית דמדכרי חשיבותייהו הוא דקפדי. אבל חורבן הבית. דצערא הוא אימא לא. צריכא. גמ׳:

היה במזרח כו׳. גמ׳. מאן אילימא בעל. היינו שינה שמו ושמה. שם עירו ושם עירה. אלא לאו סופר כדא״ל רב לספרי וכן א״ל רב הונא לספרי. כי יתביתו בשילי כתובו בשילי ואע״ג דמימסר לכו מילי בהיני וכו׳ והרבה מהפוסקים סוברים דספרי לאו דוקא דמאי חששא איכא. אלא עדים החתומים קאמרי. עיין בב״י ר״ס קכ״ח:

תצא מזה ומזה כו׳. כתב הר״ב כולה מתני׳ מפרשה בפ׳ האשה רבה. ומיהו איכא בינייהו דאילו התם אשתו דראשון מדאורייתא היא. ואילו הכא איפכא דאשתו של שני מדאורייתא היא. ולפיכך ישתנה הדין והטעם ביניהם. וק״ל מקומה. ולפיכך לא הוצרך לבאר. ורש״י מפרשה ממש כסגנון דהתם ונחלקו עליו התוס׳ והר״ן. ולי אפשר ליישב דברי רש״י שסובר דהא דאמר ר״מ כל המשנה כו׳ והולד ממזר. היינו לומר שעשאוהו ממזר גמור כממזר של תורה. ומותר בממזרת. וכ״כ ב״י סי׳ קכ״ח לדעת ר״ח. ועיין מ״ש בר״פ האשה רבה בדבור תצא מזה ומזה. ומ״ש במשנה ב׳ פ״ב דב״ב. ולפיכך כיון דמוקמינן למתני׳ כר״מ. נמצא שעשאוה כא״א של הראשון מן התורה. זה נ״ל בדעתו ז״ל. ואפשר שכן גם דעת הר״ב. ולא עוד אלא דקשיא לי על הר״ן מדידיה. כמ״ש במשנה ו׳ בס״ד:

והולד ממזר מזה ומזה. כתב הר״ב מתני׳ ר״מ כו׳. גמ׳. דאי לאו ר״מ אפילו מדבריהם לא. ולא דמי להא דהאשה רבה דחד הוה מדבריהם.

שינה שמו ושמה וכו׳. פירשו התוס׳ לא שינוי ממש קאמר. אלא שיש לו שני שמות ובב׳ מקומות וכן שינה שם העיר. ע״כ. וכ״כ הר״ן. וכתב ב״י סי׳ קכ״ט דאי בשינוי שם ממש פשיטא שהגט פסול. שלא נכתב לשם בעלה כלל. וכן מדאיצטריך למימר בגמ׳ דחכמים מודים לר״מ בזו ואם שינה ממש מאי צריכא למימר. ועוד דדבר הלמד מענינו הוא. דכולה מתני׳ בשינוי מטבעות שטבעו כו׳. ע״כ. והזכיר כמה פוסקים שסוברים כן ולא כתב שיחלוק אחד מהן. וגם לא הזכיר מה היא דעת הרמב״ם. ובעיני נראה שהרמב״ם הוא חולק וס״ל דפירוש המשנה בשינוי ממש. שכ״כ בחבורו פ״ג מה״ג מי שהיה לו שני שמות כו׳ כותב שמו ושמה שהן רגילים בו וידועים כו׳. וכל שם שיש לו כו׳ כתב השם שאין ידועים כו׳. וכל שם כו׳ הרי זה פסול. שינה שמו או שמה ושם עירו ושם עירה. אע״פ שכתב כל שם שיש לו כו׳ אינו גט. ע״כ. ויותר מבואר בפי׳ המשנה ב׳ פ״ד אדתנן התם היה משנה כו׳ כתב כשהיה לאדם שני שמות כו׳. ובתנאי שיכתוב המפורסם כו׳. אבל אם היה שמו על דרך משל יצחק כו׳. וכתב בגט אני אברהם. וכל שס שיש לי. הרי הגט בטל ע״כ. וכן נראה דעת הר״ב מלשונו שם. וכן כתב בשלטי גבורים בשם הרשב״א די״מ ששינה שמו לגמרי שהיה שמו יוסי ואסיק שמו יוחנן. ופסולא דאורייתא. ואינו מחוור דאטו מי איצטריך לאשמועינן וכו׳. ע״כ. ולי נראה לתרץ דאיצטריך לאשמועינן [דה״א] דהא דצריך שיהא נכתב לשמו. לאו לשם העצם. אלא הכוונה לאותו האיש שהוא יגרש בו. והרי דעת קצת פוסקים שאם לא כתב שום שם איש ואשה כלל שהוא כשר כמ״ש בב״י. הלכך ה״א דכי מסיק שמיה בשם אחר משם שנקרא בו מיום היותו. דלא מיפסל בכך. כיון שעל דעת זה האיש המגרש הוא נכתב. ובשם עירו ועירה כתב ג״כ הרא״ש דאין עכוב בכתיבתן. ע״כ. ואני אומר עוד שאפשר ג״כ שדעת הרא״ש כהרמב״ם. דשינה שמו דהכא לגמרי קאמר. והא דהביא ב״י הרא״ש דפרק השולח לראיה. דס״ל דשינה שמו בשני שמות. איכא למדחי דלא כתב כן. אלא על בראשונה היה משנה שמו כו׳ וגם הרמב״ם מפרש להיא בשני שמות ומהאי טעמא נמי מ״ש בית יוסף בשם רש״י דסבירא ליה בשני שמות. ג״כ אין ראיה. דגם הוא לא פירש כן אלא על אותה משנה דבראשונה כו׳ ומ״מ דעת הרמב״ם ודאי הכי הוא דמשנתינו בשינוי ממש. וכן דעת הר״ב:

ו **כל העריות כו׳**. כתב הר״ב ט״ו עריות שאמרו חכמים. במשנה דריש יבמות:

ונשאו. עיין בפירוש הר״ב מ״ה פ״ב דסוטה:

וכל הדרכים כו׳. כתב הר״ב מוקמינן לה כר״ע וכו׳ ואינה הלכה. מסיים הר״ן דאע״ג דמודו רבנן בשינוי שמו ושמה דהולד ממזר אפילו מן הראשון. התם היינו טעמא לפי שנשאת בגט פסול. שעושה ולדה מן השני ממזר מדאורייתא. ומש״ה קנסינן ליה מדרבנן בולדה הראשון אבל כל היכא דליכא ממזר מדאורייתא. לא קנסינן למעבד ממזר מדרבנן. ע״כ. ומדבריו אלו קשיא לי אדידיה שהשיב הוא ז״ל על פירוש רש״י שמפרש למתני׳ דלעיל כמתני׳ דהאשה רבה. והשיב הוא דהכא גרושי הראשון גרושים גמורים הן מדאורייתא ובנה משני ממזר דרבנן. כמ״ש לעיל בשמו. וכאן כתב שבנה מן השני ממזר מדאורייתא. ואע״פ דהכא אנן קיימין בשינה שמו כו׳. והתם מודו [בה] רבנן. מ״מ הרי הוא ז״ל מפרש שינה שמו בשני שמות כמ״ש לעיל בשמו וליתא אלא מדרבנן. רק דרבנן מודו ואעפ״כ כתב דבנה מן השני ממזר דאורייתא. וא״כ אף אנו נאמר דמדרבנן נשמע לדר״מ. דכמו שבמקום

שמודים רבנן ואע״פ שאין זה אלא כעין שינוי מטבע כו׳ מ״מ סברי דעשאוהו ממזר גמור. כמו כן לר״מ במקום שחולק וסובר דהמשנה ממטבע כו׳ הולד ממזר. דהיינו ממזר גמור מדאורייתא לפי שעשאוהו כן. ולפיכך מה שכתבתי אני שם בסברת רש״י הוא הנכון:

ז **הכונס את יבמתו כו׳**. וצריכא. דאי אשמועינן בהך קמייתא משום דלא אקיים מצות יבום הלכך קנסינן לה על שלא המתינה עד שתראה שהערוה אילונית. אבל הכא דאקיים מצות יבום אימא דלא הוי לה להמתין ולא לקנסה. ואי אשמועינן הכא משום דקא רמיא קמיה והואיל והיא זקוקה לו כמו האחרת הוי לה להמתין עד שתראה שיהיו יבומי חברתה כשרין כדי לצאת מדי זיקתה אבל התם דלא רמיא קמיה שמתחלת נפילתה לפניו היתה סבורה שהיא צרת ערוה ומעולם לא נזקקה לו אימא לא נקנסה על שלא המתינה. צריכא. גמ׳:

ח **לאבד זכותו של שני**. פירש הר״ב דאמרינן קנוניא היא וכו׳. וכפירש״י. וכתבו התוס׳ וא״ת מה קנוניא שייך דכיון שנשאת לשני לא מצי להחזירה דתצא מזה ומזה. וי״ל דפעמים דאין הבעל שם על לבו שאסור להחזירה ועושה קנוניא. ע״כ:

רבי אליעזר אומר אם לאלתר כו׳. כתב הר״ב והלכה כר״א וכ״כ הרמב״ם. מדקא מפרשינן בגמ׳ למלתיה. הרי״ף:

כתב לגרש כו׳. בש״א פסלה מן הכהונה. חומרא בעלמא היא שהחמירו בקדושת יוחסין לאוסרה לכהונה מפני כתיבת הגט. כדמוכח בגמ׳.

ט ב״ש אומרים אינה צריכה הימנו גט [שני] עיין מ״ש במשנה ד׳ בשם התוס׳:

ובית הלל אומרים צריכה הימנו גט. פי׳ הר״ב דסברי הן הן עדי ביאה ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. עיין בפי׳ משנה ז׳ פ״ד דעדיות. ומ״ש שם בס״ד. וכתב הרמב״ם בפ״י מה״ג [הל׳ י״א] שכל המקדש בביאה. אין צריך לבעול בפני עדים. אלא יתיחד בפניהם ויבעול:

כנסה בגט קרח. כתב הר״ב גט מקושר וכו׳ וכורכן כו׳. ועיין לשון הרמב״ם שהעתקתי בר״פ בתרא דב״ב:

תצא מזה ומזה. הא דלא תנא לה בהדי הנהו דלעיל. אומר הר״ר יוסף דאיידי דתנא לעיל כתב סופר גט וכו׳. תנא כתב לגרש את אשתו והדר תנא המגרש את אשתו וכו׳ דהוה נמי פלוגתא דב״ש וב״ה כמו כתב לגרש וכו׳. והדר תנא גט קרח. תוס׳:

י **גט קרח הכל משלימין עליו**. [*ואפילו פסולים דליתא להא השלמה אלא משום חששא בעלמא שמא כשיצא אחר זמן בבית דין יפסלוהו שיהו סבורים שהזמין הבעל עדיו למנין קשריו ולא חתמו בו כולם רש״י] וה״פ היכא דחזינן בהדיא שריבה הסופר בו קשרים יותר ממנין העדים והכא ליכא למיחש לכולכם הכל משלימין עליו ואפילו פסולים לכי שלא יבא ב״ד אחר לפסלו. דכיון דבעיקר עדותו של מקושר דהיינו בשלשה עדים הצריכים בו. [כדתנן במ״ב פרק בתרא דב״ב] ע״א קרוב כשר משום דשלשה במקושר לאו דאורייתא כדאיתא בגמ׳ [דהכא] אפי׳ אמר כולכם עדים לא לצרף עדותן אמר כן ותהא עדותן בטלה [כדתנן במ״ח פ״ק דמכות] אלא כך אמר שיחתמו הכשרים כדינן והקרוב כדינו. הר״ן:

דברי בן ננס. כתב הר״ב והלכה כבן ננס וכ״כ הרמב״ם. [*וכן בקיצור פסקי הרא״ש] ולא ידעתי למה פסקו כמותו והרי הלכה כר״ע מחבורו. ובן ננס בדורו היה. כמ״ש כבר במ״י פ״ג דבכורים. ומצינו שאף ע״פ שקילסו ר׳ ישמעאל אין הלכה כמותו בסוף ב״ב.

אלא קרובים. כתב הר״ב אבל עבד או גזלן לא. עבד דלמא אתו לאסוקי ליוחסין וגזלן דלמא אתו למימר עבד תשובה. ותימא דבעבד נמי ופרש דלמא אתו למימר נשתחרר. ובגמרא כי אמרינן הא דלאסוקי ליוחסין כלומר דאמרינן לאו עבד הוא. היינו מעיקרא. אבל כי פריך עלה א״ה גזלן דבר יוחסין לתכשר. הדר קאמר. אלא עבד היינו טעמא דאתו למימר שחרריה. גזלן נמי אתו למימר תשובה עבד. וכן נקטינהו הר״ן:

פרק ט

א **ואמר לה**. בשעת מסירה. רש״י.

וחכמים אוסרים. כתב הר״ב וכל תנאי שמתנה אדם קודם כתיבת הגט כו׳ זוהי דעת הרמב״ם בפ״ח מה״ג [הלכה ג׳]. והמגיד נתן טעם לדבר מחמת שאין אומרים יש ברירה [ועיין רפ״ג בפי׳ הר״ב] דאף על פי שנתקיימו התנאים מ״מ בשעה שנכתב הגט לא היה ספר כריתות:

יטלנו הימנה. מפרשים בגמרא דאפילו לר׳ שכתבתי במ״ב פרק דלעיל דא״צ לחזור ולטלו ממנה. שאני הכא הואיל וקנאתו בנתינה קמייתא לפסול בו לכהונה. הלכך צריך לחזור ולטלו הימנה. אבל ההוא דלעיל לא זכתה בו לכלום:

אף ע״פ שחזר ומחקו פסול. פירוש לפי שלא נכתב הגט. אלא על תנאי זה. ואין כאן כריתות. תוס׳:

ב **לעבד ולנכרי**. דלא תפסי בהו קדושין כדפירש״י פ״ד דיבמות דף מ״ה. דכתיב (בראשית כ״ב:ה׳) שבו לכם פה עם החמור. עם הדומה לחמור. ונכרי נמי ליתא בכלל קדושין דכתיב בשבעה אומות (דברים ז׳:ב׳-ג׳) ולא תתחתן בם. לא יהא לך בהן חתון. ובשאר אומות כתיב (שם כ״א) ואחר כן תבא. מכלל דמעיקרא לית בה הויה. ומהני קראי נפקא לן בקדושין דלא תפסי קדושין בנכרית. ונכרי נמי מצי למילף מינייהו. ו ב ש א ל ת ו ת דרב אחאי

מפיק מהא והיא בעולת בעל (בראשית כ׳:ג׳) ודרשינן בסנהדרין בעולת בעל יש להם. נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם. וכ״ש דארוסה לית להו. וביאה לשם קדושין נמי לית להו דאתקוש הויות להדדי. ע״כ:

ולכל מי כו׳. לאתויי שאר חייבי כריתות. גמ׳:

כשר. לאו שיורא הוא דבלא איסור אישות נמי לא תפסי להו בה קדושין. רש״י:

אלא אלמנה לכהן גדול כו׳. משום סירכא דשאר דוכתי נקט הכי. שהרי כאן משום גירושין הללו היא נאסרת וה״ל למתני הרי את מותרת לכל אדם אלא לכהן גדול ולכהן הדיוט. א״נ רבותא קמ״ל שאע״פ שהיתה אלמנה או שנאסרה בגירושין גמורין הוי שיור כיון דליכא אלא חיוב לאו. הר״ן:

וחלוצה. עיין מ״ש במ״ג פ״ט דיבמות:

ונתינה. עיין רפ״ג דמכות. ומ״ש שם בס״ד:

וכל מי וכו׳. לאתויי שאר חייבי לאוין כגון עמוני ומואבי. גמ׳:

שיש לה עליו קדושין. אם היתה פנויה. רש״י:

ואפילו בעבירה. דאיסור לאו. רש״י:

ג **רבי יהודה אומר ודין די יהוי כו׳**. כתב הר״ב והלכה כר״י. וכ״כ הרמב״ם בפירושו. וטעמא משום דאמרי׳ בגמ׳ דפליגי ת״ק ור״י בידים שאין מוכיחות אי הויין ידים. רבנן סברי דהויין ידים ואע״ג דלא כתב לה ודין מוכחא מלתא דבהאי גיטא מגרש לה. ור״י סבר לא הויין ידים. וטעמא דכתב לה ודין דמוכח מלתא דבהאי גיטא קא מגרש לה. אבל לא כתב לה ודין אמרי בדבור גרשה ושטר ראיה בעלמא. ובריש נדרים קי״ל דלא הויין ידים כמ״ש שם. והא דכתב הרמב״ם בחיבורו פ״א מה״ג. גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם. התם לא נחית אלא לחלק בין הלשונות שמשמען שהוא משלח אותה ללשונות שמשמען שישלח עצמו ממנה כנלמד מענינו והזכיר ביניהם לשון דהרי את מותרת לכל אדם. לכך כתב נמי שזהו הלשון עצמו שאמרו חכמים שהוא גופו של גט. אבל לא בא למעט דאין צריך ליותר. אבל סמך עצמו במ״ש בפ״ד בטופס הגט ודין כו׳ ודלא כמ״ש הר״ן דלשונו שבטופס הגט לא לעכובא הוא וסגי ליה במותרת לכל אדם כמ״ש בפ״א ע״כ. שכיון שבפירושו פוסק כר״י יותר נראה לכוין ג״כ דעתו בחבורו ונאמר דבפ״א לא נחית כו׳ כמ״ש. ובנידון דידן עצמו מצאתי כיוצא בזה להר״ן בפ״ק דנדרים דמתרץ כה״ג לשמואל דס״ל כר״י דידים שאין מוכיחות אינן ידים. וברפ״ג דגיטין [דף כ״ו] קאמר שצריך שיניח מקום הרי את כו׳ ואילו מקום ודין לא קאמר. ומתרץ דבפ״ג דגיטין לא עייל נפשיה בפלוגתא דר״י ורבנן ונקט אליבא דכ״ע. ע״כ. גם מדברי המגיד פ״ד נראה שסובר שדעת הרמב״ם שם לפסוק כר״י. אלא שלא העיר מהא דפ״א:

ודין. עיין מ״ש בסוף דבור דלקמן:

גופו של גט שחרור הרי את וכו׳. ותימא דלא פליג ר״י בכי הא נמי. בשלמא לסוגיא דנדרים דמשמע דידים מוכיחות דבעי ר״י. היינו דלכתוב מינאי להוכיח שמגרשה ממנו. אתי שפיר. דבלשון בת חורין מוכח שאיננה משועבדת לו עוד. וכן נמי בלשון לעצמך. אבל לסוגיא דהכא דידים מוכיחות דבעי ר״י. היינו ודין שיהא מוכח שעל ידי הגט הוא משחרר ואינה לראיה בעלמא. קשיא. דלפלוג נמי ולבעי ודין. דהא שטר שחרור ילפינן בג״ש מגט אשה כמ״ש בס״ד במשנה ג׳ פ״ק דקדושין. וכ״ש להתוס׳ דהכא וכן הוא בפירוש הר״ן דנדרים. דרבנן ור״י בתרתי פליגי במינאי ובודין. ומצאתי בירושלמי גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם וכו׳ רבי אחא אמר כריתות לא התפיסה התורה שם כריתות אלא ערוה שיש בה הויה. אמר רבי מנא ובלחוד דלא יימר ודין. ר׳ מנא בעי הרי את ברשות עצמך. א״ר יוסי בר בון צריך שיאמר הרי את בן חורין כו׳. ומשמע לי דכולה מלתא אסיפא דגט שחרור קאי. ור׳ אחא אתא למימר למה לא פליג ר״י וקאמר דלא התפיסה התורה [שם] כריתות אלא ערוה כו׳ שיש בה הויה צריך שיכרות. משא״כ בשיחרור. ואמר רבי מנא דלענין זה בלחוד אין צריך שיהא שיחרור ממש כגט אשה. דלא יימר ודין. אבל ספר בעינן. ואפשר דרבי מנא אגט אשה קאי וכגמ׳ דידן דלא יימר ודין ביו״ד דמשמע דינא:

הרי את בת חורין. כן גי׳ הספרים. גם בנוסח משנה שבגמ׳ וכן הובאה בפסקא בגמ׳. ומשום דבגט אשה קיימינן ניחא ליה למנקט שחרור ג״כ בשפחה. אבל בס״א הרי את בן חורין. וכן בנוסח משנה דבירושלמי וכן העתיק הרמב״ם [ריש] פרק ה׳ מהלכות עבדים וטי״ד סי׳ רס״ז. ואין להגיה אתה בה״א. וכדמייתי לה בגמ׳ ירושלמית. דכל אתה מתורגמין את:

הרי את לעצמך. או הרי את לעצמך. הרמב״ם והטור שם:

ד **שלשה גטין פסולין**. מנינא למעוטי גט ישן. דהתם תנשא לכתחילה. [וכמ״ש הר״ב שם] והכא דיעבד. ולמעוטי שלום מלכות. דהתם הולד ממזר. והכא כשר. ומתני׳ אליבא דר״מ דאמר כל המשנה ממטבע כו׳. א״נ מתני׳ רבנן. והתם תצא והכא לא תצא. גמ׳. וכתב הר״ן ומה שהקילו בג׳ גיטין הללו יותר מבשאר גיטין פסולין היינו טעמא משום דדבר הנוהג בגיטין. ולא בשטרות. החמירו יותר כדי שלא יבואו להשוות גיטין לשטרות. [ומש״ה כתב

לשם מלכות שאינה הוגנת שאינו נוהג אלא בגיטין לפי שלא היו מקפידין בשטרות. וכן כל הדברים שנתקנו בגיטין בלבד ס״ל לר״מ כל המשנה כו׳ ולרבנן תצא. אבל בדברים שלא נתקנו בגיטין בלבד. אלא גיטין ושטרות שוים בהם כך מדתן נוהגת דמידי דלית לן למעבד בשאר שטרות. כגון היה במזרח וכתב במערב. דאפילו בשאר שטרות אית להו למכתב דוכתא דקיימי ביה. דאי לא מחזי כשיקרא. בגיטין לר״מ הולד ממזר. ולרבנן תצא. אבל כתב בכתב ידו ואין בו אלא עד אחד או שאין בו זמן. כיון דבשאר שטרות רשאי לעשות כן לכתחילה. בגיטין נמי כשר. וליכא למיחש באין בו זמן לשלום מלכות. שאין מקפידין אלא כשמונין למלכות אחרת. אבל כשאין בו זמן כלל אין קפידא בדבר ומש״ה כשרין. אלא דכיון דבשאר שטרות לאו שטרי מעלייתא נינהו למגבי ממשועבדין החמירו בגיטין לפסלו לכתחילה. ע״כ:

כתב בכתב ידו ואין עליו עדים. טעמא דפסול משום שיוכל לכתוב הזמן כמו שירצה. והוי כאין בו זמן דאיכא למיחש שמא יחפה וא״נ משום פירי ודאי דהבעל אינו נאמן. ולכך פסלוהו דלפעמים תפסיד האשה שלא כדין. כשיכתוב יום שעומד בו ולא יקדים הזמן ואז היה לה לטרוף לקוחות מזמן הכתוב והיא לא תוכל לטרוף לפי שאנו חושדין אותו שהקדים הזמן. ולכך פסלוהו דהשתא בדין לא תטרוף האשה מזמן הכתוב כיון שהגט פסול. דדווקא בגט כשר גובה מיום הכתיבה. ועוד יש לומר דחיישינן דאחר הכתיבה מיד תתפוס הפירות ותאמר שכבר נתגרשה מזמן הכתוב בו. תוספות פ״ק דף ג׳:

ואין בו זמן. כתב הר״ב דזמן תקנתא דרבנן הוא. אי משום פירות כו׳ כמפורש במשנה ב׳ פ״ב:

יש בו זמן ואין בו אלא ע״א. כתבו התוס׳ [שם] נראה דה״ה דאין בו זמן. אלא אשמועינן אע״ג דיש בו זמן. לא תנשא לכתחילה. ע״כ. ומ״ש הר״ב ואיכא למ״ד אכתב סופר קאי כו׳. עיין מ״ש במשנה ח׳. והקשו התוס׳ [שם] דניחוש דשמא סופר כתבו להתלמד וזרקו לאשפה ובאתה האשה והחתימה עליו עד אחד ואין כאן ב׳ [עדים]. וי״ל שהסופרים חוששים למכשול ונזהרין בכך ומיהו אין רגילות להזהר לגמרי שתחשב כתיבת הסופר כעד אחד. ע״כ:

הרי אלו ג׳ גיטין פסולין. למעוטי הא דתניא המביא גט ממדינת הים נתנו לה ולא אמר בפני נכתב ובפני נחתם יוציא. והולד ממזר. דברי ר״מ. וחכ״א אין הולד ממזר. כיצד יעשה. יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה בפני שנים ויאמר בפ״נ ובפ״נ. גמ׳. וכתבו התוס׳ דלהך ברייתא איצטריך מיעוטא לחוד. ולא אמעוט בהדי הנהו דמעטינהו ממנינא דרישא. לפי שיש תקנה אפילו לר״מ אפי׳ לכתחילה לינשא שיוכל ליטלו הימנה וליתנו לה קודם נשואין.

ר״א אומר. [*נ״ל דגרס ר׳ אלעזר בלא יו״ד כמו שהוא בפי׳ הר״ב שכן ברפ״ק בכולה סוגיא כך הוא. וכן יש לתקן בפירש״י]:

אע״פ שאין עליו עדים. ואינו כתב ידו כו׳ כשר לינשא לכתחילה. רש״י:

וגובה מנכסים משועבדים. מוכח בגמ׳ דה״ק ואם שטר הוא גובה מנכסים משועבדים דר״א ס״ל דעדי מסירה כרתי בין בגיטין בין בשטרות. ואיכא מ״ד דהלכה כמותו בין בגיטין בין בשטרות. וזהו שהר״ב כתב בסתם הלכה כר״א וכן ביאר הרמב״ם. והלכה [כרבי אלעזר] בגטי נשים וזולתן מהשטרות:

ה נותן שניהם לזו כו׳. אפילו לר״א דאמר עדי מסירה כרתי ועל כרחך לה לשמה דכתיב בקרא. לאו אחתימה קאי אלא אוכתב. ומיהו אונתן לא קאי. דלא בעינן שידעו העדים בשעת מסירה בהי מנייהו מתגרשת. גמ׳:

הרי השני בטל. כתב הר״ב דלא ידעינן דמאן ניהו. וכן ל׳ רש״י. וז״ל הר״ן הרי השני בטל. לא בטל ממש. אלא דכיון דלא ידעינן דמאן ניהו לא ינתן לא לזו. ולא לזו. אבל אם נתן לאחת מהן או לשתיהן הרי זה ספק גירושין:

היה כתוב טופס לכל אחת וכו׳. פירש הר״ב זמן וכו׳ לאו דשם טופס הונח על הזמן דזמן בכלל תורף הוא כדאיתא בפירוש הר״ב מ״ד פ״ב. אבל שם טופס הונח על כל נוסח הגט שזה ענין טופס העתק ותואר הגט והכל בכלל אלא שהוציאו מן הכלל וקראו למקצת מהן תורף. ואם נאמר טופס בלא הזכרת תורף עמו יש במשמע טופס כל נוסח הגט. ועוד י״ל דזמן ראוי ג״כ להקרא בשם טופס שאינו אלא מדרבנן. ועיין לשון ב״י שהעתקתי במ״ד פ״ב. וראשון בעיני עיקר. ומ״ש הר״ב ובכך בשבת כו׳ מפרש בגמ׳ שזה הזמן בו ביום עצמו של הראשון. דאל״ה הוי הראשון מוקדם לחתימת העדים ולא היה צריך לטעם שאין העדים נקרין עמו. גם מפורש בגמ׳ דדוקא שכתוב ובכך בוי״ו לחברם ביחד דאל״ה תיפוק ליה דאין עדים חתומים על הכל:

את שהעדים נקראין עמו. היינו תחתון אבל עליונים פסולים שמא לא העידו אלא על האחרון. רש״י:

כשר ולא האחרים. וביאר הרמב״ם בפ״ד מהלכות גירושין בשאין שם עדי מסירה. דאי בעדי מסירה ודאי כולהו מתגרשות דלא גרע מאם לא היו שם עדים חתומים כלל. וכ״כ

[שם] לכל הני דלקמן שכיוצא בזה הן. דכולן על ידי עדי מסירה כשרים. וכתב המגיד שכתב הרמב״ן עליו שפתים ישק משיב דברים נכוחים דודאי מזויף מתוכו אין כאן דכל שפסולו ניכר הוא אין לחוש בו [כמ״ש במשנה ד׳ פ״ב] דהא ידוע מלתא לכל [מאן] דמטי שטר לידיה ולא אתי למסמך עליה דהא לא עליה חתימי סהדי ואצ״ל בראש הדף ומאחריו. ומן הצד דלא הוי אלא כגט שאין עליו עדים. ואם נתנה לה בפני עדים כשר. ע״כ. ומיהו הא דאיכא למשמע דזה הגט דתנן שהוא כשר דהיינו אפי׳ בלא עדי מסירה הוא לפי שיטתו כשיטת הרי״ף אמתני׳ דלעיל. אבל להתוס׳ והרא״ש וסיעתם אין

שום גט כשר בלא עדי מסירה וכמו שנראה מתוך מה שכתבתי במ״ב פ״ו בשם הטור [וע״ש סימן קל״ג] צ״ל דהא דתנן כשר ואע״פ שאינו כשר אלא ע״י עדי מסירה וכי איכא עדי מסירה אינך נמי כשרים וכ״ש ללשון הרא״ש שכתבתי במ״ג פרק ד׳ אלא שהוא כשר יותר מהאחרים לענין שאינה צריכה להביא לפנינו עדי מסירה שאנו תולין שכדין נמסר לה וכמבואר ג״כ מתוך מ״ש במשנה ב׳ פ״ו׃

ו **זה בצד זה**. לשון הר״ב שכתבן בשני דפין זה בצד זה ול׳ הרמב״ם בפ״ד מה״ג כתב שני גיטין בשני דפין. במגילה אחת זה אצל זה׃

ושנים עדים עברים כו׳. כתב הר״ב שם העד תחת הראשון ושם אביו תחת השני ומפרשים בגמ׳ דהכי כתב פלוני בן תחת הראשון ופלוני אבתרא דאי לאו הכי אלא בן יעקב [*עד] אבתרא כשרים כדתנן במשנה דלקמן בן איש פלוני [*עד] כשר. והשני כשר וכן נמי כשר קמא דמלתא דפשיטא דקאי [*אבן יעקב עד דבתרא ואי נמי כתב פלוני בן תחת הראשון ופלוני עד] אבתרא [*שניהם כשרים)א) ש]הבן חתום על הראשון והאב על השני׃

ושנים עדים יונים כו׳. כתב הר״ב ודרך הכתב היוני שהולך מן השמאל אל הימין וכן לשון הרמב״ם בפירושו. ולא הבינותי זה. שאם הוא כדרך שכותבים הנכרים ללשונותם בארצותם שבסביבותינו. אשכנז. צרפת. ספרד. ואטליא. א״כ היאך אפשר לומר דשמא האחרונים הפכו כתבם לסדר שכתבו העדים הראשונים. ורש״י מפרש חתימת היונים אינה נקראת כחתימת העברים שכשהיוני חותם יוסף בן שמעון בידוע ששמו שמעון בן יוסף שכך מתפרשת חתימתן. יוסף בן [שמעון] כלומר)ב) בנו של יוסף שמעון ונמצא שם העד חתום על גט שני ושם אביו חתום על הראשון הלכך על כרחך היונים תחת השני חתמו ע״כ. ונמצא דחשש שמא הפכו חששא קרובה היא. דשמא יוסף בן שמעון היוני לא שמעון שמו. אלא יוסף וחתם עצמו בדרך חתימת העברי׃

את שהעדים הראשונים נקראים עמו כו׳. כתב הר״ב וטעמא דחיישינן שמא העדים האחרונים הפכו את כתבם כו׳. דאילו משום דמופלגים בחתימתן מן הגט לא היו פסולים דקי״ל מלאוהו בקרובים כשר כדאיתא בגמ׳׃

כשר. עמ״ש בזה במשנה דלעיל.

עד אחד עברי כו׳. כתב הר״ב ומשום דלא ידעינן בהי מינייהו חתימי תלתא. גמ׳. והא ודאי דאפשר דאקמא חתימי כולהו אלא שלא הוצרך לומר כי אם החשש דע״י כן פסולים תרווייהו׃

שניהם פסולים. עיין מ״ש בזה במשנה ה׳ לשטת הרמב״ם והרי״ף. וכן לשטת תוספות והרא״ש׃

ז **שייר מקצת הגט כו׳ כשר**. מסיק רב אשי בגמ׳ דידע בי מתחתא דמגילתא. פי׳ שהוא ניכר בקלף שלא נחתך ממנו כלום שדרך עושי קלפים שקושרים אבנים סביב למתוח הקלף ונעשה שם שחור ועב. אבל אם אינו ניכר פסול דשמא שני גטין היו כתובים זה אצל זה. השמאלי נכתב בגובה של המגילה יותר מהימני. והיה שום תנאי. בימיני למטה. וחתך התחתון מהימיני והעליון מהשמאלי. וכיון אותם ביחד. וכן יש עוד חששות אחרות שהיה לחוש להם אי לא ידעו בי מתחתא. והטור סי׳ ק״ל העתיק לזה. ופירוש כשר עיין במשנה ה׳׃

חתמו עדים בראש הדף. וא״ת אמאי איצטריך למתני סיפא הקיף ראשו של זה בצד ראשו של זה דשניהם פסולין היינו בראש הדף וי״ל דאיצטריך למפסל גגו של עדים כנגד גגו של כתב. דמהכא לא שמעינן אלא שרגלי חתימת עדים כנגד גג הכתב. אע״פ דהא נמי שמעינן מסיפא איכא למימר דאיצטריך הך דהכא משום דהוי אמינא הך דשניהם פסולים. היינו משום דכי היכי דלא קיימי אהאי. לא קיימי נמי אהאי. אבל הכא דאין אלא גט א׳. א״כ ודאי קיימי עליה חתימה זו. וסיפא דסיפא דראשו של זה בצד סופו של זה. איצטריך לאשמעינן דלא פסלי מטעם דכי היכי דלא קיימי אהאי. לא קיימי אהאי. ולרש״י גרסינן מעיקרא סופו של זה בצד סופו של זה. לא הוה צריך סיפא דסיפא. אלא דכל גווני משמיענו. ויש ספרים דל״ג לה ובגמ׳ נמי לא מייתי לה. תוספות׃

מן הצד. או מן הצד׃

הקיף. פירש הר״ב חבר כו׳. כמו אין מקיפין שתי חביות. רש״י. ומשנה היא פ״ד דביצה. ועיין מ״ש במשנה ג׳ פ״ד דתרומות׃

ח **גט שכתבו עברית ועדיו יונית**. וכתב הרמב״ם בפ״ד והוא שיהו העדים מכירים לשון הכתב וכתיבה׃

כתב סופר ועד כשר. פירש הר״ב חתם סופר ועד. הכי איתא בגמ׳. [*ומה שכתב הר״ב] [וכ״פ רש״י] ואשמועינן מתני׳ דלא חיישי׳ כו׳. ומסיים רש״י כדאוקמינן בפ׳ מי שאחזו. הא מני ר׳ יוסי היא. דאמר מילי לא מימסרי לשליח. ע״כ. אבל כתב סופר ולא חתם לא הוי כעד שני. וזה דלא אליבא מ״ד שכתב הר״ב בפירוש מ״ד דכתב סופר במקום עד שני. וכן מפורש לעיל דף פ״ו ע״ב בפירש״י ועיין בפירש״י פ״ו דף ס״ז. וכי תימא א״כ לאותו מ״ד תרתי למה לי הא לעיל אין עליו אלא עד [אחד]. היינו וכתב סופר. ולמה לי תו הא דהכא בגמ׳ דפירקין ולעיל מוקמינן לה דהא דהכא אפילו לכתחילה בספרא מובהק שבקי בתורת גיטין ולא יכתבנו אא״כ שמע מפי הבעל. [רש״י]׃

נקיי הדעת נוהגין. שלשונם קצרה לא היו חותמין עד. אלא פלוני בן פלוני [רש״י].

כתב חניכתו וחניכתה כשר. [פי׳ הר״ב שם לווי כו׳. וכן פירש״י וזה] ל׳ הרא״ש פירש״י שם לווי של המשפחה וכן משמע בגמ׳ חניכת אביו בגיטין עד י׳ דורות. רשב״א אומר עד ג׳ דורות [וכתב ב״י בשם המרדכי דהיינו אע״פ שלא הוזכר שמותם כי אם ראש המשפחה. ומיירי בעדי מסירה דוקא. ע״כ] מכאן ואילך פסול. ור״ח ור״ת ז״ל מפרשים שם לווי של האיש עצמו או של האשה. וחניכת אבות דגמ׳ חניכה אחרת ולא מיירי בשם לווי. ע״כ. וכתב ב״י דלרש״י נמי שם לווי [של] האיש עצמו בגט חשיב שפיר לכתוב. דסברא הוא דעדיף מחניכת המשפחה. ע״כ. וא״ת ומאי איכא בין חניכה דהכא למשנה שמו דתנן במ״ב פ״ד שפי׳ הר״ב שהיו לו שני שמות כו׳. זה מבואר בדברי המגיד פ״ג דחניכה היינו שני שמות במקום אחד אבל משנה שמו דלעיל היינו שני שמות בשני מקומות. וכמבואר בלשון הר״ב שם. אלא שכתב שהרמב״ן כתב דבדיעבד כשר. ושהרשב״א כתב שאפי׳ לכתחלה מגרש באחד מהם. והב״י ר״ס קכ״ט כתב לשון הרשב״א. ובלשונו העתיק משנתינו. דגריס וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין אחר כתב חניכתו כו׳. וגם הרא״ש גורס כן. וכתב בפ״ד תירון אחר דחניכה דהכא לכתחלה סגי ביה דמיירי בחניכה שמכירין אותה בכל מקום והכל קורין אותו בשם חניכה לחוד. ונ״ל שזו היא ג״כ דעת הראב״ד בהשגה שכתב והוא שיהא רגיל באותו חניכה יותר. ע״כ. וכתב הב״י דלהרמב״ם נמי דוקא בדיעבד. ודלדעתו שגורס הרמב״ם וכך היו נקיי כו׳ קודם כתב חניכתו כו׳ וכן גירסת רש״י. ע״כ. ולא נראה כן בפירושו שהרי מפרש חניכתו כו׳. ואח״כ מפרש נקיי הדעת. ולא קשיא שלא העתיק בחבורו נקיי הדעת כו׳ שכן לדברי הב״י הרי לא העתיק גם כן גבי עדים. לפיכך אפשר לי לומר שהרמב״ם סובר ג״כ דלכתחלה. ומה שדקדק הב״י מדהכניס דין חניכה וחניכתו בדין מי שהיו לו שני שמות בין כותב שם העיקר לכותב שם הטפל דזה לאשמועינן דבכותב שם הטפל נמי איכא כשרות בדיעבד כו׳ כמו בחניכה דבדיעבד. יש לי לומר בהפך. דכיון דזה דרכו להעתיק המשנה כלשונה כל היכא דאפשר ולפי שלשון המשנה ואם כתב חניכתו וחניכתה כשר. משמע בדיעבד. לכך החכים בחכמת לשונו להכניסו בין הדבקים הללו. ולחברו בחלוקת כתיבת עיקר השם ולומר שכמו שכותב עיקר השם וכל שם כו׳. כן אם כתב חניכתו כו׳ נמי כשר. וכזה כן זה. כמו שעיקר השם עם וכל שום כו׳ לכתחלה כותבין כן כך כתיבת חניכה כשרה לכתחלה. וכבר כתב הרמב״ם בהקדמת חבורו שמחלק כל פרק להלכות קטנות. וכאן מפסיק ומחלק בין חניכה לדין כתיבת שם הטפל. וזו ראיה גמורה לדברי מדהסמיך דין חניכה לדין כתיבת שם העיקר. דאילו לב״י ה״ל לחבר כתיבת חניכה לדין כתיבת שם הטפל. ולהפסיקו מכתיבת שם העיקר. ואל תשיבני אילו נתכוין הרמב״ם להורות שכתיבת חניכה כשר לכתחלה. והרי לפי זה הוא גורס וכך היו נקיי כו׳. אחר כתב חניכתו כו׳. למה לא העתיק כל לשון המשנה. גם וכך היו נקיי כו׳ והיה מבואר היטב דלכתחלה הוא. כי לא מחכמה שאלת על זה שמכיון שהוא יכול להורות זה בלא העתקת [כל] לשון [המשנה] אך בחבור וסמיכת ופסיקות הלשונות עדיף טפי משום לעולם ילמד אדם לתלמידיו בלשון קצרה כ״ש הוא ז״ל אשר דעת שפתיו ברור מללו:

בישראל כשר. פי׳ הר״ב אם אנסוהו בדין וכו׳. גמ׳. ותנן נמי בסוף פ״ה דערכין וכן בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני דאי אניס אין גיטו גט. וכתב הרמב״ם בסוף פ״ב מה״ג ולמה לא בטל גט זה. שהרי הוא אנוס בין ביד נכרי בין ביד ישראל. שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב בו מן התורה כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו. או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין [זה] אנוס ממנו אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל. ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות. ויצרו הרע שתקפו. וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו. ע״כ.

ובנכרים פסול. כתב הר״ב כדין פסול ופוסל מן הכהונה גמ׳. ומסקינן דטעמא דבדין נכרים בכדין ישראל מיחלף ואי אמרת דאינו פוסל אתי למימר דבדין ישראל ע״י עישוי נמי אינו פוסל. וההוא גיטא מעליא הוא. שלא כדין דנכרים בכדין דישראל. לא מיחלף. פירש״י ואי אמרת מיחלף בשלא כדין דישראל. ואתי למימר שלא כדין דישראל נמי לא פסיל. ואמרן לעיל דפסיל. היא גופה גזירה הוא אטו כדין. וגזירה לגזירה לא גזרינן:

ובנכרים חובטין אותו כו׳. שעכשיו אין הנכרי אלא כמקל ורצועה לב״ד של ישראל ושלוחו של ב״ד. ואין מדקדקים בשליח שהוא חובט אם הוא ישראל או נכרי. הר״ן:

ט **מגורשת**. כתב הר״ב אירשא קאי כו׳. גמ׳. דאילו למיסר אגברא כהן הא קי״ל כל קלא דבתר נשואין. לא חיישינן ליה. ופרש״י דלהקל לינשא לשוק. פשיטא דלא נשרי א״א לעלמא משום יציאת קול:

אמתלא. משל וטעם כו׳. רש״י:

על תנאי. שמא לא נתקיים התנאי. רש״י:

זרק לה קידושיה ספק כו׳. זו היא אמתלא של קדושין והה״נ איפכא. רש״י. ולא דמי להא דבמשנה (ה׳ פ״ו) [ח׳ פ״ג] דיבמות ע״ש:

י הקדיחה תבשילו. פי׳ הר״ב שרפתהו כו׳ עד מלח. ומסיים רש״י כמו אש קדחה באפי (דברים ל״ב:כ״ב).

שנאמר כי מצא בה ערות דבר. פי׳ הר״ב דדרשי ב״ה או ערוה או דבר. ואיצטריך לכתוב ערוה לומר שאפי׳ יצאה משום ערוה מותרת לינשא לאחר. כדכתיב (שם כ״ד) והלכה והיתה לאיש אחר. ולב״ש איצטריך דבר לג״ש. דכתיב הכא ערות דבר. וכתיב להלן (שם י״ט) ע״פ שנים עדים יקום דבר. מה להלן בשנים. אף כאן בשנים. וכתבו התוס׳ דפריך בירושלמי א״כ אמאי איצטריך למכתב (שם כ״ד) לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה. תיפוק ליה דבלא״ה אסור להחזיר סוטתו [כמ״ש במשנה ב׳ פ״ק דסוטה] כיון שיש עדים. ומשני לעבור עליו בב׳ לאוין ע״כ וב״ה נמי ודאי להכי מבעי ליה לענין לכופו להוציא. דלא כייפינן ליה להוציא אלא בעדות ברורה. כך פירש״י. וכן לענין עד שתשתה במשנה ג׳ פ״ו דסוטה אבל מדלא כתיב ערוה בדבר. וכתיב ערות דבר. למדרש תרווייהו. או ערוה או דבר. ומשמע נמי ערוה בדבר. כלומר בשנים. כדאיתא בגמ׳:

ר״ע אומר אפי׳ מצא אחרת כו׳. כתב הר״ב דדריש או אם מצא בה ערוה כו׳. דאמר ריש לקיש. כי. משמש בד׳ לשונות. אי. דלמא. אלא. דהא. ב״ש סברי כי מצא דהא מצא. ור״ע סבר כי מצא. אי נמי מצא. ומ״ש הר״ב או דבר של סרחון על כל א׳ משלשה דברים כו׳. היינו כדמסקי התוס׳ דר״ע כב״ה אתי דאי לאו דאייתר ליה דבר להקדיחה תבשילו לא הוה דריש כי מצא בה. בלשון אי נמי:

סליק לה מסכת גיטין